

Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Ιστορία και Αρχαιολογία του Αρχαίου Κόσμου: από την Προϊστορία έως την Ύστερη Αρχαιότητα»

Ειδίκευση «Κλασική Αρχαιολογία»

Αναθηματικοί κίονες– Αρχιτεκτονική μορφή και εξέλιξη

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία

Κουφομανώλη Μιχαλίτσα

Χρυσάνθος Κανελλόπουλος, Αναπληρωτής Καθηγητής Κλασικής
Αρχαιολογίας ΕΚΠΑ, επιβλέπων καθηγητής

Δημήτριος Πλάντζος Καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας ΕΚΠΑ

Στυλιανός Κατάκης, Επίκουρος Καθηγητής Κλασικής Αρχαιολογίας
ΕΚΠΑ

ΑΘΗΝΑ 2021

Αναθηματικοί κίονες– Αρχιτεκτονική μορφή και εξέλιξη

Κουφομανώλη Μιχαλίτσα

A.M.: 1561201800006

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Τμήμα Ιστορίας & Αρχαιολογίας

ΠΜΣ: «Αρχαιολογία και Ιστορία του Αρχαίου Κόσμου: από την Απώτατη Προϊστορία
έως την Ύστερη Αρχαιότητα»

Κατεύθυνση: Κλασική Αρχαιολογία

Εικόνα εξωφύλλου: Gruben, G. 1996, εικ. 18.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΙΟΝΩΝ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥΣ ΣΤΑ ΙΕΡΑ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΟΙ ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΙ ΚΙΟΝΕΣ ΣΤΗΝ ΑΓΓΕΙΟΓΡΑΦΙΑ	10
2.1 Η ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑ ΤΗΣ ΣΦΙΓΓΑΣ	10
2.2 Η ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΩΝ ΑΜΦΟΡΕΩΝ	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΙ ΚΙΟΝΕΣ ΜΕ ΙΩΝΙΚΑ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΑ	15
3.1. ΚΙΟΝΙΣΚΟΙ ΚΑΙ ΚΙΟΝΕΣ ΜΙΚΡΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ ΑΠΟ ΤΑ ΙΕΡΑ ΤΩΝ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	15
3.2. ΙΩΝΙΚΟΙ ΚΙΟΝΕΣ ΜΝΗΜΕΙΑΚΩΝ ΔΙΑΣΤΑΣΕΩΝ ΦΙΑ ΤΗ ΣΤΗΡΙΞΗ ΣΦΙΓΓΩΝ	20
3.2.1. Η ΣΦΙΓΓΑ ΤΩΝ ΝΑΞΙΩΝ	20
3.2.2. ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΙ ΚΙΟΝΕΣ ΣΦΙΓΓΩΝ ΑΠΟ ΤΟ ΑΡΤΕΜΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΗΛΟΥ	22
3.2.3. ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΑ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΑΡΟ	24
3.2.4. ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΟ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΚΑΜΙΝΟ ΤΟΥ ΩΡΟΠΟΥ	27
3.2.5 Η ΣΦΙΓΓΑ ΤΗΣ ΚΥΡΗΝΗΣ	28
3.2.6. Η ΣΦΙΓΓΑ ΤΗΣ ΑΙΓΙΝΑΣ	30
3.3. ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΙ ΚΙΟΝΕΣ ΜΕ ΙΩΝΙΚΟ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΟ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ	31
3.3.1. ΙΩΝΙΚΑ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΑ ΜΕ ΕΠΙΠΕΔΕΣ ΕΛΙΚΕΣ	32
3.3.2. ΑΤΤΙΚΑ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΑ ΜΕ ΚΟΙΛΕΣ ΕΛΙΚΕΣ	38
3.3.3. ΙΩΝΙΚΑ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΑ ΜΕ ΚΟΙΛΕΣ ΕΛΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΒΑΘΜΙΔΩΤΟ ΕΧΙΝΟ	40
3.4. ΜΝΗΜΕΙΑΚΟΙ ΚΙΟΝΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗ ΚΑΙ ΤΟΝ ΜΑΡΑΘΩΝΑ:	
ΔΥΟ ΠΕΡΙΠΤΩΣΕΙΣ ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΑΝΑΘΗΜΑΤΩΝ	46
3.5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	50
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΙ ΚΙΟΝΕΣ ΜΕ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΑ ΑΙΟΛΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ	57
4. 1. ΑΙΟΛΙΚΑ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΑ ΚΥΚΛΑΔΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ	57
4.2. ΑΙΟΛΙΚΑ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΚΡΟΠΟΛΗ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ	60
4.3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	64
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΙ ΚΙΟΝΕΣ ΜΕ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΑ ΠΟΥ ΦΕΡΟΥΝ ΕΧΙΝΟ ΚΥΚΛΙΚΗΣ ΔΙΑΤΟΜΗΣ	67
5.1 ΕΧΙΝΟΣ ΜΕ ΑΝΑΓΛΥΦΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ	67
5.2. ΕΧΙΝΟΣ ΜΕ ΓΡΑΠΤΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΗ	70

5.2.1. ΕΧΙΝΟΣ ΜΕ ΚΑΤΑΤΟΜΗ ΚΟΙΛΟΚΥΡΤΟΥ ΟΡΘΟΥ ΚΥΜΑΤΙΟΥ (ΔΩΡΙΚΟ ΚΥΜΑΤΙΟ) __	71
5.2.2. ΕΧΙΝΟΣ ΜΕ ΚΑΤΑΤΟΜΗ ΑΝΑΣΤΡΟΦΟΥ ΚΟΙΛΟΚΥΡΤΟΥ ΚΥΜΑΤΙΟΥ (ΛΕΣΒΙΟ ΚΥΜΑΤΙΟ) _____	73
5.2.3. ΕΧΙΝΟΣ ΜΕ ΚΑΤΑΤΟΜΗ ΤΕΤΑΡΤΟΚΥΚΛΙΚΟΥ ΚΥΜΑΤΙΟΥ (ΙΩΝΙΚΟ ΚΥΜΑΤΙΟ) _____	77
5.5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ _____	83
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6. ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΙ ΚΙΟΝΕΣ ΜΕ ΔΩΡΙΚΑ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΑ _____	84
6.1. ΚΙΟΝΕΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΑΤΩ ΙΤΑΛΙΑ _____	84
6.2. ΚΙΟΝΕΣ ΚΥΚΛΑΔΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΩΝ _____	90
6.3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ _____	94
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΙ ΚΙΟΝΕΣ ΧΩΡΙΣ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΟ Ή ΜΕ ΥΠΟΤΥΠΩΔΟΥΣ ΜΟΡΦΗΣ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΟ _____	95
7.1. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ _____	95
7.2. ΣΥΝΟΨΗ- ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ _____	100
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ _____	104
ΕΙΚΟΝΕΣ _____	115

Εισαγωγή

Η παρούσα μεταπτυχιακή εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο της ολοκλήρωσης του προγράμματος «Αρχαιολογία και Ιστορία του Αρχαίου Κόσμου: από την Απώτατη Προϊστορία έως την Ύστερη Αρχαιότητα» του τμήματος Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Ιστορίας της Τέχνης της Φιλοσοφικής Σχολής του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Το θέμα της εργασίας αφορά την αρχιτεκτονική μορφή των αναθηματικών κίωνων και την εξέλιξή αυτής.

Η μελέτη των αναθηματικών κίωνων αναδεικνύει πολυσχιδή πεδία της αρχαιολογικής έρευνας, καθώς τα μνημεία αυτά είναι φορείς της σύζευξης αρχιτεκτονικών τύπων και γλυπτών μορφών, ενώ παράλληλα οι αφιερωτικές επιγραφές, που φέρουν, αποτελούν πηγές, ικανές να δια φωτίσουν το εκάστοτε κοινωνικοπολιτικό πλαίσιο.

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η εξέταση των σωζόμενων αναθηματικών κίωνων με σκοπό τη συναγωγή συμπερασμάτων σχετικά με τις αρχιτεκτονικές μορφές που εξέλαβαν και τη διερεύνηση της μορφολογικής τους συνάφειας με τη μνημειακή αρχιτεκτονική. Υπό το πρίσμα της αρχιτεκτονικής τεκμηρίωσης, οι μαρτυρίες των γλυπτών και των επιγραφών θα αποτελέσουν αρωγοί για την χρονολόγηση τοποθέτηση των μνημείων και την αποσαφήνιση της συμβολής των αγαλματικών τύπων στην αποκρυστάλλωση της μορφολογικής διάπλασης των αναθηματικών κιονοκράνων.

Στο πρώτο κεφάλαιο επιχειρείται ο προσδιορισμός της έννοιας των αναθηματικών κίωνων, προκειμένου να γίνει αντιληπτός ο ρόλος και η σημασία του υπό μελέτη υλικού και να διακριθεί από αντίστοιχης διαμόρφωσης κίονες, όπως οι επιτύμβιοι. Εν συνεχεία, διερευνάται η ενδεχόμενη απήχηση των αναθηματικών κίωνων στην αγγειογραφία του 6^{ου} και 5^{ου} αι. π.Χ.. Για το σκοπό αυτό πραγματοποιείται επισκόπηση των ελεύθερα ιστάμενων κίωνων με φέρουσες μορφές ζώων και μυθολογικών πλασμάτων, όπως οι Σφίγγες, σε διάφορων τύπων αγγεία και στους Παναθηναϊκούς αμφορείς. Έπεται η μορφολογική ανάλυση των ανευρεθέντων αναθηματικών κίωνων, που καταλαμβάνει και το μεγαλύτερο μέρος της εργασίας.

Για την εναργέστερη μελέτη των αναθηματικών κίωνων κρίθηκε απαραίτητη η κατηγοριοποίησή των αναθηματικών κίωνων με βάση τη μορφολογική διάπλαση του κιονοκράνου τους, καθώς αυτό αποτελεί το οπτικά ισχυρότερο γνώρισμα του αρχαίου

ελληνικού κίονα. Τα κιονόκρανα αποτελούν κατά βάση τα μέλη που παρέχουν τις απαραίτητες πληροφορίες για τον προσδιορισμό της αναθηματικής λειτουργίας του κίονα, ενώ η μελέτη τους καταδεικνύει την εξελικτική πορεία που ακολούθησαν τα μνημεία αυτά στη διάρκεια της ιστορικής τους πορείας.

Προκύπτει συνεπώς η ταξινόμηση σε κίονες με κιονόκρανα ιωνικού ή δωρικού ρυθμού και κιονόκρανα αιολικού τύπου. Παράλληλα εξετάζονται οι αναθηματικές κίονες με κυκλικής διατομής κιονόκρανα, κίονες με συμφυές και κίονες χωρίς διαμόρφωση κιονοκράνου. Τα είδη αυτά κίωνων δεν εμπίπτουν στο ρυθμικό σύστημα της αρχαίας ελληνικής αρχιτεκτονικής, καθώς δεν αφομοιώθηκαν στα μνημειακά κτήρια της εποχής.

Το υλικό της μελέτης προέρχεται κατά βάση από τα ιερά των Κυκλάδων και την Ακρόπολη των Αθηνών. Στην εικόνα 1 αποτυπώνεται σχηματικά η διασπορά των αναθηματικών κίωνων. Η μεγάλη συγκέντρωση αναθηματικών κίωνων στις εν λόγω περιοχές επιτρέπουν την καλύτερη εποπτεία της εξέλιξης των μνημείων. Το χρονολογικό εύρος του υλικού κυμαίνεται από τον ύστερο 7^ο αι. π.Χ. έως και τα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ., περίοδο κατά την οποία οι αναθηματικοί κίονες με τη μορφή στην οποία εξετάζονται, εμφανίζονται μόνο σποραδικά. Η επιμέρους μελέτη του κάθε είδους των αναθηματικών κίωνων εδράζεται στον τόπο εύρεση τους, καθώς και την πιθανή σχέση τους με συγκεκριμένα αρχιτεκτονικά εργαστήρια. Επιπλέον, τηρείται κατά το δυνατό η χρονολογική ακολουθία των κίωνων ανά κατηγορία.

Στην περίπτωση των ιωνικών κίωνων γίνεται επιμέρους διάκριση μεταξύ των κίωνων που στήριζαν αγαλματικές μορφές Σφιγγών, και σε μικρότερου μεγέθους κίονες, στηρίγματα διαφορετικής μορφής αναθημάτων. Η ταξινόμηση αυτή οφείλεται στα διαφορετικά τυπολογικά χαρακτηριστικά που ανέπτυξαν τα κιονόκρανα τους.

Για την εξέταση των αναθηματικών κίωνων με κυκλικής διατομής κιονόκρανα έμφαση δίνεται αρχικά στο είδος διακόσμησης που φέρουν στην περιφέρειά τους και κατόπιν στην κατατομή του εχίνου τους. Τέλος, το κεφάλαιο που αναφέρεται στους κίονες με υποτυπώδους διαμόρφωσης κιονόκρανα ή χωρίς, εξαντλείται στην περίπτωση της Αττικής και ενός παραδείγματος από την Αίγινα. Πρόκειται για μικρή σε μέγεθος κατηγορία κίωνων, η απλοϊκή διαμόρφωση των οποίων σηματοδοτεί τη φθίνουσα πορεία των αναθηματικών κίωνων μετά το 480 π.Χ.

Το πλήθος των ευρημάτων είναι ανάλογο της σημασίας των αναθηματικών κιόνων στην αρχαϊκή και την πρώιμη κλασική περίοδο. Συνάμα αποτέλεσε και τη μεγαλύτερη δυσκολία στην εξέταση του υλικού. Για την εκπόνηση της παρούσας εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επόπτη μου, κ. Χρύσανθο Κανελλόπουλο, ο οποίος με τις εύστοχες και ουσιαστικές παρατηρήσεις, τις παροτρύνσεις και την επιστημονική του καθοδήγηση, συνέβαλε στην μελέτη και την ολοκλήρωση της εργασίας μου.

1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΙΟΝΩΝ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥΣ ΣΤΑ ΙΕΡΑ

Ο κίονας, ως στήριγμα και ως αρχιτεκτονική μορφή, είναι συνώνυμο με τη φυσιολογία της αρχαίας ελληνικής αρχιτεκτονικής. Η αισθητική και συμβολική του αξία δεν εξαντλείται στα όρια της μνημειακής αρχιτεκτονικής. Ελεύθερα ιστάμενοι κίονες ανεγέρθηκαν, προκειμένου να πλαισιώσουν διαφορετικούς λειτουργικούς ή θρησκευτικούς σκοπούς, μεταξύ των οποίων ήταν η στήριξη αφιερώσεων ή επιτύμβιων γλυπτών, η σήμανση ιερών τόπων και η οριοθέτηση αγωνιστικών χώρων.

Η ερμηνευτική προσέγγιση των αναθηματικών κίωνων είναι απαραίτητη, ώστε να αποφευχθεί τυχόν σύγχυση στη διάκρισή τους από τους επιτύμβιους κίονες. Ο διαχωρισμός τους δεν είναι πάντοτε εφικτός, καθώς και οι δύο τύποι κίωνων φέρουν στην κορυφή τους αγαλματικές μορφές, ενώ η αρχιτεκτονική τους διάπλαση δεν τεκμηριώνει τη λειτουργία τους. Το αρχαιολογικό πλαίσιο εύρεσης των κίωνων, η ερμηνεία των επιγραφών που φέρουν, καθώς και σε κάποιες περιπτώσεις η μορφή των αγαλματικών τύπων επικαθορίζουν και τη λειτουργία τους.

Στην μελέτη δεν περιλαμβάνονται τα ιδιάζοντα μορφότυπα κιονωτών αναθημάτων¹, μονόστυλα πρίσματα ή πεσσοί, κιονωτά μνημεία και δικιόνιες συνθέσεις², που φέρουν αγάλματα ή γλυπτικά συντάγματα στην επίστεψη. Πρόκειται για ιδιωτικά αναθήματα του 3^{ου} αι. π.Χ., η ανέγερση των οποίων είχε τιμητικό χαρακτήρα, στοιχείο που διαφοροποιείται από το περιεχόμενο και τον σκοπό ίδρυσης των αναθηματικών κίωνων του 6^{ου} και 5^{ου} αι. π.Χ.. Τα εν λόγω αναθηματικά μνημεία αντικατοπτρίζουν τις τρέχουσες πολιτικές δυνάμεις στην εκάστοτε ιστορική συγκυρία. Επιπροσθέτως, τα κιονωτά αυτά αναθήματα εντάσσονται σε συνθετότερα αρχιτεκτονικά πλαίσια, που δεν βρίσκουν παράλληλα στους αναθηματικούς κίονες. Η διάκριση των αναθημάτων σε δύο είδη αναδεικνύεται περαιτέρω από την ορολογία που χρησιμοποιείται για τον κάθε αναθηματικό τύπο και στη βιβλιογραφία³.

¹ Βλ. Κίονες του αναθηματικού μνημείου του Πτολεμαίου II και της Αρσινόης στην Ολυμπία. Borgmann 1890, 141, πίν. 89. 6–11.

² Βλ. Αιτωλικά μνημεία ιωνικού ρυθμού στο δελφικό ιερό του Απόλλωνα, που τοποθετούνται χρονολογικά από το 270-260 π.Χ. Πρόκειται για το μνημείο της Αρισταινέτας, του Λύκου Διοκλέος, του Πλείσταινου και του στρατηγού Χαρίζενου. Partida 2009, εικ. 3–6, πίν. 35. 1–3.

³ Αναθηματικοί κίονες <Säulenbasen, Κιονωτά μνημεία και δικιόνιες συνθέσεις <Ein- und Zwei Säulenmonumenten. Βλ. Jacob-Felsch 1969, 33–42, 67–8.

Για την κατανόηση της λειτουργίας, καθώς και της σημασίας των αναθηματικών κίωνων, είναι σκόπιμο να γίνει σύντομη μνεία της σύνθεσης των ιερών χώρων, όπως διαμορφώθηκαν από τη γένεσή τους ως την περίοδο που σύμφωνα με τα αρχαιολογικά κατάλοιπα, επιβεβαιώνεται η ευρεία παρουσία αναθηματικών κίωνων στα αρχαία ελληνικά ιερά. Τα αναθήματα αποτελούσαν κάθε μορφής αντικείμενα που προοριζόνταν για αφιέρωση, μέσω των οποίων η ανθρώπινη επικοινωνία με το θείο αποκτά υλική υπόσταση. Το βωμό των πρώιμων τεμενών πλαισίωναν τέτοια αναθήματα, την εποχή που ακόμα οι μνημειακοί ναοί απουσίαζαν. Τον 8^ο αι. π.Χ.. σημειώνεται αύξηση στην προσφορά αναθημάτων από τους πιστούς⁴.

Η πρακτική της ανάρτησης γλυπτών σε βάσεις, συνδέεται από την έρευνα με την μνημειοποίηση της αρχαίας ελληνικής γλυπτικής στα μέσα περ. του 7^{ου} αι. π.Χ..⁵ Οι βάσεις των αγαλμάτων στα ιερά και τα ταφικά περιβάλλοντα λαμβάνουν τότε διαφορετικές μορφές, μεταξύ των οποίων τα κυκλικά και κυβικά βάρθρα, ενώ από τον 6^ο αι. π.Χ.. παίρνουν την μορφή βαθμιδωτών βάρθρων, κίωνων και πεσσών⁶.

Η πρακτικής της στερέωσης αγαλμάτων σε βάσεις υπαγορεύτηκε από την ανάγκη για αξονική τοποθέτηση των αναθημάτων στον χώρο, που θα εξασφάλιζε σταθερότητα στο διηνεκές⁷. Στο α΄ τέταρτο του 7^{ου} αι. π.Χ.. ιδρύεται η Σφίγγα των Ναξίων, περίοδο κατά την οποία δεν έχει επιβεβαιωθεί η παρουσία μνημειακού ναού. Ακόμα και μετά την ίδρυση του αρχαϊκού ναού του Απόλλωνα, το ανάθημα υπερτερούσε σε ύψος από το ναό. Η μνημειακότητα του κίονα μαζί με την εικόνα της Σφίγγας θα προκαλούσαν δέος στους παρευρισκόμενους.

Τα αναθήματά αυτά ταυτίζονται με δημόσιες αφιερώσεις, αφού η ανάληψη της κατασκευής τους ήταν διαδικασία πολυδάπανη, την οποία δεν μπορούσαν να επωμιστούν ιδιώτες. Ως εκ τούτου οι αναθηματικοί κίονες που αφορούν ιδιώτες σπάνια υπερβαίνουν τα 2.5 μ.

Κλείνοντας, μία ιδέα για το λόγο ανάρτησης των αγαλμάτων σε κίονες θα μπορούσε να υποβάλλει εν μέρει η αναφορά του Πλίνιου του Πρεσβύτερου στο έργο του *Naturalis Historia* (34, 27): *Columnarum ratio erat attolli super ceteros mortals, quod*

⁴ Osborne 1996, 89.

⁵ Kissas 2000, 7.

⁶ Jacob-Felsch 1969 14–8, 23–42· Kissas 2000, 81–246.

⁷ Kissas 2000, 7.

et arcus significant novicio invento. Σύμφωνα με το απόσπασμα η πρακτική αυτή υποδηλώνει τη συμβολική ανύψωση των αγαλμάτων στη σφαίρα των θεών.

2. ΟΙ ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΙ ΚΙΟΝΕΣ ΣΤΗΝ ΑΓΓΕΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ο απόηχος των αναθηματικών κίωνων στην αρχαία ελληνική αντίληψη αποτυπώνεται μέσα από τις πολυάριθμες αναπαραστάσεις κίωνων με φέρουσες μορφές στην αγγειογραφία του 6^{ου} και 5^{ου} αι. π.Χ.. Τα αναπαριστώμενα αρχιτεκτονικά μνημεία υποβάλλουν εν μέρει την εικόνα των πραγματικών πρωτότυπων τους, χωρίς να τα αναπαράγουν με απόλυτη πιστότητα⁸.

2.1 Η εικονογραφία της Σφίγγας

Το θέμα της Σφίγγας που κάθεται πάνω σε κίονα κατέχει εξέχουσα θέση στην ελληνική εικονογραφία των αγγείων του 6^{ου} και 5^{ου} αι. π.Χ.. Μία από τις πρωιμότερες απεικονίσεις του θέματος προσφέρει μελανόμορφος αμφορέας⁹, που χρονολογείται στα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ., περίοδο που οι αναθηματικοί κίονες Σφιγγών βρίσκονταν σε άνθηση. Δυο κίονες ιδίων αναλογιών πλαισιώνουν τον Ηρακλή που μάχεται με το λιοντάρι της Νεμέας [εικόνα 2]. Η διαφορά των κίωνων έγκειται στα κιονόκρανα, καθώς ο αριστερός κίονας φέρει κιονόκρανο αιολικού τύπου, ενώ ο δεξιός δωρικού ρυθμού κιονόκρανο.

Σε ένα μελανόμορφο κρατήρα με λαιμό δύο δωρικοί κίονες πλαισιώνουν κιθαρωδό¹⁰ [εικόνα 3]. Στην κορυφή των δωρικών κίωνων εδράζονται γυναικείες μορφές, που φέρουν τα χαρακτηριστικά Σφιγγών, χωρίς όμως να αντανakλούν τον αποτροπαϊκό χαρακτήρα της προηγούμενης παράστασης. Η συμβατική απόδοση των μορφών είναι πιθανώς να ανταποκρίνεται σε απεικόνιση αγαλματικών μορφών Σφίγγας. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον σημειώνεται στην αποτύπωση των μορφολογικών λεπτομερειών του δωρικού κιονοκράνου, όπως η απόδοση των ιμάντων. Η απουσία βάσης ωστόσο, όπως και οι εξαιρετικά ραδινές αναλογίες δεν αντιστοιχούν σε ρεαλιστικά πρότυπα.

⁸ Την πιστότητα των παραστάσεων αρχιτεκτονικών κτηρίων και μορφών αμφισβητούν ιδιαίτερα οι απεικονίσεις κίωνων με εξαιρετικά ραδινές αναλογίες, ιδιαίτερα όταν οι κίονες είναι στηρίγματα δίρριχτης στέγης χαμηλού ύψους. Στην περίπτωση αυτή ο αγγειογράφος θέλει πιθανώς να εξασφαλίσει περισσότερο χώρο για την απεικόνιση άλλων μορφών. Βλ. Barletta 2001, 129. Άλλος παράγοντας που καθορίζει την απεικόνιση των αρχιτεκτονικών μορφών αποτελεί η δεξιοτεχνία του κάθε αγγειογράφου.

⁹ Neils 1992, αρ. κατ. 20.

¹⁰ Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο αρ. B260· Neils 1992 66, εικ. 42b.

Η συχνή απεικόνιση Σφιγγών σε δωρικούς κίονες δεν ευθυγραμμίζεται με τα αρχαιολογικά κατάλοιπα, σύμφωνα με τα οποία η ανάρτηση αναθηματικών Σφιγγών είναι συνυφασμένη στη συντριπτική τους πλειοψηφία με ιωνικού ρυθμού κίονες¹¹. Οι πρωιμότερες αναφορές του θέματος των Σφιγγών στην κορυφή κίωνων σχετίζονται διαφορετικές σκηνές από το εικονογραφικό ρεπερτόριο της εποχής. Η συχνή απεικόνιση Σφιγγών σε αιολικά κιονόκρανα στην αγγειογραφία¹² δε φαίνεται να συνάδει με τα αρχαιολογικά δεδομένα. Η μορφολογική τους διάπλαση, όπως θα συζητηθεί σε συγκεκριμένο κεφάλαιο, δεν τεκμηριώνει τη λειτουργία των αιολικών κιονοκράνων ως κατεξοχήν βάση έδρασης του συγκεκριμένου αγαλματικού τύπου.

Στο τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ.. τοποθετούνται οι πρώτες αναπαραστάσεις του μύθου της Σφίγγας και του Οιδίποδα, όπως προκύπτει από σωζόμενο τμήμα μελανόμορφης υδρίας¹³, όπου απεικονίζεται νεαρός άνδρας να συνομιλεί με Σφίγγα, που στεκόταν στην κορυφή δωρικού κίονα [εικόνα 4]. Η εικονογραφική απόδοση του θέματος κατά τον 5^ο αι. π.Χ.. επισφραγίζεται πιθανώς από την επιρροή που άσκησε το σατιρικό έργο του Αισχύλου, το οποίο παρουσιάστηκε στην Αθήνα το 467 π.Χ.¹⁴

Την στιγμή που η Σφίγγα θέτει το αίνιγμα της στον Οιδίποδα, αφηγείται ερυθρόμορφο πινάκιο του 5^{ου} αι. π.Χ..¹⁵ [εικόνα 5]. Τα εικονογραφικά μοτίβα και τα εκφραστικά μέσα που χρησιμοποιεί ο αγγειογράφος οπτικοποιούν την συγκεκριμένη σκηνή του μύθου. Ο Οιδίποδας καθισμένος σε βράχο, φαίνεται σκεπτικός, ενώ παράλληλα έχει ανασηκωμένο το κεφάλι του προς την Σφίγγα, η οποία κάθεται σε κίονα ιωνικού ρυθμού.

Συνοψίζοντας, το αίνιγμα της Σφίγγας του Οιδίποδα αποτέλεσε αστείρευτη πηγή έμπνευσης της καλλιτεχνικής δημιουργίας των αγγειογράφων του 6^{ου} και 5^{ου} αι. π.Χ... Το ερώτημα που προκύπτει είναι κατά πόσο το εικονογραφικό θέμα της Σφίγγας στην κορυφή κίωνων αντανακλά τις μορφές των αναθηματικών κίωνων του 6^{ου} αι. π.Χ..

¹¹ Η επιμήκης επιφάνεια των ιωνικών κιονοκράνων εναρμονίζεται πλήρως με τη στάση και τις αναλογίες των ολόγλυφων μαρμάρινων Σφιγγών. Βλ. Boardman 1959, 205–6.

¹² Για την απεικόνιση Σφιγγών σε κίονες με αιολικού τύπου κιονόκρανα, βλ. ερυθρόμορφη πελίκη του 5^{ου} αι.π.Χ. Walter 1960, εικ. 35.

¹³ Υδρία από τη συλλογή του Heribert Cahn· Vollkommer 1991, 60, πίν. 3.

¹⁴ LIMC VIII, 2, 2009: 586–653, βλ. «Sphinx».

¹⁵ Βατικανό, Μουσείο Βατικανού αρ. 16541.

Σύμφωνα με το μύθο η επίλυση του αινίγματος από τον Οιδίποδα, επέφερε την κατακρήμνιση της Σφίγγας από το βράχο στον οποίο στεκόταν. Συνεπώς, μπορούμε να υποθέσουμε πως η έδραση της σε κίονα αποτελεί εικονογραφικό εύρημα των αγγειογράφων με πηγή έμπνευσης τους μνημειακούς αναθηματικούς κίονες, το οποίο οι αγγειογράφοι εμπλουτίζουν με ρεαλιστικά και φανταστικά στοιχεία.

2.2. Η Εικονογραφία των Παναθηναϊκών αμφορέων

Στο πλαίσιο της διερεύνησης ενδεχόμενης συσχέτισης ή και απεικόνισης αναθηματικών κίωνων στην αρχαία ελληνική αγγειογραφία, δε θα μπορούσε να λείπει από τη μελέτη, η επισκόπηση του εικονογραφικού θεματολογίου των πρώιμων παναθηναϊκών αμφορέων.

Στην κύρια όψη των αγγείων απεικονίζεται η Αθηνά Πρόμαχος, εκατέρωθεν δύο κίωνων, δωρικού συνήθως ρυθμού, πάνω στους οποίους βρίσκονταν αντωπά τοποθετημένοι, δύο πετεινοί¹⁶. Παραπλεύρως του αριστερού κίονα, κατακόρυφη επιγραφή ΤΟΝ [Α]ΘΕΝΕΘΕΝ ΑΘ[Λ]ΟΝ, σε αττικό αλφάβητο, τεκμηριώνει τη γνησιότητα του αγγείου. Το εικονογραφικό αυτό τετράπτυχο τυποποιήθηκε περ. το 540 π.Χ.¹⁷ [εικόνα 6] και επιβίωσε έως τα τέλη του 5^{ου}-αρχές 4^{ου} αι. π.Χ., οπότε οι αγαλαματικές μορφές διαδέχτηκαν τους πετεινούς.

Οι δωρικοί κίονες των παναθηναϊκών αμφορέων έχουν πολύ ραδινές αναλογίες, το ύψος τους υπολείπεται από εκείνο της Αθηνάς, ενώ όλοι στερούνται βάσης. Στις περισσότερες περιπτώσεις λευκές οριζόντιες γραμμές δηλώνουν τους μάντες του κιονοκράνου. Στα τέλη του 6^{ου} αι. π.Χ., απεικονίζονται μεμονωμένα κάποια παραδείγματα κίωνων του ιωνικού ρυθμού, οι οποίοι εξακολουθούν να αποτελούν στηρίγματα πετεινών¹⁸. Κοινά μορφολογικά στοιχεία με τους δωρικούς είναι οι εξίσου ραδινές αναλογίες, η απουσία ραβδώσεων στην περιφέρεια του κίονα, όπως και της βάσης.

¹⁶ Ο Τιβέριος (2007, 6–7) υπογραμμίζει πως τα πτηνά αυτά ήταν γνωστά για το ανταγωνιστικό τους πνεύμα. Θεωρεί επίσης πως ταυτίζονται συμβολικά με την ανατολή του ηλίου. Η Popkin (2012, 224–31), βασιζόμενη στην ετυμολογική ανάλυση της λέξης *ἀλέκτωρ* < *ἀλέξω*, θεωρεί πως είναι εικονογραφικά ισοδύναμα της θεάς Αθηνάς, ως υπερασπίστριας της πόλης των Αθηνών.

¹⁷ Βλ. παναθηναϊκό αμφορέα του Ζωγράφου Ευφίλητου από το Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης την Νέας Υόρκης με αρ. 14.130.12· Popkin 2012, 208–9, εικ. 1–2.

¹⁸ Βλ. Bentz 1998, 52, αρ. 6.088, 6.133 και 6.137.

Η εικονογραφία των πρώιμων παναθηναϊκών αμφορέων διένοιξε την προοπτική πολλαπλών ερμηνευτικών προσεγγίσεων σχετικά με την αναπαράσταση του εικονογραφικού σχήματος των κίωνων που έφεραν στην κορυφή τους πετεινούς. Συνοπτικά, οι επικρατέστερες θεωρίες ερμηνεύουν τους κίονες ως συμβατικές αποδόσεις του αρχιτεκτονικού πλαισίου ενός ιερού¹⁹, ως αποτέλεσμα αισθητικών και τεχνικών επιλογών του καλλιτέχνη για την ανύψωση του πετεινού στο επίπεδο της Αθηνάς²⁰ και ως αναθηματικούς κίονες. Στο πλαίσιο της εργασίας θα διερευνηθεί η εγκυρότητα της τελευταίας ερμηνείας.

Η εικόνα των κίωνων στους οποίους εδράζονταν πετεινοί οδηγούν συνειρμικά στην ταύτισή τους με τους αρχαϊκούς αναθηματικούς κίονες της Ακρόπολης. Εχέγγυο για την ερμηνευτική αυτή πρόταση αποτέλεσε για κάποιους μελετητές ένας ψευδοπαναθηναϊκός αμφορέας του ύστερου 6^{ου} αι. π.Χ., ο οποίος απεικονίζει κίονα με πετεινό, που φέρει κατακόρυφη γραπτή επιγραφή στον κορμό του, στα πρότυπα των αναθηματικών κίωνων²¹. Δεν πρέπει να παραγνωρίσουμε ωστόσο πως πρόκειται για μεμονωμένο παράδειγμα και δη μη γνήσιου παναθηναϊκού αμφορέα.

Από τα αρχιτεκτονικά κατάλοιπα και τα επιγραφικά δεδομένα της Ακρόπολης, προκύπτουν μόλις τέσσερα μνημεία αναθηματικών κίωνων που χρονολογούνται στα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ..²², πριν δηλαδή την εμφάνιση του εικονογραφικού θέματος των κίωνων στους παναθηναϊκούς αμφορείς. Η ίδρυση αναθηματικών κίωνων στην Ακρόπολη δε συστηματοποιήθηκε πριν το τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ.. Η απουσία ωστόσο λίθινων ή μαρμάρινων αναθηματικών κίωνων δε σημαίνει απαραίτητα την απουσία τους. Η ύπαρξη αναθηματικών κίωνων από φθαρτά υλικά δε μπορεί να αποκλειστεί με ασφάλεια.

Ακόμα κι αν υπερβούμε τις προβληματικές που προκύπτουν από την παραπάνω ερμηνεία, η συστηματική απεικόνιση πετεινών στην κορυφή κίωνων στο συγκεκριμένο είδος αγγείου δεν μπορεί να επαληθευτεί από τα αρχαιολογικά τεκμήρια του 6^{ου} και 5^{ου} αι. π.Χ. Απεικονίσεις άλλων ζωικών μορφών, όπως πτηνά

¹⁹ Popkin 2012, 221, υποσ. 59.

²⁰ Bentz 1998, 53.

²¹ Μαδρίτη, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 10901· CVA Madrid (1), πίν. 27. 2a, 2b. Για την ερμηνεία του αγγείου ως ένδειξη απεικόνισης αναθηματικών κίωνων βλ. Neils 1992, 40.

²² Raubitschek 1949, 5–6, αρ. 1–2· 338–40, αρ. 317· 340–2, αρ. 318.

και πάνθηρες, στην κορυφή κίωνων είναι γνωστές στην αγγειογραφία, απαντούν ωστόσο σποραδικά και δε συνδέονται με συγκεκριμένο είδος αγγείου.

Σύμφωνα με πρόσφατη μελέτη του Eckerman, οι κίονες των παναθηναϊκών αμφορέων απεικονίζουν ένα είδος αναθήματος που προορίζονταν για τους νικητές των κοκορομαχιών. Η υπόθεση θεμελιώνεται σε επίγραμμα του Καλλίμαχου από την Κυρήνη (310–240 π.Χ.)²³, σύμφωνα με το οποίο ο Ευαίνετος αφιέρωσε χάλκινο αλέκτορα για κάποια νίκη του. Το επίγραμμα ανταποκρίνεται στο αρχαϊκό πνεύμα των αφιερωτικών επιγραφών, σύμφωνα με το οποίο τα αντικείμενα των αφιερώσεων εμψυχώνονται και συνομιλούν με τον αναγνώστη²⁴. Στην επιγραφή δεν αναφέρεται ωστόσο ο τρόπος έδρασης των αναθημάτων αυτών. Σκηές κοκορομαχιών στην αττική αγγειογραφία του 6^{ου} αι. π.Χ.. φανερώουν τη σημασία της αθλητικής αυτής δοκιμασίας στη ζωή των Αθηναίων²⁵.

Συμπερασματικά, τα αρχαιολογικά συμφραζόμενα του 6^{ου} αι. π.Χ.. δεν είναι επαρκή για την ταύτιση των κίωνων των παναθηναϊκών αμφορέων με τους αναθηματικούς κίονες της Ακρόπολης. Οι αναθηματικοί κίονες μπορούμε να υποθέσουμε πως προσέφεραν εν μέρει το οπτικό ερέθισμα στους αγγειογράφους για τη δημιουργία των κίωνων των παραστάσεών τους, ο σκοπός απεικόνισης τους όμως παραμένει δυσανάγνωστος.

²³ Καλλίμαχος, *Επιγράμματα* 56.

²⁴ Επιπλέον την εποχή του Καλλιμάχου απουσιάζουν εικονογραφικές αναφορές στο θέμα των πετεινών. Eckerman 2012, 42–3.

²⁵ Eckerman 2012, 43, υποσ. 22.

3. ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΙ ΚΙΟΝΕΣ ΜΕ ΙΩΝΙΚΑ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΑ

3.1 Κιονίσκοι και κίονες μικρού μεγέθους από τα ιερά των Κυκλάδων

Η απαρχή των αναθηματικών κιονοκράνων– βάσει των έως σήμερα σωζόμενων ευρημάτων ανιχνεύεται στις Κυκλάδες και συγκεκριμένα στον αναθηματικό κίονα Π²⁶ από το Σαγκρί της Νάξου [εικόνα 7]. Πρόκειται για ιωνικό κιονίσκο με συμφυές ιωνικό κιονόκρανο, στην άνω έδρα του οποίου υπήρχε κοιλότητα (0.40 x 0.14 μ., βάθος 0.05 μ.) που θα αντιστοιχούσε σε πλίνθο έδρασης λίθινου Κούρου²⁷ ή Σφίγγας²⁸. Το επίμηκες σχήμα του κιονοκράνου, που συνοψίζεται στη σχέση μήκους προς ύψος 2.7 : 1,²⁹ προσιδιάζει στις αναλογίες των αναθηματικών κιονοκράνων που έφεραν Σφίγγα.

Το συνολικό ύψος του κίονα ανέρχεται σε 1.05–1.057 μ., με άνω διάμετρο 0.207 μ. και κάτω διάμετρο 0.288 μ.³⁰ Οι έλικες του κιονοκράνου είναι επίπεδες και συσπειρώνονται με 2 ½ περιελίξεις, οι οποίες αποδίδονται με βαθιές εγχαράξεις, ανόμοιες μεταξύ τους. Οι περιελίξεις των ελίκων απολήγουν σε εγχάρακτο οφθαλμό, διαμέτρου 0.024 μ. Μεταξύ των ελίκων, ο κίονας διευρύνεται και σχηματίζει λείο, κωνικό μέλος εν είδει εχίνου με διάμετρο 0.300 μ.³¹

Η ανομοιογένεια στη χάραξη και τις διαστάσεις³² των ελίκων προδίδει την πρωιμότητα του κίονα. Συνάμα, η επιπεδότητα στην σύλληψη των εχίνων, η απουσία άβακα είναι στοιχεία τα οποία καθορίζουν την μορφή των αναθηματικών ιωνικών κίωνων των κυκλαδικών εργαστηρίων. Στις γωνίες των ελίκων, εκατέρωθεν του εχίνου, εκφύεται μεμονωμένο φύλλο, αντί ανθεμίου. Παρόμοιο μοτίβο, ορθού φύλλου, διαμορφώνεται πλαστικά και προεξέχει στην άνω επιφάνεια του κιονοκράνου, στην κορυφή κάθε έλικας.

²⁶ Νάξος, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 8.

²⁷ McGowan 1993, 22.

²⁸ Gruben 1989, 164.

²⁹ McGowan 1997, 223.

³⁰ Gruben 1989, 162–63.

³¹ Kirchhoff 1988, 19, αρ. 7.

³² Ύψος ελίκων 0.193–0.199 μ., πλάτος προσκεφαλαίου 0.160–0.165 μ.

Στην πρόσθια– διαβρωμένη σήμερα– όψη του κιονοκράνου η αφιερωτική επιγραφή, χαραγμένη επί τα λαία, συντονίζεται με την ανέλιξη της έλικας:

Τοι —, — ν : και : Άλεησιτίδης : άν[έ]θεσαν [Τρα]γίωι Άπόλωνι

Η επιγραφή αποκαλύπτει ότι το μνημείο αποτελεί ανάθημα τριών πιθανώς ανδρών στον Απόλλωνα που φέρει το προσωνύμιο Τράγιος³³. Η επιγραφή συμβάλλει στη χρονολόγηση του κίονα στον ύστερο 7^ο με αρχές 6^ο αι. π.Χ..

Η αφθονία μαρμάρου στα λατομεία της Νάξου προσέφερε την προοπτική επεξεργασίας μονολιθικών έργων, τα οποία υπερτερούν σε σταθερότητα λόγω της επεξεργασίας μαρμάρου μεγαλύτερης πυκνότητας. Η επεξεργασία των κίωνων αυτών απαιτούσε επίσης λιγότερο χρόνο για την αποπεράτωσή τους από τους τεχνίτες³⁴. Από το Σαγκρί προέρχεται δεύτερος αναθηματικός κιονίσκος **I2**³⁵ που απαρτίζεται από ιωνικό κιονόκρανο συμφυές σε κίονα [εικόνα 8]. Στην πρόσθια όψη του κιονοκράνου, εν αντιθέσει με την οπίσθια, η αύλακα και οι έλικες είναι πλήρως λαξευμένες. Η αύλακα είναι ελαφρώς κοίλη και οι έλικες ορίζονται από επίπεδες ταινίες, πλάτους 0.5 εκ., οι οποίες μετά από 2 ½ περιελίξεις, καταλήγουν σε οφθαλμό, διαμέτρου 0.030 μ.³⁶ Η αναλογία του μήκους προς το ύψος του κιονοκράνου, που είναι περ. 2.29:1, υποδεικνύει τη διάθεση για πιο τετραγωνισμένες, συντμημένες μορφές³⁷, που το απομακρύνουν από το προγενέστερο παράδειγμα, καθώς και από τους μεγάλους αναθηματικούς κίονες που στήριζαν αγάλματα Σφιγγών.

Τα προσκεφάλαια, μήκους 0.20 μ., είναι πλαστικά διαμορφωμένα, ελαφρώς κοίλα, ενώ στον άξονα της επιφάνειά τους διατηρούν ίχνη μεταλλικών ήλων σε κάθε πλευρά, πιθανώς για την ανάρτηση ένθετου μεταλλικού διακοσμητικού στοιχείου. Ο εχίνος ωστόσο μεταξύ των ελίκων είναι υποτυπωδώς δηλωμένος, ενώ η κατάσταση διατήρησης του οποίου δυσχεραίνει την αποκατάστασή του. Πιθανολογείται η διαμόρφωσή του ως απλής ταινίας³⁸. Ορθογώνια κοιλότητα (0.28 x 0.16 μ, βάθος

³³ Για την αποκατάσταση της επιγραφής, βλ. Σφυρόερα 2011, 240, αρ. Κ384.

³⁴ Ο Λαμπρινουδάκης (1980, 382, πίν. 198γ) αναφέρει δύο ιωνικά κιονόκρανα από το Σαγκρί (μέσα 6^ο αι.π.Χ.) που θα αντιστοιχούσαν σε αναθηματικούς κιονίσκους, ανάλογους με το Π, οι οποίοι όμως παραμένουν αδημοσίευτοι.

³⁵ Νάξος, Αρχαιολογικό Μουσείο 2.

³⁶ McGowan 1993, 223–24.

³⁷ Συνολικό ύψος κίονα 1.106 μ, κάτω διάμετρος κίονα 0,22 μ, κιονόκρανο: ύψος 0.205 μ. και μήκος 0.469 μ. Βλ. Gruben 1989, 167.

³⁸ McGowan 1993, 223 αρ. 14.

0.045 μ.) στοιχειοθετεί την έδραση πλίνθου αναθηματικής, λίθινης Σφίγγας ή Κούρου.

Πρόκειται για μία από τις ελάχιστες περιπτώσεις, όπου διατηρείται η βάση του αναθηματικού κίονα. Η βάση κυκλικής διατομής με διάμετρο περ. 0.334 μ. και ύψος 0.105 μ. σχηματίζει ανάστροφο κοιλόκυρτο κυμάτιο. Η οπή διαμέτρου 6 εκ, στο κέντρο της κάτω επιφάνειας της βάσης, υποδηλώνει πιθανώς την τοποθέτηση του κίονα σε στυλοβάτη ναού ή σε κάποια αυτοτελή κατασκευή. Η τάση του κιονοκράνου για πιο τετραγωνισμένες διαστάσεις το φέρνουν κοντά χρονολογικά στο αναθηματικό κιονόκρανο του Αρχιλόχου, που χρονολογείται στο γ' τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ..³⁹

Τα υπόλοιπα παραδείγματα αναθηματικών κίωνων από το νησιωτικό σύμπλεγμα των Κυκλάδων, προέρχονται από τη Δήλο, σώζονται όμως σε πολύ αποσπασματική μορφή. Τα δηλιακά κιονόκρανα συνοψίζουν κοινά μορφολογικά χαρακτηριστικά που ευνοούν την ομαδοποίηση τους και συμβάλλουν στην ακριβέστερη χρονολόγησή τους. Το κιονόκρανο **I3**⁴⁰ φέρει επίπεδες έλικες, που δηλώνονται με εγχάρακτα περιγράμματα [εικόνα 9]. Περιελίσσονται κατά 2 ½ στροφές, ενώ καταλήγουν σε αγκιστροειδείς απολήξεις.

Από τις εσωτερικές γωνίες των ελίκων, εκφύεται ημιανθέμιο, ο κάλυκας του οποίου αποδίδεται σε ρηχό ανάγλυφο, ενώ τα τρία φύλλα είναι επίπεδα με εγχάρακτα περιγράμματα⁴¹. Το σωζόμενο μέρος του εχίνου υποδηλώνει απλής μορφής λείο μέλος. Τα κάτω περιγράμματα των προσκεφαλαίων συμπίεζονται ελαφρώς προς το κέντρο, προσδίδοντας μία ανεπαίσθητη πλαστικότητα στο κιονόκρανο.

Στην άνω έδρα το κιονόκρανο διαθέτει ελλειψοειδή κοιλότητα, με ελαφρώς επιμηκυμένη την μία πλευρά, σχήμα που αντιστοιχεί σε πλίνθους που υποστήριζαν λίθινους Κούρους με προτεταμένο το αριστερό πόδι. Η κεντρική εντορμία, κυκλικής διατομής, συνδέει την κοιλότητα της έδρας με το κάτω μέρος του κιονοκράνου που προοριζόταν για την υποδοχή του τόρμου του κίονα, σύμφωνα με τη λεγόμενη Παριανή τεχνική.

³⁹ Gruben 1989, 166.

⁴⁰ Δήλος, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. A1548 a + b.

⁴¹ Kirchhoff 1988, 13, αρ. 1.

Η πρόσθια όψη του κιονοκράνου φέρει μέρος εγχάρακτης επιγραφής, εναρμονισμένης, με την ανέλιξη της έλικας από δεξιά προς τα αριστερά⁴²:

]os αν[εθέκε]

Η επιγραφή, επί τα λαιά χαραγμένη, συνάδει με τη μορφολογική διαμόρφωση του κιονοκράνου, ενώ τα γράμματα της επιγραφής καθιστούν το ανάθημα λίγο μεταγενέστερο του αναθηματικού κίονα Ι1.⁴³ Στην υπόθεση αυτή συγκλίνει και η παριανή τεχνική, που πρώτα είχε παρατηρηθεί στον αναθηματικό κιονόκρανο από την Πάρο με αρ. 775. Μπορούμε να υποθέσουμε χρονολόγηση στο β' τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ..⁴⁴

Ένα δεύτερο αναθηματικό κιονόκρανο από τη Δήλο Ι4⁴⁵ [εικόνα 10–12] σώζεται σε καλύτερη κατάσταση και παρουσιάζει κοινά μορφολογικά στοιχεία με το Ι3.⁴⁶ Ειδικότερα, η χάραξη των ελίκων είναι πανομοιότυπη. Η απόληξη της έλικας δεν ευθυγραμμίζεται με το περίγραμμα του σφονδύλου του κίονα, όπως συμβαίνει και στα κιονόκρανα Ι1 και Ι3. Τα ημιανθέμια είναι αρκετά διαβρωμένα ώστε να διαγνωσθεί η μορφή τους, δεν αποκλείεται ωστόσο να αποτελούνταν επίσης από τρία φύλλα. Τα προσκεφάλαια έχουν την ίδια κλίση προς το κέντρο, ενώ ο εχίνος στερείται διακόσμησης⁴⁷.

Κλείνοντας, την ομάδα των δηλιακών αναθηματικών κιονοκράνων συμπληρώνει το Ι5⁴⁸ [εικόνα 13], το οποίο θυμίζει σε γενικές γραμμές τα δύο προηγούμενα δηλιακά κιονόκρανα, ωστόσο σημειώνει κάποιες αξιοσημείωτες διαφοροποιήσεις. Οι επίπεδες έλικες είναι εγχάρακτα διαμορφωμένες, συσπειρώνονται όμως κατά $1\frac{3}{4}$ περιελίξεις με επίσης αγκιστροειδές άκρο⁴⁹. Επιπλέον, στο πάνω μέρος του κιονοκράνου δημιουργούνταν ένα ορθογώνιο τμήμα ύψους 0.073 μ., μέσω μίας εγχάρακτης οριζόντιας γραμμής πάνω από τις έλικες. Το τμήμα αυτό θα μπορούσε να επέχει θέσης άβακα, και πιθανώς να αποτελούσε μία πρωτόλεια προσπάθεια μίμησης άβακα σε ιωνικό κιονόκρανο.

⁴² Plassart 1950, 6.

⁴³ Το γράμμα άλφα της επιγραφής φαίνεται να είναι μεταγενέστερο από το αντίστοιχο της επιγραφής του κίονα Ι1. McGowan 1993, 25.

⁴⁴ Vallois 1966, 169–70, αρ. 4, 5.

⁴⁵ Δήλος, Αρχαιολογικό Μουσείο (κήπος μουσείου).

⁴⁶ Martin 1973, 385–87, αρ. 5.

⁴⁷ Vallois 1978, 170, αρ. 7.

⁴⁸ Δήλος, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. A4213.

⁴⁹ Martin 1973, 374–75, αρ. 2.

Πλησίον της κορυφής του προσκεφαλαίου σώζεται μέρος οριζόντιας αφιερωτικής επιγραφής, χαραγμένης επί τα λαιά⁵⁰:

—άνε] | θηκεν

Η θέση της επιγραφής δεν έχει παράλληλα. Εικάζεται πως η αρχή της αφιέρωσης βρισκόταν στο ίδιο προσκεφάλαιο, σε σημείο που σήμερα είναι θρασμένο ή διαβρωμένο, είτε στο έτερο προσκεφάλαιο, το οποίο δεν έχει ανευρεθεί⁵¹. Η ομοιότητα του κιονοκράνου με τα υπόλοιπα δηλιακά κιονόκρανα συνδυαστικά με τα γράμματα της επιγραφής⁵² τοποθετούν το μνημείο πιθανώς στα 550 π.Χ.

Συνολικά, τα τρία δηλιακά αναθηματικά κιονόκρανα μπορεί να προέρχονται από ναξιακό εργαστήριο⁵³, καθώς πέρα από τις ομοιότητες τους με το κιονόκρανο του αναθηματικού κιονίσκου II από το Σαγκρί, είναι κατασκευασμένα από το λευκό χονδρόκοκκο μάρμαρο, που χρησιμοποιήθηκε ευρέως κατά τους αρχαϊκού χρόνους στη Νάξο⁵⁴. Προς επίρρωσιν της παραπάνω υπόθεσης, η αφιερωτική επιγραφή του κιονοκράνου I5 απηχεί βάσει των γραμμάτων της ναξιακές καταβολές⁵⁵.

Η απλότητα που διαπνέει τους κυκλαδικούς αναθηματικούς κίονες θα μπορούσε να είναι αποτέλεσμα της συνομιλίας τους με τη μνημειακή αρχιτεκτονική. Οι σχετικά απλουστευμένες μορφές που ενισχύονται από το αισθητικό αποτέλεσμα που θα προσέφερε το χρώμα, αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα της κυκλαδικής αρχιτεκτονικής, και γίνεται ιδιαίτερα αισθητό στους ναούς, από όπου απουσιάζουν οι λεπτομέρειες και οι έντονες γραμμές για την επίτευξη φωτοσκιάσεων, οι οποίες θα μπορούσαμε να πούμε πως είναι περιττές υπό την επίδραση του φωτός που επικρατεί στις Κυκλάδες.

⁵⁰ Vallois 1978, 170, αρ. 6.

⁵¹ Plassart 1950, 5, αρ. 7.

⁵² Η χρονολόγηση βασίζεται στην ομοιότητα με graffiti από το Ηραίο της Δήλου, όπως αποτυπώνονται σε σειρά αγγείων και σε αναθηματική μάσκα. Βλ. Plassart 1928, 177–83, εικ. 146–53.

⁵³ Με επίπεδες έλικες, αποδοσμένες με εγγάραξη αποδίδονται δύο αρχιτεκτονικά κιονόκρανα από ναξιακό μάρμαρο που βρέθηκαν στη Δήλο. Βλ. Courbin 1980, αρ. 25, εικ. 4–6, πίν. 73· Martin 1973, 383–84, αρ. 5, εικ. 9–11.

⁵⁴ McGowan 1993, 24.

⁵⁵ Jeffery 1961, 304 αρ. 6.

3.2 Ιωνικοί κίονες, μνημειακών διαστάσεων για τη στήριξη αναθηματικών Σφιγγών

3.2.1. Η Σφίγγα των Ναξίων

Η εξέχουσα θέση που κατέχει η Σφίγγα στην αρχαία ελληνική αντίληψη έχει υπογραμμιστεί από τις πολυάριθμες αναφορές της στην αγγειογραφία, τη γλυπτική και τη λογοτεχνική παράδοση. Κατά τη διάρκεια του 6^{ου} αι. π.Χ. γεννήθηκε ένα είδος αναθήματος, το οποίο τοποθετούσε ολόγλυφες Σφίγγες στην κορυφή μνημειακών κίωνων, ιωνικού συνήθως ρυθμού. Τα αναθηματικά αυτά μνημεία φαίνεται να είναι προϊόν κυκλαδικής έμπνευσης. Τα ιδιαίτερα μορφολογικά χαρακτηριστικά που διέπουν τα κιονόκρανα των αναθηματικών αυτών κίωνων αποτέλεσαν κριτήριο για την συνεξέτασή τους και τη διάκριση τους από τους συγχρόνους τους ιωνικούς αναθηματικούς κίονες.

Πρωιότερο όλων αποτελεί η λεγόμενη Σφίγγα των Ναξίων, ανάθημα που χρονολογείται περ. το 570 π.Χ. Η κατάσταση του μνημείου ευνοεί την εξ ολοκλήρου αποκατάστασή του. Οι έλικες του κιονοκράνου είναι κοίλες και ορίζονται στο ανώτερο και το κατώτερο τμήμα τους από προεξέχον, κυρτό κυμάτιο αστραγάλου⁵⁶. Η έλικα είναι δισχιδής και, αφού περιελιχθεί μία φορά τα δύο «σχοινία» της ενώνονται, στην κατώτερη γωνία του κιονοκράνου, σχηματίζουν 1 ½ ακόμα περιστροφή και απολήγουν σε απλής μορφής σπείρα με αγκιστροειδή ανάκαμψη [εικόνα 14–15]. Η απολάξευση στο σημείο της αύλακας καθιστά δυσδιάκριτη την αποκατάσταση της μορφής της. Από την ομοιότητα του κιονοκράνου με εκείνα του ναού των Υρίων, συνάγεται η μορφή ενιαίας αύλακας.

Ο εχίνος, σε σχήμα τόρου με διάμετρο 1.060 μ., διακοσμείται από σειρά 17 ωών, καθένα από τα οποία πλαισιώνεται από περίγραμμα ανάγλυφου κυρτού κυματίου, μεταξύ των οποίων ξεπροβάλλουν λόγχες⁵⁷. Τα ωά είναι διατεταγμένα ώστε να είναι ορατά τα 5 1/5 σε κάθε πλευρά του εχίνου. Οι εσωτερικές γωνίες που σχηματίζουν οι έλικες συμπληρώνονται από ανεστραμμένο ημιανθέμιο πέντε κοίλων φύλλων. Τα

⁵⁶ Η διαμόρφωση των ελίκων παραπέμπει στις έλικες των ιωνικών κιονοκράνων του τετράστουλου πρόστυλου ναού στο ιερό του Διονύσου των Υρίων της Νάξου (570 π.Χ.). Lambrinoudakis και Gruben 1987 594, εικ. 39· 572, εικ. 3a, 3b.

⁵⁷ Amandry 1953, 12–3.

ανθέμια εφάπτονται στην κορυφή του εχίνου με αποτέλεσμα το τμήμα των ελίκων να μην εναρμονίζεται με το περίγραμμα του εχίνου.

Το προσκεφάλαιο, σχήματος κυλίνδρου, διαμορφώνεται από σκοτίες, πλαισιωμένες από διπλό κυμάτιο αστραγάλου⁵⁸. Οι κύριες διαστάσεις του κιονοκράνου συνοψίζονται ως εξής: ύψος 0.397 μ., πλάτος 0.703 μ., μήκος 1.857 μ., ύψος ελίκων 0.550 μ./0.460 μ.⁵⁹

Ο κίονας απαρτίζεται από 6 σφονδύλους με 44 ραβδώσεις, που σχηματίζουν στρογγυλεμένες τις κατώτερες απολήξεις [εικόνα 16]⁶⁰. Ο ανώτερος σφόνδυλος επιστέφεται με προεξέχον κοίλο κυμάτιο, το οποίο εξομαλύνει την μετάβαση στο κιονόκρανο. Αντίστοιχο κυμάτιο, μικρότερου μεγέθους σημειώνεται μεταξύ του κατώτερου ραβδωμένου σφονδύλου και της κυλινδρικής βάσης του κίονα, η οποία φέρει ταινία αναθύρωσης και στις δύο έδρες, και εντάσσεται στην παράδοση των κυκλαδικών βάσεων [εικόνα 17–18]⁶¹. Στη λεία επιφάνεια της βάσης χαράχθηκε το 328–327 π.Χ. ψήφισμα των Δελφών, με το οποίο παραχωρούσαν στους Ναξίους το δικαίωμα της προμαντείας [εικόνα 19]. Ο κίονας εδράζονταν σε ορθογώνια πλίνθο (1.889 x 1.847 μ.), η οποία βρέθηκε *in situ*, 2 μ. νοτίως του Πολυγωνικού Τοίχου, κάτω από το άνδηρο του ναού του Απόλλωνα [εικόνα 20]⁶².

Το ύψος του κίονα, χωρίς τη βάση και το κιονόκρανο, ανέρχεται στα 9.02 μ., με άνω διάμετρο 0.723 μ. και κάτω διάμετρο 0.955 μ.⁶³, ενώ το προφίλ κάθε σφονδύλου είναι ελαφρώς πιο κοίλο από τον υποκείμενό του. Οι σφόνδυλοι φέρουν στην άνω και

⁵⁸ Η διακόσμηση του προσκεφαλαίου με σκοτίες και αστραγάλους επίσης θυμίζει τη διακόσμηση των ιωνικών κιονοκράνων των Υρίων. Βλ. υποσ. 51.

⁵⁹ Amandry 1953, 7–14.

⁶⁰ Ο μεγάλος αριθμός ραβδώσεων στους κίονες αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο των κίωνων, που χρονολογούνται στο β' τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ Η περίπτωση του αρχαϊκού Αρτεμισίου της Εφέσου αποτελούνταν από κίονες με 40, 44 και 48 ραβδώσεις, ενώ ο δωρικός αναθηματικός κίονας από την Κορώνη είχε 50 ραβδώσεις. Dinsmoor 1950, 125· 130.

⁶¹ Οι πρώιμες κυκλαδικές ιωνικές βάσεις απαρτίζονται από απλό κυλινδρικό μέλος με ραδινές αναλογίες, όπως φανερώνουν τα παραδείγματα από το εσωτερικό του ναού ΙΙ στα Ύρια (μέσα 8ου αι. π.Χ.), που στήριζαν ξύλινα στηρίγματα. Barletta 2017, 181· 2001, 84–95. Οι ραβδωμένοι κίονες του Οίκου των Ναξίων στήριζονταν σε λεία κυλινδρική βάση (Ohnesorg 1993, 57 εικ. 3–4), ενώ στο ναό της Δήμητρας στη Νάξο, η βάση τόσο για τους κίονες της πρόστασης, όσο και του εσωτερικού, αποκρυσταλλώνεται στην πιο εξελιγμένη της μορφή, με την κυλινδρική βάση να επιστέφεται από σπείρα (Ohnesorg 1993, 59–60, εικ. 8–9).

⁶² Jacob–Felsch 1969, 109, αρ. 5.

⁶³ White 1971, 53.

κάτω έδρα μογλοβόθρια, βάθους 0.158–0.220 μ., πιθανώς για την ανάρτηση ή την μεταφορά τους⁶⁴.

Η άνω έδρα του κιονοκράνου φέρει λάξευμα που αντιστοιχεί ακριβώς στις διαστάσεις της πλίνθου έδρασης της Σφίγγας. Το ναξιακής προέλευσης υλικό του γλυπτού και του κίονα, η μορφολογική συνάφεια με τα σύγχρονα ναξιακά κιονόκρανα, καθώς και η μεταγενέστερη επιγραφή στη βάση του κίονα συνηγορούν πως το ανάθημα ήταν προϊόν ναξιακού εργαστηρίου. Για τη χρονολόγηση του αναθήματος καθοριστικής σημασίας αποτελεί η τεχνοτροπία της Σφίγγας, η οποία το τοποθετεί στα 570–560 π.Χ.⁶⁵. Επιπλέον, οι ομοιότητες με τα κιονόκρανα από το ναό των Υρίων της Νάξου συγκλίνουν με την παραπάνω χρονολόγηση.

3.2.2. Αναθηματικοί κίονες Σφιγγών από Αρτεμίσιο της Δήλου

Κοινά μορφολογικά χαρακτηριστικά με το κιονόκρανο της Σφίγγας των Ναξίων, μοιράζονται δύο σχεδόν πανομοιότυπα δηλιακά κιονόκρανα⁶⁶, αναθήματα στο Αρτεμίσιο της Δήλου, που χρονολογούνται στα 550–540 π.Χ [εικόνα 21–23]. Αξίζει να επισημανθούν οι διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται στα κατά πολύ μικρότερα δηλιακά κιονόκρανα, τα οποία είναι πιο συμπαγή όσον αφορά τη δομή τους.

Το κατώτερο τμήμα των ελίκων συγχωνεύεται με τον εχίνο σε ένα ενιαίο σύνολο με οργανικό τρόπο, ενώ η ελαφρώς διευρυμένη διάμετρος του εχίνου πάνω από το μέσον του τόρου, δημιουργούν την αίσθηση ενός ψηλότερου εχίνου⁶⁷. Εξέλιξη σημειώνεται και στην μορφή του προσκεφαλαίου, το οποίο καμπυλώνεται, αποκτώντας σχήμα κλεψύδρας. Ο διάκοσμος του εμπλουτίζεται από κυμάτια αστραγάλου, τα οποία πλαισιώνουν 4 σκοτίες.

Η αύλακα του κιονοκράνου, δεν είναι ενιαία, αλλά αναπτύσσεται σε δύο διαφορετικά τμήματα, τα όρια των οποίων καθορίζονται από την πλαισίωση του αστραγάλου κάθε πλευράς. Στο μέσον μεταξύ αυτών παρεμβάλλεται εγχάρακτο άνθος λωτού με πέντε

⁶⁴ Έχει διατυπωθεί η υπόθεση πως οι σφόνδυλοι μεταφέρθηκαν από τη Νάξο. Amandry 1953, 9, υποσ. 2 και 3.

⁶⁵ Richter, 1970, 44· Amandry, 1953, 26.

⁶⁶ Δήλος, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. A583 και αρ. A584.

⁶⁷ Martin 1973, 388–89.

φύλλα, το οποίο εκφύεται από βλαστό με ένα ανεστραμμένο φύλλο εκατέρωθεν⁶⁸. Το κάτω μέρος του φυτικού μοτίβου επαναλαμβάνει συμμετρικά το περίγραμμα του ανώτερου, προκειμένου να εναρμονιστεί με τα περιγράμματα των αυλάκων και του εχίνου στον ελεύθερο χώρο που έπρεπε να καλύψει. Ο διάκοσμος του κιονοκράνου είναι πιθανώς πως ενισχύθηκε περαιτέρω με γραπτές λεπτομέρειες.

Η τεράστια ομοιότητα των δύο κιονοκράνων, καθώς και η εύρεση τους εντός του Ιερού χώρου Αρτεμισίου εγείρει ερωτήματα αναφορικά με το χώρο και τον τρόπο ανέγερσης τους. Σημειώνεται πως το καλύτερα σωζόμενο κιονόκρανο έχει αποκατασταθεί με το άγαλμα Σφίγγας⁶⁹, τοποθετημένης σε πλίνθο με τόρμο, ο οποίος εφαρμόζει σε αντίστοιχη ορθογώνια υποδοχή στην έδρα του κιονοκράνου. Παρόμοιο άγαλμα— αν όχι το ίδιο— θα κοσμούσε και το έτερο δηλιακό κιονόκρανο⁷⁰. Το γλυπτό χρονολογεί το μνημείο στα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ..⁷¹

Οι δύο κίονες, λόγω της ομοιότητας τους, καθώς και του κοινού σημείου ανεύρεσής τους, είναι πολύ πιθανό να ήταν συμμετρικά τοποθετημένοι στο χώρο του ιερού⁷². Διάφορες υποθέσεις έχουν διατυπωθεί. Η δυαδικότητα αυτή θα μπορούσε να παραπέμπει συμβολικά στους δίδυμους θεούς, Άρτεμη και Απόλλωνα, στους οποίους θα ήταν αφιερωμένοι οι κίονες. Δεν αποκλείεται επίσης η πλαισίωση κάποιας από τις πύλες του Αρτεμισίου⁷³. Τέλος, σύμφωνα με άλλη υπόθεση, οι κίονες αποτελούσαν επιτύμβια μνημεία της Υπερόχης και της Λαοδίκης, των νεαρών κορών που σύμφωνα με τον Ηρόδοτο⁷⁴ είχαν σταλεί στη Δήλο από τη χώρα των Υπερβορείων και είχαν

⁶⁸ Το εγγάρακτο φυτικό μοτίβο στο μέσον των δύο τμημάτων της αύλακας δεν βρίσκει παράλληλο. Το άνθος λωτού που περικλείεται από φύλλα ανθεμίου θυμίζει τα μοτίβα των αττικών επιτύμβιων μνημείων, όπως την στήλη από το Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης με αρ. 17.230.6 (μέσα του αι. π.Χ). Επιπλέον, τα άνθη συνδυαστικά με ανθέμια διακοσμούσαν επιτύμβια ανάγλυφα της Σάμου τον 6^ο αι. π.Χ Βλ. Richter 1944, εικ. 84–5.

⁶⁹ Αρχαιολογικό Μουσείο Δήλου αρ. 77.

⁷⁰ Η αποσπασματική μορφή του δεν επιτρέπει στην αντιστοίχιση του κιονοκράνου με το ανευρεθέν γλυπτό, οπότε αποδόθηκε στο Δ1.

⁷¹ Η χρονολόγηση προκύπτει από την τεχνοτροπική συνάφεια της Σφίγγας με Κούρο από το Ασκληπιείο της Πάρου (Παρίσι, Μουσείο Λούβρου αρ. MND888). Βλ. Richter 1970, 107, αρ. 116, 356–58.

⁷² Δεν υπάρχουν παράλληλα για συμμετρική τοποθέτηση πανομοιότυπων αναθηματικών κίωνων στον αρχαίο κόσμο. Ωστόσο, μπορούν να παραλληλιστούν με τις δύο βάσεις σε σχήμα τόρου, που βρέθηκαν *in situ* ,εκατέρωθεν της οδού, πλησίον της βόρειας εισόδου στο Ηραϊόν της Σάμου. Οι βάσεις θα μπορούσαν να αποτελούν βάσεις αναθηματικών κίωνων, δε διατηρούν όμως επαρκή δεδομένα για την επαλήθευση μίας τέτοιας υπόθεσης. Isler 1978, 19, πίν. 3.9, υπομν. 31.

⁷³ McGowan 1993, 171–72.

⁷⁴ Ηρόδοτος, *Ιστορία* IV. 34· Η σφίγγα είχε διττή συμβολική λειτουργία, επομένως μπορούσε να σταθεί τόσο σε αναθηματικό, όσο και σε ταφικό ερμηνευτικό πλαίσιο. Πλησίον τάφου ανατολικά του Αρτεμισίου ανευρέθηκε τμήμα ακέφαλης σφίγγας (Δήλος, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. A3842), μικρότερου μεγέθους από εκείνη που αποδίδονται στους κίονες. Η σφίγγα έχει συσχετισθεί με τον τάφο,

ενταφιαστεί εντός του Αρτεμισίου, ανατολικά της εισόδου. Η ερμηνεία αυτή, η οποία διαπνέεται από μυθολογική χροιά, αποδίδει στους κίονες ταφική και όχι αναθηματική λειτουργία.

Ο Amandry αποκαθιστά τα αναθηματικά κιονόκρανα του Αρτεμισίου με το κατώτερο τμήμα ραβδωμένου, μονολιθικού κίονα και δύο βάσεις [εικόνα 24]. Ο κίονας⁷⁵ φέρει στην περιφέρεια του 28 ραβδώσεις που διαμορφώνονται από οξείες ακμές και στρογγυλεμένες τις κατώτερες απολήξεις με υποκείμενη σε αυτές λεία ταινία⁷⁶. Το ύψος του κίονα εκτιμάται ότι ανέρχεται στα 5 μ. Η αποκατάσταση των κίωνων βασίζεται στην τάξη μεγέθους της κάτω διαμέτρου του κίονα (0.542 μ.)⁷⁷. Δεν μπορεί ωστόσο να επαληθευτεί, καθώς απουσιάζει το ανώτερο τμήμα του κίονα.

Ο κίονας πιθανώς εδράζονταν σε μία από τις δύο ορθογώνιες, μαρμάρινες βάσεις που βρέθηκαν δυτικά του Αρτεμισίου. Η διάμετρος της κυκλικής εγκοπής ελαφρώς ευρύτερη από εκείνη της κάτω διαμέτρου του κίονα (α' 0.579 μ. και β' 0.573–0.578μ.)⁷⁸, αφού οι δεν αντιστοιχούν στην κάτω διάμετρο του κίονα. Η αποκατάσταση δεν είναι ωστόσο ασφαλής. Οι τρεις στενές ορθογώνιες εγκοπές στις τρεις πλευρές της έδρας της βάσης πιθανώς είναι μεταγενέστερες και χρησίμευαν για την ένθεση στηλών.

3.2.3. Αναθηματικά κιονόκρανα από την Πάρο

Στο νησί της Πάρου, στην περιοχή της παλαιοχριστιανικής βασιλικής των «Τριών Εκκλησιών», πλησίον της Εκατονταφυλιανής, ανευρέθηκαν δύο αναθηματικά κιονόκρανα. Το πρώτο με αρ. ευρ. 775⁷⁹ εγκολπώνει χαρακτηριστικά τόσο του ναξιακού, όσο και των δύο δηλιακών αναθηματικών κιονοκράνων. Οι έλικες σχηματίζονται με ελαφρώς κοίλες αύλακες και ορίζονται από αστραγάλους, οι οποίοι πλαισιώνουν το ανώτερο και κατώτερο τμήμα της έλικας, συναντώνται μετά από μία περιέλιξη, σχηματίζοντας διπλό αστράγαλο, και καταλήγουν σε αγκιστροειδή

ο οποίος έχει αποδοθεί με βάση την αναφορά του Ηροδότου (*Ιστορία* IV. 35), στην Άργη και την Ώπη, επίσης κόρες από την Υπερβορεία. Βλ. Picard και Replat 1924, 258, εικ. 21–2.

⁷⁵ Δήλος, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 14.221.

⁷⁶ Ο κίονας προσιδιάζει ως προς τις διαστάσεις του κίονα, την μορφή και τη διάταξη των ραβδώσεων με τον αναθηματικό κίονα από την Κυρήνη.

⁷⁷ Jacob–Felsch 1969, 112–13, αρ. 8.

⁷⁸ Διαστάσεις α' βάσης 1.213 x 1.137 μ. και β' 1.211 x 1.202 μ. Amandry 1953, 19, αρ. 1, πίν. 17.2 και 17.2.

⁷⁹ Πάρος, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 775.

απόληξη [εικόνα 25]⁸⁰. Οι γωνίες που δημιουργούνται στο σημείο που οι δύο αστράγαλοι εφάπτονται, είναι διακοσμημένες με εγχάρακτα ανθέμια τριών πετάλων. Από τα δηλιακά κιονόκρανα, το παριανό υιοθετεί τη διάρθρωση της αύλακας σε δύο μέρη. Ο εχίνος αναπαράγει το σχήμα και τη διακόσμηση του εχίνου των κιονοκράνων της κατηγορίας, καθώς και τη μορφή του προσκεφαλαίου των δηλιακών κιονοκράνων [εικόνα 26].

Η άνω επιφάνεια του κιονοκράνου διατηρεί μέρος της ορθογώνιας εγκοπής για την ένθεση της πλίνθου του αγάλματος. Στο μέσον της κατώτερης επιφάνειας της εγκοπής είναι διάτρητη ελλειψοειδούς διατομής κοιλότητα, η οποία επικοινωνεί μέσω αύλακας μολυβδοχόησης με την εφέδρα του κιονοκράνου, όπου είναι διαμορφωμένη κατάλληλη εντορμία για τη στερέωση του τόρμου του κίονα⁸¹.

Το αναθηματικό κιονόκρανο από την Πάρο αποτελεί το πρωιμότερο γνωστό παράδειγμα, όπου παρατηρείται η τεχνική αυτή, που θα κατισχύσει μεταξύ άλλων στους αναθηματικούς κίονες του νησιωτικού και Ελλαδικού κόσμου. Ο τόπος προέλευσης του εν λόγω κιονοκράνου χρησιμοποιείται από την McGowan, για να βαφτίσει την τεχνική αυτή, γεγονός που διευκολύνει ιδιαίτερα την παρούσα έρευνα.⁸²

Το δεύτερο ευμέγεθες ιωνικό κιονόκρανο⁸³ από την Πάρο συμπυκνώνει χαρακτηριστικά που ήδη έχουν μελετηθεί ταυτόχρονα με κάποια νεωτερικά στοιχεία. Οι έλικες του κιονοκράνου αποδίδονται με σαφώς κυρτές αυτήν τη φορά αύλακες, οι οποίες ορίζονται από αστράγαλο, που πλαισιώνει το ανώτερο και κατώτερο μέρος της αύλακας⁸⁴. Στο σημείο που διαρθρώνονται οι γωνίες των ελίκων, ο αστράγαλος της κάτω πλευράς της αύλακας συγχωνεύεται και εναρμονίζεται με την σπείρα που σχηματίζει ο ανώτερος. Οι γωνίες αυτές κοσμούνται με εγχάρακτο μοτίβο ανθεμίου με τέσσερα φύλλα.

Η μία όψη του κιονοκράνου διατηρεί την εικόνα του αρχικού του σχεδιασμού [εικόνα 27]. Παρατηρείται πως η διάρθρωση της αύλακας δεν είναι ενιαία, αλλά στο μέσον σχηματίζει λεία ταινία που θα λειτουργούσε ως υπόβαθρο για γραπτή διακόσμηση. Η άλλη όψη του κιονοκράνου φέρει στην περιοχή της αύλακας απολαξυμένη ταινία,

⁸⁰ Gruben 1972, 377.

⁸¹ McGowan 1993, 179.

⁸² McGowan 1993, 6.

⁸³ Πάρος, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 733.

⁸⁴ McGowan 1993, 181–82, αρ. 5.

στην οποία ήταν χαραγμένο ελεγειακό επίγραμμα του 4^{ου} αι. π.Χ., προϊόν της επανάληψης του κίονα [εικόνα 28–29]. Σύμφωνα με την επιγραφή, ο Δόκιμος, γιος του Νεοκρέωντα, ανέθεσε το μνημείο αυτό πάνω στον τάφο του ποιητή Αρχίλοχου του Πάριου (μέσα 7^{ου} αι. π.Χ.)⁸⁵.

Η αποσαφήνιση της δευτερογενούς χρήσης του μνημείου δε συνεπάγεται τον ασφαλή προσδιορισμό της πρωταρχικής του λειτουργίας. Έχει διατυπωθεί η άποψη πως το κιονόκρανο αποτελεί ένδειξη για την παρουσία Αρχιλόχειου ήδη από το τρίτο τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ., οπότε και χρονολογείται το μνημείο. Τα σωζόμενα γραπτά κατάλοιπα δε δύνανται να επιβεβαιώσουν την υπόθεση αυτή⁸⁶.

Όσον αφορά τα υπόλοιπα μορφολογικά χαρακτηριστικά, ο εχίνος επαναλαμβάνει το σχήμα τόρου των ομόλογων αναθηματικών κιονοκράνων, καθώς και τη διακόσμηση τους. Η διάταξη των 16 ωών είναι συμμετρικά διευθετημένη⁸⁷ στην όψη με την επιγραφή— όπου τα ενδιάμεσα ωά είναι αποκρουσμένα— ο άξονας του κιονοκράνου είναι ευθυγραμμισμένος με ένα από τα ωά, ενώ στην άλλη ο άξονας αντιστοιχεί στο διαχωριστικό πλαίσιο των δύο κεντρικών ωών.

Συγκριτικά με τα υπόλοιπα κιονόκρανα, το κιονόκρανο του Αρχίλοχου έχει πιο συμπαγή μορφή, την εντύπωση αυτή υπογραμμίζει η χρήση 16—έναντι 17—ανάγλυφων ωών στην περιφέρεια του εχίνου, καθώς και οι διαστάσεις του κιονοκράνου συνολικά (ύψος 0.922 μ., μήκος 0.330 μ. και πλάτος 0.382 μ.)⁸⁸. Η μορφή του παριανού κιονοκράνου είναι το αποτέλεσμα της εξελικτικής πορείας που ακολούθησαν οι μορφές των κυκλαδικών ιωνικών κιονοκράνων, η οποία

⁸⁵ Η εύρεση ενεπίγραφων ορθοστατών στην κοιλάδα του Έλιτα στοιχειοθετεί την παρουσία τεμένους, το οποίο ίδρυσε ή επανίδρυσε ο Μνησιέπης τον 3^ο αι. π.Χ για τη λατρεία του Αρχίλοχου, του Απόλλωνα και άλλων σύμβωμων θεοτήτων. Ο Κοντολέων (1952, 49–52) εικάζει πως το τέμενος ήταν ένα γυμνάσιο, μουσείον ή ανάλογο εκπαιδευτικό ίδρυμα, όπου εΐθισται να τιμώνται πρόσωπα. Σύμφωνα με την Ohnesorg (1982, 271–90), η λατρεία του Αρχιλόχου ανάγεται στον ύστερο 4^ο αι. π.Χ, σε αποκατεστημένο δωρικό, πρόστυλο ναΐσκο στην περιοχή των «Τριών Εκκλησιών», το οποίο ταυτίζει με Αρχιλόχειο, βάσει επιγραφών αναφερόμενων στον ποιητή. Στο μέσον του ηρώου τοποθετεί τον αρχαϊκό κίονα. Επομένως, οι ορθοστάτες του 3^{ου} αι. π.Χ αναφέρονται σε ανακατασκευή του τεμένους.

⁸⁶ Η πρωιμότερη μνεία για απονομή τιμών στον ποιητή Αρχίλοχο από την Πάρο εντοπίζεται στον Αριστοτέλη (*Ρητορική*, 2.1398b), όπου σύμφωνα με το ρήτορα Αλκίμαχο, του 5^{ου} αι.π.Χ, οι Πάριοι τίμησαν τον Αρχίλοχο παρά τη βλασφημία του.

⁸⁷ Στα πρώιμα ιωνικά κιονόκρανα τα ανάγλυφα ωά στην περιφέρεια του εχίνου είναι ακανόνιστα διευθετημένα. Από τα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ. η κατανομή τους παρουσιάζει ομοιομορφία, στις όψεις τα ορατά κοσμήματα είναι συνήθως 2 ή 4. Ohnesorg 2004, 286, υποσ. 10.

⁸⁸ Ορλάνδος 1966, πίν. Α.

πραγματώνεται μέσα από την σμίκρυνση του μήκους του κιονοκράνου και την πλαστική απόδοση των διακοσμητικών του λεπτομερειών.

3.2.4. Αναθηματικό κιονόκρανο από το Συκάμινο του Ωρωπού

Η παράδοση μνημειακών αναθηματικών κίωνων, στους οποίους εδράζονταν Σφίγγες εντοπίζονται και αττικό περιβάλλον, όπως συνάγεται από την εύρεση ιωνικού κιονοκράνου, που ήταν εντοιχισμένο στο ναό της Αγ. Ελεούσης στο Συκάμινο του Ωρωπού⁸⁹ [εικόνα 30]. Ο προσδιορισμός της μορφής του κιονοκράνου δε μπορεί να είναι απόλυτος, καθώς συνοψίζει μορφολογικά στοιχεία που το καθιστούν ένα υβριδικής μορφής κιονόκρανο, ενδιάμεσο μεταξύ των ιωνικών και αιολικών κιονοκράνων.

Το γενικό σχήμα του κιονοκράνου, η θέση και η διαμόρφωση του εχίνου κάτω από τις έλικες, καθώς και το σχετικά χαμηλό προφίλ του— συγκριτικά με τα αιολικά παραδείγματα— φανερώνει τη σχέση του με τα αναθηματικά κιονόκρανα της Πάρου⁹⁰. Τα χαρακτηριστικά που επαναλαμβάνονται είναι ο σπειροειδής εχίνος με τη διακόσμηση ωών μετά λόγχης, και η μορφή του προσκεφαλαίου, που είναι όμοια με των δηλιακών. Στο ανώτερο τμήμα του κιονοκράνου δηλώνεται υποτυπώδης μορφής άβακας.

Η ιδιαιτερότητα του κιονοκράνου εντοπίζεται στη μορφή των ελίκων, οι οποίες εκφύονται από δύο σημεία στην κορυφή του εχίνου, στοιχείο που προσιδιάζει στα αιολικά κιονόκρανα⁹¹. Οι έλικες, οι οποίες αποδίδονται ελαφρώς κυρτές, συγχωνεύονται στο οριζόντιας σύλληψης ιωνικό κιονόκρανο. Στο σημείο γένεσης των ελίκων δημιουργείται τριγωνικός χώρος, που κοσμεύεται με ανθέμιο 11 φύλλων σε ταπεινό ανάγλυφο⁹². Η οριοθέτηση των ελίκων από προεξέχον κυρτό κυμάτιο, καθώς και η απουσία οφθαλμών είναι χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν το αναθηματικό κιονόκρανο της Σφίγγας των Ναξίων και της Δήλου.

⁸⁹ Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 4797.

⁹⁰ Betancourt 1977, 107–8.

⁹¹ Κιονόκρανα με τα μορφολογικά χαρακτηριστικά με εκείνα του Συκάμινου αποτυπώνονται στην αγγειογραφία. Πλησιέστερο παράλληλο αποτελεί ο αναθηματικός κίονας στην ερυθρόμορφη πελίκη από το Μουσείο του Λούβρου με αρ. G228, που αποδίδεται στο Ζωγράφου του Συλέα (α' τέταρτο 5^{ου} αι. π.Χ). ARV² 250.14 [εικόνα 31–32].

⁹² Ομοιότητα με τη διακόσμηση των παριανών αιολικών κιονοκράνων A2 και A3.

Την αναθηματική του λειτουργία τεκμηριώνει ορθογώνιο λάξευμα (0.375 x 0.175 μ., βάθος 0.05 μ.) στην άνω έδρα το κιονοκράνου για την υποδοχή της πλίνθου του αγάλματος Σφίγγας⁹³. Η παριανή προέλευση του μαρμάρου του κιονοκράνου, καθώς και τα μορφολογικά χαρακτηριστικά καθιστούν σαφείς τις κυκλαδικές καταβολές του αναθήματος, ενώ παράλληλα συμβάλλουν στη χρονολόγηση του στα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ.

3.2.5. Η Σφίγγα της Κυρήνης

Μεταξύ των κίωνων με επίστεψη αναθηματικής Σφίγγας συγκαταλέγεται ο αναθηματικός κίονας της Κυρήνης. Η αύλακα του κιονοκράνου είναι ενιαία, ενώ οι έλικες οροθετούνται από προεξέχον αστράγαλο, που χαρακτηρίζεται από μείωση του πλάτους του και απολήγει σε αγκιστροειδή ανάκαμψη. Η αύλακα και οι έλικες αποδίδονται κυρτές⁹⁴. Το τριγωνικό τμήμα που δημιουργείται από τις έλικες και τον εχίνο, διακοσμείται με ανάγλυφα ανεστραμμένα ανθέμια [εικόνα 33]. Τα προσκεφάλαια είναι πλαστικά αποδομένα, με έντονες καμπυλώσεις και διακοσμούνται στο μέσον με ζωστήρα που απαρτίζεται από τρεις ραβδώσεις.

Η άνω επιφάνεια του κιονοκράνου φέρει δύο οπές για την υποδοχή μολύβδινων πύρων (0.030 μ. και 0.027 μ. από τις στενές πλευρές του) με σκοπό την προσάρτηση της Σφίγγας απευθείας στην επιφάνεια του κιονοκράνου. Η απουσία του άβακα είναι δικαιολογημένη στο πλαίσιο των μορφολογικών χαρακτηριστικών των ιονικών κιονοκράνων του 6^{ου} αι. π.Χ.. Η αποκατάσταση ενός ένθετου άβακα θα δημιουργούσε προβλήματα ευστάθειας του αγάλματος.

Η άνω επιφάνεια του κυρηναϊκού κιονόκρανου είναι ιδιαίτερα επιμήκης, στοιχείο που αντανακλάται στην αναλογία πλάτους προς μήκος 1:2.46, αναλογία λίγο μεγαλύτερη και από εκείνη του κιονοκράνου των Ναξίων⁹⁵. Τα δύο κιονόκρανα διαφοροποιούνται ωστόσο όσον αφορά το λόγο του συνολικού ύψους προς το μήκος του κιονοκράνου, καθώς το κυρηναϊκό αντιστοιχεί σε 1:2.84⁹⁶, ενώ το ναξιακό σε 1:3.38.

⁹³ Kissas 2000, 198, αρ. B155.

⁹⁴ White 1971, 49.

⁹⁵ Η αντίστοιχη αναλογία είναι 1:2.20. Amandry 1953, 21.

⁹⁶ Η αναλογία αυτή είναι συγκρίσιμη με το παριανό κιονόκρανο από το Αρχιλόχειο (1:2.80), καθώς και το ελικωτό κιονόκρανο από το ναό του Κροίσου στην Έφεσο (1:2.94– συμπεριλαμβανομένου του άβακα). White 1971, 51.

Συμπερασματικά, το κιονόκρανο της Κυρήνης δίνει την εντύπωση πιο επιμήκους κιονοκράνου, όταν ο παρατηρητής θεάται το μνημείο από χαμηλά⁹⁷.

Ο εχίνος, διαμέτρου 0.75 μ., έχει το σχήμα τόρου, που χαρακτηρίζει τα ιωνικά κιονόκρανα της κατηγορίας, δεν ακολουθεί όμως την αντίστοιχη διακόσμηση. Η περιφέρεια του εχίνου φέρει δύο επάλληλες σειρές ανάγλυφων ωών, με την κατώτερη να περιλαμβάνει και τις λόγχες. Το διακοσμητικό αυτό μοτίβο βρίσκει παράλληλο στους ιωνικούς κίονες της πρόσοψης του ταφικού μνημείου N8⁹⁸ από τη Βόρεια Νεκρόπολη της Κυρήνης [εικόνα 34]⁹⁹. Εφόσον το μοτίβο αυτό δεν επαναλαμβάνεται ξανά στην ιωνική αρχιτεκτονική της περιοχής¹⁰⁰. Θα ήταν καταχρηστικό να το χαρακτηρίσουμε ως τοπικό ιδίωμα. Είναι πολύ πιθανό ο αρχιτέκτονας του N8 να άντλησε την έμπνευση του από το αναθηματικό κίονα.

Αναφορικά με τον κίονα του αναθήματος, σώζεται το ανώτερο τμήμα του σε ύψος 1.75 μ., μέγεθος ικανό για να υποδειξει πως πρόκειται για μονολιθικό κίονα [εικόνα 35]. Διέθετε 24 δωρικές ραβδώσεις με στρογγυλεμένες τις κάτω απολήξεις. Το πάνω μέρος του κίονα σχηματίζει αναθύρωση, ύψους 0.053 μ., ενώ στην έδρα του φέρει τόρμο που εφάρμοζε στην τετράγωνη υποδοχή της εφέδρας του κιονοκράνου¹⁰¹. Η άνω διάμετρος του κίονα είναι 0.48 μ., ενώ στο σημείο που είναι σπασμένο η διάμετρος υπολογίζεται σε 0.523 μ.

Αν εφαρμόσουμε τη σχέση της άνω διαμέτρου προς το ύψος του ναξιακού κίονα (1:12.48), δεδομένης της απουσίας έντασης, το ύψος του κίονα της Κυρήνης υπολογίζεται σε 5.99 μ. και η κάτω διάμετρος του πρέπει να είναι 0.675 μ. σύμφωνα με τη γραφική του αναπαράσταση [εικόνα 35]. Αντιστρόφως, από την αναλογία της κάτω διαμέτρου προς το ύψος του ναξιακού κίονα 1: 9.45, το ύψος του κυρηναϊκού κίονα ανέρχεται σε 6.38 μ. Επομένως το ύψος του κίονα μπορεί να υπολογιστεί ως ο μέσος όρος των δύο μεγεθών, περ. 6.20 μ.¹⁰²

⁹⁷ Αντίθετα το ναξιακό κιονόκρανο, ιδωμένο από απόσταση, φαίνεται πιο επίμηκες, και ως εκ τούτου βιβλιογραφικά έχει ανακηρυχθεί ως το πιο επίμηκες ιωνικό κιονόκρανο. Βλ. Dinsmoor 1950, 143.

⁹⁸ Ο τάφος χρονολογείται από τον Chamoux (1953, 291–92) στα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ., ενώ από τον Boardman (1959, 207) μετά το 525 π.Χ.

⁹⁹ Στην ταφική αρχιτεκτονική της Κυρήνης επικρατεί ο δωρικός ρυθμός, παρόλα αυτά το ιωνικό ρυθμικό σύστημα έχει προτιμηθεί για τις προσόψεις τριών ταφικών μνημείων στην Βόρεια Νεκρόπολη της Κυρήνης (N2, N3, N8) και σε τρεις ακόμα στη δυτική Νεκρόπολη (W15, W18, W48). Cassels 1955, 18, πίν. V.a, b, VII.b, XI.a, b, d.

¹⁰⁰ Για τη βιβλιογραφία της ιωνικής αρχιτεκτονικής της Κυρήνης, βλ. White 1971, 51, υποσ. 30.

¹⁰¹ White 1971, 53, πίν. 10, εικ. 9.

¹⁰² White 1970, 53.

Ο κίονας, όπως και το γλυπτό είναι φιλοτεχνημένο από παριανό μάρμαρο. Τεχνοτροπικά το γλυπτό βρίσκεται παράλληλα στις προαναφερθείσες Σφίγγες από τη Νάξο και τη Δήλο, όπως και τη Σφίγγα από το Μουσείο της Ακρόπολης με αρ. 630.¹⁰³ Το ανάθημα χρονολογείται με βάση την τεχνοτροπία του γλυπτού λίγο μετά το 560 π.Χ.

3.2.6. Η Σφίγγα της Αίγινας

Τον 6^ο αι. π.Χ.. στο ιερό της Αφαιάς την Αίγινας ιδρύθηκε κίονας ιωνικού ρυθμού για την αφιέρωση αναθηματικής Σφίγγας. Από τα σωζόμενο τμήμα της έλικας και του εχίνου του κιονοκράνου συνάγεται μορφή του κιονοκράνου, η οποία δεν εντάσσεται στην κυκλαδική αρχιτεκτονική παράδοση [εικόνα 36]. Η κατάσταση συντήρησης του οφείλεται στην κατασκευή του από τοπικό πωρόλιθο.

Το τμήμα των ελίκων με αποκατεστημένο μήκος 0.553 μ. έχει πλάτος που κλιμακώνεται από τη βάση προς την κορυφή. Το χαρακτηριστικό αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί ως οπτική εκλέπτυνση, που συντείνει στην καλύτερη θέαση του κιονοκράνου¹⁰⁴. Οι έλικες, που σχηματίζονται από 4 ½ περιελίξεις με εγχάραξη, είναι ελαφρώς κοίλες. Ο εχίνος, ύψους 0.374 μ. και αποκατεστημένης διαμέτρου 1.040 μ., έχει σχήμα ημισφαιρικό και είναι διακοσμημένος με σειρά ωών¹⁰⁵. Η διακόσμηση του εχίνου και η τάξη μεγέθους του κιονοκράνου ανακαλεί το ανάθημα της Σφίγγας των Ναξίων. Η άνω έδρα του κιονοκράνου διατηρεί έκκεντρη κυκλική εγκοπή, που υποδεικνύει τη σύνδεση με το άγαλμα μέσω πύρου.

Από τους σωζόμενους σφονδύλους του κιονοκράνου, συνάγεται πως ο κορμός του κίονα ήταν διατεταγμένος σε 36 ανόμοιου πλάτους ραβδώσεις [εικόνα 37]. Ο κίονας, μαζί με το κιονόκρανο και τη βάση, θα είχε ύψος περ. 10.7–12.6 μ. και κάτω διάμετρο 1.19 μ.¹⁰⁶. Ο κατώτερος σφόνδυλος του κίονα, που σήμερα δε σώζεται υποδεικνύει ραβδώσεις με στρογγυλεμένες απολήξεις και υποκείμενο αστράγαλο, μορφολογικά στοιχεία που επίσης παραπέμπουν στον κίονα της Σφίγγας των

¹⁰³ Richter 1970, πίν. XIV.a· White 1971, 48–9, πίν. 9, εικ. 1.

¹⁰⁴ Το χαρακτηριστικό αυτό παρατηρείται στους αρχαϊκούς ναούς της Εφέσου (Dinsmoor 1950, 129, εικ. 48). και των Διδύμων (Gruben 1963, 178–77). Κοινό στοιχείο των κίωνων αυτών είναι το μεγάλος ύψος τους, επομένως οι οπτικές εκλεπτύνσεις αυτές θεωρήθηκαν απαραίτητες για τη καλύτερη θέαση του κιονοκράνου σε κίονες μνημειακών διαστάσεων.

¹⁰⁵ Gruben 1965, πίν. II.

¹⁰⁶ Gruben 1965, 187–190

Ναξίων¹⁰⁷. Ο αριθμός των ραβδώσεων του κίονα και η ανομοιογένεια στη μορφή τους προσδιορίζει τους ιωνικούς κίονες του β' τέταρτου του 6^{ου} αι. π.Χ..

Τα θραύσματα μίας κυκλικής πλίνθου, που βρέθηκαν μαζί με το κιονόκρανο έχουν ταυτιστεί με τη βάση του κίονα¹⁰⁸. Ο αναθηματικός κίονας είναι πιθανό να ιδρύθηκε σε ορθογώνιο θεμέλιο (2.170 x 2.270 μ.) στη βορειοανατολική γωνία του ιερού, υπόθεση που δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί, καθώς τα στοιχεία έδρασης, που είχαν παρατηρηθεί στην κάτω έδρα της κυκλικής πλίνθου από τον Fiechter, δεν είναι πλέον ορατά¹⁰⁹.

Η μορφή του εχίνου και των ελίκων συνθέτουν ένα κιονόκρανο μοναδικής σύλληψης, που είναι δύσκολο να τοποθετηθεί χρονολογικά. Η απουσία επιγραφικών δεδομένων και του γλυπτού δυσχεραίνει το εγχείρημα. Η μορφή του κίονα ωστόσο συμβάλλει στη χρονολόγηση του στο β' τέταρτο του 6ου αι. π.Χ. Συνεπώς, ο αναθηματικός κίονας της Αίγινας θα μπορούσε να είναι το απότοκο της προσπάθειας των εργαστηρίων της Αττικής να προσεγγίσουν με τα δικά τους αισθητικά κριτήρια και υλικά, τον αναθηματικό κίονα της Σφίγγας των Ναξίων.

3.3. Αναθηματικοί κίονες με ιωνικό κιονόκρανο από την Ακρόπολη των Αθηνών.

Η απαρχή του ιωνικού ρυθμικού συστήματος στην Αττική εντοπίζεται στους αναθηματικούς κίονες της Ακρόπολη ήδη από τα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ.. Στοιχεία της μορφολογικής διάπλασης των κιονοκράνων των αναθηματικών αυτών θα εγκολληθούν και θα συστηματοποιηθούν στη μνημειακή αθηναϊκή αρχιτεκτονική, διαμορφώνοντας τα μορφολογικά και διακοσμητικά εκείνα στοιχεία, τα οποία προσδιορίζουν το λεγόμενο αττικό ιδίωμα.

Συνεπώς, η μελέτη των ιωνικών αναθηματικών κίωνων της Ακρόπολης έχει αυταξία και αυτοτέλεια, συγχρόνως όμως μπορεί να αποτελέσει πηγή πληροφοριών για την συσχέτιση, σύγκριση και εξέταση της εξελικτικής πορείας του ιωνικού ρυθμού στην Αθήνα, όπως αποκρυσταλλώθηκε τον 5^ο αι. π.Χ..

¹⁰⁷ Fiechter και Thiersch 1906, 156 πίν. 64.

¹⁰⁸ Fiechter και Thiersch 1906, 156–57· Gruben 1965, 176–77, πίν. 1.

¹⁰⁹ Fiechter και Thiersch 1906, 156· Gruben 1965, 173–76, εικ. 3, πίν. 4.

3.3.1. Ιωνικά κιονόκρανα με επίπεδες έλικες

Από τους πρωιμότερους αναθηματικούς ιωνικούς κίονες της Ακρόπολης σώζονται ως επί το πλείστον σε αποσπασματική μορφή κιονόκρανα, που επιτρέπουν ωστόσο την αποκατάστασή τους, και σε κάποιες περιπτώσεις οι αποδιδόμενοι σε αυτά κίονες.

Τα κιονόκρανα απαρτίζονται από ένα μαρμάρينو μέλος συνήθως από μάρμαρο πεντελικό, το οποίο φέρει λείες επιφάνειες πάνω στις οποίες διαμορφώνονται οι οριζόντιες έλικες με γραπτή διακόσμηση, ενίοτε και με εγχάραξη. Η σύλληψη του σχεδιασμού του αθηναϊκού ιωνικού κιονοκράνου περιλαμβάνει άβακα, εν αντιθέσει με εκείνη του κυκλαδικού, καθώς και εχίνο ημισφαιρικού σχήματος. Τα προσκεφάλαια δηλώνονται πλαστικά με ελαφρώς συμπίεσμένα τα περιγράμματα στον άξονα τους.

Το σχέδιο και οι διαστάσεις του αθηναϊκού κιονοκράνου, που αντανakλώνται συμβατικά στην αναλογία μήκους προς πλάτος 2:1, υπαγορεύει το είδος του αναθήματος που υποστήριζε. Οι κίονες της Ακρόπολης αποτελούν κατά βάση αναθήματα λίθινων Κορών, η μετωπική στάση των οποίων εναρμονίζεται με επιφάνειες συντετμημένων διαστάσεων σε σύγκριση με εκείνη των Κούρων, καθώς και των Σφιγγών.

Οι ομοιότητες που παρουσιάζουν τα κιονόκρανα ως προς την μορφή, τη διακόσμηση και τη μέθοδο προσάρτησης αναθήματος, κιονοκράνου και κίονα δεν αποκλείει το ενδεχόμενο να είναι προϊόντα ενός εργαστηρίου¹¹⁰.

Η αποσπασματική διατήρηση του κιονοκράνου **I6**¹¹¹, που σώζεται περίπου κατά το ήμισυ, δεν παρακωλύει την αποκατάσταση της μορφής του, ενώ η στοίχισή του με ανευρεθέν τμήμα λίθινου αγάλματος, καθώς και κορμού κίονα με αφιερωτική επιγραφή, συμβάλλει στην καθολική αποκατάσταση του μνημείου. Στην κορυφή του κιονοκράνου διαγράφεται ορθογώνιος άβακας, ύψους 0.03 μ., ο οποίος οροθετείται από ανεπαίσθητη οριζόντια γραπτή γραμμή¹¹². Οι έλικες με 2 ½ περιστροφές δηλώνονται με εγχάραξη και γραπτή διακόσμηση ταυτόχρονα **[εικόνα 38]**¹¹³.

¹¹⁰ McGowan 1997, 217.

¹¹¹ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 3850.

¹¹² Kissas 2000, 186–87, αρ. B145.

¹¹³ Αποτελεί το μοναδικό από τα εξεταζόμενα της κατηγορίας κιονόκρανα που συνδυάζει γραπτή και εγχάρακτη διακόσμηση. Η εγχάρακτη απόδοση των ελίκων απαντά σε κυκλαδικά ιωνικά αναθηματικά κιονόκρανα, καθώς και σε κάποια αιολικά αναθηματικά από την Ακρόπολη.

Από το κυρτής κατατομής περίγραμμα του σπασμένου κάτω μέρους του κιονοκράνου στοιχειοθετείται η παρουσία ημισφαιρικού εχίνου. Τα προσκεφάλαια, που καμπυλώνονται ελαφρά προς το κέντρο είναι διακοσμημένα με δύο κατακόρυφες γραπτές ταινίες που επιμερίζουν τα προσκεφάλαια σε τρία μέρη. Το διακοσμητικό αυτό μοτίβο ενδεχομένως μιμείται την πλαστική απόδοση των αστραγάλων¹¹⁴.

Η άνω έδρα του άβακα, αδρά δουλεμένη, φέρει μέρος ελλειψοειδούς κοιλότητας στην οποία εφαρμόζει— κατά τον Raubitschek¹¹⁵— σωζόμενη πλίνθος με τα πόδια μία λίθινης Κόρης (Μουσείο Ακρόπολης αρ. 475). Αξιοσημείωτη είναι η στάση της Κόρης, η οποία είναι στραμμένη προς τα ανατολικά, θέση που δε συνάδει με την πρόσοψη του κιονοκράνου [εικόνα 39–40]. Πρόκειται ενδεχομένως για πρόωμη απόπειρα έδρασης Κόρης σε ιωνικό κιονόκρανο. Η προσπάθεια σύμπνοιας γλυπτού, και συγκεκριμένα λίθινων Κορών— και αρχιτεκτονικής μορφής είχε ως απότοκο την εδραίωση, όπως θα δούμε, του αναθηματικού κίονα με κυκλικό κιονόκρανο.

Η κάτω έδρα του κιονοκράνου διαθέτει κυκλωτερή εσοχή με κεντρική, κυλινδρική εντορμία (διάμετρος 0.140 μ και πάχος 0.080 μ.). Το κιονόκρανο έχει αποκατασταθεί με τμήμα κίονα, που απαρτίζεται από τρία συγκολλώμενα μέρη, με βάση την αποκατεστημένη άνω διάμετρο του (0.190 μ.) και την συνάφεια των υλικών¹¹⁶. Ο κίονας έχει στην περιφέρειά του 18 ραβδώσεις, πλάτους 0.039 μ.[εικόνα 41]. Σε δύο όμορες ραβδώσεις είναι εγγεγραμμένη αφιερωτική επιγραφή, κιονηδόν χαραγμένη, η οποία περιλαμβάνει το όνομα του αναθέτη Αμεινία και του γλύπτη Γοργία:

Αμειν[ίας ανέθεκ]ε ταθenaίαι

Γοργ[ίας εποίεσε]εν.¹¹⁷

Το άγαλμα, το κιονόκρανο και ο κίονας συναρμολογούνται σε ένα ενιαίο σύνολο με τη βοήθεια της μολυβδοδοχόησης. Με βάση την τεχνοτροπία του γλυπτού, το μνημείο μπορεί να χρονολογηθεί περίπου στα 520 π.Χ., χρονολόγηση στην οποία συγκλίνει και η μορφή των γραμμάτων της επιγραφής¹¹⁸.

¹¹⁴ McGowan 1997, 215.

¹¹⁵ Το ύψος της πλίνθου με το πάχος της κοιλότητας είναι πανομοιότυπα (0.025 μ.), επιπλέον τα δύο μέλη είναι από το ίδιο υλικό και παρουσιάζουν ανάλογη επεξεργασία. Raubitschek 1939/40, 18.

¹¹⁶ Αθήνα, Επιγραφικό Μουσείο αρ. 6243.

¹¹⁷ IG I² 489.

¹¹⁸ Το γλυπτό συγκαταλέγεται στις ιωνικές Κόρες που χρονολογούνται στα 520 π.Χ., βλ. Raubitschek 1939/40, 19.

Πολύτιμες πληροφορίες για τους πρώιμους αναθηματικούς ιωνικούς κίονες της Ακρόπολης προσφέρει το Ι7 [εικόνα 42]¹¹⁹. Το κιονόκρανο έχει ορθογώνιο άβακα, ύψους 0.02 μ. και λείο επίπεδο τμήμα με έλικες που ορίζονται γραπτώς από 2½ περιελίξεις. Ο οφθαλμός των ελίκων είναι επιχρωματισμένος με κόκκινο χρώμα, ενώ η γραμμή των ελίκων είναι χρώματος καστανού¹²⁰.

Ο εχίνος, ύψους 0.102 μ., έχει κατατομή ανάστροφου κοιλόκυρτου κυματίου και φέρει διακόσμηση από λεπιδωτά φύλλα, κόκκινα και πράσινα εκ περιτροπής, οριοθετημένα το καθένα από καστανόχρωμο περίγραμμα [εικόνα 43]. Στις εσωτερικές γωνίες των ελίκων αποδίδεται από ένα γραπτό φύλλο ανθεμίου. Παρόλο που το κιονόκρανο παρουσιάζει μορφολογική συνάφεια με τα υπόλοιπα αναθηματικά ιωνικά κιονόκρανα της Ακρόπολης, διαφοροποιείται ως προς την κατατομή του εχίνου. Το ανάστροφο κοιλόκυρτο κυμάτιο του εχίνου προσδίδει ραδινότητα στο κιονόκρανο, ενώ το κυρτό μέρος του στενεύει για να μεταβεί με οργανικό τρόπο στην κορυφή του κίονα¹²¹. Η μορφή του εχίνου θα μπορούσε να αντικατοπτρίζει την ενδιάμεση μορφή μεταξύ των ιωνικών κιονοκράνων με ημισφαιρικό εχίνο και εκείνων με διβαθμιδωτό εχίνο, που θα καθιερωθούν στην αττική αρχιτεκτονική τον 5^ο αι. π.Χ..¹²²

Τα προσκεφάλαια είναι πιο γραμμικά αποδοσμένα· Τα περιγράμματα κλίνουν ελαφρώς προς το κέντρο, ενώ το ανώτερο είναι σχεδόν ευθύγραμμο. Κατακόρυφη γραπτή ταινία στο μέσον ενός εκ των προσκεφαλαίων είναι αμυδρά ορατή και σήμερα. Η άνω έδρα του άβακα φέρει ορθογώνια κοιλότητα (0.420 x 0.230 μ.) στην οποία εικάζεται ότι αντιστοιχούσε άγαλμα καθιστής μορφής¹²³.

¹¹⁹ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 124.

¹²⁰ Καββαδίας 1986, 79, αρ. 1.

¹²¹ Αποτελεί το πρωιμότερο παράδειγμα ιωνικού κιονοκράνου με εχίνο που σχηματίζει προφίλ ανάστροφου κοιλόκυρτου κυματίου. Κατόπιν, υιοθετείται από τα κιονόκρανα των ναών της Αττικής, όπως φαίνεται από το πρώτο γνωστό αρχιτεκτονικό κιονόκρανο ιωνικού ρυθμού, που χρονολογείται στα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ Barletta 2017, 117 εικ. 11· 193.

¹²² McGowan 1997, 228.

¹²³ Το άγαλμα του γραφέα (Μουσείο Ακρόπολης αρ. 629), που ερμηνεύεται ως γραφέας, αποκαθίσταται από κάποιους μελετητές με τον κίονα με βάση τις διαστάσεις και το υλικό. Raubitschek 1939/40, 17.

Ο κίονας σχηματίζει στην περιφέρειά του 20 δωρικές ραβδώσεις, πλάτους 0.04 μ., που τέμνονται στην κορυφή του κίονα. [εικόνα 44–45]. Μεταξύ δύο ραβδώσεων, σώζεται η έμμετρη αφιερωτική επιγραφή, χαραγμένη κατακόρυφα¹²⁴.

Ἀλκίμαχος μ' ἀνέ{σ}θεκε Διὸς κόρει τόδ' ἄγαλμα

εἰ|χολέν ἐσθλὸ δὲ πατρὸς ἡῶς Χαιρίωνος ἐπέυχεται <ε>να[ι]

Ο Αλκίμαχος έχει ταυτιστεί με το γιο του Χαιρίωνα, που διετέλεσε ταμίας των θησαυρών του ιερού της Αθηνάς γύρω στο 550 π.Χ.¹²⁵. Η θέση της επιγραφής συμφωνεί με την υπόθεση αποκατάστασης καθιστής μορφής, προσανατολισμένης στα ανατολικά. Το συνολικό ύψος του κίονα υπολογίζεται στα 2.5 μ.¹²⁶. Με βάση την επιγραφή το μνημείο χρονολογείται στο τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ.

Ο πλούσιος γραπτός διάκοσμος αποτελεί δομικό συστατικό των αναθηματικών, ιωνικών κιονοκράνων της Ακρόπολης, αφού προσδιορίζουν την μορφή του κίονα και συνεπώς τον ρυθμό τους. Παράλληλα, η πληθώρα των διακοσμητικών μοτίβων εναρμονίζεται και συμπληρώνει τη διακοσμητικότητα που διαπνέει τις παρυφές των ενδυμάτων των αρχαϊκών Κορών¹²⁷. Τα μοτίβα εναλλάσσονται και χρησιμοποιούνται σε διαφορετικούς συνδυασμούς στα ιωνικά κιονόκρανα της Αθήνας.

Έντονη διακοσμητικότητα διακατέχει το αναθηματικό κιονόκρανο **I8**¹²⁸, όπως γίνεται αντιληπτή από παλαιότερες δημοσιεύσεις, όταν ακόμα το χρώμα ήταν ακόμη ευδιάκριτο¹²⁹. Η μορφολογική διάπλαση του κιονοκράνου [εικόνα 46] είναι παρόμοια με εκείνη του κιονοκράνου I6. Το κιονόκρανο διαφέρει ως προς τη γραπτή απόδοση

¹²⁴ Τα δύο πρώτα γράμματα κάθε γραμμής δεν είναι ευδιάκριτα, στοιχείο που οφείλεται σε λανθασμένες μετρήσεις. Η επιγραφή ξεκινάει από υψηλό σημείο του κίονα, με αποτέλεσμα να κρύβονται τα πρώτα γράμματα της επιγραφής μετά της εφαρμογής του κιονοκράνου. Βλ. Raubitschek 1939/40, 11, αρ. 6.

¹²⁵ Ο Raubitschek (1939/40, 17–18) κάνει την υπόθεση αυτή βασιζόμενος στην αφιερωτική επιγραφή πώρινου βωμού από την Ακρόπολη, η οποία αναφέρεται στον Χαιρίωνα ως ταμίας (Raubitschek 1949, 364, αρ. 330) και την επιγραφή επιτύμβιου μνημείου από την Ερέτρια. Η υπόθεση αυτή συντείνει στην επικύρωση της αποκατάστασης του μνημείου με το άγαλμα του γραφέα, ως υπόμνημα στην ιδιότητα του Χαιρίωνα.

¹²⁶ Μέγιστο σωζόμενο ύψος κίονα 0.82 μ., ύψος κιονοκράνου 0.20 μ., άνω διάμετρος κίονα 0.23 μ., κάτω διάμετρος 0.26 μ. Επιπλέον, είναι πιθανώς πως είναι κατασκευασμένο από παριανό μάρμαρο. Kissas 2000, 195, αρ. B152.

¹²⁷ Τα ίχνη χρώματος σε πολλές από τις Κόρες της Ακρόπολης αποτυπώνουν αμυδρά την πολυχρωμία των ενδυμάτων. Βλ. Κόρη με αρ. 594. Richter 1968, εικ. 400.

¹²⁸ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 3853.

¹²⁹ Το κιονόκρανο εντοπίστηκε ενσωματωμένο στο Βόρειο τείχος, βορειοανατολικά του Ερεχθείου και έχει απεικονιστεί σχεδιαστικά από τον Borrmann (1888, *Jdl* 3, 1888, 276, αρ. 17, εικ. 17).

της αύλακας των ελίκων, η οποία διακρίνεται από δύο τμήματα στο μέσον της κορυφής του μέλους [εικόνα 47]. Τα γραπτά περιγράμματα της αύλακας σχηματίζουν καμπύλη από την οποία φύεται μικρότερου μεγέθους σπείρα, δημιουργώντας μαζί με την κατεξοχήν έλικα του ιωνικού κιονοκράνου ζεύγος διπλής έλικας σε κάθε πλευρά. Οι παραπληρωματικές έλικες δε είναι ευδιάκριτες στο σχέδιο του κιονοκράνου, είναι όμως γνωστές από περιγραφές¹³⁰.

Η ζωγραφική αυτή διάρθρωση επιδέχεται διπλή ερμηνεία. Η διαμόρφωση της αύλακας έχει αναζητηθεί σε κάποια από τα ιωνικά κιονόκρανα αναθηματικών κίωνων με επίστεψη Σφίγγας από τις Κυκλάδες. Στην Αττική εδραιώνεται η ενιαία αύλακα των ελίκων του ιωνικού κιονοκράνου. Στον αντίποδα, το διπλό κόσμημα των ελίκων είναι πιθανό να εντάσσεται από εικονογραφική άποψη στη σφαίρα επιρροής των αττικών επιτύμβιων στηλών του ύστερου 6^{ου} αι. π.Χ..¹³¹ Η επιρροή των μνημείων αυτών είναι ευδιάκριτη στην περίπτωση των αιολικών κιονοκράνων της Αθήνας.

Το εικονογραφικό μοτίβο της διπλής έλικας θα μπορούσε να υποτεθεί και για το αναθηματικό κιονόκρανο I9¹³² [εικόνα 48], ωστόσο η αποσπασματική του μορφή και η κατάσταση διατήρησης της γραπτή διακόσμησης, παρέχουν μόνο ενδείξεις για τη γραπτή απόδοση μη ενιαίας αύλακας¹³³. Στο μέτωπο του κιονοκράνου διαμορφώνονταν έλικες από 3 περιελίξεις, οι οποίες κατέληγαν σε οφθαλμό διακοσμημένο από εγχάρακτους ομόκεντρους κύκλους.

Οι έλικες του I9 διατηρούσαν τους φυσικούς χρωματισμούς του λίθου, ενώ το τμήμα που γεφυρώνει τις έλικες με την κορυφή του εχίνου ήταν ερυθρού χρώματος. Ο ημισφαιρικός εχίνος, ύψους 0.065 μ. και διαμέτρου 0.310 μ., ήταν διακοσμημένος από σειρά ωών, λευκών και κόκκινων εκ περιτροπής, και εναλλασσόμενων λογχών.

¹³⁰ Kissas 2000, 190, αρ. B149.

¹³¹ Ο Κοντολέων (1968, 178–81) θεωρεί πως η διαμόρφωση της διπλής αύλακας των ελίκων είναι αποτέλεσμα μίμησης των κυκλαδικών κιονοκράνων των αναθηματικών κίωνων Σφίγγων του τρίτου τέταρτου του 6^{ου} αι. π.Χ. Στον Αντίποδα, η McGowan (1997, 215) διατείνεται πως το μοτίβο αντλεί την έμπνευση του από την αττική παραλλαγή με ζεύγος διπλών αντιθετικών, σιγμοειδών ελίκων που συσπειρώνονται σε ορθή «λύρα» των επιτύμβιων στηλών. Βλ. στήλη του Αντιφάνη από το ΕΑΜ με αρ. 86 (Richter 1944, 86, εικ. 18, 88) και στήλη νέου από το Λούβρο με αρ. 1863 (Richter 1944, 109, εικ. 105–8), οι οποίες χρονολογούνται στα τέλη του 6^{ου} αι. π.Χ. Δεν αποκλείεται οι καλλιτέχνες των επιτύμβιων στηλών να ανέλαβαν την εργασία των αναθηματικών κίωνων, όταν οι πρώτες άρχισαν να χάνουν την δημοτικότητά τους στα πρώτα χρόνια της Δημοκρατίας.

¹³² Μουσείο Ακρόπολης αρ. 3851.

¹³³ Η διαμόρφωση της αύλακας τεκμηριώνεται από την κατηφορική κλίση της γραμμής στο ανώτερο τμήμα της αύλακας. McGowan 1993, 375, αρ. 66.

Τρίλοβα ανεστραμμένα ανθέμια– κάποτε μελανού χρωματισμού– συμπλήρωναν τις τρεις γωνίες που δημιουργήθηκαν από τη διαμόρφωση των ελίκων¹³⁴.

Τέλος, από το σχέδιο του ανασκαφέα συνάγεται ότι το κιονόκρανο ανευρέθηκε με το συναφές σε αυτό μέρος του κίονα, το οποίο σήμερα παραμένει χαμένο. Ο κίονας έφερε εντορμία που εφάρμοζε στην κυλινδρική υποδοχή της εφέδρας του κιονοκράνου. Η περιφέρεια του ήταν λεία και χωρίς ραβδώσεις. Συνεπώς το Ι9 αποτελεί το μοναδικό επιβεβαιωμένο εκπρόσωπο αναθηματικού κιονοκράνου, ιωνικού ρυθμού από την Ακρόπολη με αρράβδωτο κίονα. Από την ομοιότητα του με τα υπόλοιπα κιονόκρανα της κατηγορίας προτείνεται η χρονολόγηση του στο τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ.

Ιδιάζουσα είναι η περίπτωση του κιονοκράνου **Ι10**¹³⁵, καθώς συγκεντρώνει χαρακτηριστικά εξαρχής αντιφατικά μεταξύ τους, που δυσχεραίνουν τη χρονολόγηση του [εικόνα 49]. Πρόκειται για κιονόκρανο που η μορφολογική του διάπλαση μαρτυρά σύνδεση με τα κιονόκρανα της κατηγορίας. Διαφέρει ωστόσο διακριτά όσον αφορά το υλικό και τις διαστάσεις. Φιλοτεχνημένο από πωρόλιθο, η κατάσταση διατήρησης του είναι κακή. Το κιονόκρανο έχει πιο επιμηκυμένες διαστάσεις, στοιχείο που υπογραμμίζεται από το σχετικά χαμηλό του ύψος (0.20 μ.), όπως αποκαλύπτει η αναλογία 1:1.55 του ύψους προς το μήκος του κιονοκράνου.

Τα δύο αυτά δεδομένα θα μπορούσαν να αποτελούν τεκμήρια πρωιμότητας του μνημείου¹³⁶. Οι αναλογίες ωστόσο του κιονοκράνου είναι πιθανότερο πως σχετίζονται με το είδος και τις διαστάσεις του αναθήματος, που θα στήριζε, καθώς τα επιμέρους χαρακτηριστικά δε διαφέρουν από τα προαναφερθέντα γραπτά ιωνικά κιονόκρανα της Ακρόπολης¹³⁷. Η έκκεντρη ρηχή, ορθογώνια υποδοχή (περ. 0.032 x 0.011 μ., πάχους 0.03 μ.) στην άνω έδρα του κιονοκράνου πιθανώς υποδηλώνει την προσάρτηση τόρμου χάλκινης πλίνθου.

Το κιονόκρανο Ι10 βρίθεται πληθώρας διακοσμητικών στοιχείων, τα οποία είναι γνωστά και πάλι από παλαιότερες δημοσιεύσεις¹³⁸. Ο άβακας, ύψους 0.045 μ., είναι διακοσμημένος περιμετρικά με κόκκινο μαϊάνδρο. Οι έλικες ορίζονται από μαύρη

¹³⁴ McGowan 1993, 371, αρ. 65.

¹³⁵ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 4455.

¹³⁶ Raubitschek 1938, 167.

¹³⁷ McGowan 1993, 382.

¹³⁸ Kawerau 1907, 198.

γραμμή και οριοθετούν τον οφθαλμό, που είχε επίθετο σκούρο κόκκινο χρώμα. Οι δύο γωνίες των ελίκων φέρουν τρίφυλλο ανθέμιο που εκφύεται από πράσινο κάλυκα. Η περιοχή μεταξύ του άβακα και της κορυφής του προσκεφαλαίου καταλαμβάνεται από κόσμημα εναλλασσόμενων κόκκινων και μπλε φολίδων.

Δύο θραύσματα του κίονα έχουν αποδοθεί στο κιονόκρανο, το πρώτο¹³⁹ ανήκει στο ανώτερο τμήμα του κίονα, το οποίο σώζει τρεις ραβδώσεις, πλάτους περ. 0.063 μ., ενώ το δεύτερο¹⁴⁰ συνιστά το κατώτερο μέρος του, με 6 σωζόμενες ραβδώσεις, πλάτους 0.076 μ.¹⁴¹ Επομένως, ο κίονας θα είχε άνω και κάτω διάμετρο 0.240μ. και 0.29 μ. αντίστοιχα, ενώ στην περιφέρειά του αποκαθίσταται με 12 ιωνικές ραβδώσεις [εικόνα 50]¹⁴². Η ταινία που δημιουργείται πάνω από τις απολήξεις των ραβδώσεων έφερε τρεις σειρές γραπτών επάλληλων, ορθών φολίδων.

Όσον αφορά την μέθοδο προσάρτησης του αγάλματος στο κιονόκρανο και εκείνου στον κίονα παρατηρείται ομοιογένεια στα εξεταζόμενα μνημεία. Η κοιλότητα της άνω επιφάνειας του κιονοκράνου συνδεόταν με την εντορμία της κάτω επιφάνειας στην οποία έβαινε ο τόρμος του σφονδύλου μέσω αύλακας μολυβδοχόησης. Το ίδιο ισχύει και για το κιονόκρανο, όπου η ορθογώνια υποδοχή συνδέεται με τετράγωνη, αντί κυκλικής εντορμίας.

3.3.2. Αττικά ιωνικά κιονόκρανα με κοίλες έλικες

Μία πιο εξελιγμένη μορφή των γραπτών ιωνικών κιονοκράνων θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν δύο αττικά κιονόκρανα, που διατηρούν κάποια από τα χαρακτηριστικά των παραπάνω, σχηματίζουν όμως ελαφρώς κοίλη την αύλακα και τις έλικες τους.

Το αναθηματικό κιονόκρανο **Π11**¹⁴³, φιλοτεχνημένο από μάρμαρο πεντελικό, διατηρεί μεγάλο μέρος της γραπτής διακόσμησης έως και σήμερα [εικόνα 51–52]. Ο άβακας, ύψους 0.052 μ. και μήκους 0.36 μ., είναι λοξότμητος στα δύο άνω άκρα, ενώ

¹³⁹ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 4456.

¹⁴⁰ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 16484.

¹⁴¹ Ο Kawerau (1907, 197) είχε αποδώσει αρχικά λανθασμένο θραύσμα στο άνω τμήμα του κίονα, διόρθωση που κάνει ο Raubitschek (1938, 166).

¹⁴² Kissas 2000, 185–86, αρ. B144.

¹⁴³ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 135.

διακρίνεται από το τμήμα της αύλακας από μία γραπτή οριζόντια γραμμή¹⁴⁴. Το μέτωπο του είναι διακοσμημένο περιμετρικά με σειρά μαιάνδρων.

Η αύλακα είναι ελαφρώς κοίλη και πλαισιώνεται από λεπτή επίπεδη ταινία. Η κατώτερη ταινία διαγράφει καμπύλη γραμμή που εφάπτεται με το ανώτερο όριο του εχίνου. Τα εξωτερικά περιγράμματα της αύλακας σχηματίζουν τις περιελίξεις των ελίκων που απολήγουν σε οφθαλμό, χαραγμένο με διαβήτη. Ο οφθαλμός έφερε δύο γραπτούς ομόκεντρους κύκλους κόκκινου και μπλε χρώματος¹⁴⁵.

Ο εχίνος έχει βολβώδες σχήμα και φέρει γραπτά ιωνικά φύλλα, κόκκινα και μπλε εκ περιτροπής. Μεταξύ των άκρων των φύλλων και της κάτω έδρα του κιονοκράνου περιτρέχει το κιονόκρανο μία αύλακα, που δίνει στο μέλος το προφίλ ράμφους (cavetto). Η διαμόρφωση της αύλακας περιμετρικά των απολήξεων των φύλλων του εχίνου υπενθυμίζει την αντίστοιχη διαμόρφωση σε ανάγλυφο των κυκλαδικών ιωνικών κιονοκράνων που έφεραν Σφίγγες¹⁴⁶. Το στοιχείο αυτό εγείρει ερωτήματα για το βαθμό επιρροής των μνημείων αυτών στα κιονόκρανα της Ακρόπολης. Σε γενικές γραμμές ωστόσο ακολουθεί τις αρχές των γραπτών ιωνικών αναθηματικών κιονοκράνων.

Μεταξύ των προσκεφαλαίων και του κάτω μέρους του άβακα σχηματίζεται κυρτό μέλος [εικόνα 53]. Στην μία πλευρά έχει ανάγλυφη διακόσμηση ωών και οξύληκτων φύλλων, ενώ η άλλη πλευρά διαθέτει λεία επιφάνεια για γραπτό διάκοσμο. Το κιονόκρανο φέρει υποτραχήλιο, διαμέτρου 0.190 μ. και ύψους 0.032 μ., το οποίο ήταν αρράβδωτο, υποδηλώντας τη στήριξη σε κίονα χωρίς ραβδώσεις. Η κωνικής διατομής σπή στην άνω έδρα του κιονοκράνου δεν τεκμηριώνει με ασφάλεια την αναθηματική του χρήση, καθώς διαπιστώνεται πως η πλειονότητα των αναθημάτων στην Ακρόπολη εδράζονταν σε πλίνθο¹⁴⁷.

Το κιονόκρανο αποτελεί το πρώτο γνωστό παράδειγμα με κοίλη αύλακα στην Αττική. Η χρονολόγηση του ελλείπει γλυπτικών και επιγραφικών δεδομένων είναι δύσκολο να προσδιοριστεί. Η διαμόρφωση των ελίκων και της αύλακας ωστόσο βρίσκει

¹⁴⁴ Kissas 2000, 291–93, αρ. B150.

¹⁴⁵ McGowan 1993, 386–87, αρ. 70.

¹⁴⁶ McGowan 1997, 222.

¹⁴⁷ Θα μπορούσε να έχει χρήση δομικού κίονα, ωστόσο δε διαθέτει επαρκή στοιχεία προκειμένου να στοιχειοθετήσουν μια τέτοια λειτουργία. Εικάζεται ότι η πλίνθος του αγάλματος θα μπορούσε να είχε προσαρτηθεί μέσω πύρου απευθείας στην επιφάνεια έδρασης, όπως στην περίπτωση του κίονα της Σφίγγας της Κυρήνης.

παράλληλο στις έλικες που επέστεφαν την αναθηματική πλάκα ενός οπλίτη εν κινήσει¹⁴⁸, που βρέθηκε στον Κεραμεικό και χρονολογείται στη δεκαετία 515–500 π.Χ.¹⁴⁹

Πλησιέστερο στα γραπτά ιωνικά κιονόκρανα αποτελεί το έτερο ιωνικό κιονόκρανο **Π12**¹⁵⁰, το οποίο διαθέτει ελαφρώς κοίλη αύλακα [εικόνα 54]. Η μορφολογική αυτή εγγύτητα προσδιορίζεται από το σχήμα του εχίνου, ο οποίος έχει διαμόρφωση ημισφαιρική, την τυπική για τα δεδομένα της αττικής στον ύστερο 6^ο αι. π.Χ..¹⁵¹ Ο εχίνος φέρει ανάγλυφη διακόσμηση ιωνικών φύλλων, καθένα από τα οποία είναι πλαισιωμένο με κόσμημα αστραγάλου. Τα προσκεφάλαια είναι διακοσμημένα με παράλληλες γραπτές ταινίες [εικόνα 55]. Στην άνω επιφάνεια η ορθογώνια κοιλότητα (0.26 x 0.165 μ., πάχος 0.035 μ.) επιτρέπει την αποκατάσταση πλίνθου έδρασης Νίκης ή κάποιας καθιστή μορφής¹⁵².

3.3.3. Ιωνικά κιονόκρανα με κοίλες έλικες και διβαθμιδωτό εχίνο.

Ο τρίτος τύπος αναθηματικών κιονοκράνων ιωνικού ρυθμού από την Ακρόπολη υιοθετεί στοιχεία από τους προκατόχους του, παράλληλα όμως αναπτύσσει νέα μορφολογικά χαρακτηριστικά, τα οποία θα παγιωθούν στο ιωνικό ρυθμικό σύστημα της αρχιτεκτονικής της Αθήνας.

Στην κατηγορία αυτή ανήκει το μνημείο του Καλλιμάχου. Απαρτίζεται από τμήμα του κιονοκράνου (**Π13**) που συντίθεται από 8 σωζόμενα τμήματα¹⁵³, τον κίονα¹⁵⁴ και το άγαλμα Νίκης¹⁵⁵. Το κιονόκρανο κατέστη δυνατό να αποκατασταθεί από τα θραύσματα αυτά. Όσον αφορά το κιονόκρανο, ο άβακας, ύψους 0.045 μ και αποκατ. μήκους 0.050 μ.¹⁵⁶, με κατατομή ανάστροφου κοιλόκυρτου κυμάτιού,

¹⁴⁸ Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 1959.

¹⁴⁹ Richter 1698, 64, πίν V, εικ. XVII.b.

¹⁵⁰ Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 85.

¹⁵¹ Αν και δεν είναι γνωστός ο τόπος εύρεσης του, η ομοιότητα με τα αναθηματικά ιωνικά κιονόκρανα της Ακρόπολης επιτρέπει την συμπερίληψη του σε αυτά. Karouzou 1968, 40.

¹⁵² Kissas 2000, 193–94, αρ. B151.

¹⁵³ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 3776.

¹⁵⁴ Αθήνα, Επιγραφικό Μουσείο αρ. 6339.

¹⁵⁵ Το άγαλμα της Νίκης από το Μουσείο της Ακρόπολης με αρ. 690 θεωρείται ανάθημα αφιερωμένο στην μάχη του Μαραθώνα. Langlotz 1939, 122, αρ. 77. Η πλίνθος του αγάλματος ταιριάζει στο λάξευμα της άνω έδρας του κιονοκράνου. Επιπλέον, η αναφορά του αναθέτη στην επιγραφή στον *άν[γελον άθ]ανάτον* συγκλίνει στην παραπάνω υπόθεση, αν και αρχικά είχε προταθεί η απόδοση αγάλματος Ερμή. Raubitschek 1950, 53.

¹⁵⁶ Raubitschek 1949, 18, αρ. 13.

διαφοροποιείται από τον απλό επίπεδο άβακα των αναθηματικών κιονοκράνων της Ακρόπολης¹⁵⁷.

Η επιφάνεια των ελίκων και της αύλακας είναι κοίλη [εικόνα 56]. Η αύλακα ορίζεται και στις δύο πλευρές από ανάγλυφες επίπεδες ταινίες, οι οποίες συναντιούνται για να αποδώσουν τις 2 ¼ περιστροφές της έλικες και να πλαισιώσουν τον οφθαλμό της απόληξης. Στο σημείο αυτό, πέρα από τη βαθύτερη κοίλωση των επιφανειών, δε διαφοροποιείται αισθητά από την προηγούμενη εξεταζόμενη κατηγορία. Δεν ισχύει το ίδιο για τη διάπλαση των προσκεφαλαίων και του εχίνου. Οι πλευρές του προσκεφαλαίου καμπυλώνονται ελαφρώς προς το κέντρο, με εξαίρεση την κορυφή του που είναι ευθύγραμμη. Στο μέσον φέρει ανάγλυφη ταινία, διακοσμημένη με άνθος λωτού, εκφυόμενο από βλαστό, ο οποίος συντίθεται από τρεις λεπτούς αστραγάλους [εικόνα 57]¹⁵⁸.

Η σημαντικότερη όμως διαφοροποίηση έγκειται στη δομή του εχίνου. Συγκεκριμένα, τον ημισφαιρικό εχίνο του ιωνικού αθηναϊκού κιονοκράνου διαδέχεται εχίνος, που συγκροτείται από δύο βαθμίδες. Η ανώτερη είναι λεία και επίπεδη, ενώ η κατώτερη σχήματος κυκλικού με προφίλ ανάστροφου κοιλόκυρτου κυματίου. Τα γωνιακά ανθέμια των ελίκων, πλαστικά αποδομένα σε ρηχό ανάγλυφο, βαίνουν στην περιοχή της ανώτερης βαθμίδας του εχίνου, που έχει χρώμα μπλε. Την κατώτερη βαθμίδα κοσμεί γραπτό λέσβιο κυμάτιο με μπλε καρδιάσχημα φύλλα, εναλλασσόμενα με πράσινες λόγχες, σε κόκκινο υπόβαθρο.

Τα στοιχεία της διακόσμησης είναι για ακόμα μία φορά γνωστά από παλαιές δημοσιεύσεις¹⁵⁹. Λεπτομερώς, ο άβακας έφερε επίσης γραπτό λέσβιο κυμάτιο στις μακρές πλευρές, φύλλα και λόγχες εκ περιτροπής στις στενές, σε μπλε φόντο. Η ταινία που ορίζει τις περιελίξεις των ελίκων ήταν μπλε χρώματος, ενώ ο οφθαλμός κόκκινος, και έρχονταν σε έντονη χρωματική αντιπαράθεση με την αύλακα του

¹⁵⁷ Αντίστοιχη διαμόρφωση είχε ο άβακας κάποιων από τα κιονόκρανα του αρχαϊκού ναού της Εφέσου, που χρονολογούνται στο γ' τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ. Βλ. Dinsmoor 1950, 129, εικ. 48, πίν. XXX.

¹⁵⁸ Παρόμοια είναι η διαμόρφωση του ζεύγους λωτών και ανθεμίων στο μέσο του προσκεφαλαίου δύο κιονοκράνων από το υστεροαρχαϊκό Ηράιο της Σάμο (Gruben 1960, 3–14, εικ. 17–8· Raubitschek 1940, 56).

¹⁵⁹ Βλ. Υδατογράφημα. Züchner, W. 1936. «Fragmente auf der Akropolis und im Asklepieion zu Athen». AA 1936: 325–26, εικ. 20.

κιονοκράνου, η οποία διατηρούσε το φυσικό χρωματισμό του παριανού μαρμάρου¹⁶⁰. Όσον αφορά τα προσκεφάλαια, είχαν επίσης μπλε χρωματισμό, ενώ τα εξωτερικά φύλλα του λωτού, και τα εξωτερικά μέλη του βλαστού ήταν πράσινα. Αντίστοιχα, τα κεντρικά τους μέλη είχαν κόκκινο χρώμα, όπως και το δακτυλίδι που συνέδεε τα άνθη του λωτού με τον βλαστό.

Η άνω επιφάνεια του κιονοκράνου διατηρεί ορθογώνια εγκοπή (0.36 x 0.185 μ., πάχος 0.043 μ.), η οποία αντιστοιχούσε σε πλίνθο (0.33 x 0.17 μ.). Στην πλίνθο στηριζόταν άγαλμα Νίκης, μέγιστου σωζόμενου ύψους 1.4 μ. από μάρμαρο παριανό¹⁶¹.

Ο κίονας, από μάρμαρο πεντελικό, είναι μοναδικής σύλληψης, καθώς συνδυάζει στοιχεία αρράδωτου και ραβδωμένου κίονα [εικόνα 58–59]. Η περιφέρεια του είναι αδρά επεξεργασμένη¹⁶² και φέρει δύο μοναδικές παράλληλες ραβδώσεις, πλάτους 0.055 μ., οι οποίες διαχωρίζονται από λεπτή ταινία, πλάτους 0.005 μ. Στις ραβδώσεις είναι εγγεγραμμένο κατακόρυφα το επίγραμμα του κίονα.

Ο κίονας, με άνω διάμετρο 0.320 μ., ανέρχεται σε ύψος πάνω από 3.65 μ.¹⁶³ Η κάτω διάμετρος του κίονα είναι περ. 0,365 μ. Εδραζόταν σε ορθογώνια βάση (0.70 x 0.50 μ., ύψος 0.24 μ.) από πεντελικό μάρμαρο.¹⁶⁴ Στην άνω επιφάνεια έφερε κοιλότητα αντίστοιχής διαμέτρου με τον κίονα, ο οποίος στηριζόταν με την βοήθεια μολυβδοχόησης.

Αξιολόγησης χρήζει επίσης το επίγραμμα της αφιέρωσης:

A: [Καλ(λ)ίμαχος μ' άν]έθεκεν Ά<φ>ιδναϊο[ς] τάθENAIAI :

άν[γελον άθ]ανάτον hoι Ό[λύμπια δόματα] έχοσιν.

B: [-□ – πολέ]μαρχος ΆθENAION τόν άγoνα :

¹⁶⁰ Αποτελεί το μοναδικό επιβεβαιωμένο παράδειγμα αναθηματικού κιονοκράνου από παριανό μάρμαρο στην Ακρόπολη. Ενδεχομένως και το κιονόκρανο του αναθήματος του Αλκίμαχου ήταν από μάρμαρο παριανής προέλευσης, όπως ισχυρίζεται ο Kissas (2000, 194, αρ. B152).

¹⁶¹ Kissas 2000, 196, αρ. B154.

¹⁶² Οι αδρά επεξεργασμένες επιφάνειες έχουν χαρακτηρησθεί από την Keesling (2010, 126) ως «αρχιτεκτονική αναθύρωση» ή «ψευδοαναθύρωση». Η αίσθηση του ημίεργου–ατελούς ως διακοσμητική τεχνοτροπία, φαίνεται να χρησιμοποιείται εξίσου και για τις αφιερώσεις των επιφανών οικογενειών στην Αθήνα. Fouquet 2010, 110.

¹⁶³ Δεδομένης της απουσίας του άνω μέρους του κίονα, η άνω διάμετρος προκύπτει κατά προσέγγιση από την κάτω διάμετρο του εχίνου του κιονοκράνου. Raubitschek 1940, 53–5.

¹⁶⁴ Pariente 1994, 698.

τὸν Μα[ραθὸν— □]ελενονο[— —c.11— — :]

παισὶν Ἀθηναίων μυ[εμ— -□ -□□ -□]¹⁶⁵

Αρχικά, το ἐπίγραμμα εἶναι ασυνήθιστο για τὴν ἔκταση του. Το πρῶτο μέρος ἀφορᾶ στὴν ἀφιέρωση του Καλλιμάχου για τὴ νίκη του στους Παναθηναϊκοὺς Ἀγῶνες, ἐνῶ το δεύτερο ἀποτελεῖ μεταθανάτια ἀφιέρωση στὸν Καλλιμάχο σε ἀνάμνηση τῆς συμμετοχῆς του στὴν μάχη του Μαραθῶνα. Ἡ ὑπόθεση τῆς Harrison, σύμφωνα με τὴν ὁποία ἡ ράβδωση που περιλαμβάνει το δεύτερο μέρος ἀποτελεῖ μεταγενέστερη προσθήκη στὸ μνημεῖο του Καλλιμάχου φαίνεται να ἀνταποκρίνεται στὸ περιεχόμενο τῆς ἐπιγραφῆς¹⁶⁶.

Το δεύτερο μέρος του ἐπιγράμματος ἔχει χαραχθεῖ σε χαμηλότερο σημεῖο ἀπὸ ὅτι το πρῶτο μέρος, στοιχεῖο που δε συμμορφώνεται με τὴν ἐπιδιωκόμενη συμμετρικὴ χάραξη τῶν ἐπιγραφῶν. Ἡ μη ευθυγραμμισμένη διάταξη τῶν δύο ἐπιγραφῶν μαρτυρεῖ πὼς ὁ ἀρχικός σχεδιασμός του μνημείου προέβλεπε τὴν χάραξη μίας ἐπιγραφῆς. Ἡ δεύτερη ἐπιγραφή θα ἔπρεπε να προσαρμοστεῖ στὸν διαθέσιμο χῶρο, λαμβάνοντας ὑπόψιν καὶ τὸ ἤδη ἀναρτημένο κιονόκρανο, προκειμένου να μὴ παρακωλύεται ἡ ἀνάγνωσή της. Οἱ παρατηρήσεις σχετικὰ με τὴ θέση τῶν ἐπιγραφῶν συμφωνοῦν με τὴν παραπάνω ὑπόθεση. Το μνημεῖο ἐπομένως φαίνεται να ἰδρύθηκε λίγο μετὰ τὴν μάχη του Μαραθῶνα (490 π.Χ.)¹⁶⁷.

Ἡ υιοθέτηση τῆς νέας μορφῆς εχίνου τεκμηριώνεται σε δεύτερο ἀναθηματικὸ κιονόκρανο Π14¹⁶⁸ ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη. Ἡ γενικὴ ἀπόδοση τῆς μορφολογικῆς του σύστασης παραπέμπει στὸ κιονόκρανο του ἀναθήματος του Καλλιμάχου.

Συγκεκριμένα, ἐπαναλαμβάνεται τὸ ἀνάστροφο κοιλόκυρτο κυμάτιο του ἀβάκα, τὸ φυτικὸ κόσμημα στὸ μέσον του προσκεφαλαίου καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν περιστροφῶν τῆς ἑλικας, που ὀρίζεται ἀπὸ ἐπίπεδη ταινία [εἰκόνα 60].

Παράλληλα, κάποιες μορφολογικὲς καὶ διακοσμητικὲς λεπτομέρειες δηλώνονται με μεγαλύτερη πλαστικότητα. Ἐντονότερη κοίλανση καταλαμβάνει τὴν ἀύλακα καὶ τις

¹⁶⁵ IG I³ 784.

¹⁶⁶ Harrison 1971, 18.

¹⁶⁷ Το ἐπίγραμμα εἶναι χαραγμένο στὴν αττικὴ διάλεκτο, ὡστόσο τὸ γράμμα φ με ὀριζόντια κεραία εἶναι ὅμοιο με τὴν ἐπιγραφή σε ἰωνικὴ γραφή του ραβδωμένου κίονα, μέρος ἀναθηματικῶν κίονα τῆς Ἰφιδίκης, ἔργο του Ἀρχερμου ἀπὸ τὴν Χίο. (Ἀθήνα, Ἐπιγραφικὸ Μουσεῖο ἀρ. 6241· Raubitschek 1949, 7–8 ἀρ. 3). Ἡ Harrison (1971, 16 ὑποσημ. 31) εἰκάζει πὼς τὸ μνημεῖο του Καλλιμάχου εἶναι ἐπίσης ἔργο του Ἀρχερμου ἢ τουλάχιστον ἡ ἐπιγραφή του εἶχε ἐπιμεληθεῖ ἀπὸ τους ἴδιους χαρακτές.

¹⁶⁸ Μουσεῖο Ἀκρόπολης ἀρ. 7797.

έλικες του κιονοκράνου, ενώ η ταινία των ελίκων είναι πιο λεπτή¹⁶⁹. Τα γωνιακά ανθήμια, που απαρτίζονται από πέντε φύλλα, είναι επίσης πλαστικά αποδοσμένα. Το περίγραμμα των προσκεφαλαίων είναι ευθύγραμμο καθόλο το μήκος της άνω επιφάνειας, ενώ συμπίεζεται ελαφρώς στο κάτω. Το μοτίβο του λωτού διαγράφεται σε ταπεινό ανάγλυφο, σε επιφάνεια ελαφρώς πιο ανυψωμένη από την υπόλοιπη επιφάνεια του προσκεφαλαίου, η οποία επαναλαμβάνει το περίγραμμα του φυτικού κοσμήματος [εικόνα 61]¹⁷⁰. Τέλος, το κιονόκρανο είναι από τοπικό μάρμαρο, γεγονός που καθιστά αδιαμφισβήτητη την προέλευσή του μνημείου¹⁷¹.

Καθώς οι ομοιότητες εντοπίζονται στο σχέδιο, όχι όμως και στην πλαστική απόδοση, την εκτέλεση και τη διαμόρφωση των όγκων, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι τα δύο μνημεία είναι σύγχρονα. Κρίνοντας κυρίως από την πλαστικότητα του I14, προκύπτει πως το κιονόκρανο είναι λίγο μεταγενέστερο του μνημείου του Καλλιμάχου, και μπορεί να τοποθετηθεί περ. στο 480 π.Χ.

Κλείνοντας το κεφάλαιο αυτό, κρίνεται σημαντικό να αναζητηθούν οι πιθανοί λόγοι που συνετέλεσαν στην κατάργηση του ημισφαιρικού εχίνου και την αντικατάσταση του από ένα νέας μορφής εχίνο, που θα αποτελέσει στο εξής βασικό συστατικό των ιωνικών κιονοκράνων της μνημειακής αρχιτεκτονικής της Αθήνας και της Αττικής εν γένει. Από τη σύγκριση πρωιμότερων και σύγχρονων κιονοκράνων, δομικών και αναθηματικών προκύπτει πως ο διβαθμιδωτός εχίνος δε διαθέτει τεχνοτροπικά παράλληλα¹⁷².

Η εξέλιξη του αττικού ιωνικού κιονοκράνου, που εκφράζεται μέσα από τον τετραγωνισμό της μορφής του και την μείωση της απόστασης μεταξύ των ελίκων, είχε ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του διαθέσιμου χώρου για τη ανάπτυξη της μορφής του εχίνου, ταυτόχρονα η διαμόρφωση των ανθεμίων καθιστούν εντονότερο το πρόβλημα. Η υιοθέτηση του ημισφαιρικού εχίνου προσέφερε προσωρινή λύση στο πρόβλημα, καθώς δημιουργούνταν ένα επιπλέον αισθητικό ζήτημα. Ο εχίνος

¹⁶⁹ McGowan 1993, 386, αρ. 72.

¹⁷⁰ McGowan 1997, 211.

¹⁷¹ O Raubitschek (1949, 24–6 αρ. 20) προτείνει την συσχέτιση του κιονοκράνου I14 με ανευρεθέν τμήμα κίονα (Αθήνα, Επιγραφικό Μουσείο αρ. 6338 και 6442) με 16 ραβδώσεις, που φέρει αφιέρωση του Καλλία. Η διάμετρος της κάτω επιφάνειας του κιονοκράνου (0.30 μ.) αντιστοιχεί στην αποκατεστημένη διάμετρος της έδρας του κίονα, ωστόσο δεν υπάρχουν περαιτέρω ενδείξεις.

¹⁷² Παρόμοιας μορφής εχίνο με δύο επίπεδα διαθέτουν κάποια ιωνικά κιονόκρανα του 4^{ου} αι. π.Χ. από την Σικελία και Κάτω Ιταλία. Theodorescu 1974, 9, εικ. 11.

προεξείχε αισθητά από το μέτωπο των ελίκων, με αποτέλεσμα τα μέλη του κιονοκράνου να μην συνδέονται μεταξύ τους οργανικά σε ένα ενιαίο σύνολο.

Σύμφωνα με την McGowan, τη λύση στο τεχνικό αυτό πρόβλημα προσέδωσε η σύλληψη εχίνου, διαρθρωμένου σε δύο βαθμίδες¹⁷³. Ο εχίνος χωρίζεται σε δύο μέρη στο σημείο όπου αποκτά την ευρύτερη του διάμετρο. Το πρώτο αποτελεί μία λεία επιφάνεια, η οποία επικαλύπτεται από τα γωνιακά ανθέμια των ελίκων, ενώ το δεύτερο προεξέχει ελαφρώς από τις έλικες και σχηματίζει προφίλ ανάστροφου κοιλόκυρτου κυματίου. Η κάτω έδρα του εχίνου μεταβαίνει σε κίονα με ελαφρώς μικρότερη διάμετρο, προσδίδοντας τη ζητούμενη αρμονία στο σύνολο. Το σχήμα του εχίνου γίνεται αντιληπτό ανεξαρτήτως οπτικής γωνίας του θεατή, στοιχείο που στερούνταν ο ημισφαιρικός εχίνος, η κατανόηση του οποίου προϋπέθετε τη θέαση του από απόσταση.

Η απήχηση της νέας μορφής εχίνου αντανακλάται στην υιοθέτηση του από την μνημειακή αρχιτεκτονική της Αττικής. Η συσχέτιση αναθηματικών και δομικών κιονοκράνων είναι, καθώς φαίνεται, στο σημείο αυτό ευδιάκριτη. Τα πρωιμότερα κιονόκρανα που υιοθετούν τη μορφή αυτή προέρχονται από το ναό της Αθηνάς Σουνιάδος, με τη διαφορά ότι ο κίονας εδώ διαρθρώνεται σε τρεις επάλληλες ζώνες¹⁷⁴, και την Στοά των Αθηναίων στους Δελφούς¹⁷⁵.

Τα μεταγενέστερα ιωνικά κιονόκρανα της Αττικής διατηρούν αυτή τη μορφή, αντικαθιστώντας ωστόσο το ανάστροφο κοιλόκυρτο κυμάτιο της κατώτερης βαθμίδας με το ιωνικό κυμάτιο. Την εξέλιξη αυτή επιβεβαιώνουν δύο κιονόκρανα από την Αγορά των Αθηνών¹⁷⁶, που χρονολογούνται στο γ' τέταρτο του 5^{ου} αι. π.Χ..¹⁷⁷, καθώς και το κιονόκρανο του Τρόπαιου του Μαραθώνα που θα εξεταστεί στο αντίστοιχο κεφάλαιο. Η διακοσμητικότητα είναι αυτή που εξακολουθεί να διαποτίζει τις επιφάνειες των αττικών ιωνικών κιονοκράνων– και μάλιστα γίνεται πολυπλοκότερη, καθώς η διάπλαση του αττικού ιωνικού κιονοκράνου εξελίσσεται σε συνθετότερη μορφή.

¹⁷³ McGowan 1993, 100–01.

¹⁷⁴ Πρόκειται για τα κιονόκρανα με αρ. ευρ. 4478 και 4479, τα οποία απεικονίζονται σε υδατογραφίες του E. Tschiller. Κόκκου 1974, 102–12· Shoe 1996, 185–63, αρ. 17a–b, εικ. 25–6, πίν. 43.

¹⁷⁵ Amandry 1953, 45–7, πίν. 29–31· Korres 1996, 110–12, εικ. 32.

¹⁷⁶ Αθήνα, Μουσείο Αγοράς αρ. A2972 και A2973.

¹⁷⁷ Αθήνα, Μουσείο Αρχαίας Αγοράς αρ. A 2972: Shoe 1993, 318, εικ. 5–6· 1996, 154, αρ.14A, εικ. 20, πίν.40–41· Μουσείο Αρχαίας Αγοράς αρ. A2973: Shoe 1993, 314· 1996, 154, αρ.14B, εικ. 21, πίν. 40–1.

3.4. Μνημειακοί κίονες από την Ακρόπολη και τον Μαραθώνα:

Δύο περιπτώσεις δημοσίων αναθημάτων

Παρά την πρωτοκαθεδρία των ιδιωτικών αναθημάτων στο ιερό της Ακρόπολης, τεκμηριώνεται και η παρουσία μνημειακών αναθημάτων από την εύρεση ενός τμήματος ιωνικού κιονοκράνου¹⁷⁸ που σήμερα εντοπίζεται ανατολικά του Ερεχθείου¹⁷⁹. Από το σωζόμενο τμήμα εύρους 1.154 μ. διατηρείται μέρος της έλικας και του γωνιακού ανθεμίου. Η σχεδιαστική αποτύπωση του κιονοκράνου με τη βοήθεια των μετρήσεων, καθώς και η γεωμετρική κατασκευή της έλικας με την αρωγή του διαβήτη συνέβαλαν στην αποκατάσταση του κιονοκράνου [εικόνα 62–63]¹⁸⁰.

Οι έλικες του κιονοκράνου είναι ελαφρώς κοίλες και έχουν απόσταση μεταξύ τους 0.64 μ., ενώ το ύψος τους ανέρχεται σε 1.05 μ. Η οριζόντια αύλακα του κιονοκράνου είναι ενιαία και πλαισιώνεται από επίπεδη ταινία, η οποία ορίζει τις περιελίξεις της έλικας και τον οφθαλμό. Στο μέσον των οφθαλμών παρατηρείται οπή για την ανάρτηση χάλκινου κοσμήματος¹⁸¹.

Από το κυρτό περίγραμμα που διαγράφει ο αποκρουσμένος εχίνος δεν είναι δυνατό να προσδιορισθεί με σαφήνεια η μορφή και η κατατομή του. Όπως συνάγεται από την ενότητα των αττικών ιωνικών κιονοκράνων, τα κιονόκρανα με πλαστικά αποδοσμένο το τμήμα των ελίκων και της αύλακας συνδυάζονται συνήθως με το πιο εξελιγμένης μορφής διβαθμιδωτό εχίνο. Η παρατήρηση αυτή δεν μπορεί να αποτελέσει κανόνα, αφού υπάρχουν παραδείγματα που παρεκκλίνουν¹⁸². Συνεπώς, δεν αποκλείεται να είχε εχίνο ημισφαιρικού σχήματος. Ο αξονικός μάνταξ του προσκεφαλαίου είχε αρχικά παρατηρηθεί σε κιονόκρανα με ημισφαιρικό εχίνο¹⁸³.

¹⁷⁸ Αρχαιολογικός Χώρος Ακρόπολης αρ. 13302.

¹⁷⁹ Στο ίδιο κιονόκρανο αρχικά είχε θεωρηθεί πως ανήκε τμήμα ιωνικού κιονοκράνου που βρέθηκε εντοιχισμένο στο Νότιο τείχος, γνωστό μόνο από φωτογραφικό αρχείο (DAI, Αθήνα Ακρ. 135).

¹⁸⁰ Korres 1997, 95.

¹⁸¹ Fiechter 1918, 229.

¹⁸² Το αναθηματικό κιονόκρανο ιωνικού ρυθμού από την Ακρόπολη με αρ. 9174 διαρρηγνύει τον κανόνα, αφού συνδυάζει κοίλες έλικες με τον πρώιμης μορφής ημισφαιρικό εχίνο. Raubitschek 1938, 169, αρ. 3.

¹⁸³ Korres 1997, 97.

Προβληματισμό εγείρει η απουσία άβακα, αφού ο άβακας αποτελεί συστατικό στοιχείο των αττικών ιωνικών κιονοκράνων. Ο άβακας θα μπορούσε να είναι λαξευμένος ως ξεχωριστό πώρινο μέλος, ένθετο στο κιονόκρανο¹⁸⁴. Η υπόθεση αυτή δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί, καθώς στη σωζόμενη επιφάνειά έδρασης δε φέρει στοιχεία σύνδεσης με υπερκείμενο μέλος¹⁸⁵. Οι ιδιαίτερα επιμήκεις διαστάσεις της έδρας του κιονοκράνου (1.15 x 2.10 μ.), που είναι μοναδικές για τα δεδομένα της Αττικής, παραπέμπουν στις διαστάσεις των ιωνικών κιονοκράνων με επίστεψη Σφίγγας. Η απουσία του άβακα ωστόσο δεν επιτρέπει περαιτέρω υποθέσεις για το είδος του αναθήματος. Το ύψος του κίονα υπολογίζεται σε 11.2 μ.¹⁸⁶

Η χρονολόγησή του κιονοκράνου αποκλειστικά με βάση τα μορφολογικά του στοιχεία δεν μπορεί να αποδώσει ασφαλή συμπεράσματα. Οι επιμήκεις διαστάσεις του και η χρήση του πωρόλιθου υπογραμμίζουν την πρωιμότητα του κιονοκράνου¹⁸⁷. Σε αντιδιαστολή οι κοίλες έλικες, οι μεγάλοι οφθαλμοί και η διακόσμηση του προσκεφαλαίου είναι χαρακτηριστικά των κιονοκράνων του ύστερου 6^{ου} αι.π.Χ– αρχών 5^{ου} αι. π.Χ.¹⁸⁸ Το γεγονός πως το κιονόκρανο ήταν ενσωματωμένο στο Νότιο Τείχος της Ακρόπολης φανερώνει το 480/479 π.Χ. ως *terminus ante quem* του μνημείου.

Ο αναθηματικός κίονας από το Κεκρόπειον της Ακρόπολης των Αθηνών αποτέλεσε πιθανώς το προοίμιο του Τροπαίου του Μαραθώνα. Θραύσματα του μνημείου βρέθηκαν εντοιχισμένα σε μεσαιωνικό πύργο περ. 3 χλμ. βορειοανατολικά του Τύμβου των Αθηναίων¹⁸⁹. Το κιονόκρανο από μάρμαρο πεντελικό, σώζεται σε σχετικά καλή κατάσταση με εξαίρεση τα περιγράμματα του, που είναι αποκρουσμένα. Για την ακριβέστερη αποκατάσταση του τηρήθηκε η ίδια μέθοδος με εκείνην του κιονοκράνου από το Κεκρόπειον. Από τις μετρήσεις προκύπτει

¹⁸⁴ Raubitschek 1938, 148, αρ. 4.

¹⁸⁵ Στοιχεία σύνδεσης στην έδρα του κιονοκράνου θα μπορούσαν να βρίσκονται στο τμήμα του κιονοκράνου που δε σώζεται. Korres 1997, 105, υποσ. 21.

¹⁸⁶ Ο Κορρές (1997, 100) υπολογίζει την κάτω διάμετρο του κίονα σε 1.40 μ. και αποκαθιστά το ύψος του κίονα με βάση τη σχέση κάτω διαμέτρου προς ύψος κίονα 1:8, αναλογία που προσδιορίζει και το ύψος του αναθηματικού κίονα του Καλλίμαχου. Pariente 1994, 698.

¹⁸⁷ Ο Raubitschek (1949, 6) ισχυρίζεται πως το ανάθημα πρέπει να ήταν σύγχρονο με εκείνο της Σφίγγας των Ναξίων δεδομένων των αναλογιών τους στις διαστάσεις.

¹⁸⁸ Boardman 1959, 206, υποσ. 6.

¹⁸⁹ Η ταυτότητα του μνημείου επιβεβαιώνεται από ανευρεθέν σχέδιο του Fauvel, το οποίο περιλαμβάνει όρος με χαραγμένη τη λέξη *τροπαίου*. Korres 2015, 151, υποσ. 12.

κιονόκρानο με τις εξής διαστάσεις: ύψος 0.415 μ., πλάτος περ. 0.85 μ., διάμετρος κάτω έδρας περ. 0.72 μ., ύψος άβακα 0.44 μ., ύψος έλικας 0.55 μ.¹⁹⁰

Το κιονόκρानο [εικόνα 64] διαθέτει ενιαία κοίλη αύλακα με τις έλικες οριοθετημένες από προεξέχουσα επίπεδη ταινία, στοιχεία που βρίσκουν παράλληλα στο κιονόκρानο από το Κεκρόπειο. Τα απλής μορφής προσκεφάλαια με τον αξονικό ιμάντα συναντώνται στο προαναφερθέν κιονόκρानο, καθώς επίσης και στο κιονόκρानο που αποδίδεται στο Κιμώνειο Πρότυλο. Με το τελευταίο μοιράζονται ακόμα ένα μορφολογικό χαρακτηριστικό, την τεταρτοκυκλικής μορφής κατατομή του εχίνου, ο οποίος διατηρεί αμυδρά ίχνη γραπτής διακόσμησης¹⁹¹.

Τα ανευρεθέντα θραύσματα από τις γωνίες ορθογώνιου λίθου υπέβαλαν την υπόθεση αποκατάστασης του κιονοκράνου με πρόσθετο επίθημα, γεγονός που επιβεβαιώνεται από τις θραυστικές επιφάνειες του λίθου που αντιστοιχούν σε εκείνες των γωνιών του άβακα. Προκύπτει επομένως επίθημα, μήκους περ. 0.158 μ. και πλάτους 0.17 μ., το οποίο προεξείχε συνολικά από τα περιγράμματα ολόκληρου του κιονοκράνου κατά 10 εκ. σε κάθε πλευρά.

Στην έδρα του επιθήματος αποκαθίσταται ορθογώνια υποδοχή (1.40 x 0,49μ., βάθους 0.95 εκ.) για την εφαρμογή της πλίνθου του αγάλματος. Η μεγάλη επιφάνεια έδρασης του αγάλματος, όπως προκύπτει από τις διαστάσεις του αναθήματος, υποδεικνύει την αποκατάσταση μορφής μεγαλύτερης του φυσικού. Διάφορες υποθέσεις έχουν διατυπωθεί για την αναπαράσταση του αγαλματικού τύπου που εδραζόταν στο μνημείο. Μεταξύ αυτών είναι η θεά Νίκη, που επιστέφει τρόπαιο¹⁹², καθώς και η θεά Αθηνά Πρόμαχος στον εικονογραφικό τύπο των Παναθηναϊκών αμφορέων¹⁹³. Σε πρόσφατη μελέτη του, ο καθηγητής Π. Βαλαβάνης, παραλληλίζει τον αναθηματικό κίονα του Μαραθώνα με την εικονογραφική απεικόνιση ενός ιωνικού κίονα με επίμηκες επίθημα που φέρει το σύμπλεγμα του Θησέα και Αμαζόνας σε παναθηναϊκό

¹⁹⁰ Korres 2017, 169.

¹⁹¹ Korres 2017, 172.

¹⁹² Τέτοιου είδους αναπαραστάσεις είναι γνωστές από ανάγλυφα, νομίσματα και την αγγειογραφία. Vanderpool 1966, 106, υποσ. 31.

¹⁹³ Το σωζόμενο τμήμα από τις πτυχές ενδύματος γυναικείας μορφής (Vanderpool 1966, 99, πίν. 34f.) συνηγορεί στην αναπαράσταση της Αθηνάς, αλλά δεν είναι επαρκές για να επαληθεύσει την υπόθεση. Korres 2017, 172–73.

αμφορέα της εποχής του άρχοντα Θεόφιλου (348/7 π.Χ.), θεωρώντας πως η αναπαράσταση αντανακλά το Τρόπαιο του Μαραθώνα¹⁹⁴.

Ο κίονας του Τροπαίου είναι αρράβδωτος, όπως υποδεικνύουν οι πέντε σωζόμενοι σφόνδυλοι των κίωνων [εικόνα 65–66]¹⁹⁵. Η περιφέρεια του κίονα είναι επεξεργασμένη από λεπτό βελόνι, ενώ κατά μήκος των αρμών φέρει λείες περιτένειες, που είχαν ως αποτέλεσμα την ενίσχυση των φωτοσκιάσεων του κίονα. Το ύψος του κίονα μπορεί να υπολογιστεί στα 10 μ. με βάση την άνω διάμετρο του κίονα¹⁹⁶.

Βάσει των σωζόμενων λίθων που βρέθηκαν εντοιχισμένων στον Πύργο, αποκαθίσταται το βάθρο στο οποίο εδράζονταν το μνημείο. Αποτελούνταν από τετράγωνη ευθυνηρία, πλάτους 2.42 μ. η οποία απαρτιζόταν από μαρμάρινους λίθους, που δεν εφάπτονται στο μέσον, αφήνοντας κενό χώρο.¹⁹⁷ Η κατασκευή ολοκληρώνεται με τριβαθμιδωτή κρηπίδα, με κλιμακούμενες διαστάσεις από τη βάση προς την κορυφή¹⁹⁸ [εικόνα 67]. Υποθετική παραμένει ωστόσο η αποκατάσταση της βάσης του κίονα δεδομένης της απουσίας αρχαιολογικών μαρτυριών. Προτείνεται η απλή σπειροειδής διάστικτη βάση, η οποία ευθυγραμμίζεται με την αισθητική του αρράβδωτου κίονα¹⁹⁹.

Το μνημείο θα πρέπει να είχε ιδρυθεί σε ασπιδοειδές έξαρμα, όπως προκύπτει από το κλιμακούμενο πάχος των λίθων από τις γωνίες προς το μέσον της κάθε πλευράς και της μείωσης από την περίμετρο προς το κέντρο, που δίνουν στην ευθυνηρία σχήμα

¹⁹⁴ Η μάχη του Θησέα με την Αμαζόνα συμβολίζει στην αρχαία ελληνική τέχνη την επικράτηση του πολιτισμού έναντι των βαρβάρων. Δεδομένης της χρονολόγησης του αναθήματος επί Κίμωνας, η αναπαράσταση αυτή θα είχε πολιτικές συνδηλώσεις, αφού ο Κίμωνας, ο οποίος επέλεξε να συσχετισθεί με τον ήρωα Θησέα κατά τη διάρκεια της θητείας του, ήταν γιος του νικηφόρου στρατηγού της μάχης του Μαραθώνα, Θεμιστοκλή. Valavanis 2019, 148–53, εικ. 3a.

¹⁹⁵ Για τις διαστάσεις των σφονδύλων, βλ. Vanderpool 1966, 99.

¹⁹⁶ Η άνω διάμετρος του κίονα αν υπολογίσουμε την αποφυγή υπολογίζεται στα 0.68 μ. Δεδομένου ότι ο κατώτερος σωζόμενος σφόνδυλος με διάμετρο 0.82 μ. ανήκει στο μέσον του κίονα, η κάτω διάμετρος του κίονα μπορεί να υπολογιστεί ως $0.82 \mu. + (0.82 \mu. - 0.68 \mu.) = 0.96$, επομένως κυμαίνεται μεταξύ 0.9–1 μ. Pakkanen 2009, 178, υποσ. 42.

¹⁹⁷ Ο κενός χώρος πιθανολογείται πως διαμορφώθηκε προκειμένου να εγκιβωτιστεί το αρχικό μνημείο, το οποίο θα είχε τη μορφή ξύλινου κορμού ή πασσάλου, στον οποίο θα αναρτήθηκαν τα λάφυρα των Περσών μετά την μάχη του Μαραθώνα. Βαλαβάνης 2010, 90.

¹⁹⁸ Διαστάσεις βαθμίδων ξεκινώντας από την κατώτερη. Η 1^η βαθμίδα είναι τετράγωνη με πλευρά 1.92 μ., η 2^η έχει διαστάσεις 1.625 x 0.817 μ., ενώ η 3^η επίσης τετράγωνη με πλευρά 1.33 μ. Korres 2017, 153–55.

¹⁹⁹ Η αττική ιωνική βάση δεν απαντά πριν την εποχή του Ερεχθείου, ενώ τα σύγχρονα με το Τρόπαιο παραδείγματα αττικών βάσεων, όπως η βάση των κίωνων της Στοάς των Αθηναίων που είχαν την μορφή αστραγάλου, κοιλόκυρτου κυματίου και σπείρας δεν ανταποκρίνεται στην απλότητα του αναθηματικού κίονα. Korres 2017, 168.

ασπιδοειδές²⁰⁰. Η αρχική θέση του μνημείου που τοποθετείται από τον Κορρέ στο δυτικό άκρο της Παναγίας Μεσοσπορίτισσας, πλαισιώνεται από τα ιστορικά δεδομένα, αφού η τοποθεσία αυτή ταυτίζεται με το σημείο υποχώρησης των Περσών²⁰¹.

3.5. Συμπεράσματα

Ο ιωνικός αναθηματικός κίονας γεννιέται από τα ναξιακά εργαστήρια, ενώ εξελίσσεται και μεταμορφώνεται στα ιερά των Κυκλάδων. Η περίοδος γένεσής τους συμπίπτει με την περίοδο κατά την οποία έχει αποκρυσταλλωθεί η φυσιογνωμία της κυκλαδικής μνημειακή αρχιτεκτονικής, η απαρχή της οποίας τοποθετείται στο α΄ τέταρτο του 6ου αι. π.Χ., με το λεγόμενο Οίκο των Ναξίων στη Δήλο (590 π.Χ.)²⁰² και τον αρχαϊκό ναό του Διονύσου στο ιερό των Υρίων (580 π.Χ.)²⁰³. Η άνθηση των ιωνικών αναθηματικών κίωνων των κυκλαδικών εργαστηρίων τεκμηριώνεται την περίοδο 550–540 π.Χ.

Από τη συγκριτική μελέτη των ευρημάτων επιβεβαιώνεται η συνύπαρξη δυο ειδών ιωνικών αναθημάτων κατά τη διάρκεια του 6^{ου} αι. π.Χ.. Οι μορφολογικές διαφορές των κιονοκράνων τους προτείνουν τη διαφορετική εξελικτική διαδρομή που αυτά ακολούθησαν. Διαφορά παρουσιάζουν και ως προς τις συνολικές διαστάσεις των κίωνων. Τα μικρότερα σε ύψος αναθήματα φαίνεται να συνδέονται κατά βάση με ιδιωτικές αφιερώσεις, όπως επαληθεύουν σε κάποιες περιπτώσεις οι αφιερωτικές επιγραφές που φέρουν το όνομα του αναθέτη²⁰⁴. Τα δύο αυτά στοιχεία συνδυαστικά αποτέλεσαν κριτήριο για τη διάκριση των αναθηματικών κίωνων στις δύο κατηγορίες.

Ο ιωνικός κίονας από το Σαγκρί αποτέλεσε το πρωιμότερο σωζόμενο παράδειγμα αναθηματικών κίωνων στις Κυκλάδες. Η πρωτόλεια μορφή του κληροδοτήθηκε στους αναθηματικούς κίονες μικρού μεγέθους της περιοχής. Το χαρακτηριστικό που υπαγορεύει τη μορφή τους είναι η επιπεδότητα των επιφανειών του κιονοκράνου²⁰⁵ και η εγχάρακτη διακόσμηση για την απόδοση της αύλακας και των ελίκων. Με

²⁰⁰ Korres 2017, 156.

²⁰¹ Korres 2017, 157–58.

²⁰² Gruben 2000, 163–5.

²⁰³ Gruben 2000, 384.

²⁰⁴ Βλ. ιωνικό κιονόκρανο I3. Ενδείξεις για αφιέρωση από ιδιώτη παρέχει και η αποσπασματικά σωζόμενη επιγραφή του κιονοκράνου I3.

²⁰⁵ Εξαίρεση αποτελεί το κιονόκρανο I2, που φέρει ελαφρώς κυρτή την αύλακα και τις έλικες.

εξαίρεση ωστόσο τον κιονίσκο από το Σαγκρί, οι έλικες διαθέτουν αγκιστροειδείς απολήξεις, στοιχείο συνυφασμένο με πρώιμες μορφές κιονοκράνων.

Η ίδρυση των αναθηματικών αυτών κίωνων, σε μία περίοδο κατά την οποία έχει παγιωθεί ο ιωνικός ρυθμός στην μνημειακή αρχιτεκτονική των Κυκλάδων, στοιχεία της οποίας μάλιστα αφομοιώνουν οι αναθηματικοί κίονες που στήριζαν Σφίγγες, εγείρει προβληματισμό. Η προσκόλληση σε πρώιμες μορφές του ιωνικού ρυθμού είναι ενδεχομένως επιφορτισμένη με συμβολικό φορτίο και θρησκευτικές πρακτικές, για τα οποία δε διαθέτουμε επαρκή ερμηνευτικά εργαλεία για να τα αξιολογήσουμε. Η μεγάλη μορφολογική συνάφεια των κίωνων και η κατασκευή τους από μάρμαρο ναξιακής προέλευσης συνηγορεί πως ήταν προϊόντα ναξιακού εργαστηρίου. Η μορφή τους θα μπορούσε να είναι επίσης αποτέλεσμα των αισθητικών προτιμήσεων των συγκεκριμένων εργαστηρίων.

Οι διαφορές στο σχήμα και τις διαστάσεις των κοιλοτήτων στην έδρα των κιονοκράνων, σε συνδυασμό με κάποια ανευρεθέντα γλυπτά, αναδεικνύει πως οι κίονες δεν ήταν συνδεδεμένοι με συγκεκριμένης μορφής αναθήματα. Είναι πιθανότερο πως συνδέονται με λίθινα αγάλματα Κούρων, ίσως και Κορών, δεν αποκλείεται όμως και η έδραση Σφιγγών. Τα αγάλματα Κούρων, που ερμηνεύονται ως απεικονίσεις του θεού Απόλλωνα, θα ταίριαζαν ως αφιερώσεις στα κυκλαδικά ιερά του θεού.

Σε αντιδιαστολή, η επιρροή που ασκεί η μνημειακή αρχιτεκτονική αποτυπώνεται κυρίως στη μορφολογική διάπλαση των κιονοκράνων των μνημειακών αναθηματικών κίωνων που έφεραν Σφίγγες. Συνοπτικά ομοιότητες εντοπίζονται ως προς τη διάρθρωση των προσκεφαλαίων και την απόδοση των περιελίξεων της έλικας με αστράγαλους και σκοτίες.

Διαπιστώνεται πως στα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ.. συνυπάρχουν κιονόκρανα τόσο με κοίλη, όσο και με κυρτή αύλακα. Η κοίλη αύλακα μπορεί να είναι ενιαία ή να διαρθρώνεται σε δύο μέρη. Επομένως, τα αναθηματικά κιονόκρανα των Κυκλάδων δεν είναι δεσμευμένα με την απόδοση συγκεκριμένης μορφής αύλακας. Παράλληλα, εντοπίζονται κιονόκρανα με οφθαλμούς στις απολήξεις των ελίκων τους και κιονόκρανα με αγκιστροειδές τελείωμα. Επισημαίνεται η μοναδική περίπτωση του κίονα της Σφίγγας της Αίγινας, η οποία αποτελεί κράμα στοιχείων διαφορετικής

προέλευσης, που δεν συνάδουν με τη μορφολογία των αντίστοιχων αναθηματικών κιονοκράνων των κυκλαδικών εργαστηρίων.

Η έδραση Σφιγγών ενίοτε επιβεβαιώνεται από την εύρεση του αντίστοιχου γλυπτού, κάτι που σε πολλές περιπτώσεις δεν κατέστη δυνατό. Το στοιχείο που υπαγορεύει τον προορισμό των κίωνων για την στήριξη αναθηματικών Σφιγγών, εκφράζεται με τον τονισμό του κατά μήκους άξονα του κιονοκράνου²⁰⁶, όπως αναδεικνύει η αναλογία του ύψους προς το μήκος του κιονοκράνου, 1: 2.72 κατά μέσο όρο²⁰⁷. Επομένως, το είδος κιονοκράνου είναι συνυφασμένο με την ανάρτηση του συγκεκριμένου αγαλματικού τύπου.

Τη συμβολική σύνδεση του ιωνικού ρυθμού με την αφιέρωση Σφιγγών αντικρούει η εύρεση αναθηματικού κίονα δωρικού κίονα με αναθηματική Σφίγγα από την Αίγινα. Επιπλέον, η παραπάνω σχέση αμφισβητείται και από τις πολυάριθμες εικονογραφικές αναφορές δωρικών κίωνων με Σφίγγες σε αγγεία του 6^{ου} και 5^{ου} αι. π.Χ.. Η αφιέρωσή Σφιγγών στα ιερά μπορεί να χαρακτηριστεί κατά βάση ως πρακτική συνδεδεμένη με την κυκλαδική παράδοση²⁰⁸, όπως επίσης και η επιλογή του ιωνικού ρυθμού. Ιδιαίτερα η παρουσία τέτοιων αναθημάτων στα μεγάλα πανελλήνια ιερά υπενθυμίζει την αίγλη και τον πλούτο του εκάστοτε αναθέτη.

Το δεύτερο μέρος, όπου παρατηρήθηκε πυκνότητα στη συγκέντρωση ιωνικών αναθηματικών κίωνων είναι η Ακρόπολη των Αθηνών. Σύμφωνα με τις επιγραφές πρόκειται για αναθέσεις ιδιωτών. Η πορεία που ακολουθεί η διαμόρφωση του ιωνικού ρυθμού στην Αττική είναι η αντίστροφη από εκείνη των Κυκλάδων, καθώς δεν ανιχνεύεται προγενέστερη παράδοση του ιωνικού ρυθμικού συστήματος στην περιοχή πριν την εμφάνιση των ιωνικών αναθηματικών κίωνων.

²⁰⁶ Ο Boardman (1959, 182, 202) υπογραμμίζει πως οι επιμήκεις διαστάσεις του κιονοκράνου αποτελεί κριτήριο χρονολόγησης στον πρώιμο 6^ο αι. π.Χ. Η ερμηνεία αυτή δεν μπορεί να εφαρμοστεί στους αναθηματικούς κίονες, καθώς ο τονισμός του κατά μήκους άξονα σημειώνεται σε όλα τα ιωνικά αναθηματικά κιονόκρανα που χρονολογούνται από 570 π.Χ. έως το 540 π.Χ. Την άποψη πως οι διαστάσεις του κιονοκράνου της Σφίγγας των Ναξίων προκύπτουν από την ανάγκη στήριξης του μνημειακού αναθήματος διατυπώνει ο Amandy 1953, 18.

²⁰⁷ Σφίγγα Ναξίων 1: 3.38· Δηλιακή Σφίγγα 1: 2.20· Παριανό κιονόκρανο με αρ. 775 1: 2.58· Κιονόκρανο από το Αρχιλόχειο 1: 2.80· Σφίγγα Κυρήνης 1: 2.74· Κιονόκρανο από το Συκάμινο 1: 2.60.

²⁰⁸ Ελλείπει αρχαιολογικού πλαισίου η ερμηνεία της λειτουργίας της Σφίγγας μπορεί να γίνει και από την στάση του κεφαλιού της. Στους αναθηματικούς κίονες οι Σφίγγες φαίνεται πως κοιτούσαν πάντα κατενώπιον, ενώ οι Σφίγγες των επιτύμβιων κίωνων, είχαν στραμμένο το κεφάλι, σχηματίζοντας ορθή γωνία ως προς άξονα του κορμού τους. Στην Αθήνα οι Σφίγγες λειτουργούσαν ως σήματα, που στηρίζονταν σε κίονες ή στήλες ήδη από το 600 π.Χ. Βλ. Samaras 2032–2013, 131–32.

Τα πρωιμότερα αναθηματικά κιονόκρανα με τις επίπεδες επιφάνειες και την εγχάρακτη διαμόρφωση, που χρονολογούνται στα 520 π.Χ., έχουν σαφείς αναφορές στα αντίστοιχα κυκλαδικά παραδείγματα. Ενσωματώνουν ωστόσο τον άβακα, που θα αποτελέσει στο εξής δομικό συστατικό του αττικού ιωνικού κιονοκράνου, ενώ διαφοροποιούνται και στη διαμόρφωση το εχίνου, υιοθετώντας τον ημισφαιρικό εχίνο. Επιπροσθέτως, οι περιελίξεις και οι οφθαλμοί των ελίκων δηλώνονται με γραπτή διακόσμηση.

Η εξέλιξη του κιονοκράνου ανιχνεύεται στην τάση για πλαστικότερες μορφές. Ο νέος τύπος ιωνικού κιονοκράνου, που προκύπτει, έχει αύλακα και έλικες με κοίλο προφίλ. Η αύλακα αποδίδεται πάντοτε ενιαία, ενώ απουσιάζουν παραδείγματα με κυρτές έλικες. Τα κιονόκρανα διατηρούν αρχικά τη μορφή του ημισφαιρικού εχίνου.

Ο περιορισμός του κατά μήκος άξονα του ιωνικού κιονοκράνου στην Αθήνα επέβαλε τη σύλληψη μίας νέας μορφής εχίνου, που ανταποκρίνεται στις αισθητικές και τεχνικές ανάγκες της εξέλιξης αυτής. Ως απότοκο της παραπάνω διαδικασίας ήταν η δημιουργία του διβαθμιδωτού εχίνου, στοιχείο που θα κληροδοτήσει στα μεταγενέστερα ιωνικά κιονόκρανα της μνημειακής αρχιτεκτονικής. Ο τρίτος τύπος που μελετάται απαρτίζεται από οριζόντια αύλακα, κοίλης διαμόρφωσης, και διβαθμιδωτό εχίνο.

Η μείωση του μήκους του κιονοκράνου συμπίπτει με την αύξηση του πλάτους του. Τα αναθηματικά κιονόκρανα διαθέτουν τις κατάλληλες διαστάσεις για την στερέωση λίθινων Κορών, που ήταν αριθμητικά το επικρατέστερο ανάθημα στην Ακρόπολη. Δεδομένης της απουσίας αναθηματικών Σφιγγών στην Αττική, η κατασκευή των κιονοκράνων δεν περιορίζονται από τις απαιτήσεις έδρασης του αγαλματικού αυτού τύπου. Από την μελέτη των κοιλοτήτων που έφεραν στην άνω έδρα τους τα ιωνικά κιονόκρανα της Ακρόπολης, καθώς και την αποκατάστασή τους με σωζόμενα τμήματα λίθινων αγαλμάτων τεκμηριώνεται η ανάρτηση και άλλων γλυπτών, όπως αγαλμάτων που απεικονίζουν τη θεά Αθηνά και τη Νίκη, όπως επίσης και γλυπτών της εξέχουσας τάξης που προβάλλουν την επαγγελματική ιδιότητα του αναθέτη, όπως οι γραφείς.

Για την καλύτερη κατανόηση της μορφολογικής εξέλιξης των κιονοκράνων, καθώς και των διαφορών του νησιωτικο-ιωνικού και αττικο-ιωνικού κιονοκράνου παρατίθεται ο πίνακας 1. Έχει ήδη επισημανθεί η σημασία της αναλογίας του ύψους

προς το πλάτος του κιονοκράνου, καθώς καθορίζει την όψη του, ενώ στην περίπτωση των αναθηματικών κιονοκράνων κρίθηκε αναγκαία για την προσαρμογή της Σφίγγας στην επιφάνειά της. Σημαντική για την εξέλιξη του ιωνικού κιονοκράνου είναι όμως και η σχέση μήκους προς πλάτος. Οι επιμήκεις διαστάσεις των κιονοκράνων της Ιωνίας, καθώς και των αναθηματικών κιονοκράνων που αποκαθίστανται με Σφίγγες, η αναλογία είναι αυτή προκύπτει από το σχετικά μικρό πλάτος τους, το οποίο υπολείπεται της κάτω διαμέτρου του εχίνου.

Ο λεγόμενος τετραγωνισμός των αττικών κιονοκράνων είναι αποτέλεσμα της μείωσης του μήκους του σώματος των ελίκων και ταυτόχρονα της αύξησης του πλάτους του κιονοκράνου, που συμπίπτει με το μήκος του προσκεφαλαίου.

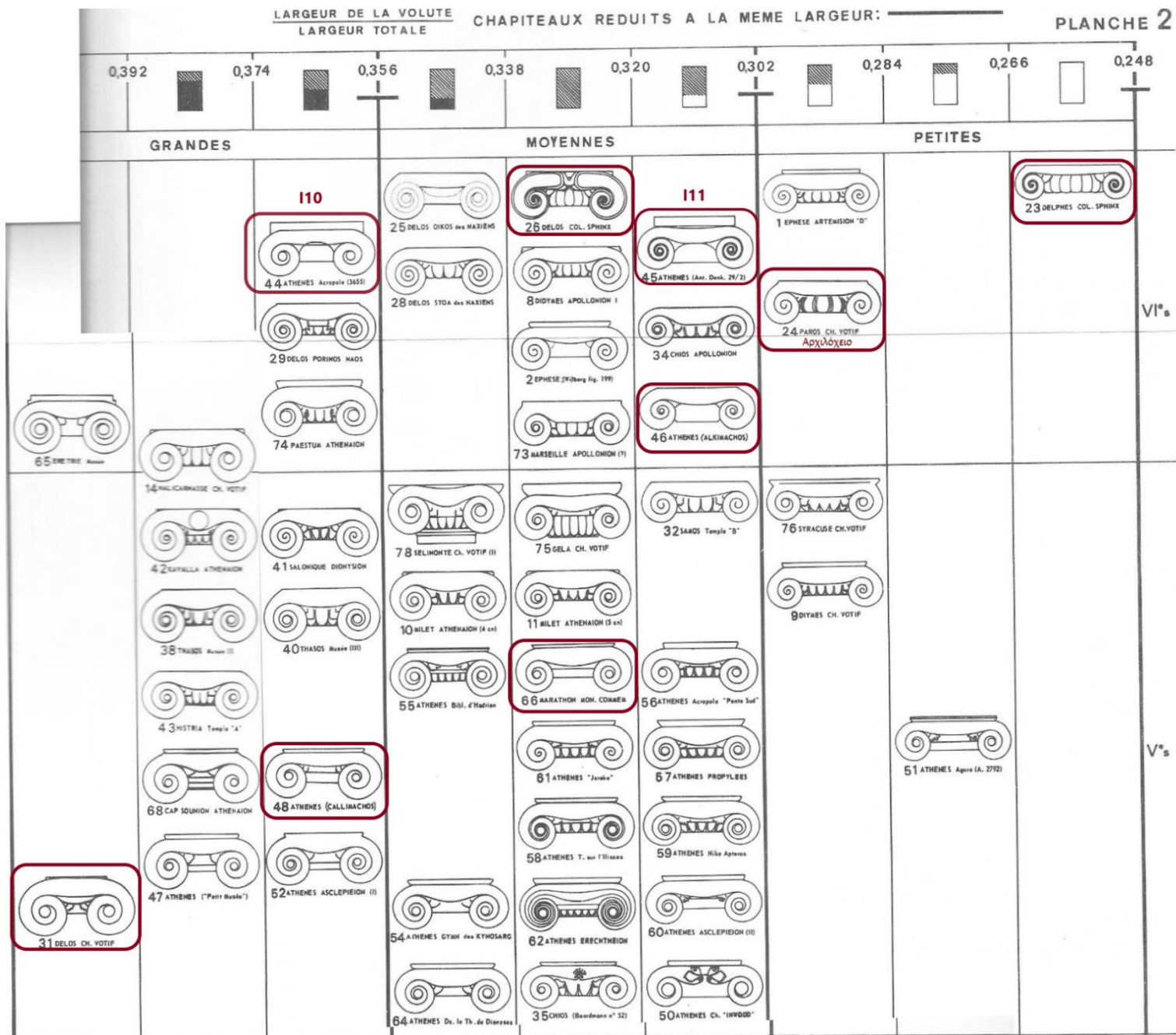
Παρατηρείται πως ο λόγος της παραπάνω σχέσης μειώνεται προοδευτικά στη διάρκεια του 6^{ου} αι. π.Χ.. Η εξέλιξη αυτή αντανακλάται και στα αναθηματικά κιονόκρανα, τα οποία παρουσιάζονται ενδεικτικά στον πίνακα 1.

Τέλος στον πίνακα 2²⁰⁹ απεικονίζεται σχεδιαστικά η τάση για μεσαίου μεγέθους έλικες και η αύξηση του πλάτους των κιονοκράνων, που ήδη εντοπίζεται στο κιονόκρανο της δηλιακής Σφίγγας. Η ταξινόμηση των κιονοκράνων επιχειρείται με βάση τη σχέση του πλάτους του κιονοκράνου προς το πλάτος της έλικας, με την πλειονότητα των κιονοκράνων να κυμαίνονται μεταξύ 0.338–0.320. Το δηλιακό κιονόκρανο είναι εγγύτερα σε διαστάσεις με τα κιονόκρανα του Οίκου των Ναξίων, ενώ αντιτίθενται στην μορφή του κιονοκράνου της Σφίγγας των Ναξίων, το οποίο έχει πολύ επιμήκεις διαστάσεις, στοιχείο που τονίζεται εντονότερα από το σχετικά μικρό πλάτος του κιονοκράνου. Η παράδοση του τελευταίου δεν βρίσκει διαδόχους ούτε στους δομικούς, ούτε στους αναθηματικούς κίονες. Παρά τις τυπολογικές διαφορές των κιονοκράνων του πίνακα, παρατηρούνται ομοιότητες ως προς τις διαστάσεις των ελίκων, ενώ στη συγκριτική αυτή μελέτη περιλαμβάνονται τα κιονόκρανα των αναθηματικών κίωνων, καθώς φαίνεται να ακολουθούν την εξελικτική πορεία των κίωνων της μνημειακής αρχιτεκτονικής.

²⁰⁹ Theodorescu 1980, πίν. 2.

Πίν. 1. Βασικές αναλογίες ιωνικών κιονοκράνων²¹⁰				
Τόπος/έργο	Χρονολόγηση	Πλάτος κιονοκράνου/ διάμετρο εχίνου	Μήκος/ διάμετρο εχίνου	Μήκος/ πλάτος
Δελφοί, Σφίγγα Ναξίων	περ. 570 π.Χ.	0.96	2.54	2.65
Σφίγγα Αίγινας	570-560 π.Χ.	0.67	2.28	3.40
Έφεσος, Αρχαϊκό Αρτεμίσιον	περ. 550 π.Χ.	0.81	2.21	2.72
Μουσείο Πάρου αρ. 775	560 π.Χ.	0.90	2.47	2.73
Κιονόκρανο από το Αρχιλόχειο της Πάρου	550-540 π.Χ.	1.02	2.46	2.39
Σφίγγα Κυρήνης	550-540 π.Χ.	0.64	2.12	3.31
Σάμος, Ηραϊόν	περ. 525 π.Χ.	0,94	1.91	2.03
Ακρόπολη, αναθηματικό κιονόκρανο Ι8	515-500 π.Χ.	0.89	1.84	2.07
Ανάθημα Καλλιμάχου	490 π.Χ.	1.14	2.28	2.00
Ακρόπολη, αναθηματικό κιονόκρανο Ι14	480 π.Χ.	1.35	1.63	1.21
Ακρόπολη, Πρόπυλον (κιμώνειο)	470 π.Χ.	1.15	1.81	1.58

²¹⁰ Ο πίνακας έχει συντεθεί με βάση στοιχεία από αντίστοιχο πίνακα του Κορρέ (2017, 170, πιν. α) και υπολογισμούς της γράφουσας από τα μετρικά στοιχεία που παρατίθενται στη βιβλιογραφία.

Πίν. 2. Ιωνικά κιονόκρανα του 6^{ου} και 5^{ου} αι π.Χ. ταξινομημένα με βάση τη σχέση πλάτους της κάθε έλικας προς το πλάτος του κιονοκράνου. Με κόκκινο χρώμα σημειώνονται τα αναθηματικά κιονόκρανα.

(Πηγή: Theodorescu 1980, πίν. 2.)

4. ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΙ ΚΙΟΝΕΣ ΜΕ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΑ ΑΙΟΛΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ

Ο αναθηματικός κίονας που αποκρυσταλλώθηκε με την επίστεψη αιολικού τύπου κιονοκράνου αποτελεί έναν ακόμη τρόπο στήριξης των αναθηματικών αγαλμάτων που επιχωριάζει στις Κυκλάδες (μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ.) και την Αττική (τελευταία δεκαετία του 6^{ου} αι. π.Χ.).

4.1 Αιολικά κιονόκρανα κυκλαδικών εργαστηρίων

Το κυκλαδικό αιολικό κιονόκρανο είναι απότοκο του συγκρητισμού μορφολογικών στοιχείων των αιολικών κιονοκράνων από την Ανατολή, από τα οποία υιοθετούν τις έλικες, που εκφύονται από ένα κεντρικό στέλεχος και ορθώνονται κατακόρυφα, και των κυκλαδικών ιωνικών κιονοκράνων με τον ψηλό, σε σχήμα τόρου, εχίνου.

Ελλείψει αναθηματικών γλυπτών και αφιερωτικών επιγραφών, ο προσδιορισμός της αναθηματικής χρήσης των υπό εξέταση κυκλαδικών αιολικών κιονοκράνων, εξαντλείται στον τόπο εύρεσης τους προκειμένου να διαχωριστούν από τα αιολικά ταφικής χρήσης. Τα κιονόκρανα παρουσιάζουν μορφολογική συνάφεια ανάλογα το μέγεθός τους, με βάση το οποίο μπορούν να ταξινομηθούν για την καλύτερη μελέτη τους.

Το κιονόκρανο Α1²¹¹ από το ιερό του Απόλλωνα στη Δήλο [εικόνα 68], πιθανώς φανερώνει τις πρώτες προσπάθειες αποκρυστάλλωσης του αιολικού ρυθμού στην κυκλαδική αρχιτεκτονική, αφού συνοψίζει κάποιες μορφολογικές και διακοσμητικές ιδιαιτερότητες.

Οι έλικες του, που ορθώνονται κατακόρυφα, ορίζονται από αστράγαλο, ο οποίος συσπειρώνεται 2 ½ φορές, προκειμένου να καταλήξει σε οφθαλμό, διαμέτρου 0.050 μ., ευθυγραμμισμένο με την κορυφή του εχίνου²¹². Η επιφάνεια των ελίκων είναι κυρτή, μορφολογικό χαρακτηριστικό που χαρακτηρίζει κάποια ιωνικά και αιολικά κιονόκρανα στις Κυκλάδες ως τις αρχές του 5^{ου} αι. π.Χ.²¹³ Στο σημείο, όπου οι έλικες

²¹¹ Δήλος, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 202.

²¹² Αποκατεστημένο ύψος και πλάτος ελίκων περ. 0.300 μ. και 0.780 μ. αντίστοιχα, διάστημα μεταξύ ελίκων 0.480 μ., μήκος προσκεφαλαίου 0.290 μ., ύψος και διάμετρος εχίνου 0.085 μ. και 0.440 μ. αντίστοιχα. Vallois 1966, 167.

²¹³ Vallois 1966, 178. Έλικες με κυρτή επιφάνεια και πλαισίωση από αστράγαλο χαρακτηρίζει μικρότερο σε μέγεθος κιονόκρανο από το δηλιακό ιερό του Απόλλωνα, το οποίο επίσης

σχηματίζουν περιελίξεις κατά τα $\frac{3}{4}$, το μέλος τέμνεται από υποκείμενο, κυκλοτερή, εχίνο, ο οποίος φέρει σειρά φολίδων, καθεμία από τις οποίες διαμορφώνεται με τη βοήθεια διαβήτη²¹⁴.

Στην κορυφή των εχίνου, εκατέρωθεν των ελίκων, σημειώνεται και στις δύο όψεις του κιονοκράνου ορθογώνια σχισμή για την προσάρτηση ένθετου μαρμάρινου, ανάγλυφου κοσμήματος, πιθανώς ανθεμίου. Κυκλική κοιλότητα, διαμέτρου 0.210 μ. στην κάτω έδρα του κιονοκράνου, αποτελεί τη μοναδική ένδειξη για την προσάρτηση του στον κίονα. Ο διάκοσμος του εχίνου, ο τρόπος με τον οποίο σημειώνεται η μετάβαση των ελίκων στον εχίνο, καθώς και το πιθανολογούμενο ένθετο μαρμάρينو κόσμημα είναι στοιχεία μοναδικής σύλληψης και θα μπορούσαν να ιδωθούν υπό το πρίσμα των πειραματισμών των κυκλαδικών εργαστηρίων.

Αντιθέτως, το προσκεφάλαιο με ελαφρά κλίση προς το κέντρο, το οποίο φέρει ακμή, πλάτους 0.020 μ., πλαισιωμένη από δύο αστραγάλους, πλάτους 0.010 μ., ανακαλεί έντονα τη συνολική μορφή των προσκεφαλαίων του αναθηματικού κίονα της Κυρήνης και ως εκ τούτου μπορεί να χρονολογηθεί μεταξύ 550 και 525 π.Χ²¹⁵.

Η επιφάνεια των ελίκων του παριανού κιονοκράνου Α2²¹⁶ [εικόνα 69] είναι ελαφρώς κυρτή, ενώ αστράγαλος²¹⁷ πλαισιώνει τις έλικες με 2 1/2 περιστροφές, προτού καταλήξει σε μεγάλο, επίπεδο οφθαλμό διαμέτρου 0.037 μ.²¹⁸. Το τριγωνικό μέλος, που διαμορφώνεται μεταξύ των ελίκων, είναι διακοσμημένο με εγχάρακτο επτάφυλλο ανθέμιο. Ο εχίνος, που βαίνει μεταξύ των ελίκων, απολήγει σχεδόν 0.030 μ. πάνω από το επίπεδο των οφθαλμών. Η διακόσμησή του περιλαμβάνει ιωνικά φύλλα και λόγχες εναλλάξ.

χαρακτηρίζεται ως αναθηματικό. Σώζεται σε αποσπασματική μορφή. Βλ. Martin 1973, 375–77, εικ.3–5.

²¹⁴ Πηγή έμπνευσης της διακόσμησης του εχίνου, κατά τον Vallois (1966, 167), αποτελεί ο διάκοσμος ξύλινων ή μεταλλικών κατασκευών. Βλ. Επίσης ξύλινο δισκοειδές μέλος από την Ολυμπία, πιθανώς βάση κίονα, με ανάγλυφη φολλιδοτή διακόσμηση, που χρονολογείται στον ύστερο 7ο αι. π.Χ και βρίσκει παράλληλα στην εγγύς Ανατολή. Mallwitz 1982, 261–70.

²¹⁵ Βλ. McGowan 1993, 31.

²¹⁶ Πάρος, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 793α.

²¹⁷ Η μορφή του αστραγάλου είναι πιο κοντά στο παριανό κιονόκρανο με αρ. 733 [εικόνα 70], και συνεπώς χρονολογείται μετά τα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ. Αστράγαλος υπογραμμίζει τις περιελίξεις του αιολικού κιονοκράνου από την Πάρο, οι έλικες του οποίου είχαν όμως κοίλη διαμόρφωση, στοιχείο που το τοποθετεί στα τέλη του 6^{ου} αι. π.Χ. Το κιονόκρανο αυτό συμφυές με αρράβδωτο κιονίσκο, εικάζεται ότι λειτουργούσε ως στήριγμα τραπεζιού, η επιφάνεια του οποίου διαμορφωνόταν από άβακα διαστάσεων 0.655 x 0.460 μ. Betancourt 1977, 92–4, εικ. 46.

²¹⁸ Betancourt 1977, 93 και 140, αρ. 33.

Το προσκεφάλαιο φαίνεται να υποχωρεί στο κέντρο, το οποίο φέρει ταινία από τέσσερεις αστραγάλους, όπως τα παριανά ιωνικά παραδείγματα. Η διακόσμηση του προσκεφαλαίου είναι πιο περίτεχνη από τα υπόλοιπα αιολικά κιονόκρανα, και πλησιάζει εκείνη του ιωνικού αναθηματικού κιονοκράνου της δηλιακής Σφίγγας, στοιχείο που μπορεί να τοποθετήσει χρονολογικά στο γ' τέταρτο του 5^{ου} αι. π.Χ. Η άνω έδρα του κιονοκράνου δε σώζει υποδοχή πλίνθου αγάλματος, καθώς είναι έντονα αποκρουσμένη, ωστόσο αύλακα μολυβδοχόησης, διαμέτρου 0.330 μ. διατρέχει το εσωτερικό του ως το επίπεδο της επιφάνειας έδρασης²¹⁹.

Σχεδόν πανομοιότυπο όσον αφορά τα μορφολογικά και διακοσμητικά στοιχεία αποτελεί το επίσης παριανό κιονόκρανο Α3²²⁰ [εικόνα 71], με διαφοροποίηση ως προς το προσκεφάλαιο των ελίκων, τα οποία συμπιέζονται στο μέσον με κόσμημα διπλού αστραγάλου, παραπέμποντας στα δηλιακά αιολικά κιονόκρανα. Η εύρεσή του ωστόσο στο λόφο του Ανεμόμυλου της Παροικιάς, που γειτνίαζε τόσο με το ιερό της Δήμητρας και Κόρης, όσο και με αρχαίο νεκροταφείο, δεν επιτρέπει να συμπεράνουμε αν το κιονόκρανο προοριζόταν για την επίστεψη αναθηματικού ή επιτύμβιου κίονα²²¹.

Τα δύο παριανά κιονόκρανα χαρακτηρίζονται από την συνοχή των μελών τους σε ένα ενιαίο σύνολο, αποτελώντας μια πιο εξελιγμένη εκδοχή των αιολικών κιονοκράνων σε σχέση με τα προαναφερόμενα δηλιακά. Από την μορφολογική συνάφεια τους με τα ιωνικά κιονόκρανα των κυκλαδικών αναθηματικών κίωνων προτείνεται η χρονολόγησή τους στα 530 π.Χ.²²² Τα στοιχεία του αιολικού ρυθμού είναι πιθανό να διαμεσολαβήθηκαν στην αρχιτεκτονική των Κυκλάδων και ιδιαίτερα της Πάρου, μέσω της Θάσου, που αποτέλεσε αποικία της από τον 7^ο αι. π.Χ.²²³

Τα μικρότερου μεγέθους αιολικά, νησιωτικά κιονόκρανα είναι πιο σχηματοποιημένα, αφού οι έλικες, που επίσης ορθώνονται κατακόρυφα, αποδίδονται με εγχάραξη. Το κιονόκρανο Α4 από τη Δήλο²²⁴ [εικόνα 72–73] διαμορφώνεται σε ένα κομμάτι νησιωτικού μαρμάρου, από το τμήμα των ελίκων που βαίνει σε κυλινδρικής διατομής

²¹⁹ Το κιονόκρανο εντοπίστηκε κατά τη διάρκεια ανασκαφής σύγχρονης οικίας, πλησίον του Ασκληπιείου. Ο Gruben (1972, 379) ισχυρίζεται πως πρόκειται για αναθηματικό κιονόκρανο.

²²⁰ Πάρος, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 1006+1007.

²²¹ Gruben 1982, 686.

²²² Gruben 1972, 379· 1982, 686–87.

²²³ Για τα αιολικά στοιχεία στην αρχιτεκτονική της Θάσου, βλ. Betancourt 1977, 88–91.

²²⁴ Το κιονόκρανο, που βρέθηκε βόρεια του Κτηρίου Δ στο Ιερό του Απόλλωνα της Δήλου, δε φέρει αριθμό ευρήματος.

μέλος, εν είδει υποτραχηλίου, με διάμετρο περ. 0.347 μ.²²⁵ Οι έλικες εγγράφονται εγχάρακτα σε επίπεδο, ορθογώνιο μέλος, το κατώτερο τμήμα του οποίου ακολουθεί την καμπύλη των ελίκων. Η χάραξη των ελίκων έχει δύο διαφορετικά σημεία αφετηρίας, έκκεντρα στον άξονα του μέλους, με αποτέλεσμα το διευρυμένο μήκος του (συν. πλάτος 0.899 μ., απόσταση μεταξύ ελίκων 0.579 μ.), ενώ δε διαμορφώνεται ο συνήθης τριγωνικός χώρος μεταξύ των ελίκων²²⁶.

Με 2 ½ περιστροφές οι έλικες καταλήγουν σε ευμεγέθεις οφθαλμούς,²²⁷ ο άξονας των οποίων προεξέχει του περιγράμματος του κιονοκράνου. Η λεία επιφάνεια του μέλους, διατίθεται για γραπτή διακόσμηση. Μεταξύ των ελίκων σώζονταν κατά την εύρεσή του ίχνη γραπτού φυτικού μοτίβου, πιθανώς ανθεμίου, που σήμερα δεν είναι ορατά²²⁸. Η απόδοση των δύο τμημάτων των ελίκων δεν είναι συμμετρική, αφού το μήκος των προσκεφαλαίων του έχει απόκλιση περ. 21 εκ.²²⁹. Το κιονόκρανο αποτελεί το μοναδικό κυκλαδικό κιονόκρανο που στερείται εχίνου²³⁰.

4.2. Αιολικά κιονόκρανα από την Ακρόπολη των Αθηνών

Τα αιολικού τύπου αναθηματικά κιονόκρανα που βρέθηκαν στην Ακρόπολη των Αθηνών παρουσιάζουν μορφολογικές ομοιότητες με τα κυκλαδικά αιολικά κιονόκρανα μικρού μεγέθους²³¹. Από τα κυκλαδικά έχουν υιοθετήσει το μέλος με τις επίπεδες έλικες, που αναπτύσσονται κατακόρυφα, και διαμορφώνονται με εγχάρακτη ή γραπτή διακόσμηση και το μεγάλο οφθαλμό. Η διακόσμησή τους όμως καταδεικνύει την επιρροή τους από τις επιτύμβιες στήλες με επίστεψη ανθεμίου που απαντούν στην Αττική από το 530 π.Χ.²³². Ο συνδυασμός των παραπάνω στοιχείων

²²⁵ Martin 1973, 373–74 αρ. 1.

²²⁶ Ο τρόπος με τον οποίο διαμορφώνονται οι έλικες θυμίζει το αιολικό κιονόκρανο από την Ερεσό της Λέσβου, με τη διαφορά πως οι έλικες σε αυτό αναδύονται από τις δύο παράλληλες εγχαράξεις που διατρέχουν το κιονόκρανο από τη βάση του. Betancourt 1977, 88 εικ. 43.

²²⁷ Οι μεγάλοι οφθαλμοί είναι χαρακτηριστικό του β' μισού του 6^{ου} αι. π.Χ Betancourt 1977, 92.

²²⁸ Ο Vallois (1966, 163) προτείνει την παρουσία λωτού και ανθεμίου, που μοιάζει με το αντίστοιχο κόσμημα του ιωνικού κιονοκράνου με τη δηλιακή Σφίγγα.

²²⁹ Μήκος προσκεφαλαίου A: 0.386 και B: περ. 0.406 μ. Vallois 1966, 164–65.

²³⁰ Παράλληλα τα αττικά αιολικά κιονόκρανά Α6 και Α7.

²³¹ Ο Raubitschek (1938, 163) είχε χαρακτηρίσει τα κιονόκρανα αυτά πρώτοϊωνικά/ ιωνικά κιονόκρανα τύπου Α, διατεινόμενος την πρωιμότητά τους, ωστόσο η μελέτη φανερώνει πως τέσσερα από το σύνολο πέντε ανευρεθέντων κιονοκράνων είναι σύγχρονα με τα ιωνικά αναθηματικά κιονόκρανα της Ακρόπολης. Τη κατηγοριοποίηση αυτή διατηρεί ο Kissas (2000, 179–85), ο οποίος τα χαρακτηρίζει ιωνικά κιονόκρανα τύπου Α.

²³² Η διακόσμηση των αττικών επιτύμβιων στηλών έλκει την καταγωγή του από τις ιωνικές επιτύμβιες στήλες. Βλ. Richter 1944, 84–5. Σύμφωνα με την Harrison (1956, 36), το μοτίβο εισήχθη στην Αττική

συνέτεινε στην αποκρυστάλλωση ενός αιολικού τύπου κιονοκράνου, διηθημένου από τα πολιτιστικά συμφραζόμενα της αθηναϊκής καλλιτεχνικής παράδοσης.

Το πρωιμότερο όλων, το κιονόκρανο **A5**²³³ είναι διαμορφωμένο σε ένα κομμάτι μαρμάρου παριανής προέλευσης [εικόνα 74–75]. Αποτελείται από επίπεδο μέλος μήκους 0.28 μ., στο οποίο αναπτύσσονται εγχάρακτες έλικες με 2 ½ περιστροφές, οι οποίες απολήγουν σε μεγάλο οφθαλμό. Το ανώτερο τμήμα του είναι επιστεμμένο με ορθογώνια ταινία, με στρογγυλεμένες απολήξεις, ενώ το κάτω μέρος του μεταβαίνει σε κυλινδρικό λαιμό, διαμέτρου 0.140 μ. και ύψους 0.047 μ., που παραπέμπει στο κιονόκρανο A4 από την Πάρο²³⁴. Τα άκρα στην άνω επιφάνεια του κυλινδρικού μέλους, στην μετάβαση του με τους έλικες, είναι λοξότμητα προκειμένου να συμμορφωθούν με το σχέδιο των ελίκων.

Η λεία επιφάνεια του κιονοκράνου δεν διατηρεί ίχνη χρώματος, μπορούμε ωστόσο να υποθέσουμε την παρουσία γραπτού ανθεμίου στο τριγωνικό τμήμα μεταξύ των ελίκων, ύστερα από τη σύγκριση με τα στυλιστικά τους παράλληλα.²³⁵ Η πίσω όψη του κιονοκράνου ήταν αδιακόσμητη, όπως και στις αττικές επιτύμβιες στήλες που ήταν σχεδιασμένες, ώστε να είναι ορατές από τη μία κύρια όψη. Η άνω έδρα του κιονοκράνου, δουλεμένη με οδοντωτή ξοΐδα, διατηρεί κυκλική υποδοχή, διαμέτρου 0.067 μ. και βάθους 0.025 μ., για την έδραση πλίνθου αγάλματος, ενώ η κάτω έδρα κυλινδρική εντορμία με διάμετρο 0.078 μ. και βάθος 0.045 μ.²³⁶ Το κιονόκρανο στερείται αύλακας μολυβδοχόησης. Η τεχνική αυτή δε βρίσκει παράλληλο σε αναθηματικούς κίονες, αλλά στις αττικές επιτύμβιες στήλες²³⁷. Οι ομοιότητες με το παριανό κιονόκρανο A4 και τις επιτύμβιες στήλες οδηγούν στην χρονολόγησή του γύρω στο 530 π.Χ.

Την μορφή των αττικών επιτύμβιων στηλών ανακαλεί το κιονόκρανο **A6**²³⁸, το οποίο διαμορφώνεται σε ένα ορθογώνιο επίπεδο τμήμα, μήκους 0.33 μ. και πλάτους 0.249 μ., με ελαφρώς καμπύλη διαμόρφωση στο κατώτερα άκρα του, που ακολουθούν με

από ανατολικοϊωνικά ακροκέραμα, το οποία χρησιμοποιήθηκαν για τη διακόσμηση δωρικών κτηρίων της περιοχής.

²³³ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 3794.

²³⁴ McGowan 1993, 348.

²³⁵ Betancourt 1977, 100.

²³⁶ Kissas 2000, 181, αρ. 140

²³⁷ Πρβ. Επιτύμβια στήλη των δύο αδερφών (Νέα Υόρκη, Μητροπολιτικό Μουσείο αρ. 11.185).

Richter 1944, εικ. 73.

²³⁸ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 10261.

σχηματικό τρόπο τον σχεδιασμό των ελίκων²³⁹ [εικόνα 76–77]. Στην ουσία διατηρεί το σχήμα του μέλους, αφού δε διαμορφώνονται προσκεφάλαια στις πλάγιες όψεις του. Το ανώτερο τμήμα του προσομοιάζει σε άβακα και είναι διακοσμημένο με σειρά γραπτών ορθών φολίδων, που διατηρούνται έως και σήμερα. Οι έλικες εκκινούν από το ίδιο σημείο και αποδίδονται επίσης με γραπτή διακόσμηση. Σύμφωνα με την αποκατάσταση του Raubitschek²⁴⁰, ορθώνονται κατακόρυφα και συσπειρώνονται με 2 ½ περιελίξεις που καταλήγουν σε οφθαλμό.

Η αναθηματική λειτουργία του κίονα εξαργυρώνεται από την ελλεισοειδούς διατομής κοιλότητα (διάμετρος 0.250 μ., βάθος 0.023 μ.) στην πάνω πλευρά του κιονοκράνου, κατάλληλη για την ένθεση πλίνθου λίθινου αγάλματος, πιθανώς Κόρης. Στην κάτω πλευρά η κοιλότητα, διαμέτρου 0.180 μ. και βάθους 0.010 με εντομία για την προσαρμογή του κίονα, βρίσκει παράλληλα στα ιωνικά κιονόκρανα με τις επίπεδες έλικες από την Ακρόπολη και συνεπώς οδηγεί σε χρονολόγηση μεταξύ 520–510 π.Χ.²⁴¹.

Τα υπόλοιπα αιολικά κιονόκρανα, φιλοτεχνημένα από μάρμαρο Υμηττού, δεν φέρουν ίχνη έδρασης πλίνθου αγάλματος εξαιτίας της αποσπασματικής τους μορφής, και συνεπώς η αναθηματική τους λειτουργία δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί²⁴². Το Α7²⁴³ έχει τριμερή διάρθρωση που επιτυγχάνεται σε ένα κομμάτι μαρμάρου [εικόνα 78]. Αποτελείται από επίπεδες περίτμητες στους κροτάφους έλικες, που επιστέφονται από άβακα, ύψους 0.055 μ. και μήκους 0.503 μ., ενώ στο κάτω μέρος οι έλικες είναι συμφυείς με τη γένεση σφονδύλου, διαμέτρου 0.260 μ. Τα προσκεφάλαια δηλώνονται πλαστικά, διαγράφοντας μία ανεπαίσθητη καμπύλη. Μεταξύ του άβακα και των προσκεφαλαίων έχει σκαλιστεί κυμάτιο αστράγαλου.

Σύμφωνα με το σχέδιο του ανασκαφέα [εικόνα 79], οι έλικες εκφύονται από γραπτή ταινία, δημιουργώντας ένα λυρόσχημο κενό το οποίο συμπληρώνεται με γραπτό κόσμημα τρίφυλλου ανθεμίου, με ροπαλόσχημες απολήξεις. Το εικονογραφικό θέμα της ταινίας αντανακλά επιρροές από το ανθεμωτό επίκρανο των αττικών επιτύμβιων

²³⁹ Kissas 2000, 179–80, αρ. 139.

²⁴⁰ Raubitschek 1938, 164.

²⁴¹ Πρβ. κιονόκρανα από το Μουσείο της Ακρόπολης Ι6 και Ι7. McGowan 1993, 352.

²⁴² Τα κιονόκρανα συμπεριλαμβάνονται στη μελέτη για αναθηματικούς κίονες, τόσο από τον Kissas (2000, 179–85), όσο και από την Jacob–Felsch (1969, 33–4). Αντίθετη είναι η άποψη του ο Betancourt (1977, 103–04).

²⁴³ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 3856+ 9980+ 18126.

στηλών του τέλους του 6^{ου} αι. π.Χ.²⁴⁴ Τέλος, μονό φύλλο ανθεμίου, που ξεπροβάλλει εξωτερικά από την περιέλιξη των ελίκων, κοσμεί το επίπεδο μέτωπο που δημιουργήθηκε από τη διαμόρφωση του αστραγάλου. Αξίζει να σημειωθεί πως η διάρθρωση του κιονοκράνου βρίσκει παράλληλα στην απεικόνιση αιολικών κίωνων της αττικής μελανόμορφης²⁴⁵ και ερυθρόμορφης²⁴⁶ εικονογραφίας.

Το κιονόκρανο Α7, δεδομένης της απουσίας υποδοχής στην κατά τα 2/3 σωζόμενη επιφάνεια, δεν αποκλείεται να είναι μέρος ενός μικρού κτηρίου, υπόθεση που ενισχύεται από την εύρεση αιολικού κιονοκράνου, πανομοιότυπου σε μορφή και διαστάσεις²⁴⁷.

Αξίζει να επισημανθεί η ηχηρή απουσία επιγραφών, τόσο στα ανευρεθέντα κιονόκρανα των Κυκλάδων, όσο και της Ακρόπολης, που θα διευκόλυναν στην κατανόηση του αρχαιολογικού τους πλαισίου²⁴⁸.

Σημειώνεται η απουσία αφιερωτικής επιγραφής στα σωζόμενα κιονόκρανα. Εξαίρεση αποτελεί αιολικό κιονόκρανο από μάρμαρο νησιωτικής προέλευσης που βρέθηκε στον Όλυμπο της Αττικής Α8 [εικόνα 80], το οποίο σώζει επιγραφή στο προσκεφάλαιο του. Η αποκατεστημένη επιγραφή Γλαῦκ[ο]ς [ἔ]νεκα καλό[ς]²⁴⁹ δεν αποτελεί επαρκές τεκμήριο για την αντιστοίχιση του κιονοκράνου σε αναθηματικό ή ταφικό μνημείο²⁵⁰. Το τμήμα των ελίκων είναι επίπεδο και οι περιελίξεις δηλώνονται με εγγάραξη. Η αποσπασματική κατάσταση του κιονοκράνου δεν επιτρέπει τη συναγωγή περισσότερων συμπερασμάτων σχετικά με την μορφή του²⁵¹.

²⁴⁴ Βλ. Επιτύμβια στήλη τύπος ΠΒ, κατά την κατηγοριοποίηση της Richter (1944, 129–30, εικ.27) Παράδειγμα: Επιτύμβια στήλη του Αντιγένη (Richter 1944, 107, εικ. 23).

²⁴⁵ Βλ. Μελανόμορφη πλάκα από το ΕΑΜ με αρ. 2547· Betancourt 1977, πίν. 63

²⁴⁶ Βλ. Καλυκωτό κρατήρα, αποδοσμένο στο Ζωγράφο του Συρίσκου, από το ΕΑΜ με αρ. 735. Betancourt 1977, πίν. 66.

²⁴⁷ Kissas 2000, 182–83, αρ. Β142.

²⁴⁸ Το ερώτημα του αν η αφιερωτική επιγραφή ήταν χαραγμένη στον κορμό του κίονα παραμένει αναπάντητο, καθώς δεν έχουν βρεθεί τμήματα κίωνων που να αντιστοιχούν στα εξεταζόμενα κιονόκρανα. Επομένως, δε γνωρίζουμε πληροφορίες για τη συνολική μορφή των μνημείων αυτών.

²⁴⁹ Κοτζιάς 1955, 107, 120, εικ. 7.

²⁵⁰ Η Jeffery (1962, 146) το συγκαταλέγει στα αττικά ταφικά μνημεία. Η λέξη ἔνεκα ωστόσο έχει ανιχνευτεί και σε αναθηματικά μνημεία. Βλ. την επιγραφή σε αναθηματική βάση από την Θάσο. Friedlander 1948, 1339 αρ. 143.

²⁵¹ McGowan 1993, 35.

4.3. Συμπεράσματα

Το γ' τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ.. αναδύονται στις Κυκλάδες νέες μορφές αναθηματικών κίωνων, όπως οι κίονες με κιονόκρανο αιολικού τύπου. Η σύλληψη της μορφής των κυκλαδικών αιολικών κιονοκράνων ανάγει την καταγωγή του στην ανατολική Ελλάδα, ενσωματώνει όμως τον εχίνο και τα προσκεφάλαια των ιωνικών κιονοκράνων, συνθέτοντας μοναδικής σύλληψης κιονόκρανα.

Κατά βάση η απόδοση των κυκλαδικών αιολικών κιονοκράνων είναι κυρτή, ενώ σώζεται μοναδικό παράδειγμα από τη Δήλο με επίπεδες έλικες²⁵², που παραπέμπει στη διαμόρφωση των ιωνικών κιονοκράνων των αναθηματικών κίωνων της περιοχής και στα αναθηματικά αιολικά κιονόκρανα της Ακρόπολης. Η ποικιλία στις διαστάσεις των κιονοκράνων δεν τεκμηριώνει τη σύνδεση τους με την ανάρτηση συγκεκριμένων αγαλματικών τύπων²⁵³. Η ορθογώνιας διατομής κοιλότητα στην έδρα του παριανού κιονοκράνου, πιθανώς προοριζόταν για την έδραση αναθηματικής Σφίγγας. Η απουσία επιγραφικών δεδομένων δυσχεραίνει τη διάκριση των αιολικών κίωνων ταφικής και αναθηματικής χρήσης. Μοναδικό κριτήριο για το διαχωρισμό τους αποτέλεσε ο τόπος εύρεσής τους.

Στην Ακρόπολη των Αθηνών τα αναθηματικά αιολικά κιονόκρανα χρονολογούνται κατά βάση μετά το 525 π.Χ. Η εύρεση τους στο ιερό βράχο καθιστά την αναθηματική τους λειτουργία σχεδόν βέβαιη. Από τα αντίστοιχα κυκλαδικά κιονόκρανα υιοθετούν την εγχάρακτη απόδοση των ελίκων και των ανθεμίων, καθώς και τις επιμέρους γραπτές διακοσμητικές λεπτομέρειες.

Η ανάλυση του κιονόκranου από το Συκάμιο, το οποίο φέρει κατακόρυφα διαμορφωμένες τις έλικες, δεν επιβεβαιώνει τεχνοτροπική συνάφεια με τα αιολικά κιονόκρανα της Ακρόπολης. Αντιθέτως η απόδοση των ελίκων, η επιπεδότητα της μορφής και η διαμόρφωση μόνο της μίας κύριας όψης προδίδει επιρροές από την παράδοση των αττικών επιτύμβιων στηλών του τελευταίου τέταρτου του 6^{ου} αι. π.Χ.. Τέλος, ενδείξεις για την ανάρτηση αναθημάτων παρέχουν δύο κιονόκρανα.

²⁵² Παράλληλο βρίσκει και σε θραύσμα αιολικού κιονόκranου από το Αρχαιολογικό Μουσείο της Μήλου αρ. F662 b + c, το οποίο χρονολογείται στα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ. Η εύρεση του στο ναό του Απόλλωνα των Διδύμων μας επιτρέπει να το ταυτίσουμε με αναθηματικό. Wiegand 1941, 149, πίν. 213.

²⁵³ Χαρακτηριστικό των αιολικών κιονοκράνων είναι οι διακυμάνσεις των διαστάσεων της άνω έδρας τους. Πρβ. Την μικρή επιφάνεια έδρασης του κιονοκράνου από την Τρώαδα, που προοριζόταν για κίονα ελεύθερης μορφής. Betancourt 1977, 75, πίν. 42.

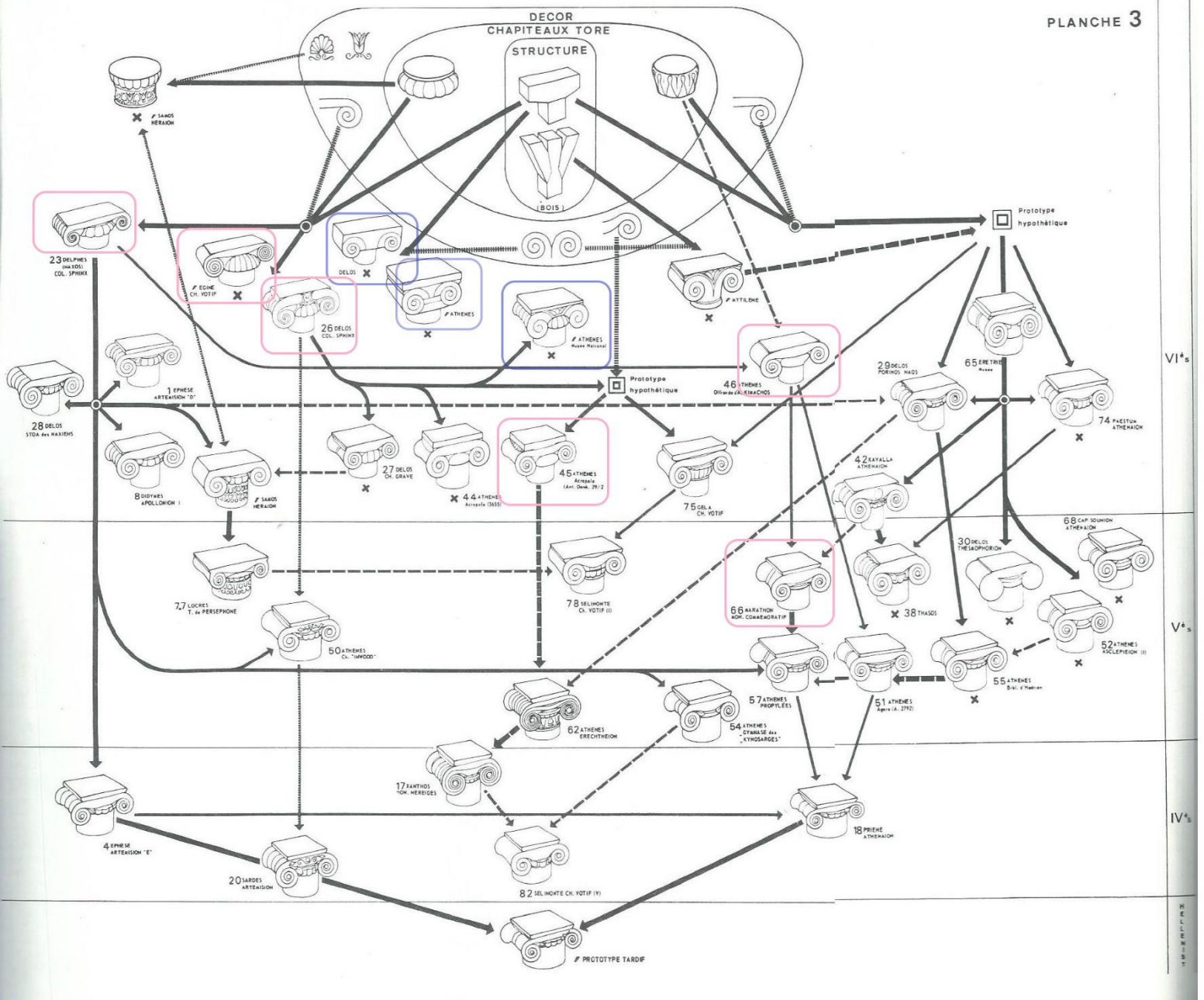
Συγκεκριμένα, το κιονόκρανο Α5 φέρει στην έδρα του κυκλική, ενώ το Α6 ελλειψοειδή κοιλότητα, που συνεπάγεται πιθανώς την έδραση Κόρης και Κούρου αντίστοιχα²⁵⁴.

Στον πίνακα 3²⁵⁵ αποτυπώνεται η εξέλιξη στη διαμόρφωση των ελίκων των ιωνικών και αιολικών κιονοκράνων του 6^{ου} αι. π.Χ., δεδομένου ότι ο αρχικός σχεδιασμός των εν λόγω κιονοκράνων εκπορεύεται από μία πρώιμη μορφή ξύλινου σάγατος²⁵⁶. Η απουσία παγιωμένων κανόνων αποτέλεσε πρόσφορο έδαφος για την καλλιτεχνική λειτουργία που είχε ως αποτέλεσμα την ποικιλομορφία στη διαμόρφωση των ελίκων και στην υιοθέτηση διαφορετικών διακοσμητικών στοιχείων. Στο πλέγμα των αλληλεπιδράσεων που αναδεικνύει ο πίνακας εντάσσονται τα εξεταζόμενα ιωνικά και αιολικά αναθηματικά κιονόκρανα. Για τα αιολικά κιονόκρανα επιβεβαιώνεται η επιρροή τους κυρίως από ιωνικά πρότυπα, όπως ήδη έχει υπογραμμιστεί. Η επιπεδότητα του σώματος των ελίκων των αιολικών κιονοκράνων και η εγχάρακτη απόδοση των περιελίξεων της έλικας προδίδουν την καταγωγή τους από ξύλινες μορφές από τις οποίες προκύπτουν και τα ιωνικά κιονόκρανα.

²⁵⁴ Ελλειψοειδούς διατομής πλίνθοι που φέρουν Κούρους έχουν επιβεβαιωθεί στην Ακρόπολη (Αθήνα, Μουσείο Ακρόπολης, αρ. 596· Richter 1970, αρ. 137, εικ. 436) και το ιερό του Πάου Απολλωνα στη Βοιωτία (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 12· Richter 1970, αρ. 145, εικ. 437), τα οποία χρονολογούνται μετά τα μέσα του 6^{ου} αι. π.Χ. Τα πρωιμότερα παραδείγματα είχαν συνήθως πιο επιμήκεις διαστάσεις.

²⁵⁵ Theodorescu 1980, πίν. 3.

²⁵⁶ Wesenberg 1996, 9.

Πίν. 3. Η εξέλιξη της μορφής των ιωνικών και αιολικών κιονοκράνων.
 Με μωβ χρώμα σημειώνονται τα αιολικά, ενώ με ροζ τα ιωνικά κιονόκρανα.
 (Πηγή: Theodorescu 1980, πίν. 3)

5. ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΙ ΚΙΟΝΕΣ ΜΕ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΑ ΕΧΙΝΟΥ ΚΥΚΛΙΚΗΣ ΔΙΑΤΟΜΗΣ

Ως κυκλικά προσδιορίζονται τα κιονόκρανα των οποίων το βασικό μορφολογικό τους στοιχείο είναι ένας κυκλικής διατομής εχίνος, ο οποίος επιστέφεται με έναν επίσης κυκλικού σχήματος άβακα. Τα κιονόκρανα αυτά έχουν ταξινομηθεί με βάση τη διακόσμησή τους στην περιφέρεια του εχίνου, στοιχείο που προσφέρεται και ως χρονολογικό τεκμήριο. Τα κιονόκρανα με ανάγλυφη διακόσμηση εντοπίζονται στις Κυκλάδες, ενώ η γραπτή διακόσμηση βρίσκει ευρεία απήχηση στην Ακρόπολη.

5.1 Εχίνος με ανάγλυφη διακόσμηση

Στην κατηγορία αυτή εντάσσονται τρία κιονόκρανα, ο εχίνος των οποίων φέρει διακόσμηση ανάγλυφων ωών μετά λόγχης, η διάταξη και η αναγλυφικότητα των οποίων διαφέρει σε κάθε παράδειγμα.

Το πρωιμότερο παράδειγμα αποτελεί κιονόκρανο **K1**²⁵⁷ από τη Δήλο, το οποίο σώζεται πολύ αποσπασματικά, διατηρώντας ωστόσο ακέραιο το προφίλ του [εικόνα 81–82]. Ο εχίνος, ύψους 0.173 μ. και διαμέτρου 0.604 μ.²⁵⁸, είναι διακοσμημένος με σειρά 20 ωών με λογχοειδή φύλλα ανάμεσά τους²⁵⁹. Καθένα από τα ωά φέρει περίγραμμα, το οποίο διακρίνεται από το όμορο του μέσω ακμής που σχηματίζεται από δύο βαθιές και παράλληλες μεταξύ τους οξύληκτες εγχαράξεις.²⁶⁰ Η μορφή και ο αριθμός των ωών παραπέμπει στη διακόσμηση των εχίνων των αναθηματικών κιονοκράνων από τη Δήλο και την Πάρο, που στήριζαν γλυπτά Σφιγγών.

Μία ρηχή αύλακα περιτρέχει το διάστημα μεταξύ των αιχμών των φύλλων και της επιφάνειας έδρασης, στοιχείο που επίσης εντοπίζεται στα ιωνικά κιονόκρανα αναθηματικών Σφιγγών. Τον εχίνο επιστέφει άβακας κυκλικής διατομής με λειασμένη επιφάνεια και συντημημένες διαστάσεις (ύψος 0.173 μ. και μέγιστη διάμετρος 0.604 μ.)²⁶¹.

²⁵⁷ Δήλος, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 222.

²⁵⁸ Η διάμετρος του κιονοκράνου προκύπτει από το μήκος της ακτίνας του κυκλικού εχίνου που είναι 0.302 μ. Για τις διαστάσεις βλ. Roland 1973, 380.

²⁵⁹ Roland 1973, 378.

²⁶⁰ Η διάταξη αυτή θυμίζει τη διαμόρφωση του προσκεφαλαίου του κιονοκράνου της Σφίγγας της Κυρήνης και του αιολικού κιονοκράνου της Δήλου Α1.

²⁶¹ Martin 1973, 378, 380, εικ. 8.

Στη βάση της διακοσμητικής συνάφειας του δηλιακού κιονοκράνου με τα προαναφερθέντα παραδείγματα, το ανάθημα τοποθετείται στις αρχές του γ' τετάρτου του βου αι. π.Χ., και αποτελεί το πρωιμότερο από τα κιονόκρανα του είδους.

Τη συνάφεια των κυκλικών κιονοκράνων με τον εχίνο των ιωνικών κιονόκρανων Σφιγγών υπογραμμίζει η μορφή και ο διάκοσμος των κιονοκράνων **K2** από την Πάρο²⁶² [εικόνα 83] και **K3** τους Δελφούς [εικόνα 84]²⁶³. Ο εχίνος του πρώτου σε σχήμα σπείρας²⁶⁴ κοσμεείται από ζώνη 24 ωών και λογχών, από τα οποία μόνο οι λόγχες και οι απολήξεις των ωών αποδίδονται σε ανάγλυφο, ενώ το υπόλοιπο μέρος συμπληρώνεται από εγχάρακτες γραμμές και γραπτή διακόσμηση. Σε αντιδιαστολή, ο διάκοσμος του εχίνου του κιονοκράνου από τους Δελφούς διαμορφώνεται από σειρά ωών σε ταπεινό ανάγλυφο, με ανάγλυφο πλαίσιο, χωρίς όμως την παρεμβολή λογχών. Οι ομοιότητες των κιονοκράνων τεκμηριώνουν την κυκλαδική προέλευση²⁶⁵ του κιονοκράνου από τους Δελφούς, ενώ καθιστούν πιθανή την χρονολόγηση στο τελευταίο τέταρτο του 5^{ου} αι. π.Χ.²⁶⁶

Τα παραπάνω κιονόκρανα έχουν μεγάλη μορφολογική συνάφεια και διαφοροποιούνται όσον αφορά τις μορφολογικές τους λεπτομέρειες από το συγγενικό δηλιακό κιονόκρανο. Ο άβακας φέρει ταινιωτή επίστεψη, ενώ η επιφάνεια του επιμερίζεται σε τρία τμήματα μέσω παράλληλων εγχάρακτων γραμμών. Στο κεντρικό τμήμα του άβακα του παριανού κιονοκράνου σώζεται αναθηματική επιγραφή²⁶⁷, με βάση της οποίας το μνημείο χρονολογείται γύρω στα 525–500 π.Χ.²⁶⁸

Ο άβακας αποτελεί πλέον δομικό συστατικό των κιονοκράνων που προσφέρεται για τη χάραξη της αναθηματικής επιγραφής. Δεδομένης της απουσίας του άβακα στα κυκλαδικά ιωνικά κιονόκρανα του 6^{ου} αι. π.Χ.– με εξαίρεση την υποτυπώδη

²⁶² Πάρος, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 767

²⁶³ Δελφοί, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 5201α.

²⁶⁴ Κοντολέων 1931–32, 49.

²⁶⁵ Την υπόθεση αυτή ενισχύει το αιγαιακής προέλευσης μάρμαρο από το οποίο ήταν φιλοτεχνημένο το μνημείο. McGowan 1993, 40.

²⁶⁶ Ο Dismoor (1913, 1923, εικ. 3) αρχικά είχε θεωρήσει πως το κιονόκρανο αποτελούσε την επίστεψη του βάρου μίας εκ των Κορών του θησαυρού των Κνιδίων. Αν και η υπόθεση αυτή έχει απορριφθεί, οι διακοσμητικές ομοιότητες με τα κυμάτια των ιωνικών θησαυρών στους Δελφούς υποδεικνύουν ότι ο αναθηματικός κίονας ήταν έργο των κυκλαδικών εργαστηρίων που δραστηριοποιήθηκαν και στους θησαυρούς. Βλ. Piccard και La Coste–Messelière 1928, 9.

²⁶⁷ Το κιονόκρανο αποκαθίσταται από δύο συγκολλώμενα τμήματα, το ένα φέρει την αρχή της επιγραφής (Νικόλεως), ενώ το δεύτερο (IG XII.5.260) φέρει το υπόλοιπο του κειμένου (ἀνέθηκεν).

²⁶⁸ Σύμφωνα με την Jeffery (1961, 290, 295, 300, αρ. 32) η επιγραφή που χαρακτηρίζεται από τη επιμελημένη γραμματοσειρά και την αβαθή της χάραξη, υποδειγματική των νησιωτικών υστεροαρχαϊκών επιγραφών. Η παρουσία του γράμματος Q, χαρακτηριστικό στη νησιωτική γραφή, αποτελεί το τελευταίο γνωστό παράδειγμα.

παρουσία του στο δηλιακό κιονόκρανο (Κ1)– ερωτήματα έχουν ανακύψει σχετικά με την πηγή έμπνευσης του μορφολογικού αυτού στοιχείου. Σύμφωνα με την McGowan, το στοιχείο του άβακα είναι πιθανό να υιοθετήθηκε από δωρικά πρότυπα²⁶⁹. Ήδη από τον 6^ο αι. π.Χ. οι αρχιτέκτονες των κυκλαδικών εργαστηρίων, επιδόθηκαν σε πειραματισμούς εγκολπώνοντας δωρικά στοιχεία στο ιωνικό ρυθμικό τους σύστημα, καλλιεργώντας ένα ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό στυλ, που χαρακτηρίστηκε ως νησιωτικός ιωνικός ρυθμός²⁷⁰.

Αξίζει να σημειωθεί πως όλα τα κιονόκρανα της κατηγορίας φέρουν στην άνω έδρα τους κυκλική ή ελλειψοειδή²⁷¹ υποδοχή για την πλίνθο στερέωσης του αγάλματος και στην εφέδρα κοιλότητα κυκλικής διατομής για την αρμογή του τόρμου του ανώτερου σφονδύλου του κίονα. Οι εγκοπές συνδέονται μεταξύ τους κατά την παριανή τεχνική με αύλακα μολυβδοχόησης.

Τα κυκλαδικά κυκλικά κιονόκρανα με τον ανάγλυφο εχίνο είναι προϊόν σύζευξης στοιχείων των κυκλαδικών ιωνικών και αιολικών κιονοκράνων, με πιθανές επιρροές και από τα κυκλαδικά δωρικά κιονόκρανα. Διάφορες θεωρίες έχουν διατυπωθεί προκειμένου να αντιστοιχιστεί η καταγωγή της μορφής του εν λόγω κιονοκράνου. Όπως αποτυπώθηκε και παραπάνω, δεν αποκλείεται τα κυκλικά κιονόκρανα να είναι εμπνευσμένα από δωρικά παραδείγματα, που επενδύθηκαν με το διάκοσμο του ιωνικού θεματολογίου.

Κατά τον Raubitschek, ο τύπος αυτός κιονοκράνων έλκει την καταγωγή του από το Σάμο, και συγκεκριμένα από μία πώρινη σπείρα με οριζόντιες ραβδώσεις, που έφερε εγκοπές στην άνω επιφάνεια για την έδραση μπρούντζινου αφιερώματος. Επιπλέον, διατείνεται πως η σπείρα επέστεφε αναθηματικό κίονα, επομένως αποτελούσε το πρωιμότερο αναθηματικό κίονα με κυκλικό κιονόκρανο²⁷². Η αδυναμία προσδιορισμού της ακριβούς χρονολόγησης του μέλους αυτού, αλλά και αντιστοίχων παρόμοιων που ήρθαν στο φως καθιστά την υπόθεση αυτή αδύναμη. Η ομοιότητα τους με τα κιονόκρανα από το Ηραίον της Σάμου, τα οποία είχαν κυκλική διατομή με ανάγλυφη διακόσμηση ωών και λογχών, τα τοποθετεί στην περίοδο της βασιλείας του

²⁶⁹ McGowan 1993, 41.

²⁷⁰ Schuller 1985, 319–98· Ohnesorg 2017, 68.

²⁷¹ Το ακανόνιστο ελλειψοειδές σχήμα τη εγκοπής στην επιφάνεια του παριανού κιονοκράνου Κ2 υποδηλώνει την έδραση μικρόσωμου κούρου με προτεταμένο το αριστερό πόδι. Mc Gowan 1993, 39. Οι κυκλικής διατομής κοιλότητες ωστόσο συνδέονται συνήθως με την έδραση Κορών.

²⁷² Raubitschek 1938, 172.

Πολυκράτη (538–522 π.Χ.). Επομένως, τα κυκλαδικά και σαμιακά κιονόκρανα φαίνεται να είναι σύγχρονα.

Τέλος, πιθανή πηγή έμπνευσης των κυκλικών κιονοκράνων αποτελούν οι σφόνδυλοι κίωνων με ανάγλυφη φυλλώδη διακόσμηση, οι οποίοι έχουν αποδοθεί σε αιολικού τύπου κιονόκρανα από την Τρωάδα, τη Νεανδρία και τη Σμύρνη. Οι σφόνδυλοι αυτοί έχουν ερμηνευτεί ως κιονόκρανα,²⁷³ ενώ σύμφωνα με τον Wesenberg αποτελούσαν βάσεις κίωνων²⁷⁴. Η υπόθεση αυτή πηγάζει από την άποψη του Roland, σύμφωνα με τον οποίο το δηλιακό κιονόκρανο K1 ανήκε σε σειρά στρόγγυλων μελών με ανάγλυφη διακόσμηση από την Σμύρνη, το οποίο και χρονολογεί στα 600 π.Χ.²⁷⁵. Η μελέτη ωστόσο του κιονοκράνου καταδεικνύει χρονολόγηση στο τρίτο τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ. Επομένως, η σύλληψη της μορφής του πιθανώς να προέρχεται από τα αιολικά αρχιτεκτονικά παραδείγματα, όμως η εκτέλεση και η διακόσμηση της διαμορφώθηκε με τρόπο που προσιδιάζει στον ανάγλυφο εχίνο των κυκλαδικών ιωνικών κιονοκράνων.

5.2. Εχίνος με γραπτή διακόσμηση

Από το κυκλικό κιονόκρανο με τον ανάγλυφο εχίνο ξεπροβάλλει ένα απλοποιημένης μορφής κιονόκρανο, το οποίο διαφοροποιείται ως προς το γενικό σχήμα και την κατατομή του εχίνου. Η πλειοψηφία των κιονοκράνων αυτών προέρχεται από την Ακρόπολη των Αθηνών, όπου χρησιμοποιήθηκε κατά κόρον για την έδραση λίθινων Κορών. Η μορφολογική συγγένεια με τα προαναφερθέντα κιονόκρανα, καθώς και η εύρεση κυκλικών κιονοκράνων από νησιωτικό μάρμαρο στην αθηναϊκή Ακρόπολη συνηγορούν στις κυκλαδικές καταβολές του τύπου.

Από την μελέτη των υπό εξέταση κυκλαδικών και αττικών κιονοκράνων μπορούμε να ταξινομήσουμε τα κιονόκρανα αυτά ως προς την κατατομή του εχίνου σε τρεις υποκατηγορίες: κυκλικά κιονόκρανα με εχίνο που έχει διαμόρφωση κοιλόκυρτου

²⁷³ Betancourt 1977, 58–73.

²⁷⁴ Wesenberg 1971, 112–14.

²⁷⁵ Roland 1973, 379–80, υποσ. 16.

ορθού κυματίου, κοιλόκυρτου ανάστροφου κυματίου και τέλος κυρτού τεταρτοκυκλικού κυματίου.²⁷⁶

5.2.1. Εχίνος με κατατομή κοιλόκυρτου ορθού κυματίου (Δωρικό κυμάτιο)

Τα παραδείγματα της κατηγορίας αυτής προέρχονται αποκλειστικά από την Ακρόπολη των Αθηνών. Το πρωιμότερο όλων, **K4**²⁷⁷ αποτελείται από άβακα, εχίνο και υποτραχήλιο, λαξευμένα σε ένα κομμάτι παριανού μαρμάρου [εικόνα 85]. Προβληματισμό εγείρει ο προσδιορισμός της μορφής του εχίνου, αφού η κατατομή του κυμαίνεται μεταξύ κοιλόκυρτου κυματίου και δωρικού ράμφους (hawksbeak) [εικόνα 86]²⁷⁸. Η ασάφεια αυτή πιθανώς είναι δηλωτική της πρωιμότητας του μέλους. Πλησιέστερο παράλληλο ίσως αποτελεί το κιονόκρανο από το θησαυρό των Σιφνίων και ένα ταφικό κιονόκρανο που βρέθηκε στην Καναπίτσα, κοντά στη Θήβα.²⁷⁹

Η αναλογία του ύψους του άβακα (0.080 μ.) προς το ύψος του εχίνου, που μεταφράζεται σε 1:1.142, φανερώνει συνάφεια ως προς τις αναλογίες με τα κυκλαδικά κυκλικά κιονόκρανα με ανάγλυφο εχίνο. Ο εχίνος είναι διακοσμημένος με γραπτά δωρικά φύλλα, ερυθρού και λευκού χρώματος, τα οποία επιστέφονται από γραπτή ταινία²⁸⁰. Το μέτωπο του άβακα φέρει αφιερωτική επιγραφή του Αισχίνη σε αττική γραφή, η οποία τοποθετεί το ανάθημα στην τελευταία δεκαετία του 6^{ου} αι. π.Χ. Στην κυκλική κοιλότητα με διάμετρο 0.168 μ. εφαρμόζει αντίστοιχης διαμέτρου πλίνθος που σώζει μέρος των ποδιών μίας κόρης (Μουσείο Ακρόπολης αρ. 456)²⁸¹.

Διαφοροποίηση ως προς το προφίλ του εχίνου παρουσιάζει το κιονόκρανο **K5**²⁸², το οποίο αποτελεί τμήμα του αναθήματος του Σίμωνα²⁸³, όπως πληροφορεί η αφιερωτική επιγραφή στο μέτωπο του άβακα [εικόνα 87]. Ο εχίνος διαρθρώνεται από

²⁷⁶ Η ταξινόμηση που ακολουθείται παρακάτω, αν και βασίζεται σε αυτήν της McGowan (1993, 106–109), είναι ελαφρώς τροποποιημένη, καθώς συνεξετάζονται τα κιονόκρανα που έχουν ανευρεθεί στις Κυκλάδες και στην Ακρόπολη των Αθηνών.

²⁷⁷ Αθήνα, Μουσείο Ακρόπολης αρ. 3759.

²⁷⁸ Σύμφωνα με την Shoe (1936, 103, πίν. LI.16) το προφίλ του εχίνου είναι οξυκόρυφης διπλής καμπυλότητας, ωστόσο το πάνω μέρος του κιονοκράνου δεν ορίζεται από την χαρακτηριστική απότομη καμπυλωτή άκρη του συγκεκριμένου κυματίου.

²⁷⁹ Daux 1966, 854–55, εικ. 2.

²⁸⁰ Παράλληλα τα κιονόκρανα των θησαυρών των Κλαζομενών (Wesenberg 1970, εικ. 89 αριστερά) και των Μασσαλιωτών (Wesenberg 1970, εικ. 89, 90–1) που φαίνεται να αντλούν το διακοσμητικό τους ρεπερτόριο από την Ανατολή.

²⁸¹ Raubitschek 1939/40, 27 αρ. 2.

²⁸² Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 150.

²⁸³ IG 12 491.

κοιλόκυρτο κυμάτιο, το ανώτερο τμήμα του οποίου απολήγει σε λεία ταινία, επιζωγραφισμένη με κόκκινο χρώμα. Το κοίλο τμήμα του εχίνου περιλάμβανε ορθά ανθέμια μεταξύ συμπλεκόμενων ελίκων, ενώ αντίστοιχη ταινία με ανεστραμμένα ανθέμια διακοσμεί το κυρτό. Τα διακοσμητικά αυτά μοτίβα είναι χαρακτηριστικά στη διακόσμηση των κιονοκράνων με εχίνο προφίλ ιωνικού κυματίου του εργαστηρίου του Ευήνορα.

Η μετάβαση του εχίνου στο υποτραχήλιο του κιονοκράνου επιτυγχάνεται με τρόπο οργανικό [εικόνα 88], σε αντίθεση με την απότομη μετάβαση που συντελείται στο κιονόκρανο του Αισχίνη²⁸⁴. Στην άνω έδρα του άβακα φέρει εσοχή ελλειψοειδούς διατομής στην οποία αποκαθίσταται πλίνθος με τα πόδια μίας Κόρης²⁸⁵. Στο κιονόκρανο έχει αποδοθεί τμήμα αρράβδωτου κίονα διαμέτρου 0.210 μ. με την υπογραφή του Ελεύθερου²⁸⁶ [εικόνα 89]. Με βάση το γραπτό διάκοσμο, την επιγραφή και το γλυπτό το ανάθημα του Σίμωνα χρονολογείται γύρω στο 500–490 π.Χ.

Την κατηγορία αυτή συμπληρώνουν τα κιονόκρανα **K6**²⁸⁷ [εικόνα 90–91] και **K7**²⁸⁸ [εικόνα 92], τα οποία διαθέτουν ενεπίγραφο άβακα, επιστεμμένο με ταινία, παρόμοια απόδοση του προφίλ του εχίνου και γραπτή διακόσμηση με σειρά ορθών ανθεμίων στην περιφέρεια του²⁸⁹. Οι διαφοροποιήσεις των μελών έγκειται στις λεπτομέρειες της απόδοσης του άβακα, καθώς ο κυκλικός άβακας του K6 παρουσιάζει ελαφρώς διευρυμένη διάμετρο στο ανώτερο σε σχέση με το κατώτερο μέρος, ενώ ο άβακας K7 φέρει ευρεία λοξότμηση στα άνω άκρα, στοιχείο με περιορισμένη απήχηση²⁹⁰.

²⁸⁴ Ο τρόπος που ο εχίνος απολήγει στο υποτραχήλιο παραπέμπει στα κιονόκρανα κοιλόκυρτου ανεστραμμένου κυματίου. Η Shoe (1936, 92, πίν. XL.10) χαρακτηρίζει το περίγραμμα του κιονοκράνου ως συνδυασμός κοιλόκυρτου και ανεστραμμένου κυματίου, χρονολογώντας λίγο πριν το 500 π.Χ.

²⁸⁵ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 429.

²⁸⁶ Ο σφόνδυλος στην άνω επιφάνεια του σώζει κυκλική εγκοπή, η περιφέρεια του οποίου έχει περίπου 6 εκ. απόσταση από την εξωτερικό άκρο του κίονα, παρόμοια εγκοπή στις ίδιες αποστάσεις φέρει το κιονόκρανο και στην κάτω έδρα του. Βλ. Raubitschek 1939/40, 25.

²⁸⁷ Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 6976.

²⁸⁸ Αθήνα, Επιγραφικό Μουσείο αρ. 6369.

²⁸⁹ Το κιονόκρανο K6 έχει αποκατασταθεί από τον Raubitschek (1939–40, 26, αρ. 1· 1949, 51, αρ. 50) με το θραύσμα Κόρης από το Αρχαιολογικό Μουσείο με αρ. 4843, ενώ για το κιονόκρανο K7, βασιζόμενος στο όνομα Σμίκρος της επιγραφής του εικάζει την έδραση ευμεγέθους αγγείου με κυκλική βάση (Raubitschek 1949, 54 αρ. 53). Την υπόθεση αυτή αποδυναμώνει ο Beazley (1946, 23–4), ο οποίος επισημαίνει πως το όνομα Σμίκρος δεν αναφέρεται μόνο στα αγγεία της ομάδας των Πρωτοπόρων του 6^{ου} αι. π.Χ, αλλά είναι κοινό τον 6^ο και 5^ο αι. π.Χ στην Αθήνα, επομένως αντιπροτείνει την στήριξη αγάλματος. Η αποκατάσταση λίθινης Κόρης είναι πιθανότερη, όπως προκύπτει από την εξέταση των αντίστοιχων κιονοκράνων.

²⁹⁰ Λοξότμηση σε μικρότερο όμως εύρος παρουσιάζουν τα αναθηματικά κιονόκρανα από την Ακρόπολη K10, K18, K19 και τη Δήλο K8 και K9.

Κοινό μορφολογικό στοιχείο των κιονοκράνων αποτελεί το περίγραμμα του κυματίου του εχίνου, το οποίο καθορίζεται από απλό κοιλόκυρτο κυμάτιο, το κοίλο τμήμα του οποίου εκκινεί αμέσως από το τελείωμα του άβακα, χωρίς την παρεμβολή πρόσθετου κυματίου. Η απλοποίηση του κυματίου του εχίνου είναι απότοκο της μορφολογικής εξέλιξης του κυκλικού κιονοκράνου με κοιλόκυρτο εχίνο. Από τα υπό εξέταση κιονόκρανα της κατηγορίας προκύπτει μία πορεία από κιονόκρανα, ο εχίνος των οποίων χαρακτηρίζεται από ασαφή κοιλόκυρτα κυμάτια, τα οποία απηχούν ιωνικά νησιωτικά ή μικρασιατικά πρότυπα, προς κιονόκρανα με πιο απλουστευμένα και οριοθετημένα περιγράμματα του. Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι τα τελευταία μετουσιώνουν την αθηναϊκή προσέγγιση του τύπου αυτού.

5.2.2. Εχίνος με κατατομή ανάστροφου κοιλόκυρτου κυματίου (Λέσβιο κυμάτιο)

Την ίδια περίοδο, στα τέλη του 6^{ου} αι. π.Χ. κάνουν την εμφάνιση τους τα κυκλικά κιονόκρανα, το προφίλ του εχίνου των οποίων καθορίζεται από ανάστροφο κοιλόκυρτο κυμάτιο. Την στοιχειοθέτηση του τύπου αυτού υπαγορεύουν δύο ανευρεθέντα κιονόκρανα από την Ακρόπολη (K10 και K11) και τρία κυκλαδικά (K8, K9 και K12).

Η ποιοτική έναντι της χρονολογικής μελέτης των παραπάνω κιονοκράνων προκρίνεται για την καλύτερη κατανόηση του τύπου, εφόσον τα επιμέρους μορφολογικά στοιχεία δεν συνιστούν χρονολογικά τεκμήρια. Τα δηλιακά κιονόκρανα **K8**²⁹¹ [εικόνα 93], που βρέθηκε σε πηγάδι νοτιοανατολικά του ναού του Απόλλωνα²⁹², και **K9**²⁹³ [εικόνα 94–95] παρουσιάζουν συναφή μορφολογικά χαρακτηριστικά. Αποτελούνται από άβακα με επίστεψη ταινίας λοξότμητης στα άκρα, εχίνο κοιλόκυρτης κατατομής και υποκείμενο σε αυτόν αστράγαλο, ύψους 0.025 και 0.030 μ. αντίστοιχα. Σχεδόν παρόμοιες είναι οι διαστάσεις, με χαρακτηριστικότερο το ύψος του εχίνου που ισοδυναμεί με το διπλάσιο περίπου του ύψους του άβακα²⁹⁴.

Ο άβακας του κιονοκράνου **K8** διατηρεί την αφιερωτική επιγραφή, σε μορφή ελεγειακού επιγράμματος προς τη θεά Άρτεμη²⁹⁵. Η άνω έδρα του άβακα φέρει

²⁹¹ Δήλος, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. Α1546.

²⁹² Marcadé 1974, 303.

²⁹³ Δεν φέρει αριθμό ευρήματος.

²⁹⁴ K8: ύψος άβακα 0.068 μ., ύψος εχίνου 0.126 μ. K9: άβακα 0.060 μ., ύψος εχίνου 0.135 m.

²⁹⁵ Σύμφωνα με την Jeffery (1961, 297) η επιγραφή χρονολογείται στο α' μισό του 5^{ου} αι. π.Χ

υποδοχή ορθογωνίου σχήματος για την στερέωση χάλκινης πλίνθου αγάλματος, σύμφωνα με την σαμιακή τεχνική, ενώ αύλακα μολυβδοχόησης που εκκινεί από το εσωτερικό άκρο της ανώτερης υποδοχής, καταλήγει μέσω του άξονα του κιονοκράνου στην εγκοπή της κάτω έδρας του.²⁹⁶ Η σαμιακή τεχνική για την έδραση χάλκινου αγάλματος εμφανίζεται σπανίως εκτός Σάμου²⁹⁷. Το παράδειγμα αυτό αποτελεί μοναδικό, καθώς συνδυάζει την παριανή τεχνική για την συνάρμοση του κίονα με τη σαμιακή για την ανέγερση του αγάλματος.

Τα κιονόκρανα της Ακρόπολης υιοθετούν μορφολογικά στοιχεία από τα αντίστοιχα κυκλαδικά κιονόκρανα, αναπτύσσουν ωστόσο ένα πλούσιο γραπτό εικονογραφικό ρεπερτόριο. Το κιονόκρανο **K10**²⁹⁸ αποτελείται από άβακα επιστεμμένο με ταινία, λοξότμητη στα άκρα [εικόνα 96]. Ο εχίνος διαμορφώνεται από ανάστροφο κοιλόκυρτο κυμάτιο, το κυρτό μέρος του οποίου είναι αρκετά ψηλότερο σε σύγκριση με το κοίλο, δημιουργώντας την εντύπωση ενός ραδινότερου κιονοκράνου²⁹⁹. Αστράγαλος, ύψους 0.030 μ. κοσμεί το κατώτερο τμήμα του εχίνου, όπως και στα δηλιακά παραδείγματα. Ο άβακας φέρει γραπτή διακόσμηση μαιάνδρου, ενώ ο εχίνος είναι κατάκοσμος με κατακόρυφους λωτούς και ανάστροφα, πράσινα και μαύρα ανθέμια εκ περιτροπής, μεταξύ των οποίων παρεμβάλλονται έλικες.³⁰⁰ Ο αστράγαλος φέρει κόκκινες και πράσινες διαγώνιες γραμμές.

Το κιονόκρανο έχει αποκατασταθεί με κίονα³⁰¹ ύψους 1.610 μ., που φέρει στην περιφέρεια του 18 ραβδώσεις, πλάτους 0.042–0.050 μ., με στρογγυλεμένες απολήξεις. Περιμετρική ταινία, ύψους 0.060 μ. κάτω από τις αποφύσεις των ραβδώσεων υποδεικνύει την υποστήριξη του κίονα από βάση.

Στην κάτω έδρα του κιονοκράνου διαγράφεται ρηχή κοιλότητα, διαμέτρου 0.230 μ. για την εφαρμογή του τóρμου του κίονα. Στον άξονα της κοιλότητας αυτής πρέπει να υποθέσουμε τετράγωνη οπή που αντιστοιχεί στην υποκείμενή της³⁰². Η απουσία αύλακας μολυβδοχόησης οδηγεί στην υπόθεση σύνδεσης των δύο μελών με ξύλινο ή λίθινο γόμφο. Η άνω έδρα του κιονοκράνου φέρει κοιλότητα, που διατηρεί μέρος της

²⁹⁶ Borrmann 1888, 284 εικ. 28.

²⁹⁷ Raubitschek 1938, 134–35 εικ. 1· 1949, 84–5 αρ. 79.

²⁹⁸ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 136.

²⁹⁹ Πρβ. Shoe 1936, πίν. XXIV.4, που χρονολογείται στον 6^ο αι. π.Χ (Cyma reversa I)

³⁰⁰ Kissas 2000, 228, B177.

³⁰¹ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 6506.

³⁰² Raubitschek 1939–40, 22.

πλίνθου έδρασης λίθινης Κόρης³⁰³. Το μνημείο, χωρίς το άγαλμα ανέρχεται σε ύψος 1.860 μ. (ύψος κίονα και κιονοκράνου αντίστοιχα 1.610 και 0.250 μ.) [εικόνα 97].

Η αναθηματική επιγραφή³⁰⁴ του κίονα έχει χαραχθεί κατακόρυφα με γραφή ές έυθύ, σε τρεις σειρές που εκκινούν από το ψηλότερο σημείο του κίονα [εικόνα 98]. Το ανάθημα, σύμφωνα με την επιγραφή, είναι έργο του Πύθι, που αφιέρωσε ο Επιτέλης. Το όνομα του Πύθι αποδίδεται σε ιωνική αλφάβητο, με στοιχεία του παριανού ιδιώματος³⁰⁵, ενώ του Επιτέλη σε αττική, συνδυασμός εξαιρετικά ασυνήθιστος.

Με βάση τα προαναφερθέντα επιγραφικά στοιχεία, τις ομοιότητες με τα δηλιακά κιονόκρανα και το υλικό του μνημείου, που ήταν νησιωτικής– πιθανώς παριανής προέλευσης μάρμαρο, ο Raubitschek διατύπωσε την υπόθεση πως το μνημείο εισήχθη στην Αθήνα με την επιγραφή του γλύπτη, η οποία και συμπληρώθηκε αργότερα.³⁰⁶ Ωστόσο η εύρεση αναθηματικής βάσης από πεντελικό μάρμαρο,³⁰⁷ επίσης φιλοτεχνημένης από τον Πύθι και αφιερωμένης από τον Επιτέλη, διαψεύδει την παραπάνω υπόθεση, καθιστώντας πιθανότερο ο Πύθις, γλύπτης πιθανώς παριανής καταγωγής να εργάστηκε στην Ακρόπολη στα τέλη του 6^{ου} αι. π.Χ.

Σε αντιδιαστολή, το κιονόκρανο **K11**³⁰⁸ από την Ακρόπολη είναι κατασκευασμένο από μάρμαρο αττικής προέλευσης [εικόνα 99], ενώ αποκαθίσταται με σφόνδυλο³⁰⁹ από το ίδιο υλικό που φέρει επιγραφή σε αττική γραφή³¹⁰, σύμφωνα με την οποία το μνημείο μπορεί να χρονολογηθεί περίπου στα 500 π.Χ.³¹¹.

Σε γενικές γραμμές όμως το κιονόκρανο διαθέτει κοινά χαρακτηριστικά με τα αντίστοιχα δηλιακά παραδείγματα, όσον αφορά το συνολικό ύψος του κιονοκράνου (σωζ. ύψος 0.220 μ.), την μορφή και το σχήμα του κυματίου του εχίνου. Το κυρτό

³⁰³ Payne 1936, πίν. 44· Στο σωζόμενο τμήμα αγάλματος ο Payne (1936, πίν. 43.3–4, αρ. 453) αποδίδει μέρος των ποδιών και του κατώτερου μέρους του χιτώνα του αγάλματος. Κατά τον Raubitschek (1939–40, 23) η κυκλική εγκοπή στην πλίνθο έμπροσθεν του δεξιού ποδιού στοιχειωθεί την αποκατάσταση δόρατος, στοιχείο που παραπέμπει στην απεικόνιση της θεάς Αθηνάς, κατά τα πρότυπα του αγάλματος της Αθηνάς, ανάθημα του Αγγελίτου (Μουσείο Ακρόπολης αρ. 140) και της αγγειογραφίας της εποχής (Raubitschek 1939/40, εικ. 42).

³⁰⁴ IG I² 507.

³⁰⁵ Η μορφή των γραμμάτων της επιγραφής παραπέμπει σε επιγραφή στη βάση αγάλματος, αφιερωμένου από το Δημοκύδη και την Τελεστοδίκη στην Πάρο, που χρονολογείται στα 500 π.Χ. Βλ. Jeffery 1961, 305 αρ. 34.

³⁰⁶ Raubitschek 1949, 16.

³⁰⁷ Αθήνα, Επιγραφικό Μουσείο αρ. 6266 και 6463. Για τη βάση Βλ. Raubitschek 1949, 98, αρ. 90.

³⁰⁸ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 4049.

³⁰⁹ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 6961.

³¹⁰ Raubitschek 1949, 14.

³¹¹ Η Jeffery (1961, 67) παρατηρεί πως το Ρ χωρίς απόφυση εμφανίζεται σε επιγραφές στα τέλη του 6^{ου} με αρχές του 5^{ου} αι. π.Χ.

μέρος του εχίνου είναι πιο προτεταμένο σε σχέση με το χαμηλό, ρηχό κοίλο τμήμα του, προκαλώντας την αίσθηση ενός κιονοκράνου με βαρείες αναλογίες [εικόνα 100]. Σημειώνεται βέβαια η απουσία λοξότμησης στον επίσης επιστεμμένο με ταινία άβακα και αστραγάλου στο κατώτερο μέρος του εχίνου.

Σώζεται μεγάλο μέρος της γραπτής διακόσμησης του κιονοκράνου, όπως υποδεικνύει σειρά λωτών εναλλασσόμενων με ανθέμια σε σκούρο φόντο που κοσμούν τον εχίνο και τη διακόσμηση του άβακα, που διαιρείται σε τέσσερις ζώνες οριοθετημένες από τρεις εγχάρακτες οριζόντιες γραμμές³¹². Διατηρείται η διακόσμηση της δεύτερης και τελευταίας ταινίας με σειρά πλοχμών και κόσμημα μαιάνδρων αντίστοιχα.

Στο κιονόκρανο αποδίδεται σφόνδυλος με 16 ραβδώσεις, πλάτους 0.056–0.060 μ., που σχηματίζουν στρογγυλεμένες τις άνω απολήξεις και περιμετρική λεία ταινία στο ανώτερο τμήμα του σφονδύλου [εικόνα 101]. Η επιγραφή είναι εγγεγραμμένη κιονηδόν μεταξύ δύο ραβδώσεων. Η ανώτερη επιφάνεια του σφονδύλου έχει διάμετρο 0.275 μ. και είναι ελαφρώς λοξότμητη για να αντιστοιχεί στην επιφάνεια έδρασης του κιονοκράνου που έχει διάμετρο μόλις 0.27 μ.³¹³. Η ακανόνιστη εσοχή για πλίνθο στήριξης λίθινου αγάλματος³¹⁴ στην ανώτερη επιφάνεια συνδέεται με την κυλινδρική εγκοπή της επιφάνειας του κιονοκράνου και τον τόρμο του σφονδύλου μέσω αύλακας μολυβδοχόησης, κατά την παριανή τεχνική.

Κλείνοντας, σημαντική είναι η αναφορά στο δηλιακό κιονόκρανο **K12**³¹⁵, το οποίο συνιστά το μικρότερο σε διαστάσεις λίθινο αναθηματικό κιονόκρανο (συνολικό ύψος 0.94μ.) [εικόνα 102–103]³¹⁶. Φέρει ενεπίγραφο άβακα, ύψους 0.036 μ. και διαμέτρου 0.190 μ., με επίστεψη ταινίας, και εχίνο, ύψους 0.044 μ., με γραπτή διακόσμηση ωών, πλαισιωμένων από κόκκινα περιγράμματα³¹⁷. Το διακοσμητικό μοτίβο του εχίνου ανακαλεί τη διακόσμηση των κυκλικών κιονοκράνων με ανάγλυφο διάκοσμο, στοιχείο που μπορεί να θεωρηθεί ως ο συνδετικός κρίκος μεταξύ των δύο τύπων αναθηματικών κιονοκράνων.

³¹² Kissas 2000, 224–25, αρ. B176.

³¹³ Raubitschek 1949, 13–4 αρ. 8.

³¹⁴ Σώζονται μόνο το μπροστινό τμήμα της πλίνθου με τα θραύσματα από τα δάκτυλα Κόρης, το στυλ των οποίων παραπέμπει σε χρονολόγηση στα 500 π.Χ. Βλ. Raubitschek 1949, 14.

³¹⁵ Μουσείο Ακρόπολης αρ. A3117.

³¹⁶ Marcadé 1974, 309, αρ. 4.

³¹⁷ Παράλληλο ως προς τη διακόσμηση αποτελεί το ιωνικό κιονόκρανο από την Ακρόπολη I7.

5.2.3. Εχίνος με κατατομή τεταρτοκυκλικού κυματίου (Ιωνικό κυμάτιο)

Τα κυκλικά κιονόκρανα με εχίνο κατατομής ιωνικού κυματίου που ανευρέθηκαν στην Ακρόπολη είναι χρονολογικά λίγο μεταγενέστερα από τα κυκλικά κιονόκρανα των προηγούμενων κατηγοριών. Με βάση την εξέταση των μορφολογικών τους χαρακτηριστικών, μπορούμε να τα ταξινομήσουμε σε δύο βασικές υποκατηγορίες για την εναργέστερη μελέτη τους.

Η πρώτη ομαδοποίηση συγκροτείται από αναθηματικούς κίονες που έχουν αποδοθεί στο εργαστήριο του γλύπτη Ευήνορα. Ο αναθηματικός κίονας **K13**³¹⁸ αποτελείται από το κιονόκρανο και σωζόμενο τμήμα του κίονα³¹⁹ [εικόνα 104]. Ο άβακας του κιονοκράνου με ελαφρώς μεγαλύτερη άνω διάμετρο 0.300μ. και ύψος 0.060 μ., έχει επίστεψη ταινίας, ενώ φέρει λοξότμηση στην κατώτερη επιφάνεια. Είναι κατάκοσμος με σειρά επικαλυπτόμενων μαιάνδρων³²⁰. Ο εχίνος, ύψους 0.110 μ. διατηρεί διακόσμηση επάλληλων φολίδων, διαγώνια τοποθετημένων³²¹ [εικόνα 105]. Στην κάτω έδρα του εχίνου υπόκειται αστράγαλος, ύψους 0.038 μ και διάμετρο 0.25 μ.

Ο κίονας (διαμ. 0.184 μ.) φέρει στην περιφέρειά του 16 ραβδώσεις, πλάτους 0.043–0.045 μ. με καμπύλες απολήξεις.³²² Μεταξύ δύο ραβδώσεων σώζεται επιγραφή³²³ με τον αναθέτη του μνημείου, Κίρωνα και το γλύπτη, Ευήνορα. Μέρος των ποδιών λίθινης κόρης (Μουσείο Ακρόπολης αρ. 497)³²⁴ που εδράζεται σε κυκλικής διατομής πλίνθο ,συναρμόζει σε αντίστοιχου σχήματος εσοχή στην έδρα του εχίνου.³²⁵ Η επιγραφή, κατακόρυφα χαραγμένη, ευθυγραμμίζεται με το δεξί πόδι της Κόρης, αντί να βρίσκεται στο κέντρο ως είθισται σε αντίστοιχου τύπου επιγραφές. Η παρατήρησή αυτή πιθανώς αντανακλά στοιχεία της θέσης του κίονα, αφού οι αριστερόχειρες κατακόρυφες επιγραφές, έπρεπε να βρίσκονται στα δυτικά του ιερού προκειμένου να διευκολύνεται η ανάγνωση από τους διερχομένους.³²⁶

³¹⁸ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 3763.

³¹⁹ Raubitschek 1949, 20, αρ. 14.

³²⁰ Πρβ διακόσμηση άβακα κιονοκράνου K10.

³²¹ Shoe 1936, 19, πίν. IX.1.

³²² Καββαδίας 1886, 80, αρ. 2.

³²³ IG I² 494

³²⁴ Langlotz 1939, 173, αρ. 254, εικ. 160.

³²⁵ Η Κόρη συμπληρώνεται από τον Raubitschek (1939/40, 30 εικ. 33, 73 εικ. 33A) με τμήματα που απεικονίζουν το κατώτερο τμήμα του χιτώνα (Μουσείο Ακρόπολης αρ. 318 και αρ. 344).

³²⁶ Jacob-Felsch 1969, 126, αρ. 20· Raubitschek 1939/40, 30.

Άγαλμα, κιονόκρανο και κίονας συναρμολογούνται μέσω αύλακας μολυβδοχόησης, κατά την παριανή τεχνική, με την ειδοποιό διαφορά πως το εσωτερικό της κοιλότητας της εφέδρας του κιονοκράνου διατηρεί περαιτέρω αύλακες που διευκολύνουν την υποδοχή του μολύβδου, καθώς το διάστημα μεταξύ τόρμου και εσοχής ήταν πολύ μικρό³²⁷. Το ανάθημα χρονολογείται από την επιγραφή και την τεχνοτροπία του γλυπτού περ. στα 500–490 π.Χ.³²⁸. Η σημασία του υπό εξέταση μνημείου έγκειται στο ότι διάνοιξε την προοπτική αποκατάστασης τμημάτων κίωνων υπογεγραμμένων από το γλύπτη Ευήνορα με κιονόκρανα που ομοιάζουν με το παραπάνω, αναδεικνύοντας με τον τρόπο αυτό την ύπαρξη ενός κοινού εργαστηρίου.

Δύο αναθηματικά κιονόκρανα **K14**³²⁹ [εικόνα 106–107] και **K15**³³⁰ [εικόνα 111–112] του είδους έχουν αποκατασταθεί με σφονδύλους που σώζουν την υπογραφή του Ευήνορα. Τα κοινά μορφολογικά στοιχεία που μοιράζονται με το κιονόκρανο K13 αποτελεί ο κυκλικός άβακας με την επίστεψη ταινίας, η αναλογία του ύψους του άβακα προς το ύψος του εχίνου που αντιστοιχεί περίπου σε 1:3³³¹, η λοξότμηση στο κατώτερο τμήμα του άβακα, καθώς και κυμάτιο αστραγάλου κάτω από τον εχίνο.

Η απόδοση των αναθηματικών κίωνων στο εργαστήριο του Ευήνορα προκύπτει από την αποκατάσταση των κιονοκράνων με κίονες υπογεγραμμένους από τον γλύπτη³³². Το κιονόκρανο K14 εδράζεται σε κίονα με άνω διάμετρο 0.225 μ., που φέρει 16 ραβδώσεις, πλάτους 0.048 μ., οι οποίες απολήγουν σε καμπύλα ανώτερα άκρα. Η μορφή του κίονα και των ραβδώσεων προσιδιάζει στους κίονες που αποκαθίστανται με τα κιονόκρανα K11 και K13, καθώς και σε δύο ενεπίγραφους αναθηματικούς κίονες από την Ακρόπολη³³³. Κατακόρυφη επιγραφή³³⁴, εγχάρακτη σε τρεις ραβδώσεις του κίονα³³⁵, μαρτυρεί το όνομα του αναθέτη, Αγγελίτου [εικόνα 108–

³²⁷ Raubitschek 1939/40, 31.

³²⁸ Raubitschek 1949, 21.

³²⁹ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 9746.

³³⁰ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 9744.

³³¹ Η αντίστοιχη αναλογία του κιονοκράνου K13, που είναι 1:1.84 μ., φανερώνει μορφολογική συνάφεια ως προς τη διάρθρωση άβακα και του εχίνου του κιονοκράνου.

³³² Raubitschek 1949, 31.

³³³ Αθήνα, επιγραφικό Μουσείο αρ. 6249 και αρ. 6269.

³³⁴ IG 1² 495

³³⁵ Η υπογραφή του γλύπτη φέρεται να έχει χαραχθεί από διαφορετικό χέρι. Το στοιχείο αυτό είναι ασυνήθιστο, βρίσκει όμως κάποια παράλληλα στους αναθηματικούς κίονες της Ακρόπολης: ανάθημα K10 και κίονας από το Επιγραφικό Μουσείο με αρ. 6249.

110]. Ο κίονας αποτελεί τη βάση αγάλματος της Αθηνάς³³⁶ που κρατάει δόρυ, χωρίς την συνοδεία ασπίδας³³⁷.

Το κιονόκρανο K15 εδραζόταν σε αρράβδωτο κίονα με άνω διάμετρο 0.170 μ., στην περιφέρεια του οποίου διακρίνονται ίχνη επεξεργασίας από οδοντωτή ξοΐδα [εικόνα 113]. Η κατακόρυφη επιγραφή³³⁸ στο κορμό του κίονα μαρτυρεί την εργασία του γλύπτη Ευήνορα (Ευένωρ ἐπ[οίεσε]ν). Ο σωζόμενος κυλινδρικός τόρμος στην άνω επιφάνεια του κίονα είναι περιβεβλημένος με μόλυβδο, ο οποίος σχηματίζει κάποιες προεξοχές που θα αντιστοιχούσαν στις βοηθητικές αύλακες της κοιλότητας της επιφάνειας έδρασης του κιονοκράνου. Οι αύλακες εξυπηρετούν την καλύτερη διαρροή του μολύβδου που διαχέεται στον άξονα του κιονόκρανο, ενώ ταυτόχρονα ο μόλυβδος στις αύλακες, αφού στεγνώσει και στεγανοποιηθεί, προσδίδει μεγαλύτερη σταθερότητα στην σύνδεση του τόρμου του κίονα με το κιονόκρανο [εικόνα 114]³³⁹. Σύμφωνα με τον Raubitschek, η λεπτομέρεια αυτή είναι χαρακτηριστικό του εργαστηρίου του Ευήνορα³⁴⁰.

Με γνώμονα τα μορφολογικά και διακοσμητικά τους χαρακτηριστικά, τρία ακόμα κυκλικά κιονόκρανα με εχίνο ιωνικού κυματίου θα μπορούσαν να αποδοθούν στο εργαστήριο του Ευήνορα. Ελλείψει όμως επιγραφικών τεκμηρίων, η υπόθεση αυτή στερείται εγκυρότητας. Κοινό σημείο τους αποτελεί ο τεταρτοκυκλικής κατατομής εχίνος με τον υποκείμενο αστράγαλο. Επιπλέον από την κατάσταση διατήρησης των κιονοκράνων συνάγονται μόνο αποσπασματικές πληροφορίες αναφορικά με τη μορφή του άβακα.

Συγκεκριμένα, το αναθηματικό μνημείο K16³⁴¹ [εικόνα 115–116] που συγκροτείται από κυκλικό κιονόκρανο και επισυνημμένο αρράβδωτο κίονα,³⁴² παρουσιάζει αναλογίες ως προς την μορφή και τη διακόσμηση του εχίνου με το K14 από το εργαστήριο του Ευήνορα.³⁴³ Η κάτω διάμετρος του κιονοκράνου ωστόσο είναι

³³⁶ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 140· Raubitschek 1949, εικ. 43.

³³⁷ Η στάση του αγάλματος παραπέμπει στην εικονογραφία της Αθηνάς σε αττικά ερυθρόμορφα αγγεία του β' τετάρτου του 5^{ου} αι. π.Χ. Βλ. ερυθρόμορφη ολπή της Ομάδας του Βερολίνου 2415 (Νέα Υόρκη, Μητροπολιτικό Μουσείο αρ. 08.258.25) ARV² 776.3.

³³⁸ IG I² 496.

³³⁹ McGowan 1993, 119.

³⁴⁰ Raubitschek 1939/40, 29–30.

³⁴¹ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 3779.

³⁴² Μουσείο Ακρόπολης 6966.

³⁴³ Κατά παρόμοιο τρόπο, το κιονόκρανο από την Ακρόπολη με αρ. 9745 [εικόνα 118] παρουσιάζει ομοιότητες ως προς την μορφή και τη διακόσμηση του εχίνου με τα εξεταζόμενα κιονόκρανα που

μικρότερη (0.19 μ.)³⁴⁴ και ο εχίνος ελαφρώς ψηλότερος (0.099 μ.), ενώ η διακόσμηση του πιο σύνθετη. Μικρού μεγέθους ορθά ανθέμια αναδύονται από ζεύγη ελίκων, το διάκενο των οποίων συμπληρώνουν άνθη λωτού. Η ίδια διακόσμηση επαναλαμβάνεται και στην κατώτερη σειρά με τα διαστήματα μεταξύ των ελίκων να κοσμούνται με ρόμβους [εικόνα 117]. Το μοτίβο του ορθού ανθεμίου επιτείνει τη ραδινότητα του εχίνου.

Ο κίονας φέρει μέρος μονόστιχης αφιερωτικής επιγραφής³⁴⁵: Φρῦνος [:] καὶ : Ἀριστόγειτος [—]³⁴⁶. Η περιφέρεια του κίονα είναι αδρά επεξεργασμένη με οδοντωτή ξοῖδα, επεξεργασία που διαφέρει έντονα από αυτήν του επίσης αρράβδωτου κίονα K15.

Τον κατάλογο των κιονοκράνων που ενδεχομένως συγκαταλέγονται στα έργα του Ευήνορα συμπληρώνει το κιονόκρανο K17³⁴⁷ [εικόνα 119], στη βάση της ομοιότητας της κατατομής του με αυτής του K13. Αμφότερα διακρίνονται για το γραπτό τους διάκοσμο που διαφοροποιείται από των υπολοίπων της κατηγορίας. Ο εχίνος του K17 είναι διακοσμημένος με σειρά γραπτών ωών, που παραπέμπουν στην ανάγλυφη διακόσμηση των κυκλαδικών κυκλικών κιονοκράνων, όπως και των γραπτών εχίνων των ιωνικών κιονοκράνων από την Ακρόπολη (I8 και I11).

Το κιονόκρανο αποκαθίσταται με τμήμα κίονα³⁴⁸ [εικόνα 120], διαμέτρου 0.20 μ και ύψους 0.44 μ., που φέρει 16 ιωνικές ραβδώσεις, πλάτους 0.04 μ.³⁴⁹ Στην ανώτερη απόληξη των ραβδώσεων διατηρεί λειασμένη ταινία, ενώ σε μία από τις ραβδώσεις σώζεται μέρος της επιγραφής με το όνομα του αναθέτη ή του δημιουργού: Νικ—. ³⁵⁰ Οι διαστάσεις του κίονα και ο αριθμός των ραβδώσεων προσιδιάζουν στους κίονες με την υπογραφή του Ευήνορα. Η απολήξεις των ραβδώσεων σχηματίζουν κατά

έχουν αποδοθεί στο εργαστήριο του Ευήνορα. Επιπλέον, διαθέτει άβακα με επίστεψη απλής ταινίας, διακοσμημένης με μαϊάνδρο, κατά αναλογία με το κιονόκρανο K13. Δοντάς 1969, 157–58· Kissas 2000, 215, αρ. B168.

³⁴⁴ Kissas 2000, 210.

³⁴⁵ IG I² 660.

³⁴⁶ Το όνομα του Φρύνου απαντά σε αττικά αγγεία του ύστερου αι. π.Χ, βλ. αναθηματική επιγραφή αττικής, μελανόμορφης κύλικα του ύστερου 6^{ου} αι. π.Χ Graef κ.α. 1925, 115 αρ. 1300, πιν.85. (Diller 1937, 115).

³⁴⁷ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 3752.

³⁴⁸ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 6965.

³⁴⁹ Kissas 2000, 217, B170.

³⁵⁰ Raubitschek 1949, 21–2, αρ. 15.

ασυνήθιστο τρόπο ανεστραμμένη καμπύλη, η οποία ενδεχομένως μιμείται το σχηματισμό των ιωνικών φύλλων του εχίνου³⁵¹.

Η σωζόμενη κατάσταση του αναθήματος είναι υποδειγματική για την κατανόηση της συναρμογής των δύο μελών. Ο τόρμος του κίονα εισχωρεί στον άξονα του κιονοκράνου έως την επιφάνεια του, χωρίς τη διαμεσολάβηση αύλακας μολυβδοχόησης.

Στην κατηγορία των αναθηματικών κίωνων με κυκλικό κιονόκρανο ιωνικού κυματίου σταχυολογούνται κάποια παραδείγματα, τα επιμέρους χαρακτηριστικά των οποίων διαφέρουν από εκείνα του εργαστηρίου του Ευήνορα. Μοναδικής σύλληψης αποτελεί το αναθηματικό κιονόκρανο **K18**³⁵² [εικόνα 121]. Το ανώτερο τμήμα του κιονοκράνου διαμορφώνεται σε λειασμένη ταινία που σχηματίζει ορθή γωνία σε σχέση με την επιφάνεια έδρασης³⁵³, ενώ οι γωνίες του είναι λοξότμητες. Το μέλος αυτό αποτελεί μίας υποτυπώδους μορφή άβακα (ύψος 0.032 μ. και διαμέτρου 0.305 μ.)³⁵⁴, ο οποίος λειτουργεί ως υπόβαθρο της αναθηματικής επιγραφής:³⁵⁵

Λυσίβιος ἀ[ν]έθ[ε]κεν και το ἀ[δελφ]ό

Η κατατομή του εχίνου, συγκριτικά με τα προαναφερθέντα κιονόκρανα, σχηματίζεται από πιο ευθύγραμμα περιγράμματα, καθώς η καμπύλη που διαγράφει είναι μικρότερη των 90° [εικόνα 122]. Ο εχίνος μεταβαίνει σε υποτραχήλιο, ύψους 0.010 μ. και διαμέτρου 0.205 μ. Το κιονόκρανο αποκαθίσταται με τμήμα κίονα που φέρει 16 ραβδώσεις με οξείες ακμές, πλάτους 0.42–0.045 μ., και στρογγυλεμένες απολήξεις³⁵⁶. Πάνω από τις ραβδώσεις διατηρεί λειασμένη ταινία, ύψους 0.030 μ., που σώζει τμήμα του υπογραφής του καλλιτέχνη: [—έποιεσε]ν³⁵⁷

Αξίζει να επισημανθεί ο τρόπος σύνδεσης των μελών μεταξύ τους, που παρουσιάζει ιδιοτυπίες. Η άνω έδρα του κιονοκράνου φέρει ορθογωνίου σχήματος εντορμία, αντι

³⁵¹ McGowan 1993, 484.

³⁵² Μουσείο Ακρόπολης αρ. 6977.

³⁵³ Η ευθυγράμμιση του εχίνου με τον άβακα θυμίζει τη διαμόρφωση των κυκλικών κιονοκράνων με κοιλόκυρτο κυμάτιο βλ. K6 και K7. Κοινά στοιχεία είναι επίσης η λοξότμηση στα άκρα, και η επιγραφή στον άβακα.

³⁵⁴ Kissas 2000, 206, B162.

³⁵⁵ Η επιγραφή (IG I³ 820) τοποθετεί χρονολογικά το ανάθημα στις αρχές του 5^{ου} αι. π.Χ Raubitschek 1949, 56, αρ. 55.

³⁵⁶ Ομοιότητες με κιονόκρανο K13.

³⁵⁷ IG I³ 645. Ο συνδυασμός των επιγραφών στον κιονόκρανο και τον κίονα του αναθήματος είναι αρκετά σπάνιος. Παράλληλο αποτελεί το ανάθημα του Σίμωνα (K5).

τόρμου, ενώ η κάτω έδρα του κιονοκράνου κυκλική εντορμία, οι οποίες σύμφωνα με τον Raubitschek, θα συνδέονταν με γόμφο, ξύλινο ή λίθινο³⁵⁸.

Τέλος, το κιονόκρανο του συνθηματικού κίονα του Ευθύδικου (K19)³⁵⁹, αποτελεί μία ακόμη εκδοχή κυκλικού κιονόκρανου με ιωνικό κυμάτιο [εικόνα 123]. Απαρτίζεται από κυκλοτερή λειασμένο άβακα, διαμέτρου 0,37 μ. και ύψους 0.08 μ.³⁶⁰ Ο άβακας φέρει λοξότμηση στο κατώτερο άκρο του, διαχωρίζοντας το από τον υποκείμενο εχίνο, κατά αναλογία με τα έργα του Ευήνορα, καθώς και στο ανώτερο άκρο, όπως και οι εχίνοι κοιλόκυρτης κατατομής.

Στην περιφέρεια του άβακα διαγράφεται η αφιερωματική επιγραφή του κίονα:

Εὐθύδικος ἡο Θαλιάρχο ἀνέθεκεν³⁶¹

Ο εχίνος, ύψους 0.128 μ., έχει κατατομή ιωνικού κυματίου με διευρυμένη την άνω διάμετρο, και απολήγει στη γένεση σφονδύλου με λειασμένη επιφάνεια [εικόνα 124]. Η τραπεζοειδής κοιλότητα στην άνω έδρα του άβακα σώζει ακέραιη, μολυβδοχοημένη την πλίνθο με το άγαλμα μαρμάρινης Κόρης [εικόνα 125], φιλοτεχνημένης στα 490–480 π.Χ.

Η αποσιώπηση του λόγου ανέγερσης του αναθήματος από την επιγραφή εγείρει ερωτήματα. Σύμφωνα με τον Langlotz³⁶², η απάντηση υποκρύπτεται στις παρυφές του της αριστερής χειρίδας του χιτώνα, που ήταν διακοσμημένη με πομπή αλόγων, τα οποία έσερναν άρματα. Εικάζει πως το ανάθημα αφιερώθηκε σε ανάμνηση νίκης αρματοδρομίας στα Παναθήναια³⁶³. Η ομοιότητα του κιονοκράνου με δωρικό, ενισχύει την παραπάνω υπόθεση, αφού οι δωρικοί κίονες λειτουργούσαν ως σήματα σε αγώνες δρόμου και ιπποδρόμου³⁶⁴.

³⁵⁸ Παρόμοια κοιλότητα, πάχους 0.085 μ. διαθέτει η άνω έδρα του αναθηματικού κίονα του Απόλλωνα Ζωστήρα. Κουρουνιώτης 1927–1928, 37.

³⁵⁹ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 609.

³⁶⁰ Kissas 2000, 123, αρ. B163.

³⁶¹ Raubitschek 1949, 56, αρ. 56.

³⁶² Langlotz 1939, 56–7, 77–8.

³⁶³ McGowan 1993, 454–55.

³⁶⁴ Βλ. κεφάλαιο 6.1.

5.3. Συμπεράσματα

Το γ' τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ.. με τα κυκλαδικά εργαστήρια συνδέεται η ίδρυση αναθηματικών κίωνων που φέρουν κιονόκρανο κυκλικής διατομής. Ο εχίνος σε σχήμα τόρου με τη ανάγλυφη διακόσμηση ιωνικών φύλλων μετά λόγχης προέρχεται από τον αντίστοιχης διαμόρφωσης και διακόσμησης εχίνο των κυκλαδικών ιωνικών κιονοκράνων. Τα ευρήματα, μόνο τρία σε αριθμό, διαφοροποιούνται ως προς την κατατομή του εχίνου, ενώ οι ελλειψοειδείς κοιλότητες στην επιφάνεια τους συνηγορεί στην ανάρτηση λίθινων Κούρων.

Άμεση αντανάκλαση του αναθηματικού αυτού τύπου διαπιστώνεται πως είναι οι αναθηματικοί κίονες με επίσης κυκλικό εχίνο από την Ακρόπολη των Αθηνών στα τέλη του 6^{ου} αι. π.Χ. Στην αθηναϊκή τους εκδοχή επιστέφονται από άβακα, ενώ φέρουν γραπτή διακόσμηση στην περιφέρεια του εχίνου. Καθώς το κυμάτιο αποτελεί το οπτικά ισχυρότερο γνώρισμα του συγκεκριμένου αναθήματος, η ταξινόμηση των κίωνων έγινε με βάση την διαμόρφωση του προφίλ του εχίνου τους.

Η κατατομή τους εναλλάσσεται μεταξύ κοιλόκυρτου, ανάστροφου κοιλόκυρτου και ιωνικού κυματίου, με τα τελευταία να υπερέχουν αριθμητικά. Η εξέταση του υλικού υπογραμμίζει χρονολογικά την εξέλιξη στην κατατομή τους, ενώ τα συναφή χαρακτηριστικά των κιονοκράνων με προφίλ ιωνικού κυματίου αναδεικνύει την έντονη δραστηριότητα ενός εργαστηρίου, εκείνο του Ευήνορα.

Η επικράτηση του τύπου αυτού στο ιερό της Ακρόπολης συνδέεται με την ανάρτηση συγκεκριμένου αγαματικού τύπου. Η σύλληψη της μορφής του κυκλικού κιονοκράνου εναρμονίζεται πλήρως με τις επιταγές έδρασης και θέασης των λίθινων Κορών, το οποίο ήταν το κατεξοχήν αρχαϊκό αθηναϊκό ανάθημα. Οι μικρότερη επιφάνεια έδρασης των κιονοκράνων είναι ανάλογη της μετωπικής στάσης των Κορών.

Στην Ακρόπολη η ανάθεση λίθινων αγαματικών Κορών αποτελούν το πολυτιμότερο ως προς το κοινωνικό τους κύρος είδος αναθήματος, όπως καταδεικνύει και το αριθμητικό εύρος των αρχαιολογικών ευρημάτων. Οι παλαιότερες μελέτες έχουν συσχετίσει τα αγάλματα αυτά με απεικονίσεις Νύμφων³⁶⁵ και αναπαραστάσεις της

³⁶⁵ Edwards 1985, 17–8.

θεάς Αθηνάς. Σύμφωνα με πρόσφατες μελέτες³⁶⁶, οι αρχαϊκές Κόρες απεικονίζουν νεαρά κορίτσια σε ηλικία γάμου, γόννοι αριστοκρατικών οικογενειών. Πρόκειται για γλυπτά που αναπαριστούν υπαρκτά πρόσωπα με συγκεκριμένο κοινωνικό και τελετουργικό ρόλο στο ιερό. Η ανάθεση των νεαρών αριστοκρατισσών, η καταγωγή των οποίων φανερώνεται από το πατρώνυμο του αναθέτη στην αφιερωτική επιγραφή, εξυπηρετούσε σκοπούς αυτοπροβολής και εξασφάλιζε την υστεροφημία της οικογένειας μέσα σε ένα πλαίσιο θρησκευτικής ιερότητας.

6. ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΙ ΚΙΟΝΕΣ ΜΕ ΔΩΡΙΚΑ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΑ

6.1. Κίονες από την Ηπειρωτική Ελλάδα και την Κάτω Ιταλία

Τα πρωιμότερα παραδείγματα δωρικών αναθηματικών κίωνων σημειώνονται στο ιερό του Απόλλωνα στην Αίγινα. Η αναθηματική χρήση των δύο σωζόμενων δωρικών κionoκράνων προδίδεται από την κοιλότητα στην επιφάνεια έδρασης τους, στοιχείο που συνηγορεί στην αφιέρωση μεταλλικού αγγείου ή τρίποδα. Με βάση την κατατομή του εχίνου και τη σύγκριση τους με το προφίλ του κionoκράνου του ναού του Απόλλωνα (580– 570 π.Χ.)³⁶⁷, το κionoκράνο Δ1³⁶⁸ [εικόνα 126] χρονολογείται το 600, ενώ το Δ2³⁶⁹ [εικόνα 127– 128] το 580 π.Χ.

Πλησίον του ναού εντοπίστηκε σε στρώμα καταστροφής σφόνδυλος Δ3³⁷⁰, διαμέτρου 1 μ. [εικόνα 129]. Από το μοχλοβόθριο στο μέσον της έδρας του συνάγεται πως δεν πρόκειται για τον κατώτερο σφόνδυλο του κίονα. Είναι πιθανό πως ο κίονας είχε ύψος περ. 5.5 μ.³⁷¹ Ο κίονας διαθέτει, όπως και στην περίπτωση της Αφαιάς, 36 ραβδώσεις, στοιχείο που από μόνο του δεν μπορεί να αποτελέσει ασφαλές χρονολογικό κριτήριο.

Από την κλίση που σημειώνει ο σφόνδυλος εικάζεται πως ο κίονας είχε επίστεψη δωρικού κionoκράνου. Η απουσία του κionoκράνου από το αρχαιολογικό του

³⁶⁶ Βλ. Καρακάση, Κ. 2017. *Αρχαϊκές Κόρες*. Αθήνα: Άγρα.

³⁶⁷ Barletta 2001, 83.

³⁶⁸ Αίγινα, Αρχαιολογικό Μουσείο, αρ. Α677· Hoffelner 1996, 16, εικ. 5.

³⁶⁹ Αίγινα, Αρχαιολογικό Μουσείο, αρ. 2375· Hoffelner 1996, 16–9, εικ. 6.

³⁷⁰ Αίγινα, Αρχαιολογικό Μουσείο, αρ. Α919.

³⁷¹ Hoffelner 1996, 11, εικ. 1.

συγκείμενο, δημιουργεί προβληματισμό ως προς τη χρονολόγηση του κίονα και το είδος του αναθήματος που στήριζε.

Η εύρεση ενός τμήματος των πτερών γυναικείας μορφής, πιθανώς Σφίγγας, είναι πιθανό να εδραζόταν στην κορυφή του κίονα, καθώς οι διαστάσεις του γλυπτού δικαιολογούν μία τέτοια υπόθεση³⁷². Αν ευσταθεί η υπόθεση ο κίονας αποτελεί το μοναδικό σωζόμενο κίονα με ανάθημα Σφίγγας. Με βάση την τεχνοτροπία του γλυπτού ο κίονας χρονολογείται στο β' τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ..³⁷³ Ο συνδυασμός δωρικού κίονα και Σφίγγας δεν είναι σύνηθες στην αρχιτεκτονική, αντανακλάται όμως στην αγγειογραφία του 6^{ου} και 5^{ου} αι.π.Χ. Αν όμως η Σφίγγα δεν αντιστοιχεί στον κίονα, θα μπορούσε πιθανώς να ανήκει σε ιωνικά κίονα, σπαράγματα του οποίου δεν έχουν εντοπιστεί.

Από το Ιερό του Απόλλωνα Πτώου στο Ακραιφνιο της Βοιωτίας σώζεται αναθηματικό δωρικό κιονόκρανο Δ4³⁷⁴ με αφιερωτική επιγραφή [εικόνα 130]. Το κιονόκρανο, που συντίθεται από ένα κομμάτι μαρμάρου, αποτελείται από τετράγωνο άβακα, ύψους 0.070 μ. και πλάτους 0.425–0.427 μ., και χαμηλό, κωνικό εχίνο, ύψους 0.069 μ.³⁷⁵ Ο εχίνος διαθέτει στο κάτω μέρος του τρεις ιμάντες, σχεδόν παράλληλους μεταξύ τους. Το υποτραχήλιο, ύψους 0.020 μ., χαρακτηρίζεται από την απουσία ραβδώσεων, ενώ η διάμετρος του (0.173 μ.) φανερώνει τις πολύ ραδινές αναλογίες του κίονα.

Η άνω έδρα του άβακα σώζει υποδοχή, στρογγυλεμένη στο ένα άκρο και τετραγωνισμένη στο άλλο, για τη στερέωση της πλίνθου λίθινου αγάλματος, πιθανώς του θεού Απόλλωνα. Ο άβακας συνδέεται με την κυλινδρική εντορμία, διαμέτρου 0.047 μ και βάθους 0.040 μ., της κάτω έδρας του υποτραχηλίου μέσω αύλακας μολυβδοχόησης στον άξονα του κιονοκράνου, κατά την παριανή τεχνική. Δύο αύλακες έγχυσης εκατέρωθεν της κεντρικής αύλακας υποβοηθούν τη σύνδεση του κιονοκράνου³⁷⁶.

³⁷² Ο δωρικός κίονας φέρει αναλογίες ως τις διαστάσεις με τους κίονες από τη Νάξο και την Αφαία. Hoffelner 1996, 12.

³⁷³ Hoffelner 1996, 14–5, εικ. 15.

³⁷⁴ Θήβα, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 633+633α.

³⁷⁵ Ducat 1971, 242–51

³⁷⁶ McGowan 1993, 267.

Η αφιερωτική επιγραφή, που περιτρέχει τρεις από τις πλευρές του άβακα, είναι γραμμένη στο αττικό αλφάβητο σε ιαμβικό τρίμετρο³⁷⁷:

[Φοί]βο μέν εἰμ' ἄγαλ[μα Λ]ατ[ο]ίδα καλ[ό]ν· |
[ho δ' Ἀ]λκμέονος ἠνῆς Ἀλκμεονίδες |
[h]ίποισι νικέ[σας ἔ]θεκέ μ' [ὀκέαις], |
hὰς Κνοπι[άδα]ς ἔλαυν' ho [- x - □ -] |
hότ' ν Ἀθάναις Παλάδος πανέ[γυρις].³⁷⁸

Σύμφωνα με την επιγραφή, κάποιος άνδρας από τη γενιά των Αλκμεωνιδών, αφιέρωσε το άγαλμα του Απόλλωνα³⁷⁹ για τη νίκη του στους Παναθηναϊκούς Αγώνες, στο αγώνισμα της αρματοδρομίας με ιππέα τον Κνοπίδα. Οι πληροφορίες της επιγραφής δε δύνανται να οριοθετήσουν με χρονολογική ακρίβεια το ιστορικό πλαίσιο της αφιέρωσης, αφού δεν είναι γνωστό, αν η αφιέρωση πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της εξορίας των Αλκμεωνιδών από την Αθήνα³⁸⁰. Με βάση τα μορφολογικά στοιχεία του κιονοκράνου, το μνημείο μπορεί να χρονολογηθεί μεταξύ των ετών 540–520 π.Χ., χρονολογία που συνάδει με την υπόθεση της Jeffery, ο οποίος τοποθετεί το μνημείο μεταξύ της μάχης της Παλλήνης, το 546 π.Χ., και του θανάτου του Πεισίστρατου, το 527 π.Χ.³⁸¹

Η επιλογή του δωρικού ρυθμού για τον αναθηματικό κίονα Δ4 ενδεχομένως ενέχει συμβολικές προεκτάσεις. Τα ιππικά αγωνίσματα και οι αρματοδρομίες λάμβαναν χώρα εντός του ιπποδρόμου, όπου δύο κίονες, συνήθως δωρικοί, οριοθετούσαν το σημείο γύρω τη διαδρομή των αθλητών³⁸². Η εικονογραφία των αττικών μελανόμορφων και ερυθρόμορφων αγγείων μαρτυρεί την χρήση κίωνων –κατά κύριο

³⁷⁷ Bizard 1920, 229.

³⁷⁸ IG I² 472.

³⁷⁹ Η Richter (1970, 113, 123, αρ. 146, εικ. 430–31 και 434) συσχετίζει τον αναθηματικό κίονα με κεφαλή του Απόλλωνα (Θήβα, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 15), που βρέθηκε στο ιερό του θεού στο Πτώον.

³⁸⁰ Για υποθέσεις σχετικά με την ταυτότητα του αναθέτη, βλ. Davies 1971, 373–74.

³⁸¹ Jeffery 1961, 73, 78, αρ. 30.

³⁸² Η απόσταση αυτή ισούται κατά τον Drees (1968, 97) με δύο στάδια, δηλαδή περ. 400 μ., Άλλοι συγγραφείς κάνουν αναφορά για μία απόσταση 3 σταδίων ανάμεσα στους καμπτήρες του ιπποδρόμου. Βλ Gardiner 1910, 453.

λόγο– δωρικού ρυθμού στους αγώνες αυτούς, αλλά και σε δρομικούς αγώνες³⁸³. Στο πλαίσιο αυτό, θα ήταν ελκυστικό να δικαιολογήσουμε την επιλογή του δωρικού ρυθμού για τον εν λόγω αναθηματικό κίονα.

Στην Ακρόπολη των Αθηνών το αναθηματικό κιονόκρανο Δ5³⁸⁴ φτιαγμένο από ντόπιο πωρόλιθο, αποτελεί το αρχαιότερο σωζόμενο παράδειγμα αναθηματικού κίονα στο ιερό [εικόνα 131]. Η αφιερωτική επιγραφή στη σωζόμενη επιφάνεια του έντονα αποκρουσμένου άβακα, είναι χαραγμένη βουστροφηδόν και στοιχηδόν. Σύμφωνα με την επιγραφή το μνημείο είναι ανάθημα δύο μελών της οικογένειας των Αλκμεωνιδών για τη νίκη τους στο πένταθλο και σε ιππικό αγώνα³⁸⁵. Το μνημείο χρονολογείται βάσει της επιγραφής γύρω στο 550–540 π.Χ.,³⁸⁶ χρονολόγηση η οποία δικαιολογείται και από την χρήση πωρόλιθου.

Ο ορθογώνιος άβακας, ύψους 0.112 μ. και αποκατεστημένου πλάτους 0.650 μ., σώζει στην άνω επιφάνεια του κυκλική κοιλότητα, βάθους 0.100 μ., πιθανώς για την ανάρτηση της βάσης μεταλλικού αγγείου³⁸⁷. Ιδιαιτερότητα χαρακτηρίζει τον εχίνο (ύψος 0.110 μ.) του κιονοκράνου, ο οποίος φέρει 4 οριζόντιες ταινίες που δεν έχουν απολαξευτεί³⁸⁸. Συγχρόνως, αποτελεί το μοναδικό παράδειγμα αναθηματικού κιονοκράνου στην Ακρόπολη που φέρει στην κάτω έδρα του τόρμο, ύψους 0.040 μ., αντί εντορμίας, για την συναρμογή του με τον κίονα.

Η διαμόρφωση του άβακα με παράλληλες ταινίες βρίσκει παράλληλο στο κυκλικής μορφής άβακα δωρικού αναθηματικού κιονοκράνου Δ6³⁸⁹ από τη Νεμέα, ο εχίνος του οποίου επίσης σχηματίζεται από παρόμοιες ταινίες στην περιφέρεια του [εικόνα 132]. Οι ταινίες φαίνεται να λειτουργούσαν ως οδηγοί για την χάραξη των αφιερωτικών

³⁸³ Ένα από τα παραδείγματα αποτελεί ένας τυρρηνικός αμφορέας του ζωγράφου του Castellan (ABV 95.8– Φλωρεντία, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 3773). Βλ. McGowan 1995, 622–26, εικ. 3–8 και 10. Η απεικόνιση τέτοιου είδους δωρικών κίωνων δεν ήταν αποκλειστική. Σε δίνο από τον κύκλο του Σοφίλου (Μουσείο Ηρακλείου), απεικονίζεται κίονας ιωνικού ή αιολικού ρυθμού σε υποδρομίες. Bakir 1981, πίν. 80–1, εικ. 158–60.

³⁸⁴ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 6222.

³⁸⁵ IG I² 472.

³⁸⁶ Jeffery 1961, 73, 77, αρ. 25.

³⁸⁷ Τα αγγεία της ανάθεσης θα έπρεπε να είναι δύο προκειμένου να αντιστοιχούν στους αναθέτες της επιγραφής. Τα αρχιτεκτονικά δεδομένα υποδεικνύουν ωστόσο την ανάρτηση ενός αναθήματος. Η Jeffery (1961, 73 με σημ. 2) εικάζει πως είτε το αγγείο δεν ήταν το πραγματικό έπαθλο, αλλά συμβολικό, είτε το δεύτερο αγγείο ήταν τοποθετημένο πάνω από το πρώτο που εδράζονταν στον κίονα.

³⁸⁸ Raubitschek 1949, 338, αρ. 317.

³⁸⁹ Νεμέα, Αρχαιολογικό Μουσείο A27.

επιγραφών³⁹⁰. Σημειώνεται πως το Δ6, χρονολογημένο γύρω στα 580–560 π.Χ.³⁹¹, αποτελεί το πρωιμότερο παράδειγμα δωρικού κιονοκράνου με κυκλικής διατομής άβακα, ωστόσο τα μορφολογικά αυτά χαρακτηριστικά πρέπει να ιδωθούν υπό το πρίσμα πρωτόλειων προσπαθειών, αφού ο παραλληλισμός του με αντίστοιχα μέλη δεν φανερώνει καμία συνάφεια.

Το κιονόκρανο Δ7³⁹² από το Ηραίο του Άργους αποτελείται από τετράγωνο άβακα ύψους 0.260 μ. και πλάτους 0.540 μ. [εικόνα 131]. Ο ιδιαίτερα ψηλός εχίνος, ύψους 0.102 μ., πλαισιώνεται στο κατώτερο μέρος του από τρεις εγχάρακτες δακτυλίδες που μεταβαίνουν με την σειρά τους σε υποτραχήλιο με διάμετρο 0.325 μ. Ο κίονας διαμορφώνεται από 20 ραβδώσεις, πλάτους 0.06 μ.³⁹³ Παρόμοιες αναλογίες παρουσιάζει αναθηματικό δωρικό κιονόκρανο ενεπίγραφο άβακα, που επίσης εντοπίστηκε πλησίον του αργειακού Ιερού και χρονολογείται στα τέλη του 6^{ου}– αρχές 5^{ου} αι. π.Χ..³⁹⁴

Στο μέτωπο του άβακα του Δ7 διατηρείται μέρος αφιερωματικής επιγραφής σε δύο στίχους, ενώ δεύτερη επιγραφή, οριζόντια χαραγμένη από αριστερά προς τα δεξιά καταλαμβάνει το διάστημα μεταξύ επτά ραβδώσεων στην περιφέρεια του υποτραχήλιου, στοιχείο που δεν επαναλαμβάνεται σε άλλον αναθηματικό κίονα³⁹⁵. Στην άνω επιφάνεια διακρίνεται τετράγωνη υποδοχή (πλάτος 0.075 και βάθος 0.165 μ.) και αύλακα μολυβδοχόησης στο εσωτερικό, ενώ στην κάτω έδρα έκκεντρα τοποθετημένο εμπόλιο, διαμέτρου 0.020μ. και βάθους 0.015 μ. Η υποδοχή στην έδρα του άβακα εξυπηρετούσε πιθανώς την στερέωση πλίνθου λίθινου αγάλματος ή στηρίγματος τρίποδα³⁹⁶. Η θέση εύρεσης του, κοντά στο Δυτικό κτήριο, δεν ταυτίζεται με την αρχική θέση του αναθήματος, το οποίο εικάζεται ότι βρισκόταν κοντά στο ναό της Ήρας³⁹⁷.

³⁹⁰ McGowan 1993, 605–06.

³⁹¹ Η χρονολόγηση προκύπτει από τις ομοιότητες του με κιονόκρανα από το Άργος (Waldstein 1902, 113 εικ. 51 N), την Αίγινα και το Καλαπόδι. McGowan 1993, 606 με σημ. 2.

³⁹² Άργος, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 582.

³⁹³ Waldstein, 1902, 202.

³⁹⁴ Ύψος άβακα 0.09 μ., πλάτος άβακα 0.45 μ., ύψος εχίνου 0.09 μ., άνω διάμετρος κίονα 0.28 μ. Daly 1939, 165. Πλησιέστερο παράδειγμα όσον αφορά την κατατομή του κιονοκράνου αποτελούν τα κιονόκρανα από το Θησαυρό των Αθηναίων. Audiat 1933, πίν. XIV.

³⁹⁵ Η αναφορά της Τεγέας και της Νεμέας υποδεικνύει, κατά την Jeffery (1961, 159, αρ. 16), πως ο αναθέτης είχε αφιερώσει το μνημείο για τις αθλητικές του νίκες σε διαφορετικές πόλεις και το χρονολογεί βάσει των γραμμάτων στα τέλη του 6^{ου} αι. π.Χ.

³⁹⁶ McGowan 1993, 607.

³⁹⁷ Miller 1973, 14, υποσ. 28.

Στο τελευταίο τέταρτο του 6^{ου} αι. π.Χ. τοποθετείται και το δωρικό κιονόκρανο Δ8 από το Ιερό του Απόλλωνα Κορύθου στην Κορώνη Μεσσηνίας [εικόνα 132], που οι τελευταίες έρευνες του προσδίδουν την αναθηματική λειτουργία λόγω της διαμόρφωσης της άνω έδρας του. Αξίζει να παρατηρηθεί η έντονη διακοσμητικότητα του κιονοκράνου που εντοπίζεται στην περιοχή του υποτραχηλίου, με σειρά λεπτών φύλλων σε ταπεινό ανάγλυφο και σειρά αστραγάλου στην υπερκείμενη ζώνη³⁹⁸. Επιπλέον, ο άβακας επιστέφεται από σειρά μικρότερων φύλλων πάνω από ανάγλυφο αστράγαλο.

Τέλος, το δωρικό αναθηματικό κιονόκρανο Δ9³⁹⁹ από τον Τάραντα, παρέχει μία εικόνα των αναθηματικών κίωνων από την περιοχή της Κάτω Ιταλίας [εικόνα 133]. Το κιονόκρανο, που αποκαθίσταται από 9 σωζόμενα τμήματα, είναι κατασκευασμένο σε ένα κομμάτι πωρόλιθο. Απαρτίζεται από τετράγωνο άβακα, ύψους 0.131–0.138 μ. και πλάτους 0.735 μ., τα μέτωπα του οποίου είναι διακοσμημένα με σειρά τεσσάρων ανάγλυφων ροδάκων σε κάθε πλευρά,. Το ίδιο μοτίβο επαναλαμβάνεται σε κάθε γωνία της κάτω όψης του άβακα⁴⁰⁰. Ο ανάγλυφος διάκοσμος ροδάκων στις όψεις του άβακα φαίνεται χαρακτηριστικό της εντόπιας αρχιτεκτονικής, όπως βεβαιώνουν αντίστοιχα παραδείγματα από την ταφική αρχιτεκτονική της περιοχής⁴⁰¹.

Ο δωρικός ρυθμός στην Κάτω Ιταλία αποκρυσταλλώνεται μέσα από την υιοθέτηση διακοσμητικών στοιχείων, αλλά και μορφών του ιωνικού θεματολογίου, διαρρηγνύοντας με τον τρόπο αυτό τις αυστηρές γραμμές που τον διέπουν⁴⁰². Οι ανάγλυφοι ρόδακες που κοσμούν τα ανακλινδροειδή επίκρανα στο λεγόμενο Θησαυρό ή Ναού της Ήρας στο Foce del Sele (μέσα 6^{ου} αι. π.Χ.)⁴⁰³, καθώς και τα εγχάρακτα φυτικά κοσμήματα, συμπεριλαμβανομένων των ροδάκων, στην περιφέρεια ή την στεφάνη του εχίνου των κιονοκράνων της περίπτωσης της Βασιλικής της Ποσειδωνίας⁴⁰⁴ αποτελούν τα πρωιμότερα παραδείγματα του μοτίβου αυτού σε δωρικούς ναούς.

³⁹⁸ Οι διακοσμητικές λεπτομέρειες του κιονοκράνου βρίσκουν παράλληλα σε σειρά δωρικών κιονοκράνων από το Αμύκλαιο, η σύγκριση με τα οποία προσφέρει το χρονολογικό πλαίσιο του Δ. Βλ. Barletta 1990, 51–2.

³⁹⁹ Ugento, Taranto Museum.

⁴⁰⁰ Degrassi 1981, 108.

⁴⁰¹ D'Andria 1977, 545 εικ. 16· 551, εικ. 19.2 και 544, εικ. 13a για τμήμα θριγκού με διακόσμηση ροδάκων.

⁴⁰² Για τις επιρροές της αρχιτεκτονικής της Κάτω Ιταλίας και Σικελίας βλ. Barletta 1990, 45–72.

⁴⁰³ Mertens 2006, 132–33, 223 εικ. 380.

⁴⁰⁴ Mertens 2006, 145–46 εικ. 248–51.

Το άνω άκρο κάθε πλευράς του άβακα στελεχώνεται από οπή, πιθανώς για την ανάρτηση ένθετων διακοσμητικών στοιχείων⁴⁰⁵, όπως του χάλκινου βότρυος που βρέθηκε στο ίδιο αρχαιολογικό πλαίσιο με το κιονόκρανο⁴⁰⁶. Ο χαμηλός εχίνος, ύψους 0.057 μ., απολήγει στο αρράβδωτο υποτραχήλιο του κιονοκράνου με τη μεσολάβηση τριών εγχάρακτων ραβδώσεων. Η κατατομή του εχίνου βρίσκεται παράλληλα στους κίονες των θαλαμωτών τάφων του Τάραντα⁴⁰⁷. Στο κιονόκρανο αποδόθηκε το χάλκινο αγαλμάτιο που απεικονίζει τον Δία, έτοιμο να εκσφενδονίσει ένα μακρόστενο αντικείμενο που κρατάει στο δεξί του χέρι. Η τεχνοτροπία του αγαλματίου συμβάλλει στη χρονολόγηση του αναθήματος στα 500 π.Χ.⁴⁰⁸ [εικόνα 134].

6.2. Κίονες κυκλαδικών εργαστηρίων

Η δωρική αρχιτεκτονική των Κυκλάδων των αρχαϊκών χρόνων καθιερώνεται κατά τον ύστερο 6^ο αι. π.Χ.. Στα δωρικά κτήρια ανιχνεύονται χαρακτηριστικά που τα διαφοροποιούν από την εξέλιξη του δωρικού ναού στην μητροπολιτική Ελλάδα. Η διαμόρφωση του δωρικού κυκλαδικού ιδιώματος μπορεί να ερμηνευτεί εν μέρει υπό την επίδραση της ισχυρής ιωνικής καλλιτεχνικής παράδοσης, με την οποία μοιράζεται αρκετά κοινά χαρακτηριστικά, χωρίς να την αντιγράφει μιμητικά.

Ο διακριτός χαρακτήρας των νησιωτικών αρχιτεκτονικών και αναθηματικών κίωνων του δωρικού ρυθμού εκπορεύεται από την μορφή του κιονοκράνου –που θα διευκρινιστεί στην επιμέρους παρουσίαση των κιονοκράνων– τις πολύ ραδινές αναλογίες του κίονα και την απουσία ραβδώσεων. Η συγκριτική μελέτη των κίωνων αρχαϊκών ναϊκών οικοδομημάτων αναδεικνύει το νησιωτικό κυκλαδικό ιδίωμα και ταυτόχρονα υποβοηθάει στην εξέταση των αναθηματικών κίωνων που εντοπίστηκαν σε ιερά εκτός Κυκλάδων.

⁴⁰⁵ Γιρλάντες, κορδέλες και άλλα μικρού μεγέθους αναθήματα συχνά κοσμούσαν τα αναθηματικά και ταφικά κιονόκρανα, στοιχείο που αντανακλάται και μέσα από την εικονογραφία των ερυθρόμορφων αγγείων. Παράδειγμα: *LIMC* I, 2, 1981: 286, βλ. «Aigestos».

⁴⁰⁶ Ανάλογο φωτικό κόσμημα είναι ένθετο στον άβακα ενός χάλκινου κηροστάτη που έχει σχήμα ιωνικού κιονοκράνου και φέρει στην κορυφή του Κούρο. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 13673· Karouzou 1978, 9-18, πίν. 1.

⁴⁰⁷ Degrassi 1981, 120 εικ. 8.

⁴⁰⁸ Ridgway 1985, 9–10, πίν. 13.

Οι επιρροές της κυκλαδικής αρχιτεκτονικής αποτυπώνονται στο αναθηματικό κιονόκρανο Δ10⁴⁰⁹ [εικόνα 135] από την Αλυκή της Θάσου. Όσον αφορά τη μορφή του κιονοκράνου, ο κωνικός εχίνος, ύψους 0.057 μ. σχηματίζεται εντελώς λείος, χωρίς την παρουσία μάντων, κατά τα πρότυπα του κιονοκράνου από τον Όσκελο της Νάξου⁴¹⁰ και δύο κιονοκράνων από την Πάρο⁴¹¹. Το κάτω μέρος του εχίνου περιτρέχει αστράγαλος, ύψους 0.018 μ. αντί υποτραχηλίου, στοιχείο που αναδεικνύει την επιρροή του νησιωτικού δωρικού ρυθμού από τα ιωνικά παραδείγματα⁴¹².

Η άνω διάμετρος του κίονα 0.284 μ. προσιδιάζει στα μεγέθη των κίωνων από το Όσκελο (0.268 μ.) και τον Οίκο V των Ναξίων στη Δήλο⁴¹³. Η ιδιαιτερότητα του κιονοκράνου εντοπίζεται στη μορφή του άβακα, ο οποίος διαμορφώνεται ως κυκλικό μέλος, ύψους 0.078 μ. και διαμέτρου 0.474 μ.⁴¹⁴.

Το μνημείο χρονολογείται στις αρχές του 5^{ου} αι. π.Χ. από την τεχνοτροπία σωζόμενου τμήματος του αριστερού ποδιού ενός Κούρου που εδράζεται σε πλίνθο⁴¹⁵ και έχει αποδοθεί στον κίονα⁴¹⁶. Οι ισχυροί πολιτικοί δεσμοί της Θάσου με την Πάρο αντικατοπτρίζονται στην αρχιτεκτονική της, όπως γίνεται αντιληπτό και από το Νότιο Κτήριο στην Αλυκή, το οποίο χρονολογείται επίσης στην ίδια περίοδο⁴¹⁷.

Ο μοναδικός αναθηματικός κίονας δωρικού ρυθμού που βρέθηκε σε νησί των Κυκλάδων, αποτελεί το δηλιακό κιονόκρανο Δ11 [εικόνα 136–137]⁴¹⁸. Ο κυκλικής μορφής άβακας, που έχει ύψος 0.063 μ. και διάμετρο 0.568 μ., σχεδόν διπλάσια της άνω διαμέτρου του κίονα (0.274 μ.)⁴¹⁹, παραπέμπει στον άβακα του θασιακού κιονοκράνου. Το μέλος σχηματίζει παρόμοια εξωτερική κλίση κλιμακούμενη από το κατώτερο προς ανώτερο τμήμα του, με πιο σαφή γεωμετρικά περιγράμματα. Η μετάβαση όμως προς τον εχίνο πραγματοποιείται μέσω μίας λοξότμητης αύλακας,

⁴⁰⁹ Θάσος, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 1656.

⁴¹⁰ Schuller 1985, 387, εικ. 50.

⁴¹¹ Πρόκειται για τα αρχιτεκτονικά κιονόκρανα από το Μουσείο της Πάρου με αρ. KN 63 και M 283 από τα οποία απουσιάζουν οι μάντες στον εχίνο. Βλ. Schuller 1985, 339, εικ. 17.

⁴¹² Αστράγαλος σημειώνεται επίσης στον αναθηματικό ή αρχιτεκτονικό κίονα από το Σαγκρί της Νάξου (Schuller 1985, 386, εικ. 49).

⁴¹³ Schuller, 1985, 349, εικ. 23.

⁴¹⁴ Servais 1980, 27–32.

⁴¹⁵ Θάσος, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 1655.

⁴¹⁶ Servais 1980, 31.

⁴¹⁷ Η Θάσος παρουσιάζει στοιχεία κυκλαδικής αρχιτεκτονικής, καθώς αποτέλεσε αποικία της Πάρου από το 680–670 π.Χ. Το νότιο κτήριο χρονολογείται από την κεραμική που βρέθηκε στα θεμέλια του στο 500 π.Χ. Barleta 2017, 180.

⁴¹⁸ Το κιονόκρανο δεν είναι καταλογογραφημένο, ενώ άγνωστα παραμένουν ο τόπος και ο χρόνος εύρεσής του.

⁴¹⁹ Marcadé 1974, 299, αρ. 1.

ύψους 0.035 μ., εναρμονισμένης στο περίγραμμα του άβακα, στοιχείο που απαντά σε επίσης δωρικό κιονόκρανο από την αθηναϊκή Ακρόπολη [εικόνα 138]⁴²⁰.

Ο λείος, κωνικός εχίνος, ύψους 0.074 μ., οι διαστάσεις του⁴²¹, καθώς και οι υποδείξεις για την έδραση λίθινου αγάλματος κατά την παριανή τεχνική είναι τα συνδυαστικά στοιχεία με τα προαναφερθέντα δωρικά κιονόκρανα. Το κιονόκρανο μπορεί να χρονολογηθεί με βάση τα μορφολογικά του στοιχεία και τις ομοιότητες που υπογραμμίστηκαν στο πρώτο τέταρτο του 5^{ου} αι. π.Χ.

Το αναθηματικό κιονόκρανο Δ12, που βρέθηκε στην Ολυμπία, σε μαρμάρινο αγωγό πλησίον του Φιλιππείου⁴²², είναι κατασκευασμένο σε ένα κομμάτι μαρμάρου νησιωτικής προέλευσης [εικόνα 139]. Η επιφάνεια του άβακα, που είναι έντονα αποκρουσμένη, αποκαθίσταται ως τετράγωνο μέλος με ύψος 0.033 μ. και πλάτος 0.500 μ.⁴²³, ενώ είναι λοξόμητο στις άνω απολήξεις. Ο χαμηλός εχίνος, ύψους 0.073 μ., που στερείται ιμάντων⁴²⁴, απολήγει σε λείο υποτραχήλιο, ύψους 0.022 μ., με ελαφρώς κοίλο προφίλ⁴²⁵. Η άνω επιφάνεια του υποτραχηλίου διαμορφώνεται ως προεξέχον χείλος, το οποίο επικαλύπτει την απόληξη του εχίνου και υπογραμμίζει την σύνδεση των δύο μελών.

Στην κάτω έδρα φέρει εντορμία, βάθους 0.060 μ., ενώ στο εσωτερικό της αποκρουσμένης επιφάνειας διακρίνεται αύλακα μολυβδοχόησης που διατρέχει όλο το ύψος του κιονοκράνου, υποδεικνύοντας ως τρόπο έδρασης του αγάλματος την παριανή τεχνική.

Το κιονόκρανο έχει αποκατασταθεί από τον Herrmann⁴²⁶ με σφόνδυλο που φέρει 16 ιωνικές ραβδώσεις, πλάτους 0.042 μ., χωρισμένες με ταινίες⁴²⁷ [εικόνα 140]. Η

⁴²⁰ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 9951. Ο κυκλικός άβακας του κιονοκράνου, ύψους 0.103 μ. και διαμέτρου 0.508 μ., φέρει επίστεψη ταινίας. Βλ. Raubitschek 1938, 177–78, εικ. 40. Ο κωνικός κατατομής εχίνος, ύψους 0.137 μ. και διαμέτρου 0.330 μ., μοιάζει με τα κυκλαδικά δωρικά παραδείγματα. Οι λεπτομέρειες του κιονοκράνου ενδεχομένως υποδεικνύουν την κυκλαδική του προέλευση.

⁴²¹ Marcadé 1974, 302.

⁴²² Herrmann 1984, 125.

⁴²³ Οι διαστάσεις του άβακα, καθώς και η άνω διάμετρος του κίονα προσιδιάζουν στο κιονόκρανο από τον Όσκελο: ύψος άβακα 0.029 μ., πλάτος άβακα 0.535 μ, άνω διάμετρος κίονα 0.268 μ. Schuller 1985, 386–87, αρ. 1, εικ. 50. Παρόμοιες και οι διαστάσεις του Οίκου των Ναξίων V. Schuller, 1985, 348–85.

⁴²⁴ Για τις διαστάσεις του κιονοκράνου βλ. Herrmann 1984, 125–31, 143, πίν. 20.

⁴²⁵ Το στοιχείο αυτό χαρακτηρίζει το κατώτερο μέρος του εχίνου των κιονοκράνων KN 63 και M 282 από το Μουσείο της Πάρου. Βλ. υποσ. 13.

⁴²⁶ Herrmann 1984, 125–129.

⁴²⁷ Ολυμπία Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 405.

αναθηματική επιγραφή, χαραγμένη σε τρεις ραβδώσεις του κίονα⁴²⁸, αναφέρει ότι το ανάθημα, ήταν έργο του Μηλίσιου γλύπτη Γρόφωνα, που αφιέρωσαν οι γιοι του επίσης Μηλίσιου Θρασύμαχου, στο Ζευ⁴²⁹.

Η παραπάνω υπόθεση κρίνεται επισφαλής, καθώς η κατάσταση του τόρμου (μέγιστο σωζόμενο ύψος 0.012 μ.) στην επιφάνεια του σφονδύλου, δε δύναται να επιβεβαιώσει τη σύνδεση του με την εντορμία της κάτω έδρας του Δ4⁴³⁰. Αν υποθέσουμε ωστόσο πως αληθεύει, το ανάθημα από την Ολυμπία αποτελεί το μοναδικό σωζόμενο παράδειγμα κυκλαδικού δωρικού κιονοκράνου που εδράζεται σε κίονα, ο οποίος διαθέτει ραβδώσεις ιωνικού τύπου. Οι ομοιότητες με τα προαναφερθέντα κυκλαδικά κιονόκρανα και η επιγραφή χρονολογούν το ανάθημα γύρω στα 500 π.Χ.⁴³¹

Κλείνοντας, το αναθηματικό κιονόκρανο Δ13⁴³² [εικόνα 141] που βρέθηκε στους Δελφούς και είναι φιλοτεχνημένο από παριανό μάρμαρο⁴³³, συνοψίζει στοιχεία που εξετάστηκαν στα προηγούμενα κυκλαδικά κιονόκρανα. Οι επιφάνειες του άβακα είναι έντονα αποκρουσμένες, με εξαίρεση σωζόμενο τμήμα που φέρει τμήμα της αφιερωτικής επιγραφής με το όνομα του αναθέτη [—] Άλκίμ [αχ—]⁴³⁴. Ο χαμηλός, ύψους 0.072 μ., εχίνος είναι περιγεγραμμένος στο κατώτερο μέρος του με 4 δακτυλίους, εκ των οποίων ο τελευταίος μεταβαίνει ομαλά σε ελαφρώς κοίλο, λείο υποτραχήλιο, ύψους 0.055 μ. Η κατατομή του εχίνου παραπέμπει σε αυτήν του ανάστροφου κοιλόκυρτου κυματίου. Το κατώτερο μέρος του υποτραχήλιου απολήγει σε αστράγαλο, όπως στην περίπτωση του θασιακού κιονοκράνου Τέλος, η άνω επιφάνεια του άβακα σώζει σύνολο οπών, πιθανώς για την στερέωση χάλκινου αναθήματος.

⁴²⁸ IG A12. Μικρότερο, μη συγκολλώμενο τμήμα του σφονδύλου από το Μουσείο της Ολυμπίας με αρ. 978 συμπληρώνει την επιγραφή. Jeffery 1961, 324, αρ. 29, πίν. 62.

⁴²⁹ Το όνομα του γλύπτη απαντά σε σφόνδυλο αναθηματικού κίονα με 16 δωρικές ραβδώσεις, που φέρεται να βρέθηκε στην Μήλο, αφού παραλείπεται το εθνικό του (Βερολίνο, Μουσείο Περγάμου 1485). Η Jeffery ωστόσο (1961, 320, 324, αρ. 23) εικάζει πως οι δύο κίονες είναι προϊόντα του ίδιου γλύπτη λόγω των ομοιοτήτων της μορφής και των διαστάσεων των κίωνων.

⁴³⁰ McGowan 1993, 314, υποσημ. 4.

⁴³¹ McGowan 1993, 278.

⁴³² Δελφοί, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 789.

⁴³³ La Coste–Messelière 1942, 38.

⁴³⁴ Η επιγραφή είναι γραμμένη στο αλφάβητο της Φωκίδας, όπως και στον αναθηματικό κίονα, υπογεγραμμένο από τον Χαροπίνο τον Πάριο (Δελφοί, Αρχαιολογικό Μουσείο αρ. 997+3424) βλ. Jeffery 1961, 101, αρ. 4· 102, αρ. 6.

6.3 Συμπεράσματα

Η μελέτη των ευρημάτων της Αίγινας επιβεβαιώνει πως οι αναθηματικοί κίονες δωρικού ανεγείρονται ήδη από τα τέλη του 6^{ου} αι. π.Χ., περίοδο που τοποθετούνται και τα οι πρώτοι λίθινοι ιωνικοί αναθηματικοί κίονες, που εντοπίζονται στις Κυκλάδες.

Οι διαστάσεις των κιονοκράνων και των κίωνων δεν βρίσκουν παράλληλα στην αρχιτεκτονική, καθώς το μέγεθος τους είναι ανάλογο του αναθήματος, που προορίζονταν να στηρίζουν. Τα κιονόκρανα από την Αίγινα αποτυπώνουν την παράλληλη εξελικτική πορεία των αναθηματικών κιονοκράνων και της μνημειακής αρχιτεκτονικής της εποχής με βάση τα σωζόμενα κατάλοιπα. Η αλληλεπίδραση αυτή παρατηρείται στην εξελικτική διαμόρφωση της κατατομής του εχίνου. Το φαινόμενο αυτό γίνεται αντιληπτό και στα αναθηματικά κιονόκρανα της Νεμέας και του Άργους.

Τα κιονόκρανα από την Κορώνη και τον Τάραντα αναδεικνύουν από την άλλη μία διαφορετική καλλιτεχνική έκφραση του δωρικού ρυθμού, καθώς διακοσμούνται από έξεργα ανάγλυφα μοτίβα. Έχουν καταρχήν ως σημείο αναφοράς τις βασικές φόρμες του δωρικού ρυθμού, τις οποίες όπως μεταπλάθουν μέσα από τα διακοσμητικά αυτά στοιχεία.

Ποικιλία χαρακτηρίζει τα αναθήματα, που θα επέστεφαν την κορυφή των δωρικών κιονοκράνων. Εκτός από τους λίθινους Κούρους, επιβεβαιώνεται η ανάρτηση χάλκινων αγγείων ή τρίποδων⁴³⁵, τα οποία συγκαταλέγονται μεταξύ των πρωιμότερων αναθημάτων εν γένει. Παρατηρείται ιδιαίτερη σύνδεση των αναθημάτων αυτών με το δωρικό⁴³⁶, αφού δεν έχει επιβεβαιωθεί αντίστοιχης μορφής αφιέρωμα σε ιωνικό κιονόκρανο.

Η αφιέρωση δωρικών κίωνων σχετίζεται με τις Κυκλάδες προς τα τέλη του 6^{ου} αι.π.Χ. Την περίοδο αυτή καθιερώνεται η δωρική αρχιτεκτονική της περιοχής, η οποία διαμορφώνεται υπό την επίδραση της ιωνικής αρχιτεκτονικής παράδοσης. Τα λίγα σχετικά ευρήματα προέρχονται στην πλειοψηφία τους από μη κυκλαδικά ιερά. Το λείο υποτραχήλιο, το προφίλ του εχίνου, η απουσία ραβδώσεων στην περιφέρεια του

⁴³⁵ Οι αναθηματικοί τρίποδες στο ιερό του Πτώιου Απόλλωνα αποκαθίστανται σε δωρικούς κίονες, αν και η απουσία κιονοκράνων από τα ευρήματα, δεν μπορούν να επαληθεύσουν την υπόθεση. Papalexakis 2008, 274, εικ. 14–5.

⁴³⁶ Για την απεικόνιση αγγείων σε κίονες στην αγγειογραφία, πρβ. Neils 1992, 37, εικ. 23.

κίονα και η μικρή διάμετρος των κίωνων, που μαρτυρεί τη ραδινότητά τους, είναι μερικά από τα στοιχεία που κληροδοτεί η αρχιτεκτονική στους αναθηματικούς κίονες.

7. ΑΝΑΘΗΜΑΤΙΚΟΙ ΚΙΟΝΕΣ ΧΩΡΙΣ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΟ Ή ΜΕ ΥΠΟΤΥΠΩΔΟΥΣ ΜΟΡΦΗΣ ΚΙΟΝΟΚΡΑΝΟ

7.1. Μορφολογικά χαρακτηριστικά

Από την εξέταση των αναθηματικών μνημείων κυρίως από την Ακρόπολη των Αθηνών προκύπτει ένας τύπος κίωνων που συγκροτείται από μονολιθικό αρράβδωτο κίονα, στην έδρα του οποίου στηρίζεται απευθείας η πλίνθος του αναθήματος, χωρίς την παρεμβολή κιονοκράνου, και κίονες, αντίστοιχης μορφής, με συμφυές το κιονόκρανο.

Αξίζει να σημειωθεί πως η κατάσταση διατήρησης τους επιτρέπει σε πολλές περιπτώσεις την συνολικότερη αποκατάσταση των μνημείων και των διαστάσεών τους, όπως και των επιγραφών που διατηρούν στην περιφέρεια του κορμού τους. Ειδικότερα, η διαμόρφωση της έδρας των κίωνων αυτών στοιχειοθετεί, όπως θα δούμε, ως επί το πλείστον τη στήριξη χάλκινων αγαλμάτων και αγγείων.

Τέτοιο παράδειγμα αποτελεί ο κίονας ΣΙ⁴³⁷ από την Ακρόπολη [εικόνα 141]. Πρόκειται για κίονα από πεντελικό μάρμαρο, με μέγιστο σωζόμενο ύψος 1.40 μ. και άνω διάμετρο 0.225 μ.⁴³⁸. Ο κίονας φέρει ιδιαίζουσα αδρά επεξεργασμένη επιφάνεια⁴³⁹, με εξαίρεση μια κατακόρυφη ταινία πλάτους 0.05 μ. και μήκους 0.93 μ., στην οποία εγγράφεται η αφιερωτική επιγραφή κατά τον σύνηθες τρόπο ξεκινώντας από πάνω και με κατεύθυνση από αριστερά προς τα δεξιά:

⁴³⁷ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 6960.

⁴³⁸ Kissas 2000, 232, αρ. B184· Raubitschek 1939, 45, αρ. 42.

⁴³⁹ Οι αδρά επεξεργασμένες επιφάνειες έχουν χαρακτηριστεί από την Keesling (2010, 126) ως «αρχιτεκτονική αναθύρωση» ή «ψευδοαναθύρωση». Παρόμοια είναι η διαμόρφωση σε τμήμα αρράβδωτου σφόνδυλο που ανήκε σε αναθηματικό κίονα, με οριζόντια επιγραφή «Ἐμπεδία δεκάτεν ἀνέθεκεν [τ]εῖ Ἀθ[ε]να-ία». Βλ. Kissas 2000, 244, αρ. B217· Kaczko 2016, 264–66, αρ. 68.

Χσενοκλέες : ἀνέθεκεν : Σοσινέο⁴⁴⁰

Στην άνω έδρα σώζει κυκλικής διατομής εσοχή διαμέτρου 0.15 μ., με κυρτή την κάτω επιφάνεια, υποδοχή που θα ταίριαζε στη βάση ενός μεταλλικού αγγείου. Στο πλαίσιο αυτό, οι οπές στα άκρα της εσοχής θα ενισχύονταν με μεταλλικούς συνδέσμους για την καλύτερη στερέωση του αγγείου⁴⁴¹. Το μνημείο χρονολογείται βάσει των γραμμάτων της επιγραφής μεταξύ 500–480 π.Χ.⁴⁴².

Παρόμοια επεξεργασία παρουσιάζει αντίστοιχου τύπου αναθηματικός κίονας Σ2⁴⁴³, με την επιγραφή ωστόσο να είναι οριζόντια χαραγμένη στο ανώτερο τμήμα του κίονα σε πλαίσιο που φέρει λειασμένη επιφάνεια [εικόνα 142]. Από την πολύ αποσπασματικά σωζόμενη επιγραφή μπορούμε να τοποθετήσουμε τον κίονα στο 480 π.Χ.⁴⁴⁴:

Εὐπρ [—].

Η ιδιαιτερότητα του μνημείου αυτού έγκειται στο ότι αποτελεί το μοναδικό αναθηματικό κίονα του είδους που έχει αποκατασταθεί με πλίνθο, η οποία διατηρεί μέρος των ποδιών λίθινης Κόρης (Μουσείο Ακρόπολης αρ. 425)⁴⁴⁵.

Μονολιθικοί αναθηματικοί κίονες χωρίς κιονόκρανο επιβιώνουν και τα πρώιμα κλασικά χρόνια, όπως επιβεβαιώνει παράδειγμα από την Αίγινα [εικόνα 143]. Συγκεκριμένα στο ιερό του Ελλάνιου Ζευ ανευρέθηκε λείος κίονας Σ3 με επιγραφή σε τέσσερις στίχους, που διατάσσονται κατακόρυφα στον κίονα⁴⁴⁶:

Ηὸς τόδ' ἄγαλμ' ἀνέθεκε | Φιλόστρατός: ἔστ' ὄνυμ' αὐτοί |

Πατρὶ δε τοῖ τενο Δαμο | φόον ονυμα.⁴⁴⁷

Στην άνω έδρα φέρει τραπεζοειδή υποδοχή με αποστρογγυλεμένες τις απολήξεις για την ανάρτηση πλίνθου, λίθινου ή χάλκινου αγάλματος. Η μορφή του κίονα παραπέμπει σε αυτήν των αντίστοιχων κίωνων από την Ακρόπολη, διαφέρουν ωστόσο

⁴⁴⁰ IG I³ 690.

⁴⁴¹ Η Keesling (2005, 417, υποσημ. 84) διατείνεται την αποκατάσταση χάλκινης υδρίας, καθώς η διάμετρος και η κυρτότητα της υποδοχής αντιστοιχούν σε παραδείγματα ποδιών αρχαϊκών χάλκινων υδριών.

⁴⁴² Fouquet 2020, 106.

⁴⁴³ Ο κίονας δε φέρει αρίθμηση. (Άλλοτε Αθήνα, Επιγραφικό Μουσείο αρ. 6328).

⁴⁴⁴ Kissas 2000, 235, αρ. B190.

⁴⁴⁵ Raubitschek 1939/40, 28· 47, αρ. 45.

⁴⁴⁶ Mc Gowan 1993, 480–82, αρ. 146.

⁴⁴⁷ IG IV. 7. Η επιγραφή σήμερα δεν είναι ορατή.

στις διαστάσεις. Η πολύ μεγαλύτερη άνω διάμετρος του κίονα (0.540 μ.) συνεπάγεται και μεγαλύτερο ύψος κίονα⁴⁴⁸. Η μορφή της υποδοχής⁴⁴⁹ και η επιγραφή τοποθετούν το μνημείο μεταξύ 480–470 π.Χ.⁴⁵⁰.

Στο μεταίχμιο των κίωνων χωρίς και εκείνων με συμφυές κιονόκρανο, μπορεί να τοποθετηθεί ο αναθηματικός κίονας Σ4⁴⁵¹, καθώς η ανώτερη απόληξη του δηλώνεται με ένα υβριδικής μορφής κιονόκρανο [εικόνα 144]. Πρόκειται για κίονα συνολικού ύψους 1.175 μ. με αποκατεστημένη τετράγωνη βάση (ύψος 0.23, πλάτος 0.535 μ.) από μάρμαρο πεντελικό⁴⁵². Ο κίονας παρουσιάζει διευρυμένη άνω διάμετρο (0.29 μ.) σε σχέση με την κάτω διάμετρο του που είναι μόλις 0.255 μ. Το χαρακτηριστικό αυτό δε χαρακτηρίζει τους υπόλοιπους αναθηματικούς κίονες, οι οποίοι έχουν ελαφρά μείωση πιθανώς για λόγους αισθητικούς.

Στο άνωτερο τμήμα ο κίονας σχηματίζει αβακοειδή επίστεψη διαμέτρου 0.30 μ. και ύψους 0.07 μ., η οποία πιθανώς να προστάτευε την επιγραφή από τη διάβρωση εξαιτίας της βροχής⁴⁵³. Τα δύο προαναφερθέντα στοιχεία καθιστούν τον κίονα μοναδικό μεταξύ των αναθηματικών κίωνων.

Η επιφάνεια έδρασης του κίονα διατηρεί στην εσοχή της ορθογώνια χάλκινη πλάκα (0.24 x 0.085 μ.), καθώς και δύο χάλκινα καρφιά σε κάθε πλευρά της πλάκας. Η θέση των οπών στην χάλκινη πλάκα μαρτυράει την προσάρτηση μορφής με προτεταμένο το αριστερό πόδι, πιθανώς Κούρου, μεγέθους μικρότερο του φυσικού ή Αθηνάς Προμάχου⁴⁵⁴. Ιδιαίτερης σημασίας αποτελεί η αφιερωτική επιγραφή που διατάσσεται κιονηδόν:

Φαρθένε εν άκροπόλει Τελεσίνοσ | ἄγαλμ' άνέθεκεν

⁴⁴⁸ Συγκρίσιμο ως προς τις διαστάσεις αποτελεί αρράβδωτος μονολιθικός κίονας (άνω διάμετρος 0.5 μ.) με ορθογώνια υποδοχή στην έδρα για προσάρτηση αγάλματος που βρέθηκε στην Παροικιά της Πάρου και χρονολογείται στα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ Η σωζόμενη επιγραφή ωστόσο περιλαμβάνει θρησκευτική διάταξη, με την οποία αποτρέπει την προσέλευση Δωριέων, καθώς και δούλων στο ιερό της Κόρης. Jeffery 1961, 305, αρ. 39· 412, πίν. 56.

⁴⁴⁹ Όμοια υποδοχή στο ανάθημα της κόρης του Εύθύδικου.

⁴⁵⁰ Jeffery 1961, 113, αρ. 15.

⁴⁵¹ Μουσείο Ακρόπολης αρ. 6505.

⁴⁵² Kissas 2000, 232–33, αρ. B186.

⁴⁵³ Την ίδια λειτουργία εξυπηρετούσαν τα προεξέχοντα κυμάτια κοντά στην κορυφή κιονίσκων από τον Κεραμεικό, χρονολογημένων στα τέλη του 4^{ου} αι. π.Χ Karg 1943, 35, πίν. 36.α· McGowan 1993, 566, υποσ. 5.

⁴⁵⁴ Την υπόθεση αυτή στηρίζει ο Kissas (2000, 231–32 αρ. B183), ο οποίος συγκρίνει τον Σ4 με αναθηματικό κίονα χωρίς κιονόκρανο πολύ απλής μορφής από το Επιγραφικό Μουσείο με αρ. 6318. Εν αντιθέσει ο Raubitschek (1949, 43) είχε υποστηρίξει την αποκατάσταση ίππου ή ιππέα.

Η επιγραφή υποβάλλει την ιδέα ενός ψαλμού, καθώς ο αναθέτης καλεί την Αθηνά για να εισακουστεί. Τα γράμματα της επιγραφής χρονολογούν το ανάθημα στα 500–480 π.Χ., ενώ ο Raubitschek εικάζει πως ο αναθέτης ταυτίζεται με τον Τελεσίνο, που διετέλεσε επώνυμος άρχοντας το 487/6 π.Χ.⁴⁵⁶

Στην πιο εξελιγμένη τους μορφή οι αναθηματικοί κίονες του τύπου φέρουν συμφυές κιονόκρανο απλής μορφής. Οι αποσπασματικά σωζόμενοι αναθηματικοί κίονες **Σ5**⁴⁵⁷ [εικόνα 145] και **Σ6**⁴⁵⁸ [εικόνα 146]— αν και ο τελευταίος έχει διπλάσιες διαστάσεις— φέρουν κοινά μορφολογικά στοιχεία⁴⁵⁹. Διαμορφώνονται με ορθογώνιο «αβακοειδές» κιονόκρανο, ενώ η επιφάνεια των κίωνων είναι επιμελημένη με επεξεργασία από οδοντωτή ξοῖδα. Οι ορθογώνιες υποδοχές στην άνω έδρα των κίωνων υποδηλώνουν την στήριξη πλίνθου ίσως μαρμάρινων αγαλμάτων, ενώ η ιδιαίτερα επιμήκης υποδοχή του Σ5 (0.15 x 0.057 μ., βάθος 0.035 μ.) πιθανώς να αντιστοιχούσε σε πλίνθο καθιστής μορφής⁴⁶⁰. Η κάτω έδρα του κιονοκράνου Σ6 σώζεται μικρό τμήμα του κίονα, ύψους 0.005 μ. και διάμετρο 0.210 μ.

Στο **Σ5** η αφιερωτική επιγραφή είναι χαραγμένη κατακόρυφα σε δύο στίχους:

Νεοκλείδες ἀνέθεκεν⁴⁶¹

ενώ στο **Σ6** σώζεται οριζόντια επιγραφή που καλύπτει όλη την επιφάνεια της πρόσοψής του κιονοκράνου:

Πείκον εὐχσάμενος κεραμεὺς δεκατέν ἀνέθεκεν τ' αθηναίαι⁴⁶²

⁴⁵⁵ IG I² 650.

⁴⁵⁶ Η υπόθεση βασίζεται αποκλειστικά στη σπανιότητα του ονόματος. Βλ. Raubitschek 1949, 43.

⁴⁵⁷ Αθήνα, Επιγραφικό Μουσείο αρ. 6356.

⁴⁵⁸ Αθήνα, Επιγραφικό Μουσείο αρ. 12750.

⁴⁵⁹ Σ5: Διάμετρος κίονα 0.140 μ., ύψος κιονοκράνου 0.075 μ. και πλάτος 0.173 μ. Βλ. Kissas 2000, 233–34, αρ. B187. Σ6: Διάμετρος κίονα 0.210 μ., ύψος κιονοκράνου 0.0113 μ. και πλάτος 0.25 μ. Βλ. Kissas 2000, 234–35, αρ. B188.

⁴⁶⁰ Raubitschek 1949, 47.

⁴⁶¹ IG I² 629· Ο Raubitschek (1949, 46, αρ. 43) χρονολογεί το μνημείο με βάση τα γράμματα μεταξύ 500–490 και πιθανολογεί πως συσχετίζεται με το Νεοκλείδη, που χαρακτηρίζεται ως καλός σε επιγραφές του 520–500π.Χ.

⁴⁶² Η επιγραφή χρονολογείται από τον Raubitschek (1949, 46–7, αρ. 44) στο α' τέταρτο του 5^{ου} αι. π.Χ. Το όνομα Πείκων είναι εξαιρετικά σπάνια, συναντάται σε επιγραφή αρχαϊκού βάρθρου στην Ακρόπολη (Αθήνα, Επιγραφικό Μουσείο αρ. 6362) και πιθανώς αφορά το ίδιο πρόσωπο. Bronner, 1935, 150–51, αρ. 2.

Οι αναθηματικοί κίονες κάθε τύπου εκλείπουν μετά το 480 π.Χ., το φαινόμενο αυτό καθίσταται ιδιαίτερα εμφανές στην Ακρόπολη των Αθηνών, όπου και η συγκέντρωση αναθηματικών κίωνων είναι πυκνότερη. Η παρουσία δύο αναθηματικών κίωνων με συμφυές κιονόκρανο θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ως κύκνειο άσμα των αναθηματικών κίωνων στην Ακρόπολη εν γένει.

Η διαμόρφωση του κιονοκράνου Σ7⁴⁶³ [εικόνα 147], που απαρτίζεται από κυκλικό άβακα, διαμέτρου 0.365 μ. και ύψους 0.090 μ. και κωνικό εχίνο, ύψους 0.075 μ. προσιδιάζει στην μορφή των αναθηματικών κιονοκράνων με κυκλικό εχίνο κοιλόκυρτου κυματίου⁴⁶⁴. Ο κίονας με άνω διάμετρο 0.250 μ., σώζεται σε ύψος 0.610 μ. Το κιονόκρανο στερείται της επιμελημένης επεξεργασίας και της γραπτής διακόσμησης των αντίστοιχων αρχαϊκών κιονοκράνων. Οι επιφάνειες είναι αδρομερώς λαξευμένες, τμήμα ωστόσο του άβακα είναι επιμελώς επεξεργασμένο για να αποτελέσει το υπόβαθρο οριζόντιας επιγραφής:

Τιμόθ[ε]ος Κόν[ονος ἀνέθηκεν]⁴⁶⁵

Η χρονολόγηση της επιγραφής μεταξύ 460–450 π.Χ. συντάσσεται με την ταύτιση του Τιμοθέου με τον γιο του Κόνωνα, που διετέλεσε επώνυμος άρχοντας το 462/1 π.Χ., και πατέρα του ναυάρχου Κόνωνα⁴⁶⁶.

Κλείνοντας, τον σύντομο αυτόν κατάλογο αυτού του είδους αναθηματικών κίωνων, ο Σ8⁴⁶⁷ [εικόνα 148] διαρθρώνεται από κίονα διαμέτρου 0.330 μ., ο οποίος απολήγει σε κυκλική στεφάνη, διαμέτρου 0.390 μ. και ύψους 0.040 μ., που επέχει θέση εχίνου, και σχεδόν τετράγωνο άβακα (0.395 x 0.400 μ., ύψος 0.085 μ.)⁴⁶⁸. Οι τραχείες επιφάνειες του άβακα υποβάλλουν την εντύπωση του ημιτελούς. Μία εκ των πλευρών είναι λειασμένη και φέρει επιγραφή με γραφή στοιχηδόν:⁴⁶⁹

⁴⁶³ Αθήνα, Επιγραφικό Μουσείο αρ. 6375.

⁴⁶⁴ Παράλληλα: Μουσείο Ακρόπολης με αρ. 6976 και Επιγραφικό Μουσείο με αρ. 6369.

⁴⁶⁵ IG I³ 863.

⁴⁶⁶ Δεν υπάρχουν ενδείξεις για το είδος του αγάλματος της ανάθεσης, πιθανολογείται είτε άγαλμα Αθηνάς, είτε αγάλματος που να μνημονεύει αθλητική νίκη. Δεν υπάρχουν ωστόσο πληροφορίες για τη ζωή του Τιμοθέου, που να προδιαθέτει κάποια συγκεκριμένη αφιέρωση. Davies 1971, 507· Raubitschek 1949, 49, αρ. 47.

⁴⁶⁷ Αθήνα, Επιγραφικό Μουσείο αρ. 6312.

⁴⁶⁸ McGowan 1993, 575.

⁴⁶⁹ Raubitschek 1949, 48, αρ. 46.

Η επιγραφή τοποθετεί το μνημείο στα 460–450 π.Χ.⁴⁷¹. Τον κίονα πιθανώς επέστρεφε λίθινο άγαλμα σε πλίνθο που αντιστοιχούσε στην ακανόνιστου σχήματος εσοχή στην άνω έδρα του κιονοκράνου, η οποία έφερε κεντρική οπή, διαμέτρου και βάθους 0.020 μ., πιθανώς για την υποδοχή λιωμένου μολυβιού που θα λειτουργούσε ως τóρμος στερέωσης.

7.2. Σύνοψη– Συμπεράσματα

Η διαμόρφωση των κίωνων αυτών δεν βρίσκει τυπολογικά παράλληλα στην μνημειακή αρχιτεκτονική. Οι αφιερώσεις περιλαμβάνουν αγάλματα, αλλά και μεταλλικά αντικείμενα, όπως αγγεία. Η ίδρυση αναθηματικών κίωνων στην Ακρόπολη με την μορφή που εξετάστηκαν φθίνει μετά το 480 π.Χ. Ελάχιστοι αναθηματικοί μονολιθικοί κίονες με υποτυπώδους μορφής κιονόκρανο επιβιώνουν έως τα μέσα του 5^{ου} αι. π.Χ.. [εικόνα 149]. Οι λόγοι που τα μνημεία αυτά εκλείπουν πρέπει να αναζητηθούν στα ιστορικά συμφραζόμενα της εποχής.

Η ίδρυση αναθηματικών κίωνων συνιστά πολυδάπανη διαδικασία συγκριτικά με άλλου τύπου αγαλματικές βάσεις, όπως τα βάθρα. Στα μέσα του 5^{ου} αι.π.Χ. η οικοδομική δραστηριότητα επικεντρώνεται στην ανέγερση των μνημείων εκείνων που θα εξάρουν την ισχύ της αθηναϊκής πολιτείας. Οι αναθηματικοί κίονες αποτελούσαν τον απόηχο της αίγλης των αριστοκρατικών οικογενειών του 6^{ου} αι.π.Χ., εικόνα που αντιτίθεται στη φυσιογνωμία, που η αθηναϊκή πολιτεία ήθελε να συνθέσει.

Συνοψίζοντας, η γένεση των αναθηματικών κίωνων επιβεβαιώνεται από τα λίθινα μέλη κίωνων που χρονολογούνται στον ύστερο 6^ο αι. π.Χ.. Οι αναθηματικοί κίονες με Σφίγγα στην επίστεψη υπερβαίνουν σε μνημειακότητα τους σύγχρονους ναούς των ιερών, στοιχείο που εγείρει ερωτήματα σχετικά με την ύπαρξη ή μη προγενέστερων αναθηματικών κίωνων. Τα σωζόμενα αρχαιολογικά κατάλοιπα δεν συνηγορούν στην παραπάνω υπόθεση. Είναι ωστόσο δυνατή η ίδρυση αναθηματικών κίωνων με φέρουσες αγαλματικές μορφές από ξύλινο κορμό και επίστεψη λίθινου κιονοκράνου;

⁴⁷⁰ IG I³ 865.

⁴⁷¹ Fouquet 2020, 144, αρ. 2.20.

Η θέση των αναθηματικών κίωνων στα ιερά, εκτός στεγασμένων οικοδομημάτων, καθιστά τα μνημεία εκτεθειμένα στα καιρικά φαινόμενα, γεγονός που προωθεί την αποσάθρωση του ξύλινου στελέχους. Επομένως, ακόμα κι αν υποθέσουμε ότι ξύλινα πρότυπα προϋπήρχαν, το χαμηλό προσδόκιμο ζωής του υλικού τους δεν ευνοεί την συστηματική ίδρυση μνημείων, που ήταν προορισμένα να προπαγανδίζουν «εις το διηνεκές» τους αναθέτες που τα αφιέρωναν.

Από τα εξεταζόμενα μέλη αναθηματικών κίωνων συνάγεται πως η πλειοψηφία των αναθηματικών κίωνων προέρχεται από το ιερό της Ακρόπολης των Αθηνών, καθώς και τα κυκλαδικά ιερά. Σποραδικά παραδείγματα προέρχονται από τα υπόλοιπα ιερά του ελλαδικού χώρου. Η συστηματική ανέγερση των αναθημάτων στα προαναφερθέντα ιερά καθιστά την αφιέρωση αναθηματικών κίωνων πρακτική που ταυτίζεται με τις Κυκλάδες και την Αθήνα. Φαίνεται να δημιουργούνται δύο διαφορετικές σχολές, οι οποίες επιδίδονται στη δημιουργία αναθηματικών κίωνων, υιοθετώντας στοιχεία από την εντόπια μνημειακή αρχιτεκτονική, με την οποία παρουσιάζουν κατά περίπτωση μικρότερη ή μεγαλύτερη συνάφεια.

Αξιοσημείωτη αποτελεί η περίπτωση των κίωνων με εχίνο κυκλικής διατομής, ο οποίος δημιουργήθηκε προκειμένου να εξυπηρετήσει αναθηματικούς σκοπούς. Δεν αποκλείεται ωστόσο να αντλεί έμμεσα τα πρότυπά του από αρχιτεκτονικά παραδείγματα. Η αναμόρφωση του και η αναθηματική λειτουργία του πιστοποιείται από τη συστηματική παρουσία του στην Ακρόπολη.

Παρά την ομαδοποίηση με βάση την αρχιτεκτονική διάπλαση των ιωνικών, αιολικών και δωρικών κιονοκράνων, παρατηρείται ποικιλία ως προς τις διαστάσεις και το διάκοσμό τους, στοιχεία που δεν συνάδουν πάντοτε με τις επιταγές της μνημειακής αρχιτεκτονικής. Η σύνθεση των αναθηματικών κίωνων καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από τις επιδιώξεις και την οικονομική δυνατότητα του αναθέτη, καθώς και από τον αγαλματικό τύπο που επρόκειτο να στεγάσουν. Εν αντιθέσει, η μορφή των δομικών κίωνων υπαγορεύεται από τις ανάγκες στήριξης της ανωδομής ενός ναϊκού οικοδομήματος.

Τέλος, στο ερώτημα αν οι αναθηματικοί κίονες συγκεκριμένου ρυθμικού συστήματος αντιστοιχούν σε συγκεκριμένους αγαλματικούς τύπους δεν επικυρώνεται. Το είδος του γλυπτού που θα στήριζαν στην κορυφή τους πηγάζει από τις διαστάσεις της επιφάνειας των κιονοκράνων. Οι επιμήκεις διαστάσεις των κυκλαδικών ιωνικών

κιονοκράνων ανταποκρίνονται καλύτερα στις ανάγκες έδρασης μίας Σφίγγας. Το ίδιο ισχύει και για τα κυκλικά κιονόκρανα με λίθινες Κόρες στην κορυφή. Τα παραπάνω κιονόκρανα είχαν προτιμηθεί για την στήριξη συγκεκριμένων αγαλματικών τύπων, χωρίς να προορίζονται αποκλειστικά γι αυτά. Επισημαίνεται η επίστεψη καθιστών μορφών σε κιονόκρανα με κυκλικό εχίνο, καθώς και η πιθανή στήριξη Σφίγγας στο δωρικό κιονόκρανο της Αίγινας. Συνεπώς, δε μπορούν να ανιχνευτούν συμβολικές προεκτάσεις πίσω από την επιλογή αρχιτεκτονικών ρυθμών και τύπων γλυπτών.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βαλαβάνης, Π. 2010. «Σκέψεις ως προς τις ταφικές πρακτικές για τους νεκρούς της μάχης του Μαραθώνος». Στο *Μαραθών. Η μάχη και ο αρχαίος δήμος.*, επιμ. Κ. Μπουραζέλης και Κ. Μειδάνη, 73–98. Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Βερσάκης, Φ. 1917. «Το ιερόν του Κορύνθου Απόλλωνος». *ΑΕ* 1916 (2): 65–118.
- Δοντάς, Γ. 1969. «Βάσις αρχαϊκού αναθήματος της Ακροπόλεως». *ΑΑΑ* 2 (2): 157–58.
- . 1969. «Νέα μαρμαρίνη αναθηματική βάσις αρχαϊκών χρόνων εις την Ακρόπολιν». *ΑΑΑ* 5 (2): 84–6.
- Θέμελης, Π. 2018. «Το Ταφικό Μνημείο Κ3 στο Γυμνάσιο της αρχαίας Μεσσήνης». *Θέματα Αρχαιολογίας* 2 (2): 188–203.
- Καββαδίας, Π. 1886. «Ανασκαφαί ἐν τῇ Ἀκροπόλει». *ΑΕ* 1886: 73–82.
- Καρακάση, Κ. 2017. *Αρχαϊκές Κόρες*. Αθήνα: Άγρα.
- Κοτζιάς, Ν.Χ. 1955. «Ἀνασκαφαί τῆς βασιλικῆς τοῦ Λαυρεωτικοῦ Ὀλύμπου ὑπὸ Ν. Κοτζιᾶ». *Prakt* 1952: 92–128.
- Κοντολέων, Ν.Μ. 1931-32. «Εὐρεθεῖσαι ἐπιγραφαί ἐν Πάρῳ και Νάξῳ». *ArchDelt* 14: 49-50.
- . 1952. «Νέαι ἐπιγραφαί περὶ του Αρχιλόχου εκ Πάρο». *ArchEph* 91: 32–95.
- . 1968. «Πάρια Ἴωνικά Κιονόκρανα». *ΑΑΑ* 1: 178–81.
- Κουρουγιώτης, Κ. 1928. «Τό ἱερόν τοῦ Ἀπόλλωνος τοῦ Ζωστήρος». *ArchDelt* 11: 9–53.
- Λαμπρινουδάκης, Β.Κ. 1979. «Ἀνασκαφές Νάξου ὑπὸ Β. Κ. Λαμπρινουδάκη». *Prakt* 1979: 249–58.
- . 1980. «Ἀνασκαφή Νάξου ὑπὸ Βασιλείου Κ. Λαμπρινουδάκη». *Prakt* 1977: 378–86.
- Ορλάνδος, Α.Κ. 1961. «Πάρος». *Ergon* 1960: 176–85.

———. 1963. «Αναστηλώσεις και συντηρήσεις μνημείων. Πάρος». *Ergon* 1962: 185–93.

———. 1966. «Ανασκαφή της παλαιοχριστιανικής βασιλικής “Τριών Εκκλησιών Πάρου”». *Prakt* 1960: 250–62.

Παπαδοπούλου, Ζ. 2019. «Ιωνικό ενεπίγραφο κιονόκρανο». Στο *Από τον νότο στον βορρά. Αποικίες των Κυκλάδων στο βόρειο Αιγαίο*, επιμ. Ε. Στεφανή, Ε. Τσαγκαράκη και Α. Αρβανιτάκη. Θεσσαλονίκη: Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης.

Σφυρόερα, Α. 2011. «Νάξος: συμβολές στην αρχαιολογία και ιστορία του νησιού από τη γεωμετρική έως και την αυτοκρατορική εποχή». Διδ. διατρ., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ).

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Amandry, P. 1944. «Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce de 1943 à 1945». *BCH* 68–9: 422–45.

———. 1953. *La Colonne des Naxiens et le Portique des Athéniens. FdD II, 11, Topographie et architecture. Le sanctuaire d'Apollon*. Paris: E. de Boccard.

Audiat, J. 1933. *Le Trésor des Athéniens. FdD II, 9, Topographie et architecture. Le sanctuaire d'Apollon*. Paris: E. de Boccard.

Bakir, G. 1981. *Sophilos: ein Beitrag zu seinem Stil*. Keramikforschungen 4. Mainz: Phillip von Zabern.

Barletta, B. 1990. «An "Ionian Sea" Style in Archaic Doric Architecture». *AJA* 94(1): 45–72.

———. 2001. *The Origins of the Greek Architectural Orders*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.

———. 2017. *The Sanctuary of the Athena at Sounion*. Princeton: American School of Classical Studies at Athens.

- Bentz, M. 1998. *Panathenäische Preisamphoren: Eine athenische Vasengattung und ihre Funktion vom 6.–4. Jahrhundert v. Chr.* Basel: Vereinigung der Freunde Antiker Kunst.
- Betancourt, P.P. 1977. *The Aeolic Style in Architecture. A Survey of its Development in Palestine, the Halikamassos Peninsula and Greece, 1000–500 B.C.* Princeton: University Press.
- Bizard, L. 1920. «Fouilles du Ptoïon (1903) II. Inscriptions». *BCH* 44: 228–36.
- Boardman, J. 1959. «Chian and Early Ionic Architecture». *AntJ* 39: 170–218.
- Borrmann, R. 1890. *Olympia: Die Baudenkmäler von Olympia. Τόμος 2, Olympia: die ergebnisse der von dem Deutschen Reich veranstalteten ausgrabung, im auftrage des Königlich preussischen ministers der geistlicher, unterrichts- und medicinal-angelegenheiten.* Berlin: A. Asher & Co.
- Bourguet, É. 1914. *Les ruines de Delphes.* Paris: Hachette Livre.
- Broneer, O. 1935. «Excavations on the North Slope of the Acropolis in Athens, 1933–1934». *Hesperia* 4 (2): 109–88.
- Bruneau, Ph. 1981. «Deliaca (IV)». *BCH* 105(1): 79–125.
- Cassels, J. 1955. «The Cemeteries of Cyrene». *PBSR* 23: 1–43.
- Chamoux, F. 1953. *Cyrène sous la monarchie des Battiades. BÉFAR* 177. Paris: Depositaire de Boccard.
- Coulton, J.J. 1979. «Doric Capitals: A Proportional Analysis». *BSA* 74: 81–153.
- Daly, L. 1939. «An Inscribed Doric Capital from the Argive Heraion». *Hesperia* 8: 165–69.
- Daux, G. 1962. «Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1961». *BCH* 86: 629–974
- . 1963. «Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1962». *BCH* 87: 689–878.
- . 1966. «Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1965». *BCH* 90: 854–55.

- Degrassi, N. 1981. *Lo Zeus stilita di Ugento*. Roma: G. Bretschneider.
- Delorme, J. 1947/48. «Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1947». *BCH* 71–2: 423–71.
- Diller, A. 1937. *Race Mixture Among the Greeks Before Alexander*. Urbana: The University of Illinois.
- Dinsmoor, W.B. 1950. *The architecture of ancient Greece: an account of its historic development*. London/ New York: B.T. Batsford Ltd.
- Drees, L. 1968. *Olympia: Gods, Artists, and Athletes*. New York/ Washington D.C.: Frederick A. Praeger Inc.
- Eckerman, C. 2012. «Cockfighting and the Iconography of Panathenaic Amphorae». *Illinois Classical Studies* 37: 39-50.
- Edwards, C. M. 1985. «Greek Votive Reliefs to Pan and the Nymphs». Διδ. Διατρ., New York University.
- Fiechter, E.R., και H. Thiersch. 1906. *Aegina—das Heiligtum der Aphaia*. 2 τόμοι. Munich: Adolf Furtwängler.
- Fiechter, E.R. 1918. «Amyklæ. Der Thron des Apollon». *Jdl* 33: 107–245.
- Flacelière, R. 1929. «Dédicaces de l'époque aitolienne à Delphes». *BCH* 53: 19–33.
- Fouquet, F. 2020. «Kapitel II. Dekorative (Un)fertigkeit. Zum Prozess des Beschreibens auf einer Gruppe von spätarchaischfrühklassischen Statuenbasen aus Athen». Στο *Schreiben auf statuarischen Monumenten. Aspekte materialer Textkultur in archaischer und frühklassischer Zeit*, επιμ. N. Dietrich, J. Fouquet και C. Reinhardt, 103–46. Berlin, Munich, Boston: Walter de Gruyter GmbH.
- Friedländer, P. 1948. *Epigrammata: Greek inscriptions in verse from the beginnings to the Persian Wars*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Gardiner, E.N. 1910. *Greek Athletics Sports and Festivals*. London: Macmillan.
- Graef, B., Langlotz, E. Wolters, P. Zahn, R. και P. Hartwig. 1933. *Die antiken Vasen von der Akropolis zu Athen*. Τόμος 2. Berlin: de Gruyter.
- Gruben, G. 1960. «Die Kapitelle des Heratempels auf Samos». Διδ. Διατρ. TU München.

- . 1963. «Das archaische Didymaion» *Jdl* 78: ,1963, 78–177.
- . 1965. «Die Sphinx–Saule von Aigina». *AM* 80: 170–208.
- . 1972. «Kykladische Architectur». *MüJb* 23: 7–36.
- . 1982. «Naxos und Paros. Vierter vorläufiger Bericht über die Forschungskampagnen 1972-1980, 2. Klassische und hellenistische Bauten auf Paros». AA: 621-689
- . 1996. «Die Entstehung des griechischen Tempels». Στο *Klassische Bauforschung*, 66-109. München: Hirmer Verlag GmbH.
- . 2000. *Ιερά και ναοί των αρχαίων Ελλήνων*. Μτφ. Δ. Ακτσελή. Αθήνα: Ινστιτούτο του βιβλίου- Α. Καρδαμίτσα.
- Hellmann, M. 1992. *Recherches sur le vocabulaire de l'architecture grecque, d'après les inscriptions de Délos*. *BÉFAR* 278. Athènes, Paris: Depositare de Boccard.
- Harrison, E.B. 1956. «Archaic Gravestones from the Athenian Agora». *Hesperia* 25(1): 25–45.
- . 1971. «The Victory of Kallimachos». *GRBS* 12: 5–24.
- Herdt, G. και M. Wilson Jones. 2008. «Scanning ancient building components». *Photogrammetrie- Fernerkundung- Geoinformation* 4: 245–51.
- Hermann, K. 1984. «Spätarchaische Votivsäulen in Olympia». *AM* 99: 121–43.
- Hoffelner, K., και M. Kerschner. 1996. *Die Sphinxsäule: Votivträger, Altäre, Steingeräte*. Alt–Ägina 2. 4. Mainz am Rhein: Phillip von Zabern.
- Jacob–Felsch, 1969. *Die Entwicklung griechischer statuen Basen und die Aufstellung der Statuen*. Waldsassen/Bayern: Stiftland–Verlag K.G.
- Jeffery, L.H. 1962. «The Inscribed Gravestones of Archaic Attica». *BSA* 57: 115–53.

Jeffery, L.H. 1963. *The Local Scripts of Archaic Greece: A Study of the Origin of the Greek Alphabet and Its Development from the Eighth to the Fifth Centuries B.C.* 2^η εκδ. Oxford: Oxford University Press.

Isler, H.P. 1978. *Das archaische Nordtor und seine Umgebung im Heraion von Samos. Samos 4. Bauaufnahme und Baubeschreibung.* Bonn: Habelt.

Kaczko S. 2016. *Archaic and Classical Attic Dedicatory Epigrams. An Epigraphic, Literary, and Linguistic Commentary.* Trends in Classics- Supplementary Volumes 33. Berlin: De Gruyter.

Karo, G 1943. *An Attic cemetery: excavations in the Kerameikos at Athens under Gustav Oberlaender and the Oberlaender Trust.* Philadelphia: The Oberlaender Trust.

Karouzou, S. 1968. *National Archaeological Museum Collection of Sculpture a Catalogue.* Athens: General Direction of Antiquities and Restoration.

———. 1978. «Ein Kandelaber-Kapitell aus Orchomenos». *Boreas* 1: 9–18.

Kawerau G., 1907. «Eine ionische Säule von der Akropolis zu Athen». *JDI* 22: 197–207.

Keesling, C.M. 2005. «Patrons in Athenian Votive Monuments of the Archaic and Classical Periods: Three Studies». *Hesperia* 74: 395–426.

———. 2010. «The Callimachus Monument on the Athenian Acropolis and Athenian Commemoration of the Persian Wars». Στο *Archaic and Classical Greek Epigram*, επιμ. M. Baumbach, I. Petrovic και A. Petrovic, 100–30. Cambridge: Cambridge University Press.

Kirchhoff, W. 1988. *Die Entwicklune des ionischen Volutenkapitells im 6. und 5. Jahrhundert und seine Entstehung.* Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH.

Kissas, K. 2000. *Die attischen Statuen– und Stelenbasen archaischer Zeit.* Bonn: Dr. Rudolf Habelt GmbH.

Korres, M. 1996. «Ein Beitrag zur Kenntnis der attisch-ionischen Architektur». Στο *Säule und Gebälk. Zu Struktur und Wandlungsprozess griechisch-römischer Architektur. (Bauforschungskolloquium in Berlin vom 16. bis 18. Juni 1994)*, επιμ. E.-L. Schwandner, 90-113. Mainz: Philipp von Zabern.

- . 1997. «An early Attic Ionic Capital and the Kekropion on the Athenian Acropolis». Στο *Greek Offering, Essays on Greek Art in honour of John Boardman*, επιμ. O. Palagia, 95–107. Oxford: Oxbow Books Limited.
- . 2017. «Το Τρόπαιον του Μαραθώνος. Αρχιτεκτονική τεκμηρίωση». Στο *Giornata di studi nel ricordo di Luigi Beschi: Italiano, Filelleno, Studioso Internazionale. (Atti della Giornata di Studi Atene 28 novembre 2015)*, επιμ. E. Greco, 149–202. Athens: Scuola Italiana di Atene.
- La Coste–Messelière, P. «Chapiteaux doriques de Delphes». *BCH* 66–67: 22–67.
- Langlotz, E. 1939. *Die Koren*. Τόμος 1. *Die archaischen Marmorbildwerke der Akropolis*. Επιμ. H. Schrader. Frankfurt am Main: V. Klostermann.
- Mallwitz, A. 1982 «Ein holzerner Untersatz aus Olympia». Στο *Praestant interna: Festschrift für Ulrich Hausmann*, επιμ. B. von Freytag, 261–70. Tübingen: Wasmuth.
- Marcadé, J. 1953. *Recueil des signatures de sculpteurs grecs*. Τόμος 1. Paris: E. de Boccard.
- . 1974. «Chapiteaux circulaires et chapiteaux doriques de colonnes votives déliennes». *BCH* 98(1): 299–331.
- Martin, R. 1973. «Compléments à l'étude des chapiteaux ioniques de Délos». *BCH Suppl.* 1: 371–98.
- McGowan, E.P. 1993. «Votive columns of the Aegean Islands and the Athenian Acropolis in the Archaic period». Διδ. διατρ., New York University.
- . 1995. «Tomb Marker and Turning Post: Funerary Columns in the Archaic Period». *AJA* 99(4): 615–32.
- . 1997. «The Origins of the Athenian Ionic Capital». *Hesperia* 66: 209–33.
- Mertens D. 2006. *Städte und Bauten der Westgriechen: Von der Kolonisation bis zur Krise am Ende des 5. Jh. v. Chr.* Munich: Hirmer Verlag.
- Miller, S. G. 1973. «The date of the West Building at the Argive Heraion». *AJA* 77: 9–18.

- Neils, J. 1992. *Goddess and polis: the Panathenaic Festival in ancient Athens*. Princeton: Princeton University Press.
- Ohnesorg, A. 1982. «Der dorische Prostylos des Archilocheion auf Paros». *AA* 1982: 271–90.
- . 1993. «Parische Kapitelle». Στο *Les Grands Ateliers d'architecture dans le monde égéen du VIe siècle av. J.–C. (Actes du colloque d'Istanbul, 23–25 mai 1991)*, επιμ. J. des Courtils και J. Ch. Moretti, 111–18. *Varia Anatolica* 3. Istanbul: Institut Français d'Études Anatoliennes-Georges Dumézil.
- . 2004. «A small votive capital from Kythera». *BSA* 99: 283–89.
- . 2017. «Island–Ionic and Island–Doric architecture on the Cyclades. An Overview». Στο *Les sanctuaires archaïques des Cyclade*, επιμ. A. Mazarakis-Ainian, 55–72. Rennes: Presses Universitaires de Rennes.
- Osborne, R. 1996. *Greece in the Making, 1200-479 BC*. London: Routledge.
- Pakkanen, J. 2009. «A tale of three drums: an unfinished Archaic votive column in the Sanctuary of Poseidon at Kalaureia». *Opuscula* 2: 167–79.
- Pariante, A. 1994. «Chronique des fouilles et découvertes archéologiques en Grèce en 1993». *BCH* 118: 695–866.
- Replat, J., και Ch. Picard 1924. «Recherches sur la topographie du Hiéron délien». *BCH* 48: 217–63.
- Plassart, A. 1928. *Les Sanctuaires et les cultes du Mont Cynthe. Délos* 11. Paris: E. de Boccard.
- . 1950. *Inscriptions de Délos: Périodes de l'amphictyonie ionienne et de l'amphictyonie attico-délienne*. Paris: Éditions Honoré Champion.
- Popkin, M.L. 2012, «Roosters, Columns and Athena on early Panathenaic prize Amphoras». *Hesperia* 81 (2): 207–35.
- Puchstein, O. 1887. *Das Ionische Kapitell*. Berlin: Von Georg Reimer.

Raubitschek, A.E. 1938, «Zur Technik und Form der altattischen Statuenbasen». *BIABulg* 12: 132–81.

———. 1939–40. «Early Attic Votive Monuments». *BSA* 40: 17–37.

———. 1940. «Two Monuments Erected after the Victory of Marathon». *AJA* 44(1): 53–9.

———. 1949. *Dedications from the Athenian Akropolis; a catalogue of the inscriptions of the sixth and fifth centuries B.C.* Επιμ. L.H Jeffery. Cambridge. Mass.: Archaeological Institute of America.

Richter, G.M.A. 1944. *Archaic Attic Gravestones*. Martin Classical Lectures X. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

———. 1970. *Kouroi: archaic Greek youths: A study of the development of the Kouros type in Greek sculpture*. 3^η έκδ. London: Phaidon Press Ltd.

Ridgway, B.S. 1985. «Late Archaic Sculpture». Στο *Greek Art: Archaic into Classical*, επιμ. C.G. Boulter, 9–10. Leiden: E.J. Brill.

Roland, M.R. 1972. «Chapiteaux ioniques de Thasos». *BCH* 96(1): 303–25.

———. 1973. «Compléments à l'étude des chapiteaux ioniques de Délos». *BCH* 1: 371–98.

Papalexakis, N. 2008. «Boiotian Tripods: The Tenacity of a Panhellenic Symbol in a Regional Context». *Hesperia* 77: 251–82.

Partida, E. 2009. «From hypaethral depots to hypaethral exhibitions, casting light on architecture and society in 4th–3rd BC Delphi». *AM* 124: 273–324.

Payne, H. 1936. *Archaic Marble Sculpture from The Acropolis - A Photographic Catalogue*. London: The Crescet Press.

Poulsen, F. 1920. *Delphi*. Μτφ. G.C. Richards. London: Gyldendal.

Samaras, V. 2012–13. «An Archaic Marble Sphinx from Ayios Nikitas on Siphnos». *Annali di Archaeologia e Storia Antica* 19–20: 127–41.

- Schüller, M. 1985. «Die dorische Architektur der Kykladen in Spatarchaischer Zeit». *Jdl* 100: 319–98.
- Servais, J. 1980. *Aliki. Τόμος 1, Les deux sanctuaires*. Επιμ. J.P. Soldini, A. Lambraki και T. Kozelj. Paris: E. de Boccard.
- Shear, L.T. 2016. *Trophies of Victory: Public Building in Periklean Athens*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Sheedy, K.A. 1988. «An Archaic Sphinx from Siphnos». *BSA* 83: 363–73.
- Shoe, L.T. 1936. *Profiles of Greek mouldings*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- . 1996. «Athenian Ionic capitals from the Athenian Agora». *Hesperia* 65: 121–74.
- . 1993. «The Athenian Ionic Capital». *Studies in the History of Art* 43: 314–25.
- . 1996. «Athenian Ionic capitals from the Athenian Agora». *Hesperia* 65: 121–74.
- Theodorescu, D. 1974. *Chapiteaux ioniques de la Sicile méridionale*. Naples: Publications du Centre Jean Bérard.
- . 1980. *Le chapiteau ionique grec: essai monographique*. Genève: Librairie Droz.
- Tiverios, M. 2007. «Panathenaic Amphoras». Στο *The Panathenaic Games. (Proceedings of an International Conference held at the University of Athens, May 11-12, 2004)*, επιμ. O. Palagia και A. Spetsieri-Choremi 2007, 1–19. Oxford: Oxbow books.
- Trowbridge, S.B.P. 1888. «Archaic Ionic Capitals Found on the Akropolis». *AJA* 4 (1): 22–7.
- Valavanis, P. 2019. «What stood on top of the Marathon trophy». Στο *From Hippias to Kallias. Greek Art in Athens and beyond. 527–449 B.C.*, επιμ. O. Palagia και E. Sioumpara, 145–56. Athens: Acropolis Museum Editions.
- Vallois, R. 1966. *L'architecture hellénique et hellénistique à Délos jusqu'à l'éviction des Déliens (166 av. J.C.)*. Τόμος 1, *Les monuments*. *BÉFAR* 157. Paris: Depositaire de Boccard.

- . 1978. *L'architecture hellénique et hellénistique à Délos jusqu'à l'éviction des Déliens 166 av. J.C.* Τόμος 2.1, *Grammaire historique de l'architecture délienne*. BÉFAR 157. Paris: Depositaires de Boccard.
- Vanderpool, E. A. 1966. «Monument to the Battle of Marathon». *Hesperia* 35(2): 93–106.
- Vollkommer, R. 1991. «Zur Deutung der Löwenfrau in der frühgriechischen Kunst». *AM* 106: 47-64.
- Waldstein, C. 1902. *The Argive Heraeum*. Τόμος Ι, *General Introduction, Geology, Architecture, Marble Statuary, and Inscriptions*. Boston, New York: Houghton, Mifflin, & Co.
- Walter, H. 1960. «Sphingen». *A&A* 9: 63-72.
- Wesenberg, B. 1971. *Kapitelle und Basen: Beobachtungen zur Entstehung der griechischen Säulenformen*. Düsseldorf: Rheinland-Verlag.
- . 1996. «Die Entstehung der griechischen Säulen- und Gebälkform in der literarischen Überlieferung der Antike». Στο *Säule und Gebälk. Zu Struktur und Wandlungsprozess griechisch-römischer Architektur*. (Bauforschungskolloquium in Berlin vom 16.-18. Juni 1994), επιμ. E.-L. Schwandner, 1-15. Mainz: Philipp von Zabern.
- White, D. 1971. «The Cyrene Sphinx, its Capital and its Column». *AJA* 75: 47–55.
- Wiegand, T. 1941. *Didyma: Die Baubeschreibung*, Τόμος 1. Mainz: Philipp von Zabern.

Εικόνες

Εικ. 1.α. Χάρτης που δείχνει τη διασπορά των αναθηματικών κίωνων στον ελλαδικό χώρο. Οι τόποι εύρεσης σημειώνονται με κόκκινο χρώμα.

(Πηγή: https://www.plato-dialogues.org/tools/gk_wrld.htm)

Εικ. 1.β. Χάρτης των Κυκλάδων. Με κόκκινο χρώμα σημειώνονται οι τόποι εύρεσης αναθηματικών κίωνων και αναθηματικών γλυπτών.

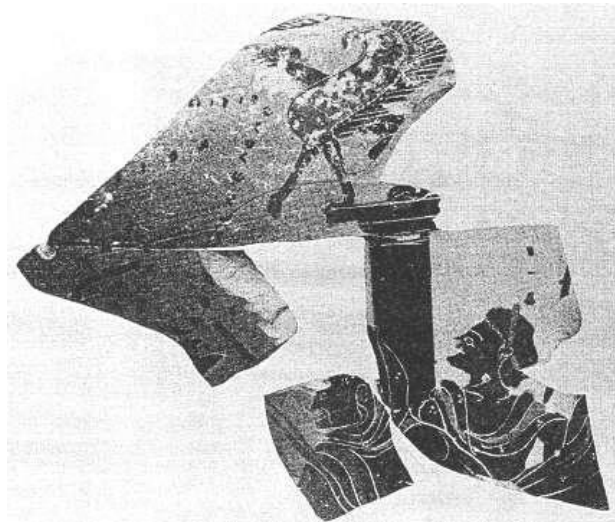
(Πηγή: <http://earlyworldhistory.blogspot.com/2012/04/cyclades.html>)

Εικ. 2. Μελανόμορφος αμφορέας. Μέσα 6^{ου} αι.π.Χ. Μάχη Ηρακλή με το Λιοντάρι της Νεμέας. (Πηγή: Neils 1992, αρ. κατ. 20.

Εικ. 3. Μελανόμορφος κρατήρας. Λονδίνο, Βρετανικό Μουσείο αρ. Β260. (Πηγή: Neils 1992, 66, εικ. 42b)

Εικ. 4. Τμήμα μελανόμορφης υδρίας. 525–500 π.Χ. Συλλογή του Heribert Cahn (Πηγή: Vollkommer 1991, πίν. 3)

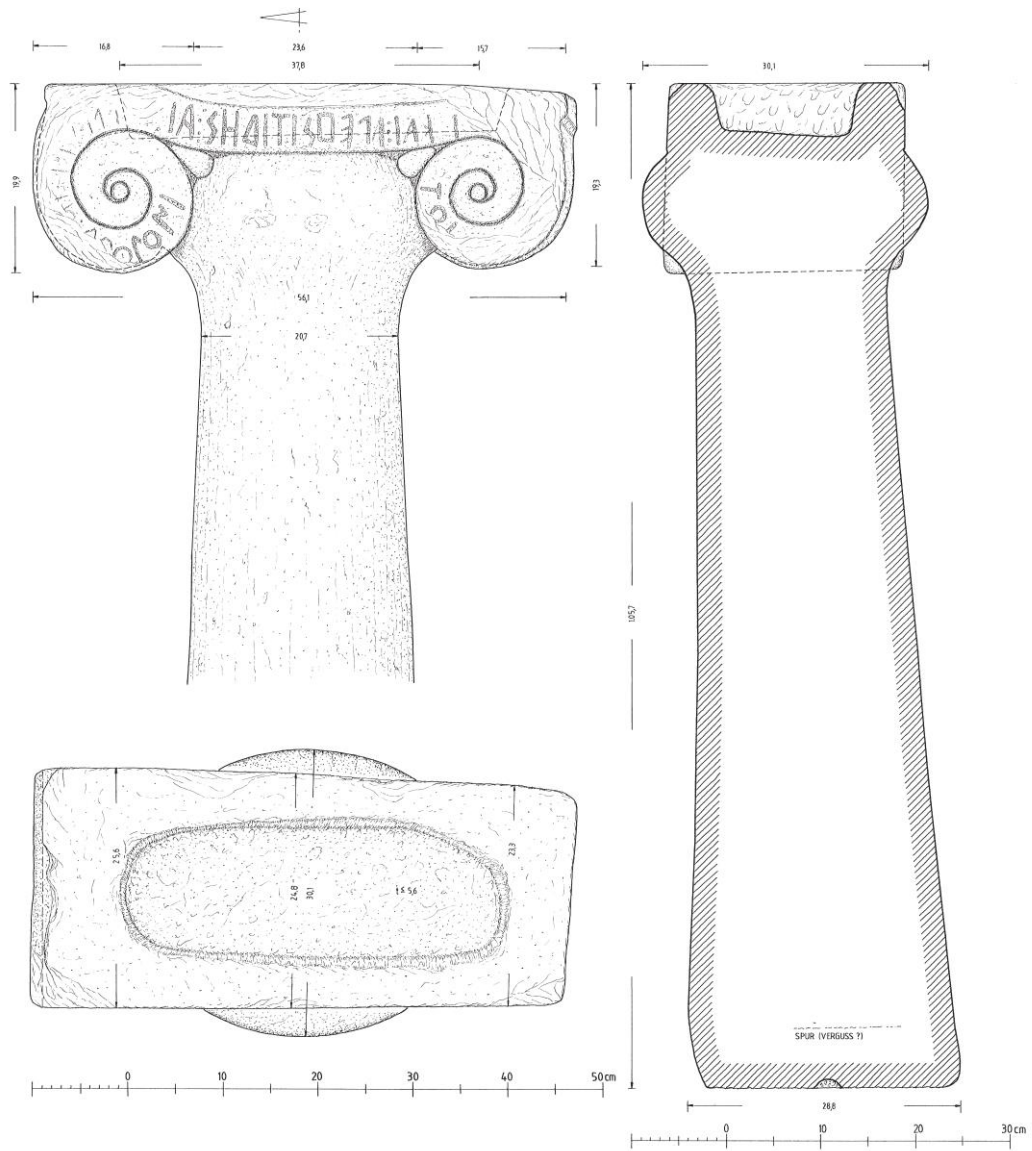

Εικ. 5. Αττικό ερυθρόμορφο πινάκιο. Περ. 570 π.Χ. Μουσείο Βατικανού αρ. 16541.

(Πηγή: <https://m.museivaticani.va/content/museivaticani-mobile/en/collezioni/musei/museo-gregoriano-etrusco/sala-xix-emiciclo-inferiore-collezione-dei-vasi-ceramica-atti/kylix-attica-del-pittore-di-edipo.html>)

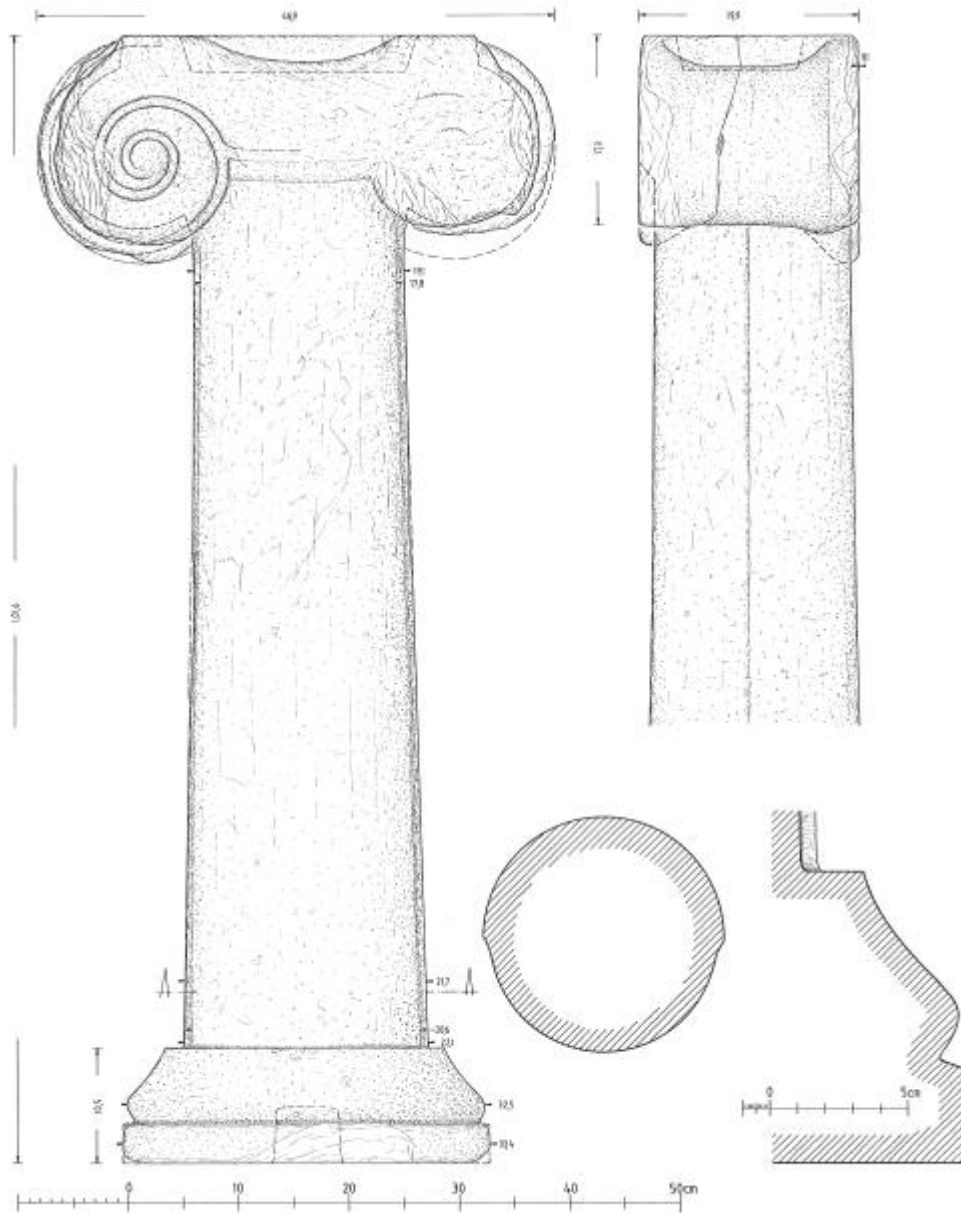
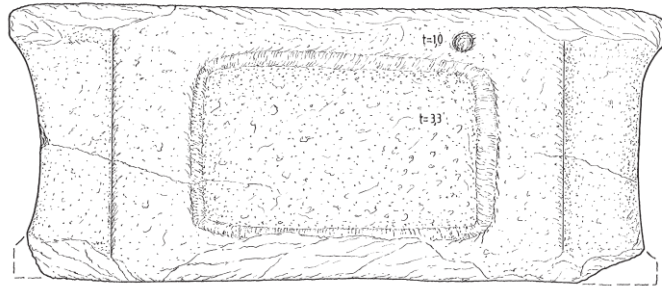

Εικ. 6. Παναθηναϊκός αμφορέας του Ζ. Ευφίλητου. 540–530 π.Χ. Μητροπολιτικό Μουσείο Τέχνης την Νέας Υόρκης αρ. 14.130.12. (Πηγή: Porkin 2012, 209, εικ. 2)

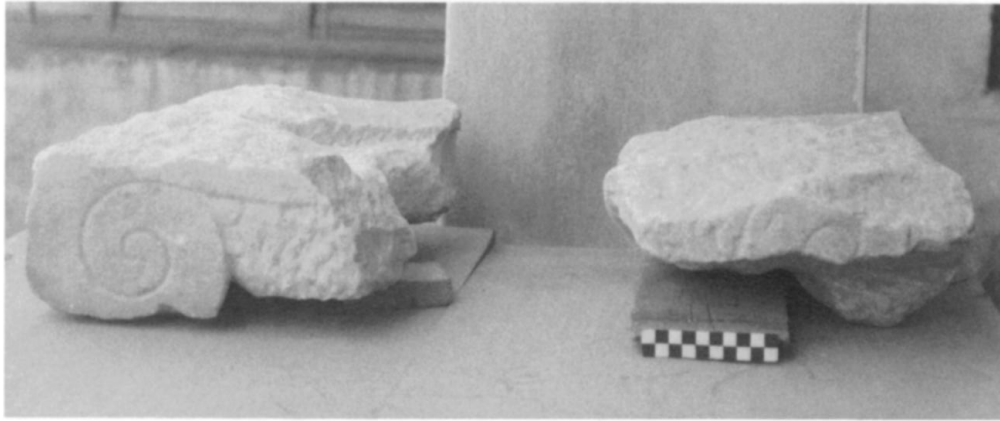

Εικ. 7. Σαγκρί. Σχεδιαστική αποκατάσταση αναθηματικού κίονα **I1**.

(Πηγή: Lambrinouidakis και Ohnesorg 2020, πίν. 84)

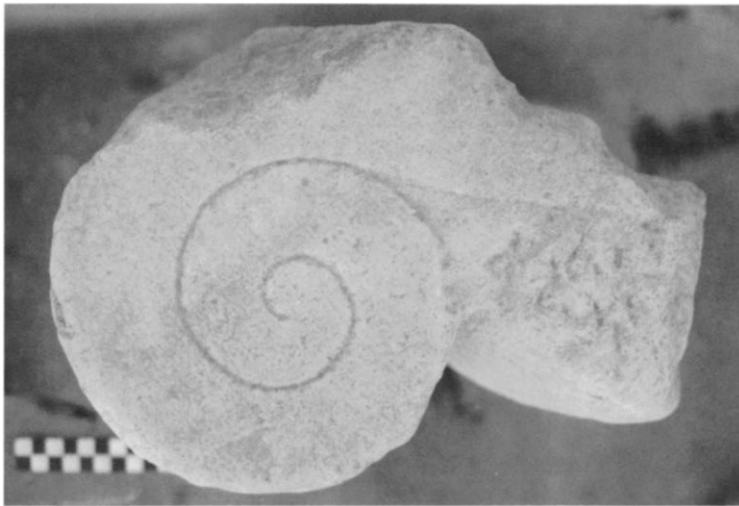

Εικ. 8. Σαγκρί. Σχεδιαστική αποκατάσταση αναθηματικού κίονα I2. (Πηγή: Gruben 1989, εικ. 3)

Εικ. 9. Δήλος. Πρόσοψη ιωνικού κιονοκράνου I3.

(Πηγή: McGowan 1997, πίν. 59d)

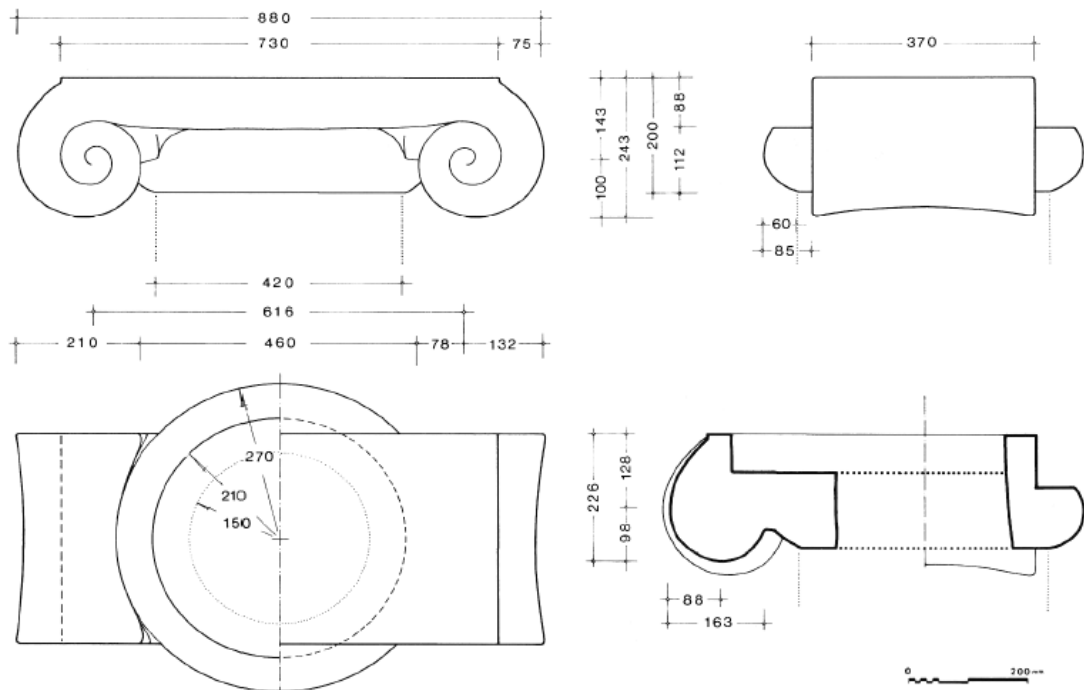

Εικ. 10. Δήλος. Πρόσοψη ιωνικού κιονοκράνου I4.

(Πηγή: McGowan 1997, πίν. 60a)

Εικ. 11. Δήλος. Άνω έδρα κιονοκράνου I4.(Πηγή: McGowan 1997, πίν. 60.b)

Εικ. 12. Δήλος. Σχεδιαστική αποκατάσταση ιωνικού κιονοκράνου **I4**.

(Πηγή: Martin 1973, 386, εικ. 13)

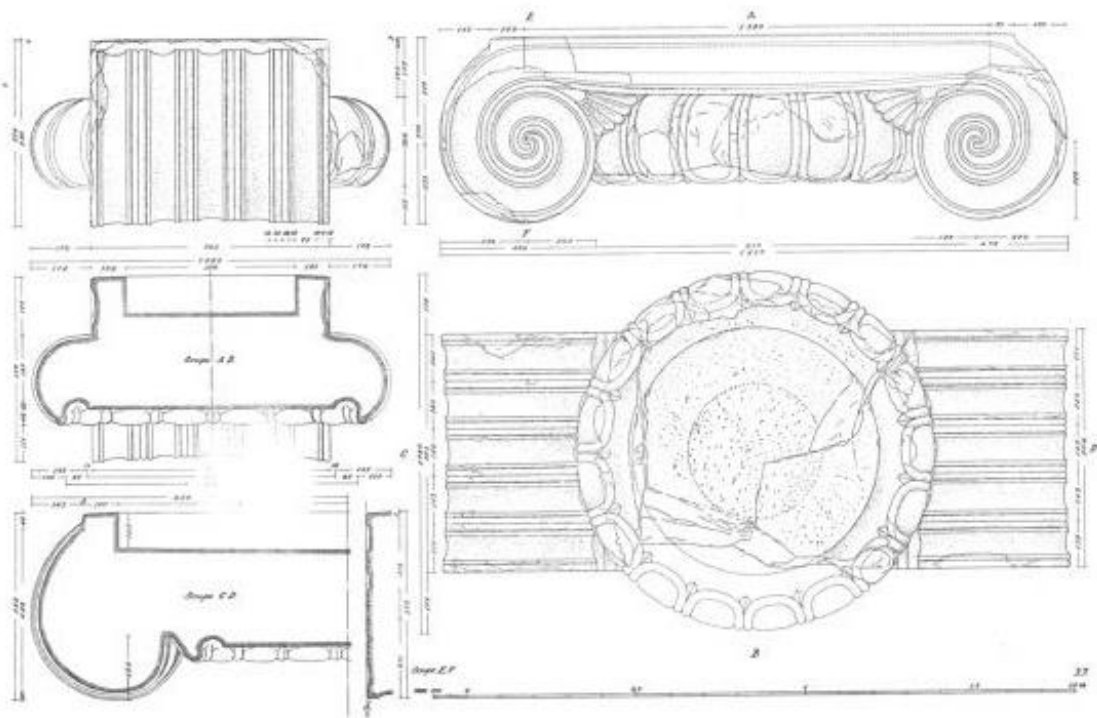
Εικ. 13. Δήλος. Σωζόμενο τμήμα της έλικας του κιονοκράνου **I5**.

(Πηγή: McGowan 1997, πίν. 60.c)

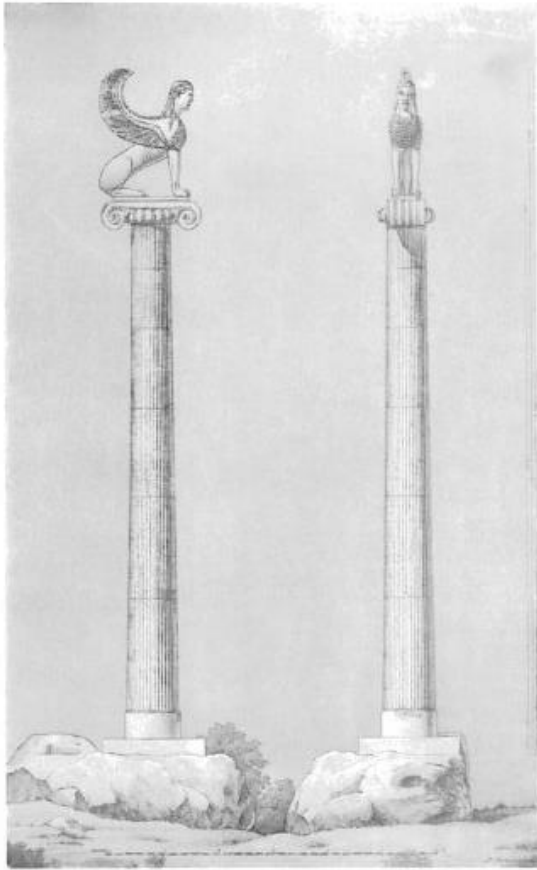
Εικ. 14. Δελφοί. Πρόσοψη αναθηματικού κιονοκράνου Σφίγγας των Ναξίων.

(Πηγή: Amandry 1953, πίν. XII.1)

Εικ. 15. Δελφοί. Σχεδιαστική αποκατάσταση κιονοκράνου Σφίγγας των Ναξίων.

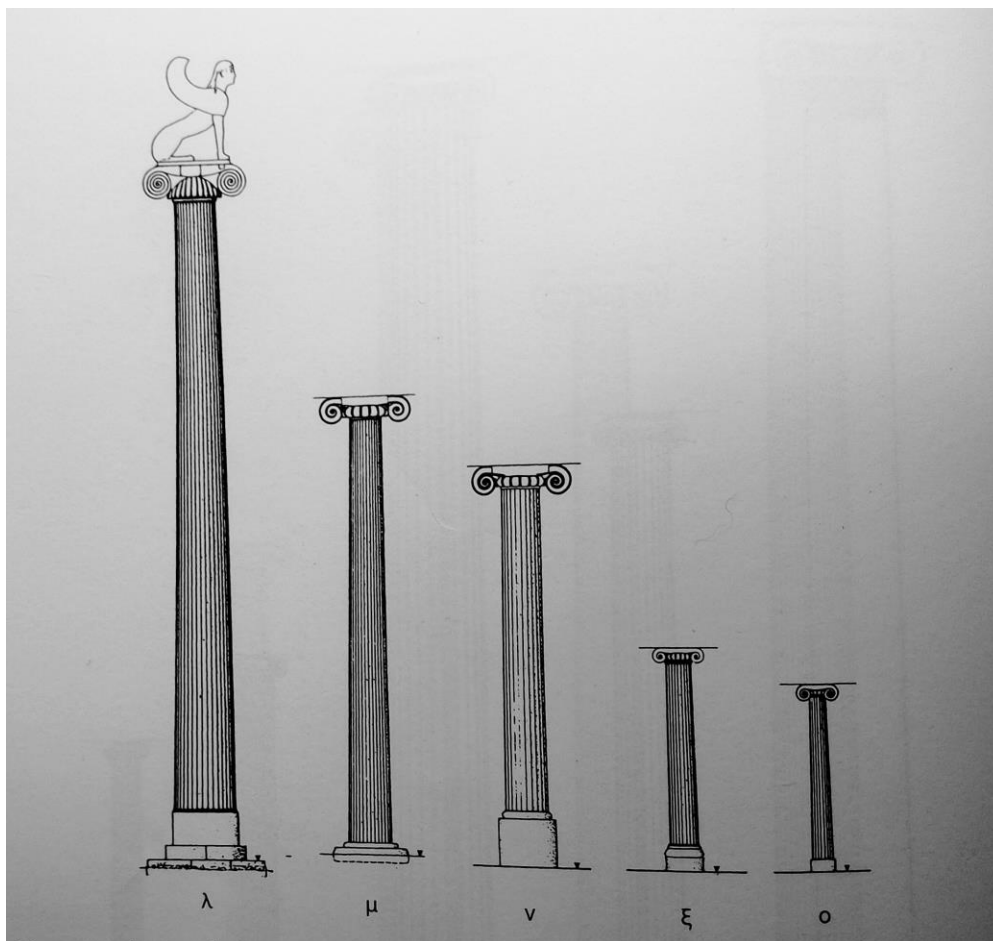
(Πηγή: Amandry 1953, πίν. XI)

Εικ. 16. Δελφοί. Σχεδιαστική αποκατάσταση αναθηματικού κίονα Σφίγγας των Ναξίων.
Σχέδιο Υ. Fomine. (Πηγή: Amandry 1953, πίν. IV)

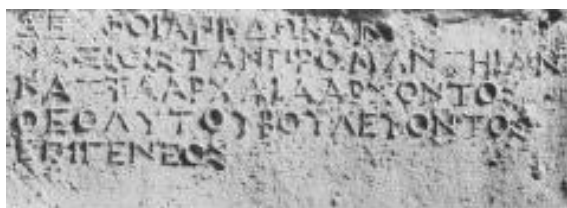

Εικ. 17. Δελφοί. Βάση αναθηματικού κίονα της Σφίγγας των Ναξίων,
(Πηγή: Amandry 1953, πίν. VI.1)

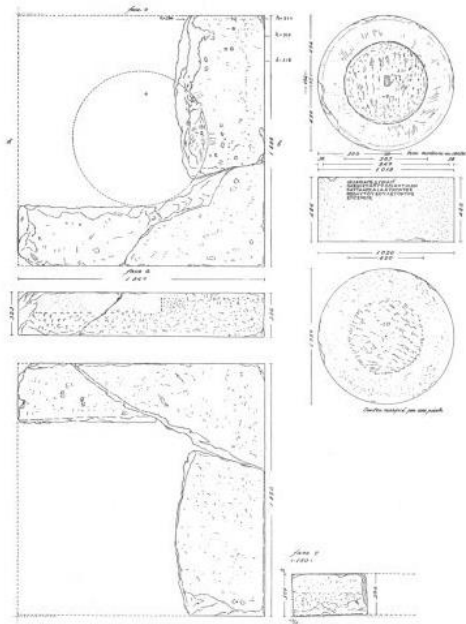

Εικ. 18. Νησιωτικοί ιωνικοί κίονες (1:175) λ. Κίονας της Σφίγγας, Αίγινα 600–580 π.Χ. μ. Εσωτερικός κίονας ναού IV, Ύρια Νάξου, 580–550 π.Χ. ν. Εξωτερικός Κίονας Ναού IV, Ύρια Νάξου. ξ. Προστώο των Ναξίων, Δήλος 560–550 π.Χ. ο. Στοά των Ναξίων

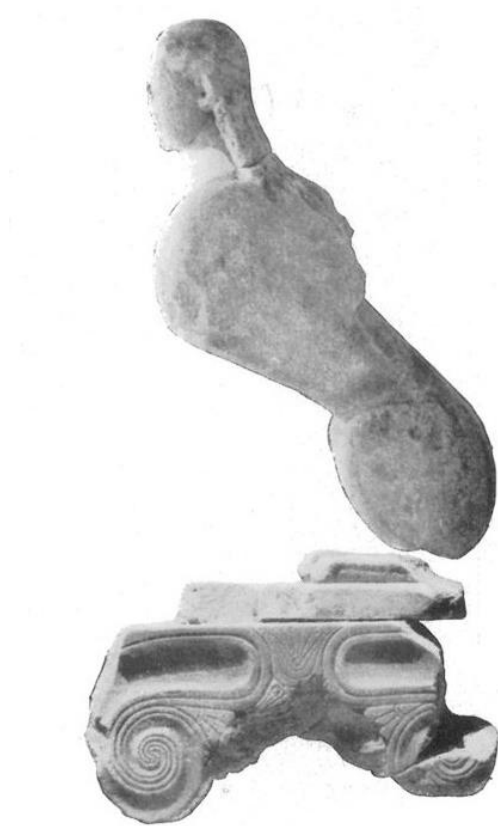
(Πηγή: Gruben 2000, 352, εικ.267)

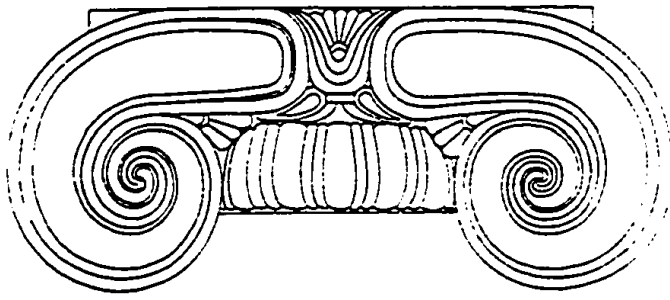
Εικ. 19. Δελφοί. Επιγραφή στην κυλινδρική βάση του αναθηματικού κίονα της Σφίγγας των Ναξίων. (Πηγή: Amandry 1953, πίν. VI.5)

Εικ. 20. Δελφοί. Σχεδιαστική αποκατάσταση του βάθρου του κίονα της Σφίγγας των Ναξίων.
 (Πηγή: Amandry 1953, πίν. V)

Εικ. 21. Δήλος. Αναθηματικό κιονόκρανο της Σφίγγας της Δήλου.
 (Πηγή: Amandry 1953, πίν. XV.3)

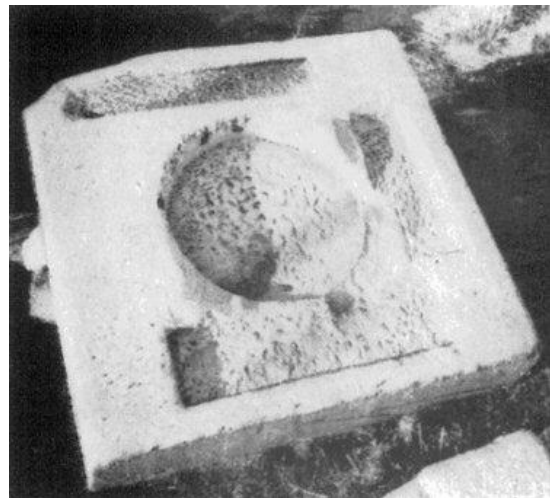
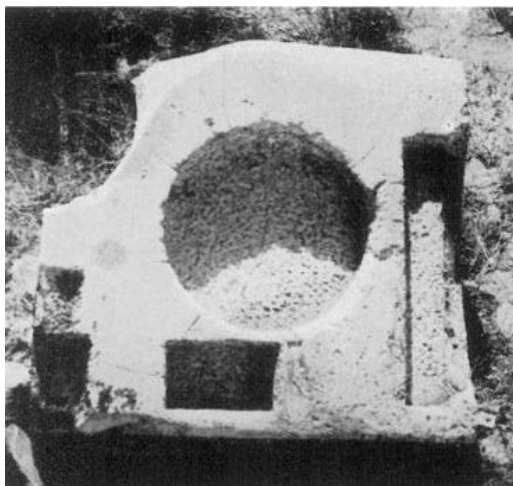

Εικ. 22. Δήλος. Σχεδιαστική αποκατάσταση πρόσοψης δηλιακού κιονοκράνου.

(Πηγή: McGowan 1993, πίν. 3)

Εικ. 23. Δήλος. Όψεις αναθηματικού δηλιακού κιονοκράνου. (Πηγή: Amandry 1953, πίν. XVI 4, 5)

Εικ. 24. Δήλος. Βάσεις αναθηματικών δηλιακών κιονοκράνων. (Πηγή: Amandry 1953, πίν. XVII.1, 2)

Εικ. 25. Πάρος. Πρόσοψη αναθηματικού παριανού κιονοκράνου.

(Πηγή: Daux 1963, 826, εικ. 18)

Εικ. 26. Πάρος. Κάτω έδρα αναθηματικού παριανού κιονοκράνου.

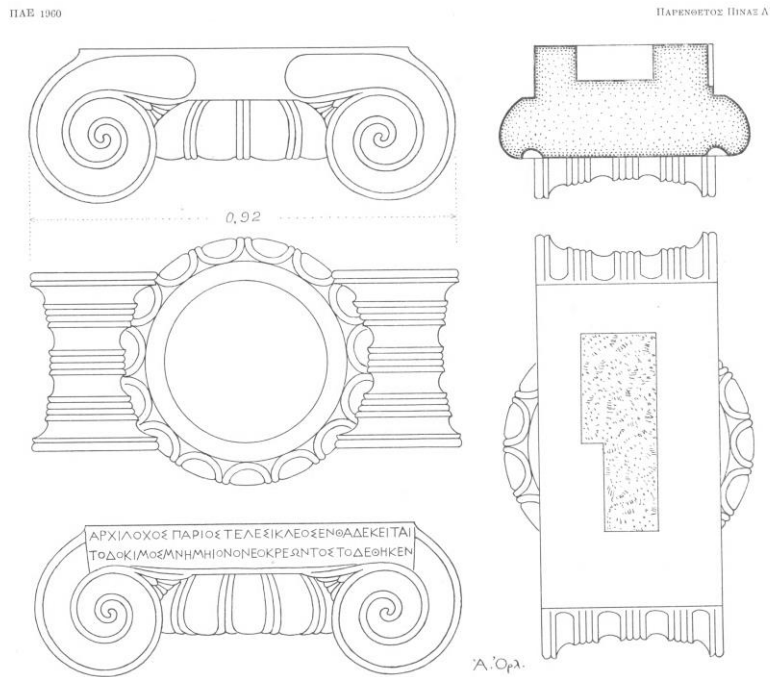
(Πηγή: Daux 1963, 826, εικ. 19)

Εικ. 27. Πάρος. Πρόσοψη κιονοκράνου με επιγραφή από το Αρχιλόχειο.
(Πηγή: Παπαδοπούλου 2019, αρ. κατ.309)

Εικ. 28. Πάρος. Πρόσοψη παριανού κιονοκράνου από το Αρχιλόχειο.
(Πηγή: Παπαδοπούλου 2019, αρ. κατ. 309)

Εικ. 29. Πάρος. Σχεδιαστική αποκατάσταση κιονοκράνου από το Αρχιλόχειο. (Πηγή: Ορλάνδος 1960, πίν. Α)

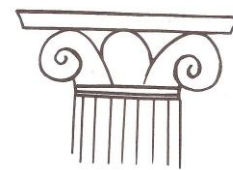
Εικ. 30. Ωρωπός. Πρόσοψη κιονοκράνου από το Συκάμινο.

(Πηγή: <https://www.2steps.gr/index.asp?xkey=1617>)

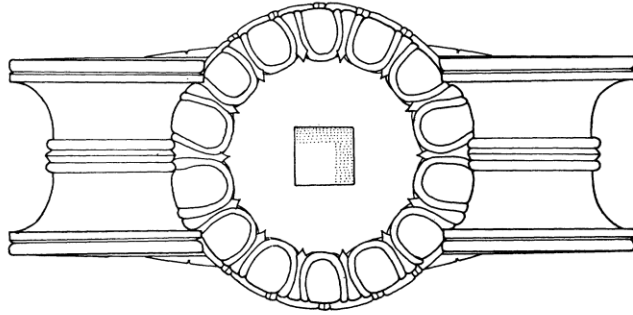
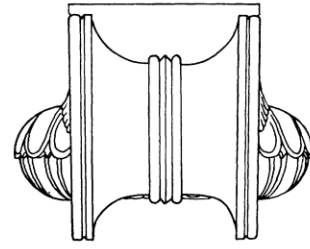
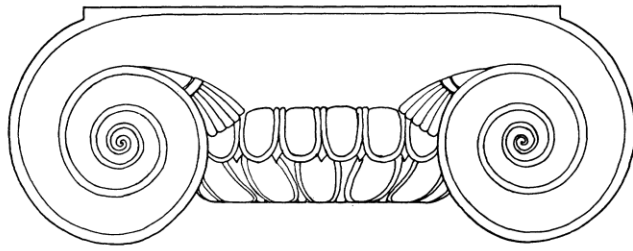

Εικ. 31. Ερυθρόμορφη πελίκη από το Μουσείο του Λούβρου με αρ. G228, Ζωγράφος του Συλέα

(Πηγή: [https://www.beazley.ox.ac.uk/xdb/asp/recordDetailsLarge.asp?recordCount=1&id={AEC62C2F-0E02-43F1-AFC7-4459621EE6C1}&fileName=IMAGES200%2FFR09%2FCVA%2EFR09%2E424%2E3%2F&returnPage=&start=\)](https://www.beazley.ox.ac.uk/xdb/asp/recordDetailsLarge.asp?recordCount=1&id={AEC62C2F-0E02-43F1-AFC7-4459621EE6C1}&fileName=IMAGES200%2FFR09%2FCVA%2EFR09%2E424%2E3%2F&returnPage=&start=)))

Εικ. 32. Σχεδιαστική αποκατάσταση κίονα από την πελίκη του Λούβρου G228. (Πηγή: Betancourt 1971, 109, εικ. 52)

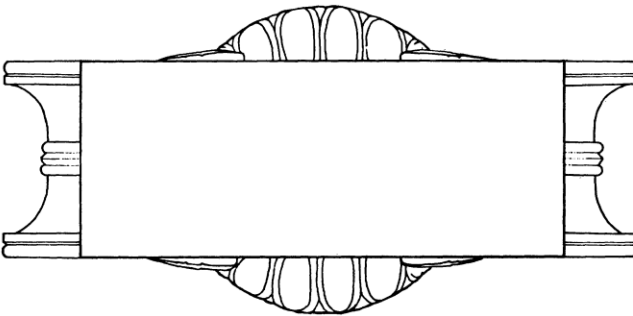
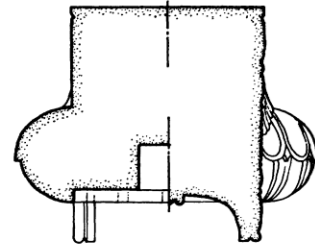
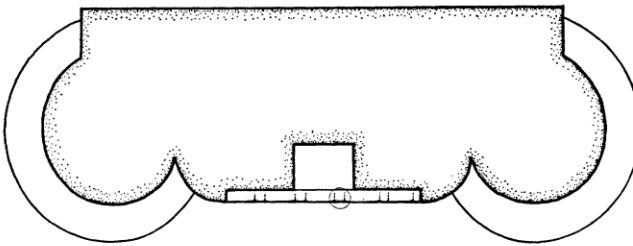

CYRENE
SPHINX COLUMN

G. R. WRIGHT, MEMO ET DELT.
CYRENE - ROME '07

ILL. 1
Drawings by G. R. H. Wright

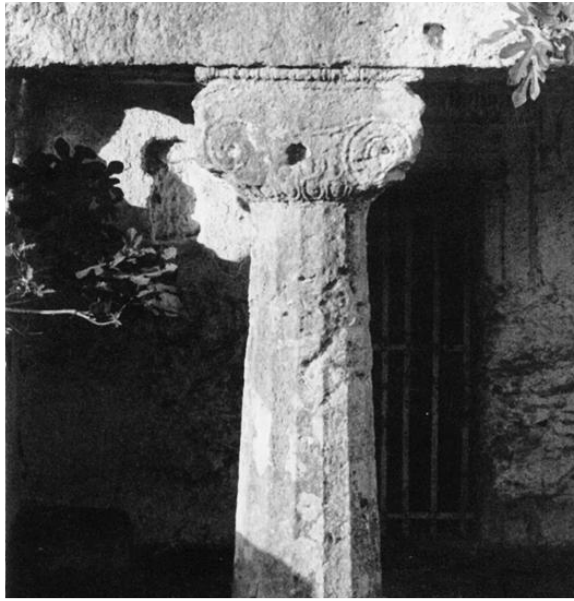
G. R. WRIGHT, MEMO ET DELT.
CYRENE - ROME '07

ILL. 2

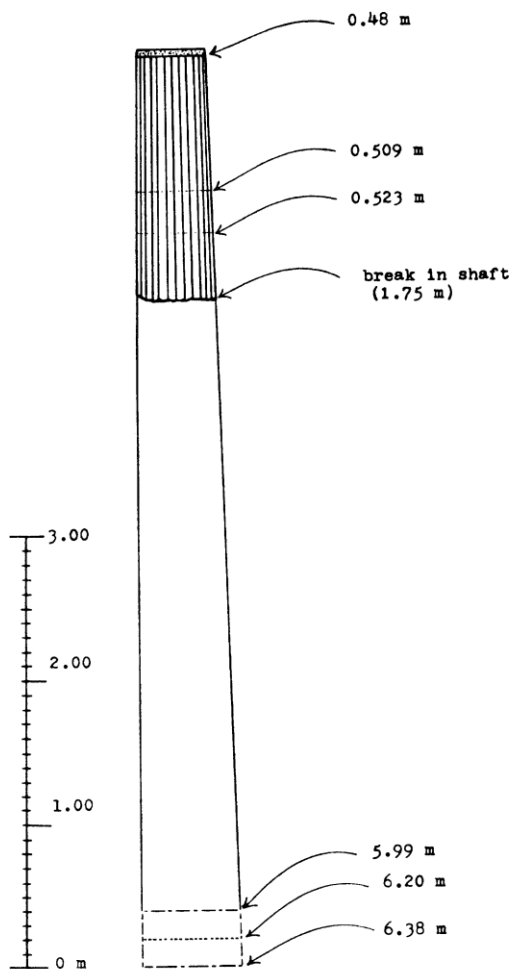
Εικ. 33. Κυρήνη. Σχεδιαστική αποκατάσταση κιονοκράνου.

(Πηγή: White 1971, 50, εικ. 1.2)

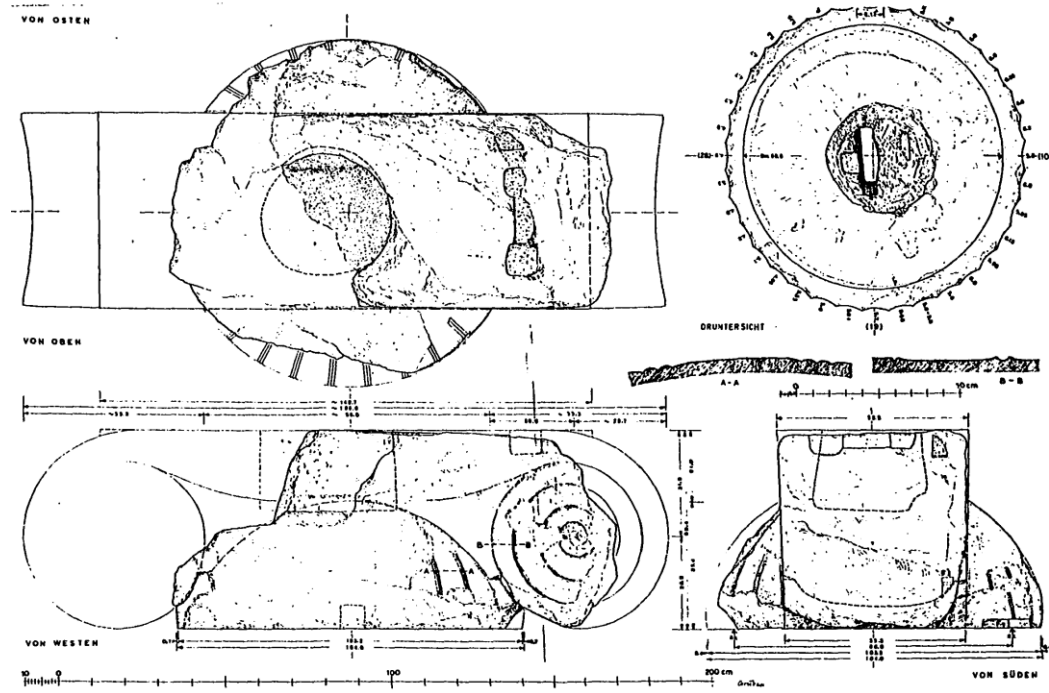
Εικ. 34. Κυρήνη. Κίονας ταφικού μνημείου N8.

(Πηγή: White 1971, πίν. 10.7)

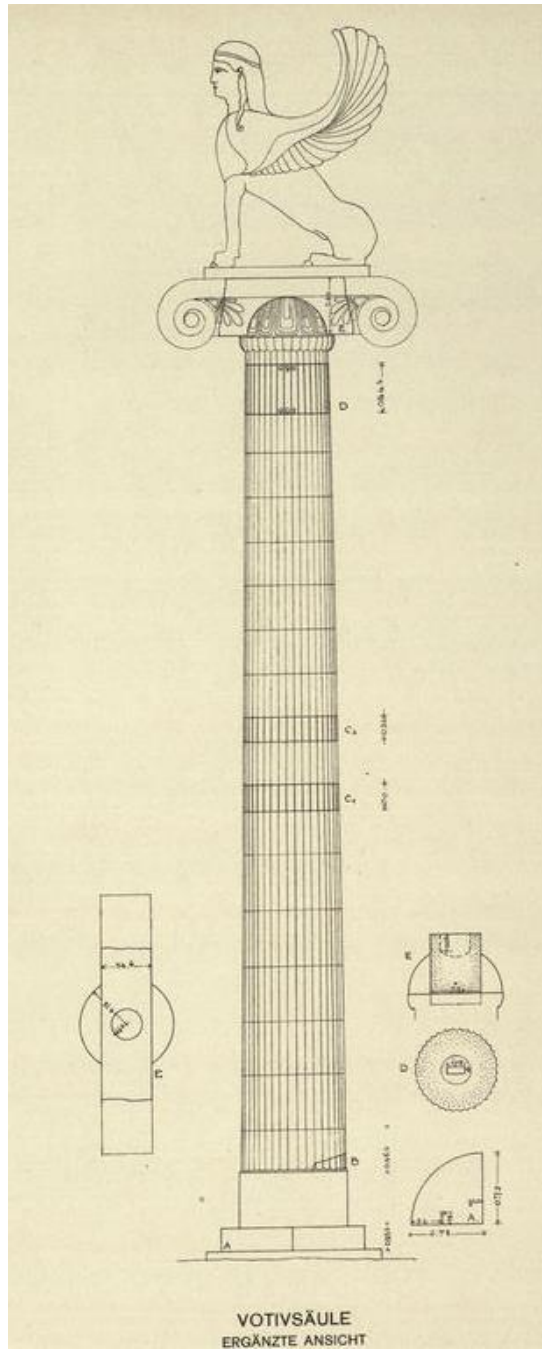
Εικ. 35. Κυρήνη. Σχεδιαστική αποκατάσταση αναθηματικού κίονα της Σφίγγας της Κυρήνης

(Πηγή: White 1971, 53, εικ. 3)

Εικ. 36. Αίγινα, ιερό Αθηνάς Προναίας. Σχεδιαστική αποκατάσταση κιονοκράνου αναθηματικού κίονα της Σφίγγα της Αίγινας.

(Πηγή: Gruben 1965, 173, εικ. 3)

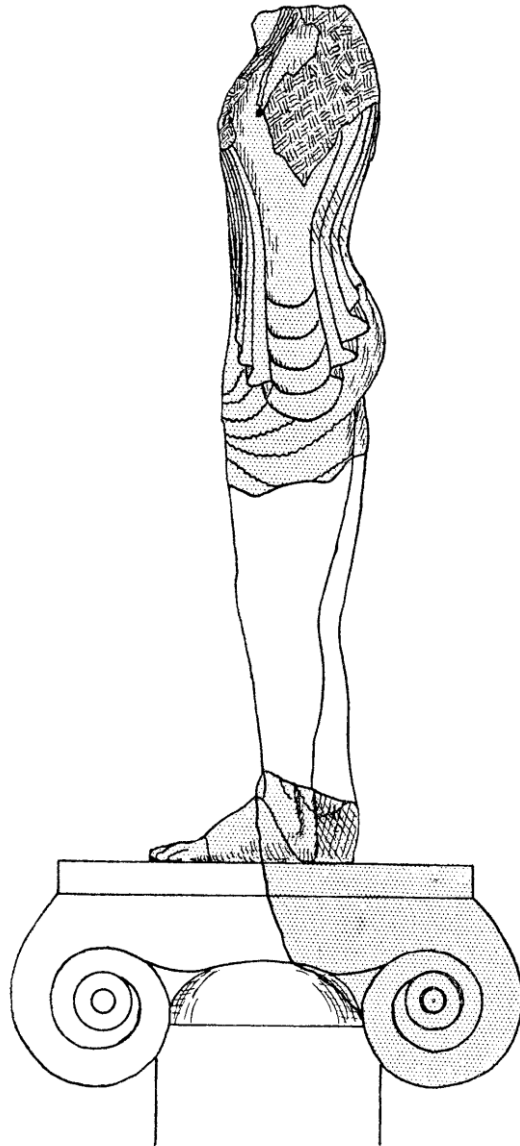
Εικ. 37. Αίγινα, ιερό Αθηνάς Προναίας. Σχεδιαστική αποκατάσταση αναθηματικού κίονα της Σφίγγας της Αίγινας. (Πηγή: Fiechter και Thiersch 1906, πίν. 64)

Εικ. 38. Ακρόπολη Αθηνών. Αποκατάσταση κιονοκράνου **16** με τμήμα λίθινου αγάλματος. Πρόσοψη. (Πηγή: Raubitschek 1939/40, πίν. 7.6)

Εικ. 39. Ακρόπολη Αθηνών. Αποκατάσταση κιονοκράνου **16** με τμήμα λίθινου αγάλματος. Άνω όψη. (Πηγή: Raubitschek 1939/40, πίν. 7.5)

Εικ. 40. Ακρόπολη Αθηνών. Σχεδιαστική αποκατάσταση αναθηματικού κίονα 16.

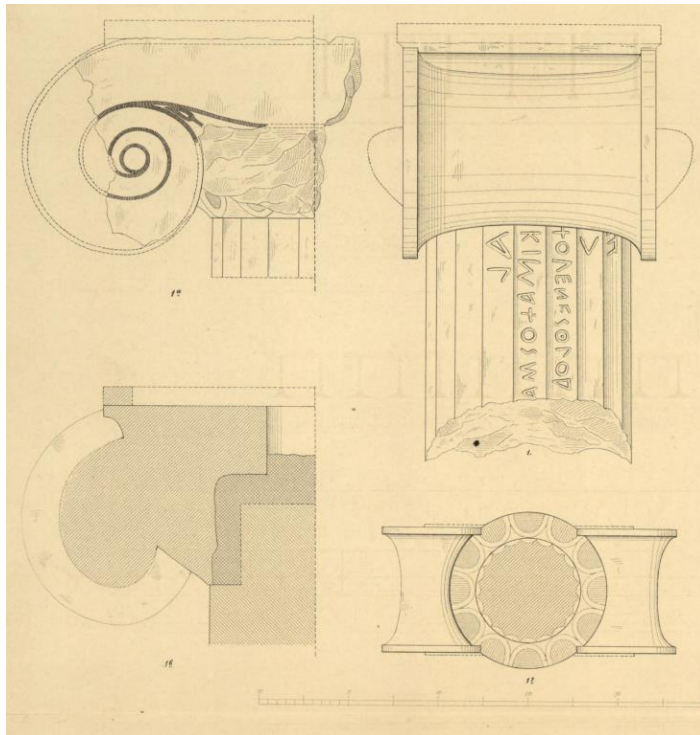
(Πηγή: Raubitschek 1939/40, 37, εικ.7)

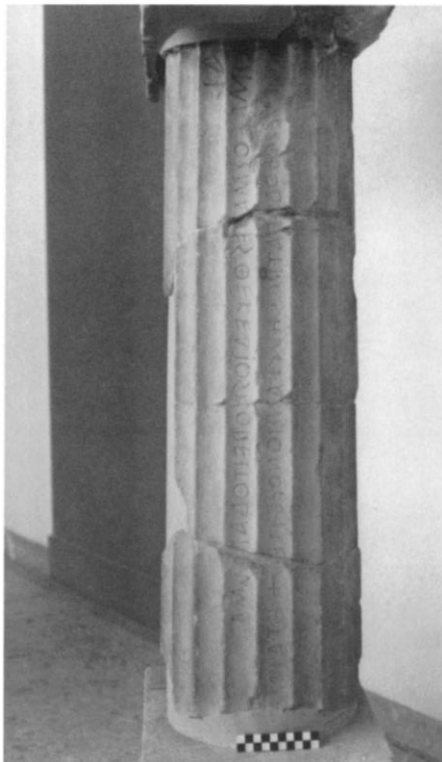
Εικ. 41. Ακρόπολη Αθηνών. Κορμός κίονα 16. (Πηγή: Raubitschek 1939/40, 10, αρ.5)

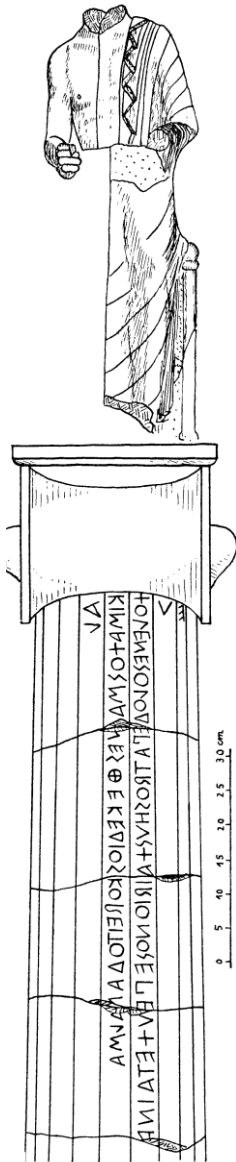
Εικ. 42. Ακρόπολη Αθηνών. Πρόσοψη ιωνικού κιονοκράνου 17. Ανάθημα Αλκίμαχου.
(Πηγή: McGowan 1997, πίν. 59.a)

Εικ. 43. Ακρόπολη Αθηνών. Σχεδιαστική αποκατάσταση αναθηματικού κίονα Αλκίμαχου (17). (Πηγή: Καββαδίας 1886, πίν. 6.1)

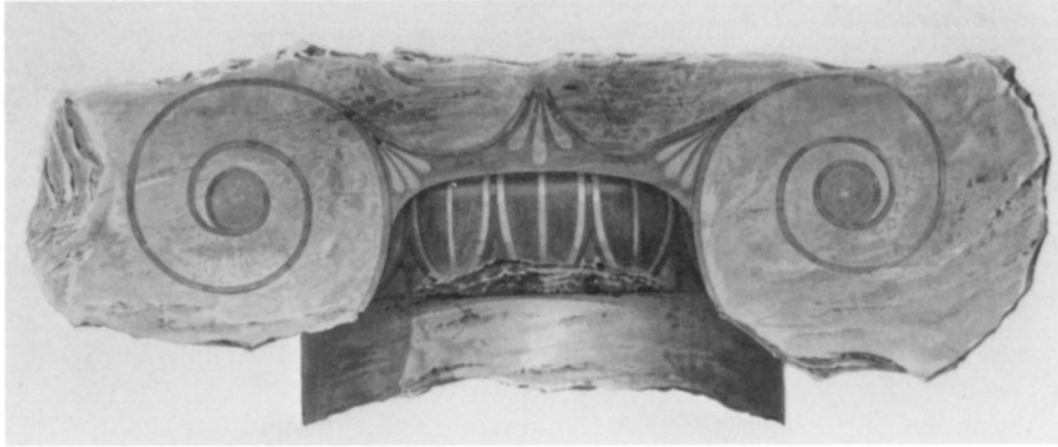
Εικ. 44. Ακρόπολη Αθηνών. Αναθηματικός κίονας του Αλκίμαχου. (Πηγή: McGowan 1997, πίν. 59.b)

Εικ. 45. Ακρόπολη Αθηνών. Σχεδιαστική αποκατάσταση αναθηματικού κίονα του Αλκίμαχου. (Πηγή: Raubitschek 1939/40, 37, εικ. 4)

Εικ. 46. Ακρόπολη Αθηνών. Πρόσοψη ιωνικού κιονοκράνου 18. (Πηγή: McGowan 1997, πίν. 57.c)

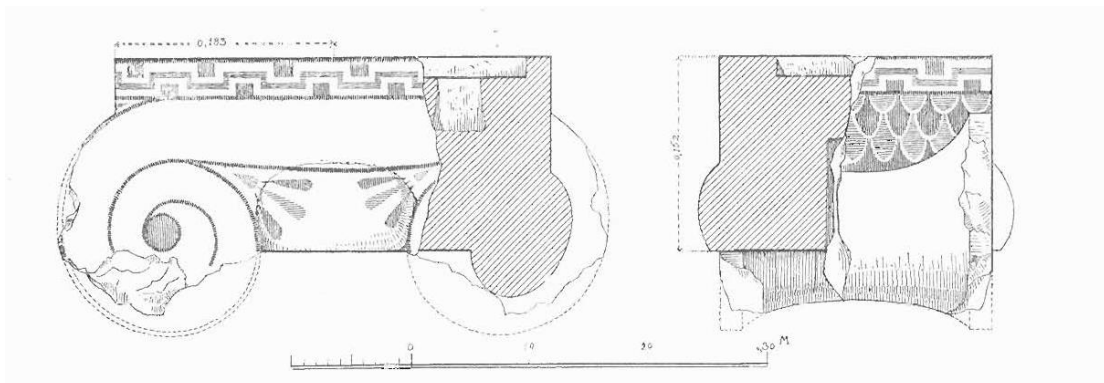

Εικ. 47. Ακρόπολη Αθηνών. Πρόσοψη ιωνικού κιονοκράνου **I8**. Σχέδιο του Borrmann 1888a, πίν. 18.1 (Πηγή: McGowan 1997, πίν. 57.d)

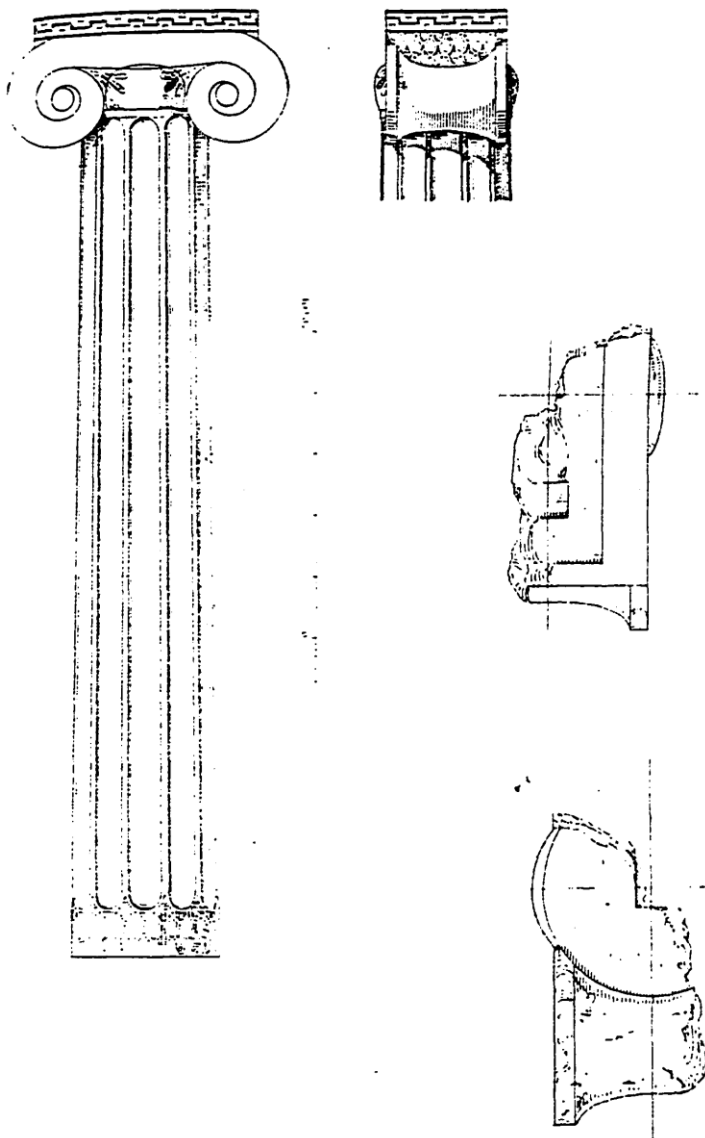

Εικ. 48. Ακρόπολη Αθηνών. Όψεις ιωνικού κιονοκράνου **I9**.

(Πηγή: Kissas 2000, 188, εικ. 237, 238)

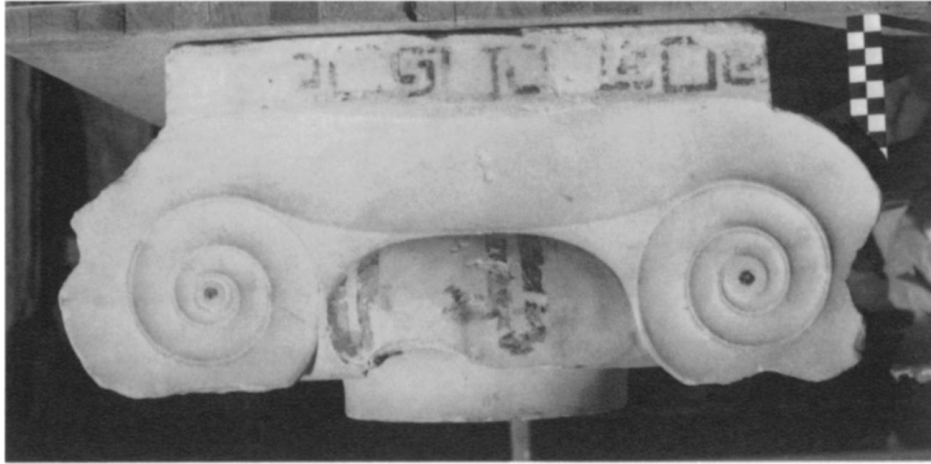

Εικ. 49. Ακρόπολη Αθηνών. Σχεδιαστική αποκατάσταση κιονοκράνου **I10**. (Πηγή: Puchstein 1987, 12, εικ. 9)

Εικ. 50. Ακρόπολη Αθηνών. Σχεδιαστική αποκατάσταση αναθηματικού κίονα I10.

(Πηγή: Raubitschek 1938, 166–67, εικ. 24)

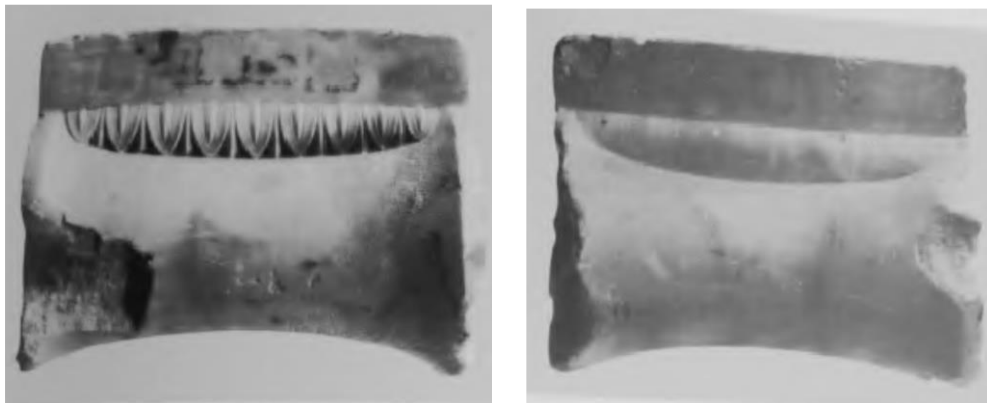
Εικ. 51. Ακρόπολη Αθηνών. Πρόσοψη ιωνικού κιονοκράνου I11.

(Πηγή: McGowan 1997, πίν. 58.c)

Εικ. 52. Ακρόπολη Αθηνών. Σχέδιο του κιονόκρανου I11 από τον Borrmann.

(Πηγή: McGowan 1997, πίν. 58.d)

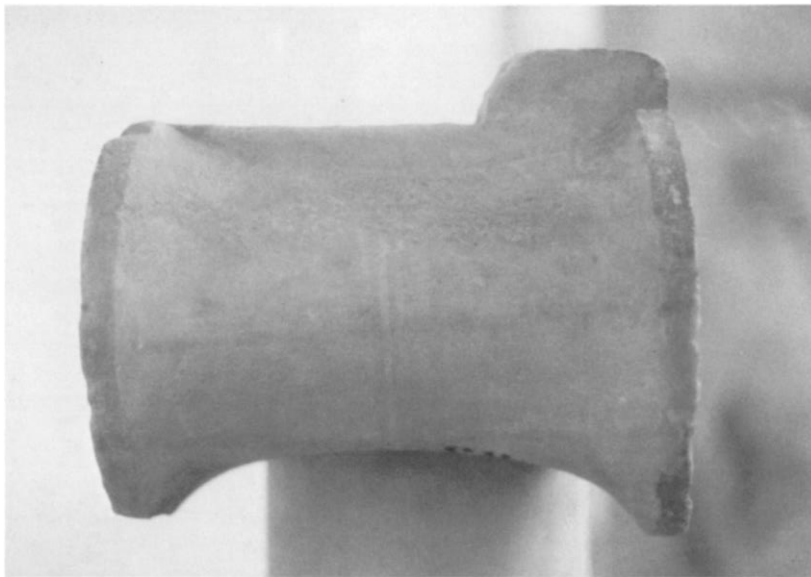
Εικ. 53. Ακρόπολη Αθηνών. Όψεις προσκεφαλαίων ιωνικού κιονοκράνου I11.

(Πηγή: Kissas 2000, 193, εικ. 248–49)

Εικ. 54. Ακρόπολη Αθηνών. Πρόσοψη ιωνικού κιονοκράνου I12.

(Πηγή: McGowan 1997, πίν. 58.a)

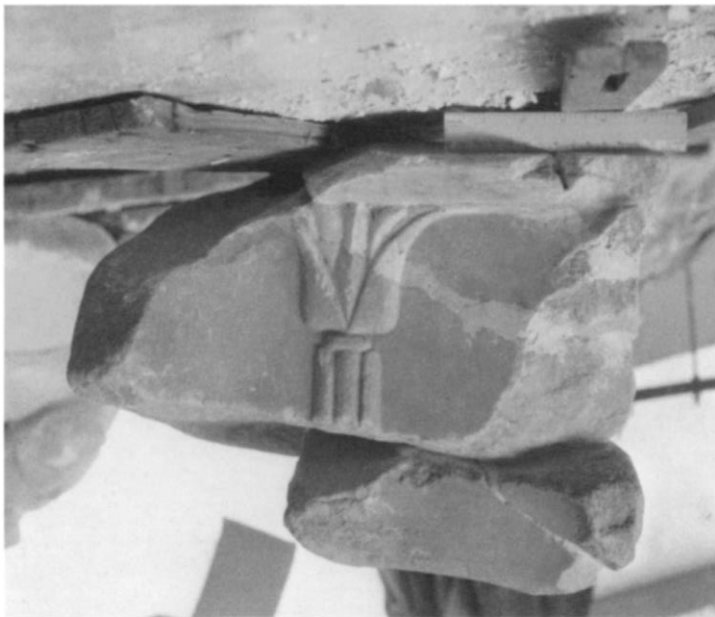
Εικ. 55. Ακρόπολη Αθηνών. Προσκεφάλαιο κιονοκράνου I12.

(Πηγή: McGowan 1997, πίν. 58.b)

Εικ. 56. Ακρόπολη Αθηνών. Τμήμα έλικας κιονοκράνου αναθήματος Καλλίμαχου (I13).

(Πηγή: McGowan 1997, πίν. 55.a)

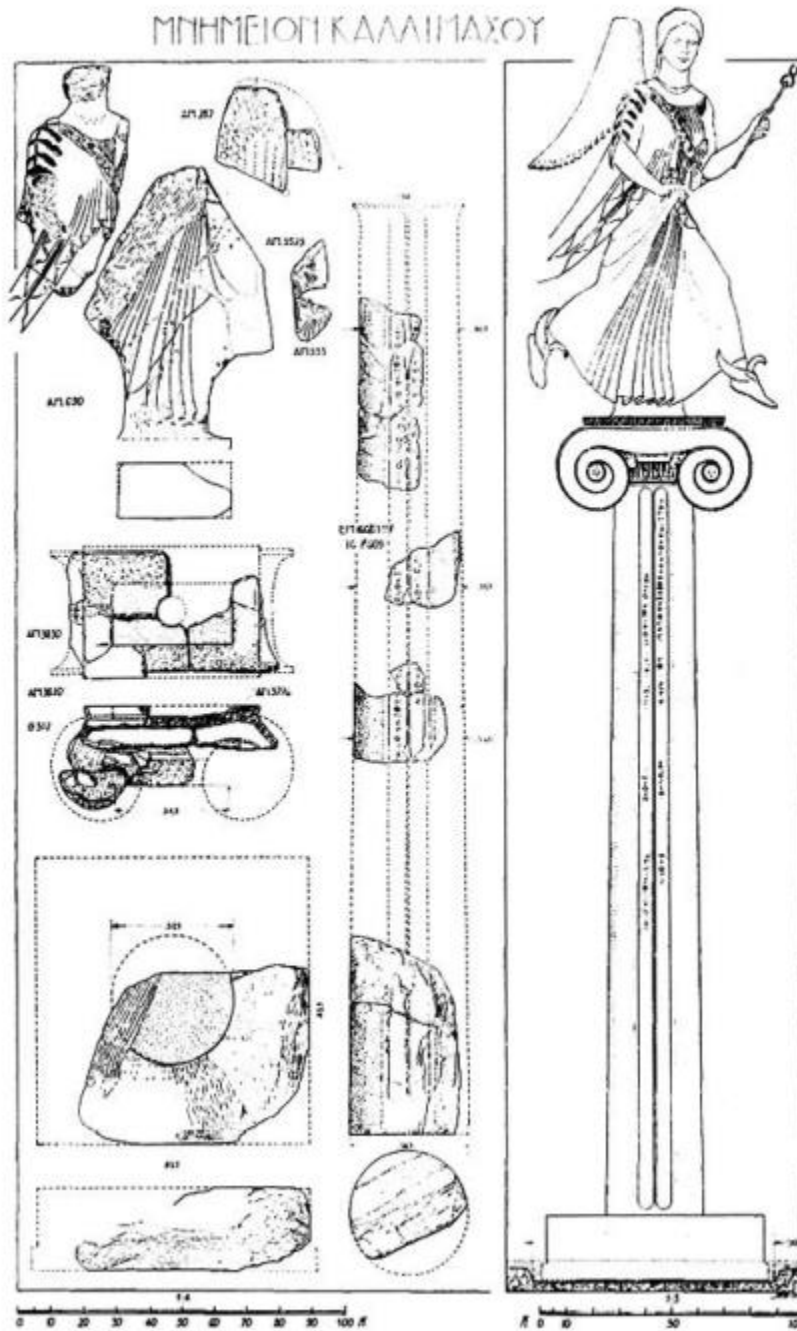

Εικ. 57. Ακρόπολη Αθηνών. Φυτική διακόσμηση προσκεφαλαίου του κιονοκράνου του αναθήματος Καλλίμαχου. (Πηγή: McGowan 1997, πίν. 55.c)

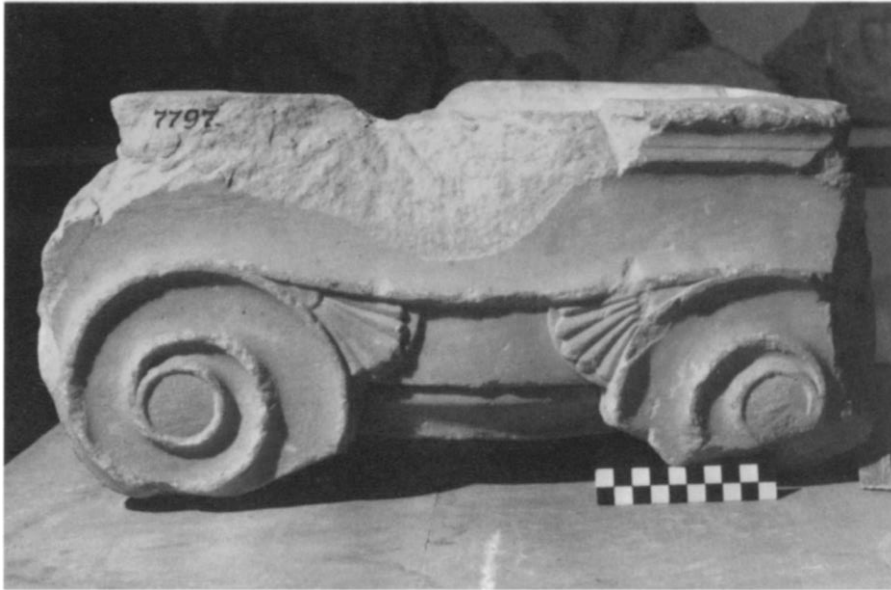
Εικ. 58. Ακρόπολη Αθηνών. Αναθηματικός κίονας Καλλίμαχου.

(Πηγή: Fouquet 2020, 107, πίν. 2.2)

Εικ. 59. Ακρόπολη Αθηνών. Σχεδιαστική αποκατάσταση αναθηματικού κίονα Καλλίμαχου.

(Πηγή: Pariente 1994, 699, εικ. 2)

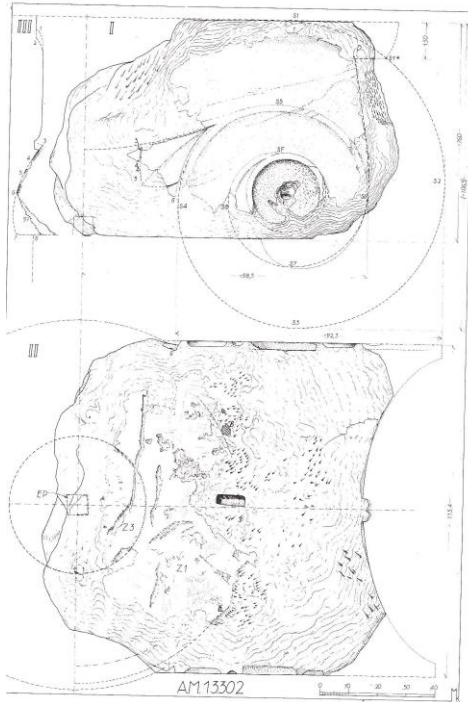
Εικ. 60. Ακρόπολη Αθηνών. Πρόσοψη ιωνικού κιονοκράνου I14.

(Πηγή: McGowan 1997, πίν. 55.b)

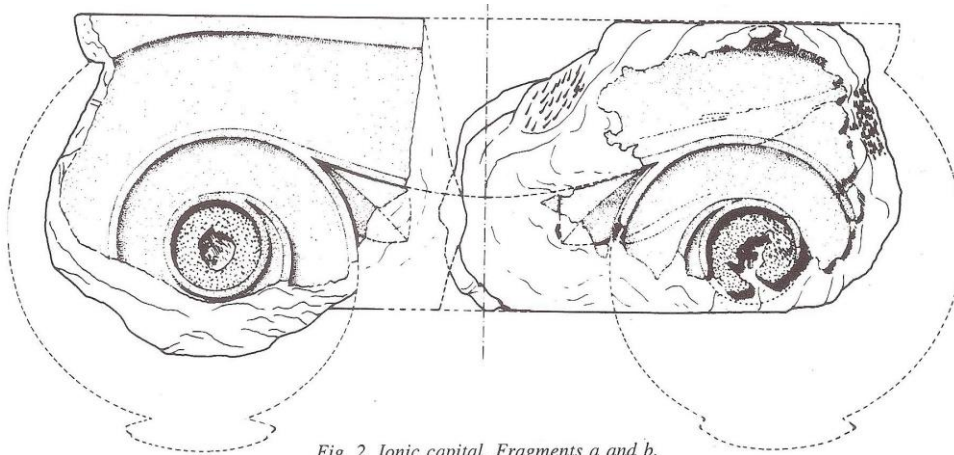

Εικ. 61. Ακρόπολη Αθηνών. Προσκεφάλαιο ιωνικού κιονοκράνου I14.

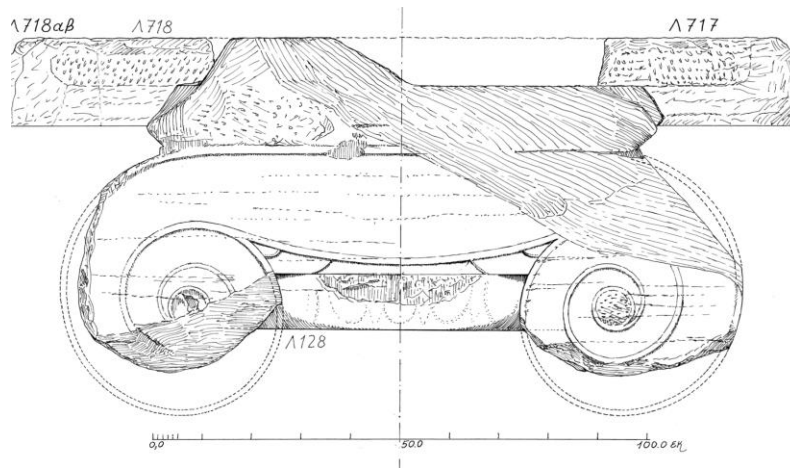
(Πηγή: McGowan 1997, πίν. 55.d)

Εικ. 62. Ακρόπολη Αθηνών. Σχεδιαστική αποκατάσταση ανευρεθέντος τμήματος αναθηματικού κιονοκράνου από το Κεκρόπειο. (Πηγή: Korres 1997, 96, εικ. 2)

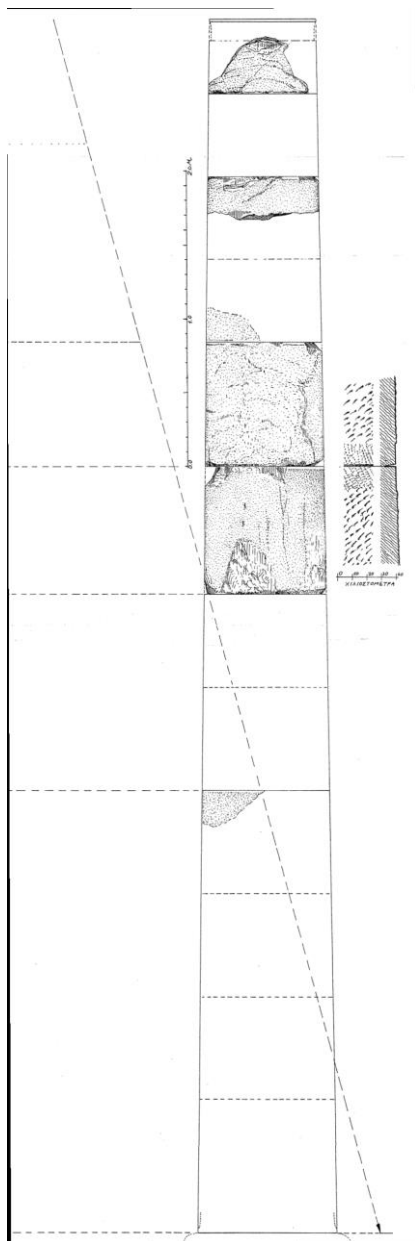

Εικ. 63. Ακρόπολη Αθηνών. Σχεδιαστική αποκατάσταση κιονοκράνου από το Κεκρόπειο. (Πηγή: Korres 1997, 98, εικ. 7)

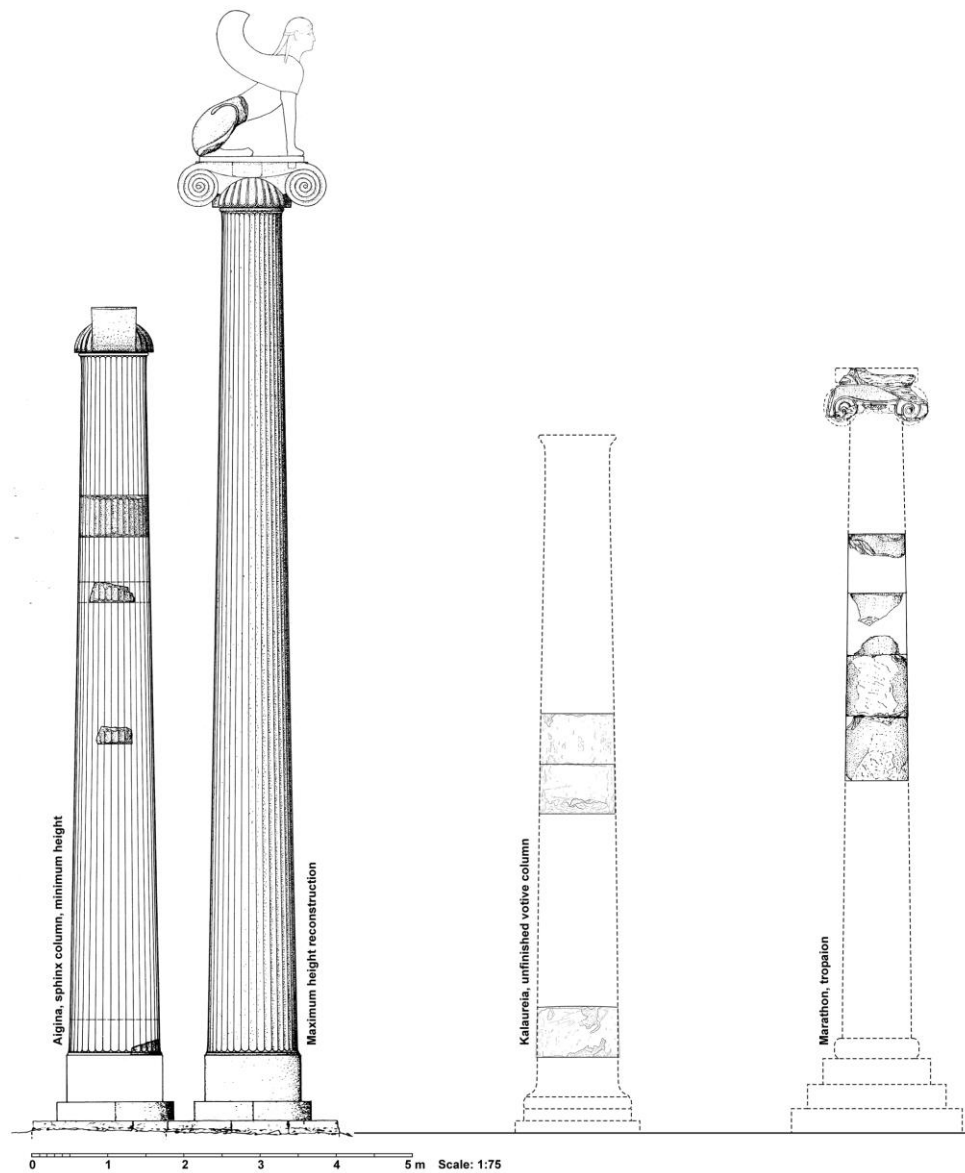
Εικ. 64. Μαραθώνας. Τρόπαιο. Σχεδιαστική αποκατάσταση κionoκράνου.

(Πηγή: Korres 2017, πίν. XII.2)

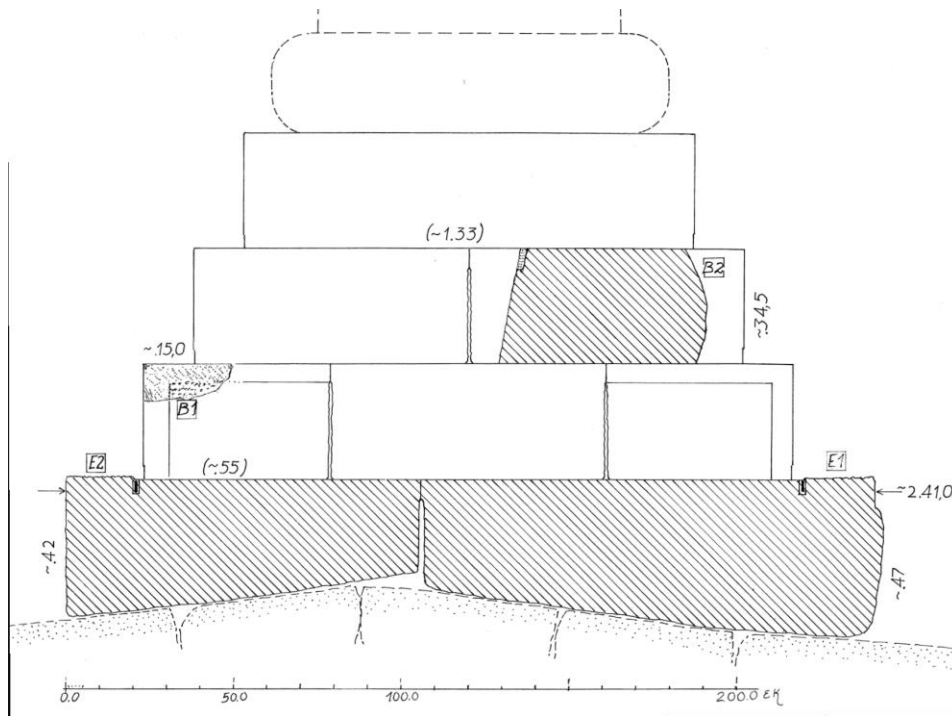
Εικ. 65. Μαραθώνας. Τρόπαιο. Σχεδιαστική αποκατάσταση κίονα.

(Πηγή: Korres 2017, πίν. X)

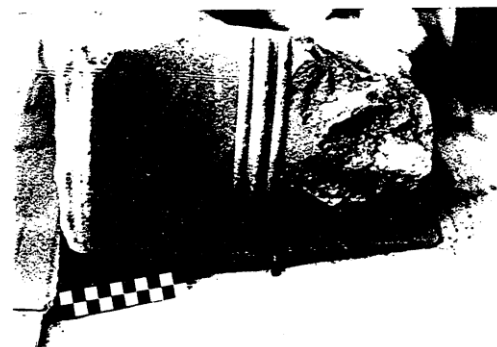
Εικ. 66. Αναθηματικός κίονας της Σφίγγας της Αίγινας, Αναθηματικός κίονας από την Καλαβρία, Τρόπαιο Μαραθώνα.

(Πηγή: Pakkanen 2009, 174, εικ. 7)

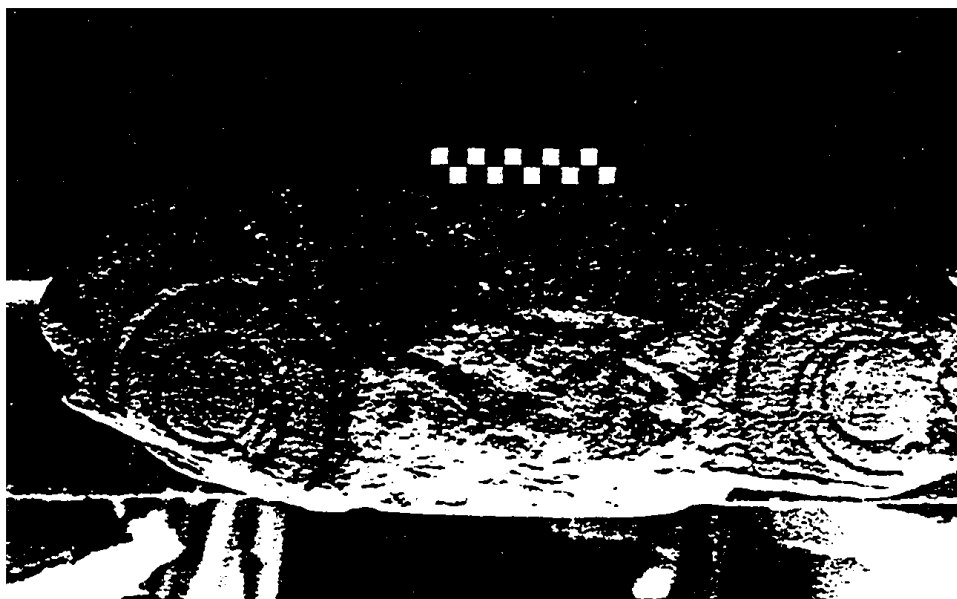
Εικ. 67. Μαραθώνας. Τρόπαιο. Σχεδιαστική αποκατάσταση βάθρου και βάσης.

(Πηγή: Korres 2017, πίν. IV)

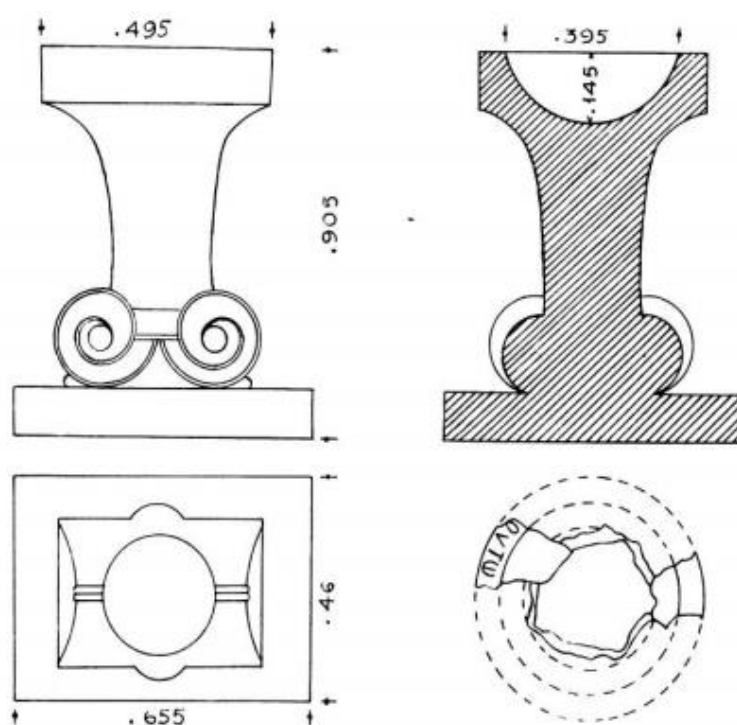
Εικ. 68. Δήλος. Όψεις αιολικού κιονοκράνου A1.

(Πηγή: McGowan 1993, πίν. 15)

Εικ. 69. Πάρος. Πρόσοψη αιολικού κιονοκράνου Α2.

(Πηγή: Gruben 1982, 686, εικ. 37)

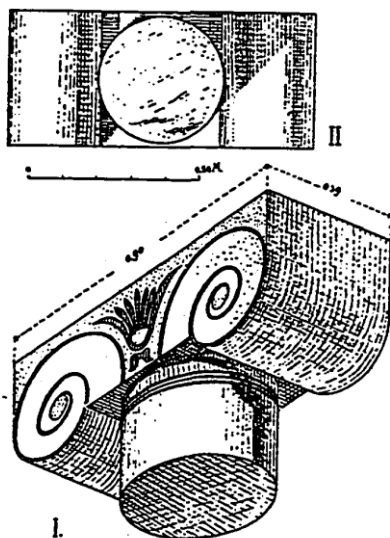

Εικ. 70. Πάρος. Σχεδιαστική απόδοση κιονίσκου από το αρχαιολογικό Μουσείο της Πάρου με αρ. 737. (Πηγή: Daux 1962, 860, εικ. 7)

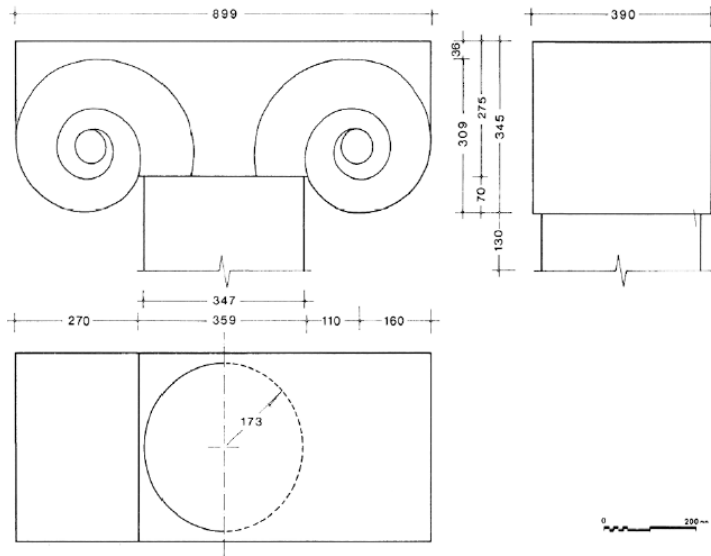
Εικ. 71. Πάρος. Πρόσοψη αιολικού κιονοκράνου **A3**.

(Πηγή: Gruben 1972, 376, εικ. 35)

Εικ. 72. Δήλος. Αξονομετρική αποκατάσταση αιολικού κιονοκράνου **A4**.

(Πηγή: Martin 1973, 374, εικ. 1)

Εικ. 73. Δήλος. Σχεδιαστική αποκατάσταση αιολικού κιονοκράνου **A4**.

(Πηγή: Martin 1973, 374, εικ. 2)

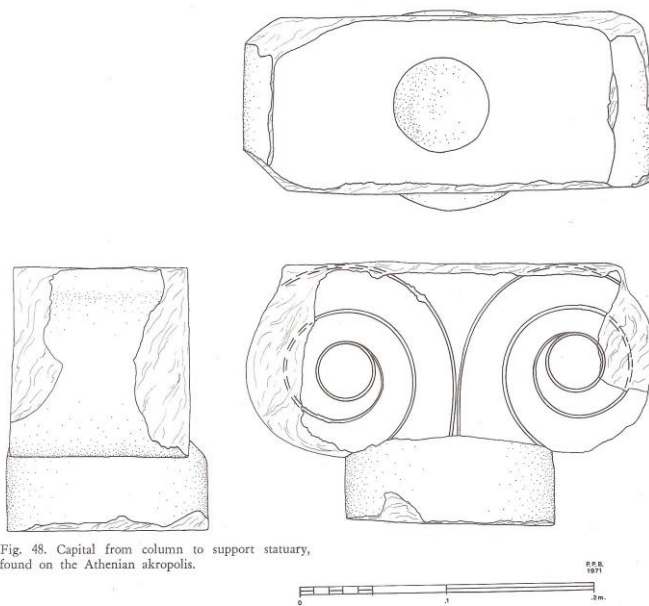
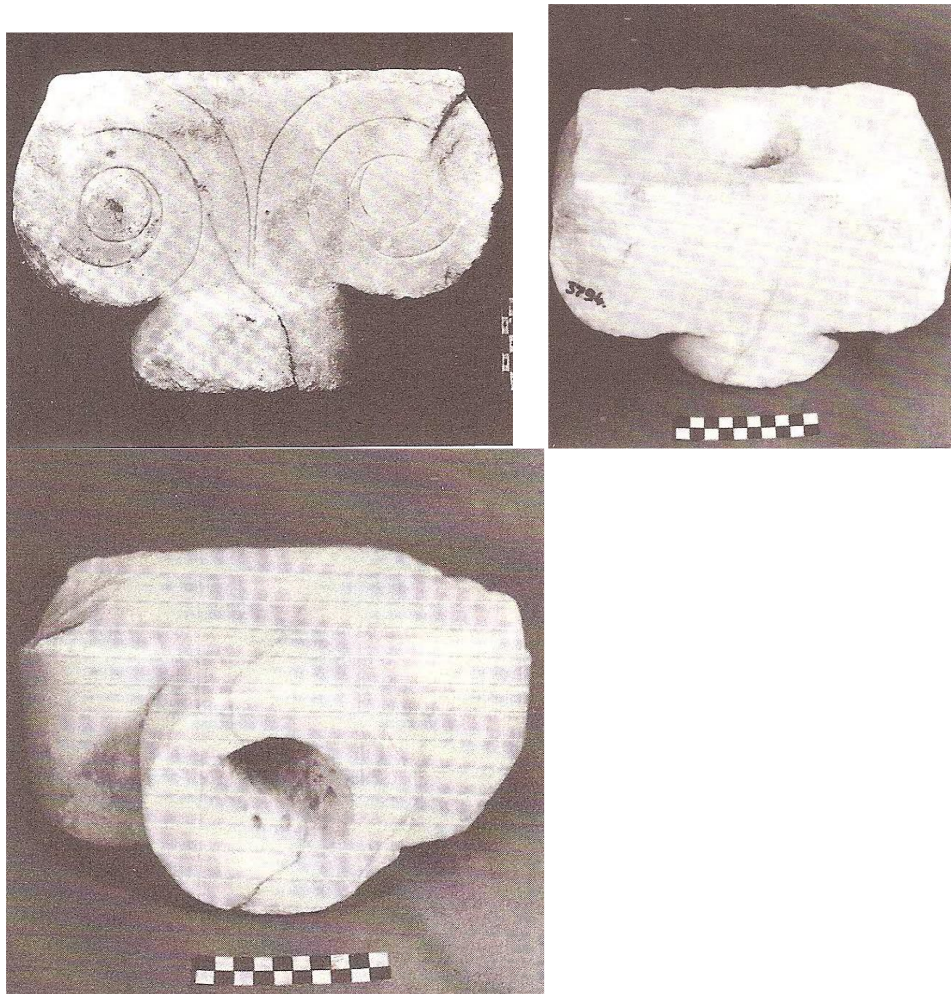

Fig. 48. Capital from column to support statuary, found on the Athenian akropolis.

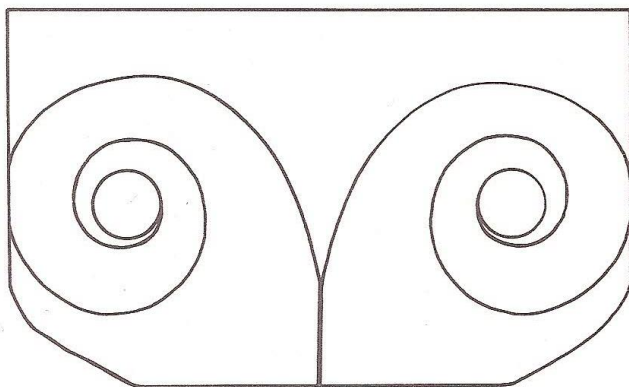
Εικ. 74. Ακρόπολη Αθηνών. Σχεδιαστική αποκατάσταση αιολικού κιονοκράνου **A5**.

(Πηγή: Betancourt 1977, 102, εικ. 48)

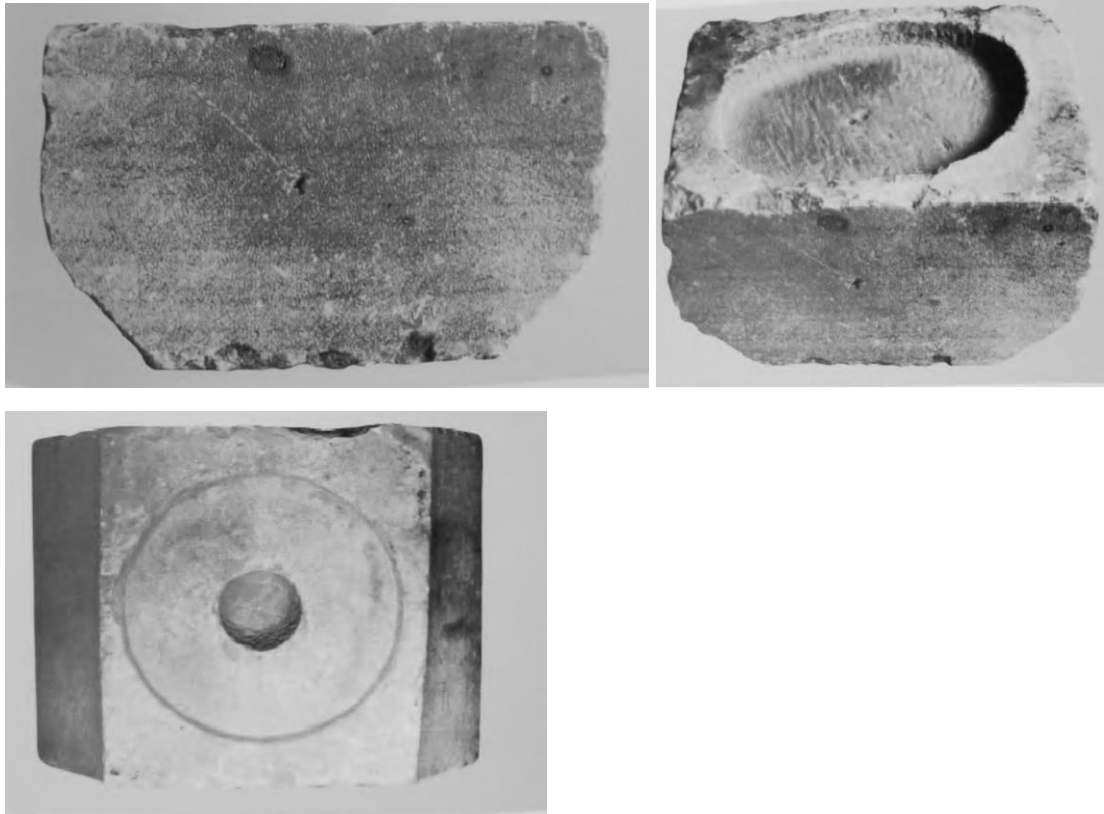
Εικ. 75. Ακρόπολη Αθηνών. Όψεις αιολικού κιονοκράνου Α5.

(Πηγή: Betancourt 1977, πίν. 53–5)

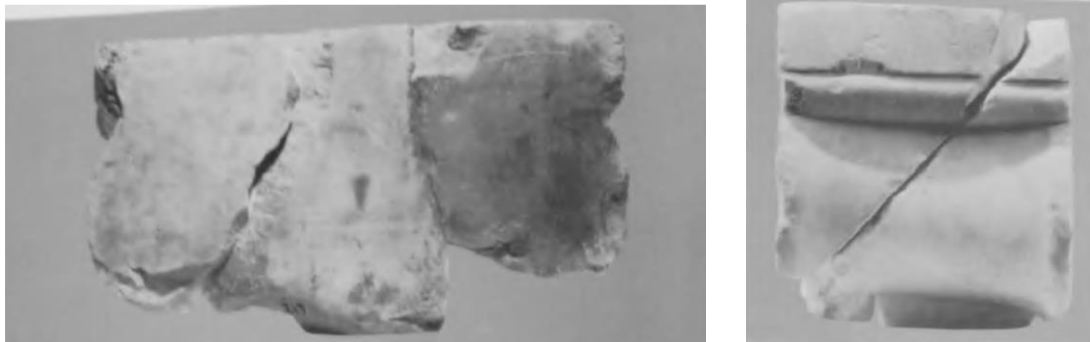
Εικ. 76. Ακρόπολη Αθηνών. Σχεδιαστική αποκατάσταση αιολικού κιονοκράνου Α6.

(Πηγή: Betancourt 1977, 103, εικ. 49)

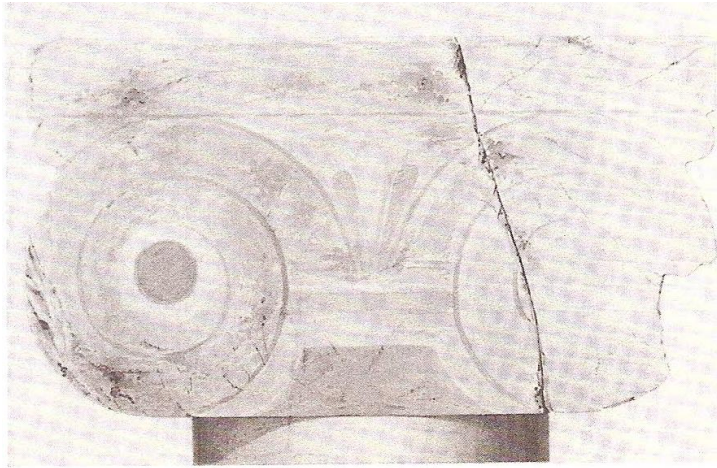
Εικ. 77. Ακρόπολη Αθηνών. Όψεις αιολικού κιονοκράνου **A6**.

(Πηγή: Kissas 2000, 179–80, εικ. 220–22)

Εικ. 78. Ακρόπολη Αθηνών. Όψεις αιολικού κιονοκράνου **A7**.

(Πηγή: Kissas 2000, 182–83, εικ.225, 227)

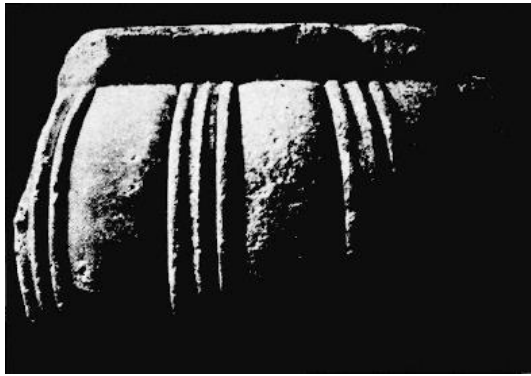
Εικ. 79. Ακρόπολη Αθηνών. Σχέδιο κιονοκράνου **A7** κατά την εύρεσή του. 1^{9ος} αι.

(Πηγή: Betancourt 1977, πίν. 59)

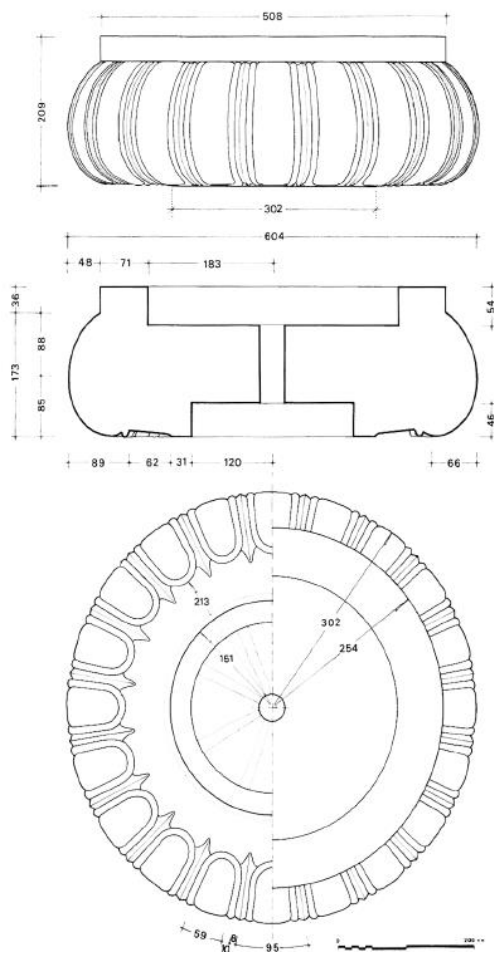

Εικ. 80. Όλυμπος Αττικής. Πρόσοψη αιολικού κιονοκράνου **A8**.

(Πηγή: Κοντζιάς 1952, 106, εικ. 6)

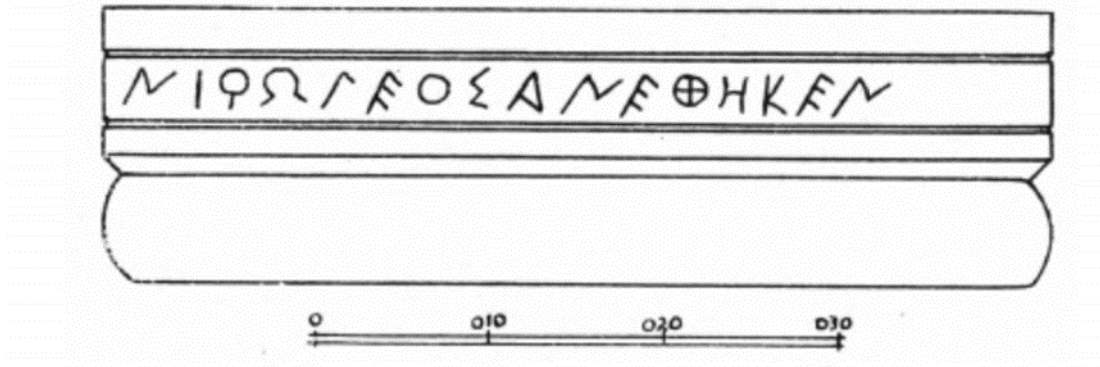

Εικ. 81. Δήλος. Κιονόκρανο Κ1. (Πηγή: Martin 1973, 379, εικ. 6–7)

Εικ. 82. Δήλος. Σχεδιαστική αποκατάσταση κιονοκράνου Κ1.

(Πηγή: Martin 1973, 380, αρ. 8)

Εικ. 83. Πάρος. Σχεδιαστική αποκατάσταση κιονοκράνου **K2**.

(Πηγή: Κοντολέων 1931–32, 49)

Εικ. 84. Δελφοί. Κιονόκρανο **K3**.

(Πηγή: Shoe–Meritt 1936, πίν. Α.4)

Εικ. 85. Ακρόπολη Αθηνών. Κιονόκρανο (**K4**) με αποκατεστημένο το κάτω μέρος Κόρης.

(Πηγή: Raubitschek 1939/40, πίν. 9.28, 9.29)

Εικ. 86. Ακρόπολη Αθηνών. Προφίλ κιονοκράνου **K4** .

(Πηγή: Kissas 2000, 201, εικ. 267)

Εικ. 87. Ακρόπολη Αθηνών. Πρόσοψη κιονοκράνου **K5** και σωζόμενο τμήμα της λίθινης Κόρης. (Πηγή: Raubitschek 1939/40, πίν. 9.20)

Εικ. 88. Κατατομή κιονοκράνου **K5**.
(Πηγή: Kissas 2000, 204, εικ. 273)

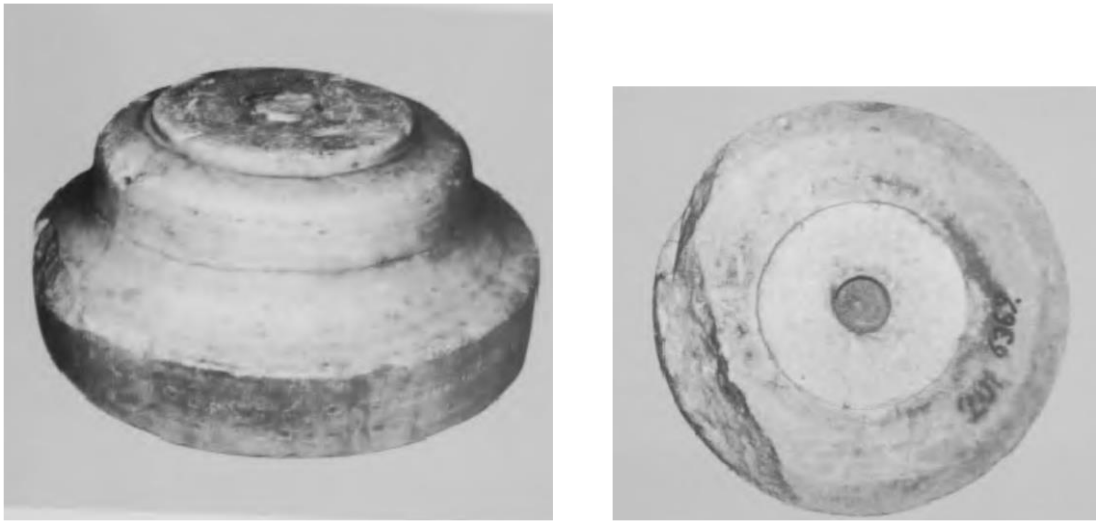
Εικ. 89. Κίονας με τον οποίο αποκαθίσταται το κιονόκρανο **K5**. (Πηγή: Kissas 2000, 204, εικ. 27)

Εικ. 90. Πρόσοψη κιονοκράνου **K6**.
(Πηγή: Kissas 2000, 202, εικ. 268)

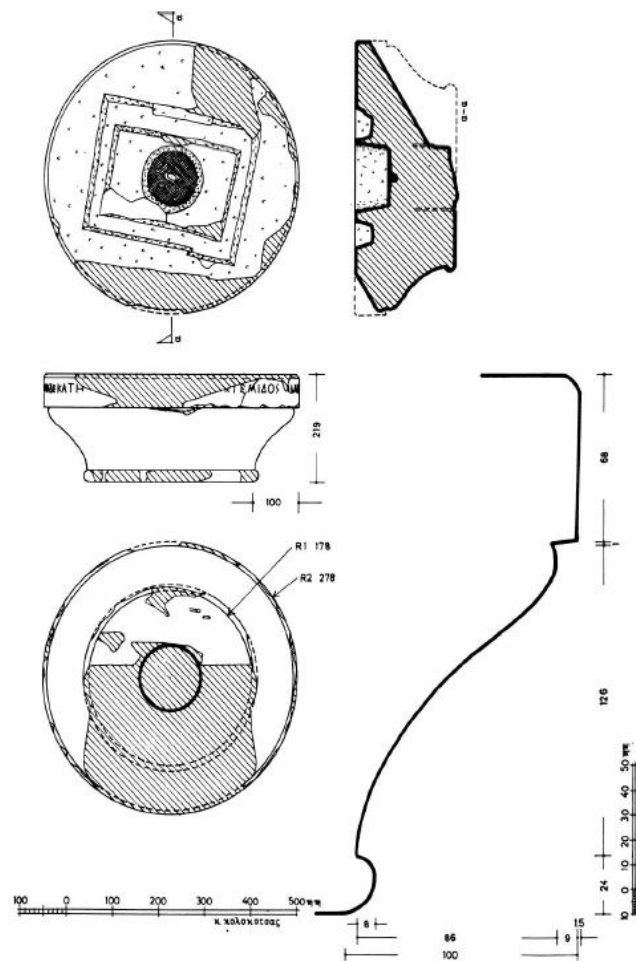

Εικ. 91. Προφίλ κιονοκράνου **K6**.
(Πηγή: Kissas 2000, 203, εικ. 270)

Εικ. 92. Ακρόπολη Αθηνών. Κάτω έδρα και άνω έδρα του κιονοκράνου K7.

(Πηγή: Kissas 2000, 205, εικ. 274–75)

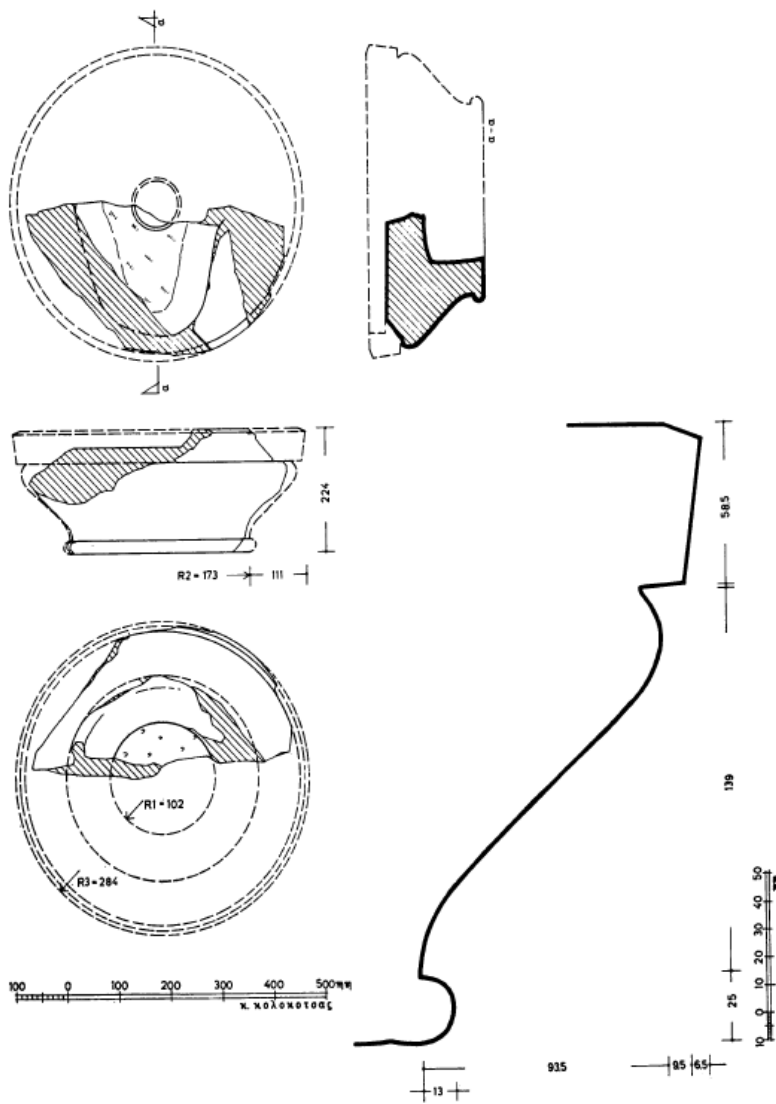
Εικ. 93. Δήλος. Όψη και τομή κιονοκράνου K8.

(Πηγή: Marcadé 1974, 304, εικ. 4)

Εικ. 94. Δήλος. Πρόσψη κιονοκράνου Κ9.

(Πηγή: Marcadé 1974, 305, εικ. 5.d)

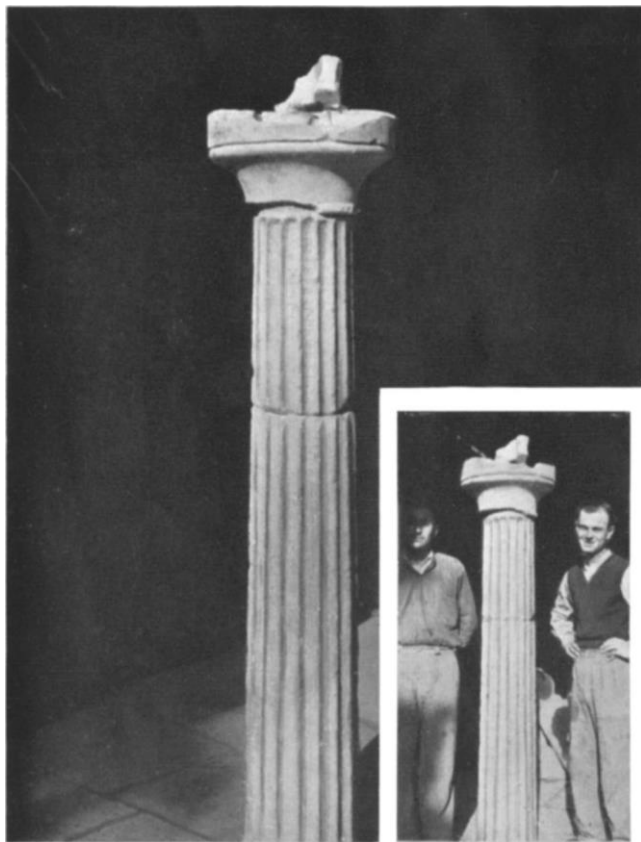

Εικ. 95. Δήλος. Όψη και τομή κιονοκράνου Κ9.

(Πηγή: Marcadé 1974, 306, εικ. 6)

Εικ. 96. Ακρόπολη Αθηνών. Κιονόκρανο **Κ10**. Ζωγραφικές λεπτομέρειες και αποκατεστημένο τμήμα Κόρης. (Πηγή: Kissas 2000, 227, εικ. 318)

Εικ. 97. Ακρόπολη Αθηνών. Αναθηματικός κίονας (**Κ10**). (Πηγή: Raubitschek 1939/40, πίν. 8.12, 8.13)

Εικ. 98. Ακρόπολη Αθηνών. Αναθηματικός κίονας του Πύθι (**K10**) με τη σωζόμενη επιγραφή.
(Πηγή: Raubitschek 1939/40, πίν. 8.14)

Εικ. 99. Ακρόπολη Αθηνών. Πρόσοψη κιονοκράνου **K11**. (Πηγή: Kissas 2000, 226, εικ. 315)

Εικ. 100. Προφύλ κιονοκράνο **K11**.

(Πηγή: Kissas 2000, 226, εικ. 316)

Εικ. 101. Αποκατάσταση κίονα **K11**.

(Πηγή: Kissas 2000, 226, εικ. 317)

Εικ. 102. Όψεις κιονοκράνου **K12**.

(Πηγή: Marcadé 1974, 309, εικ. 7a, 7c)

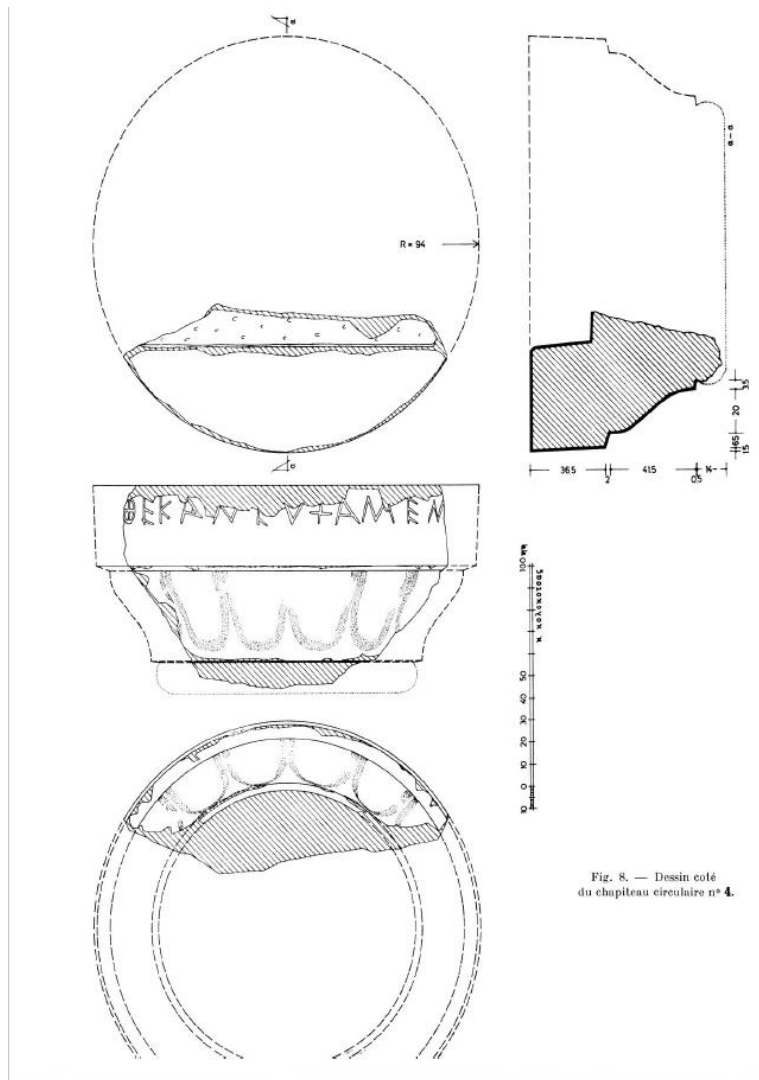

Fig. 8. — Dessin coté
du chapiteau circulaire n° 4.

Εικ. 103. Δήλος. Όψη και τομή κιονοκράνου K12.

(Πηγή: Marcadé 1974, 310, εικ. 8)

Εικ. 104. Ακρόπολη Αθηνών. Αποκατάσταση αναθηματικού κίονα του Ευήνορα (Κ13).

(Πηγή: Raubitschek 1939/40, πίν. 11, εικ. 32, 34)

FIG. 33A.

Εικ. 105. Ακρόπολη Αθηνών. Σχεδιαστική αποκατάσταση του αναθηματικού κίονα Κ13.

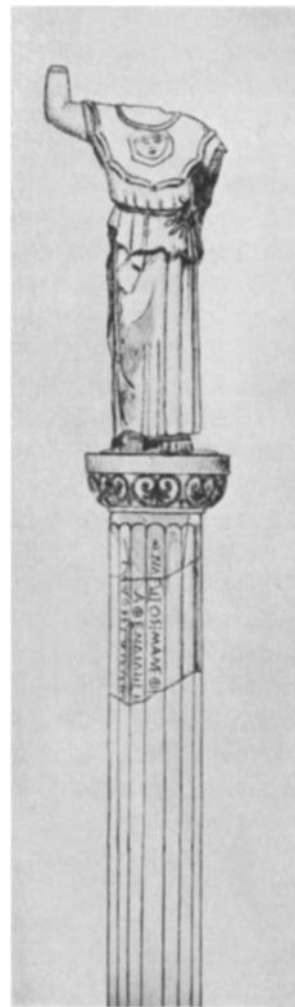
(Πηγή: Καββαδίας 1886, πίν. 6– αριστερά και Raubitschek 1939/40, 37, εικ. 33Α–δεξιά)

Εικ. 106. Ακρόπολη Αθηνών. Πρόσοψη κιονοκράνου **K14** (Πηγή: Kissas 2000, 220, εικ. 303)

Εικ. 107. Ακρόπολη Αθηνών. Προφίλ κιονοκράνου **K14**.
(Πηγή: Kissas 2000, 220, εικ. 304)

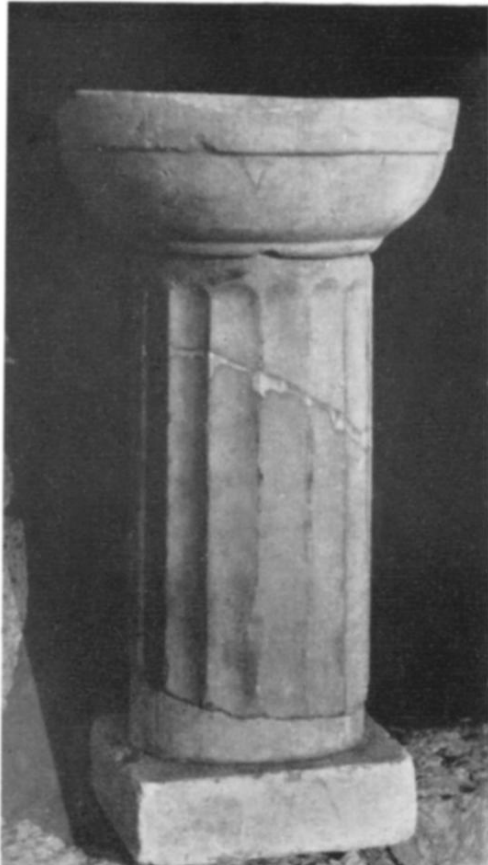

Εικ. 108. Ακρόπολη Αθηνών. Σχεδιαστική αποκατάσταση αναθηματικού κίονα Αγγελίτου (**K14**).

(Πηγή: Raubitschek 1939/40, 32, εικ. 41)

Εικ. 109. Ακρόπολη Αθηνών. Αποκατάσταση αναθηματικού κίονα **K14**. Μπροστινή όψη.
(Πηγή: Raubitschek 1939/40, πίν. 12. 38)

Εικ. 110. Ακρόπολη Αθηνών. Αποκατάσταση αναθηματικού κίονα **K14**. Πίσω όψη.
(Πηγή: Raubitschek 1939/40, πίν. 12. 38)

Εικ.111. Ακρόπολη Αθηνών.
Πρόσοψη κιονοκράνου **K15** (Πηγή:
Kissas 2000, 216, εικ. 297)

Εικ. 112. Ακρόπολη Αθηνών. Προφίλ
κιονοκράνου **K15** (Πηγή: Kissas
2000, 216, εικ. 296)

Εικ. 113. Ακρόπολη Αθηνών. Αποκατάσταση αναθηματικού κίονα **K15**.

(Πηγή: Raubitschek 1939/40, πίν.11, εικ. 29)

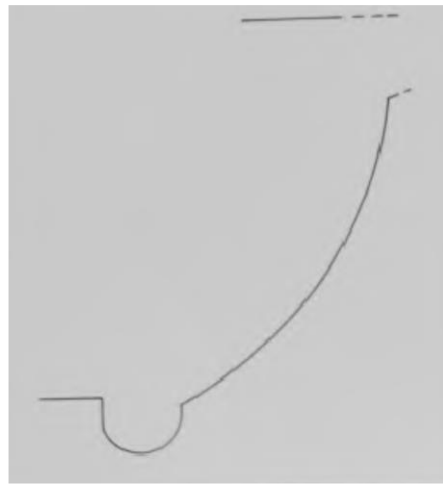

Εικ. 114. Ακρόπολη Αθηνών. Τεχνική συναρμογής κιονοκράνου με κίονα–**K15**.

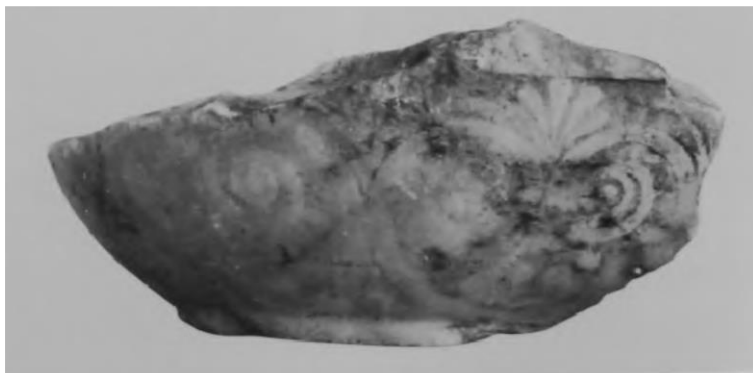
(Πηγή: Kissas 2000, 217, εικ. 298)

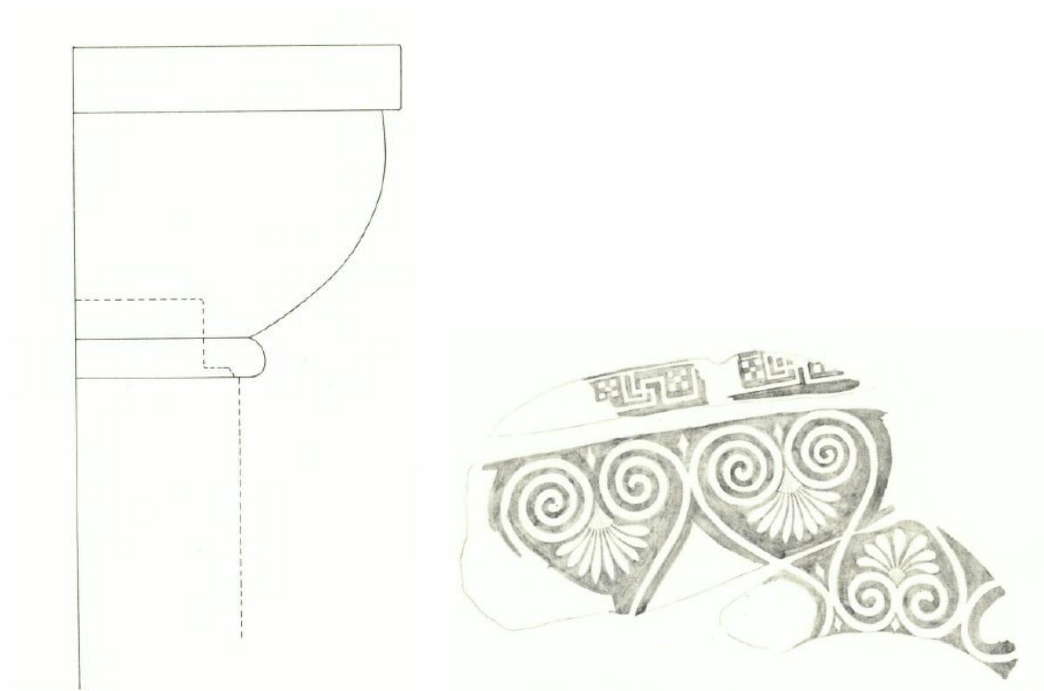
Εικ. 115. Ακρόπολη Αθηνών.
Αποκατάσταση κίονα **K16**. (Πηγή:
Kissas 2000, 210, εικ. 286)

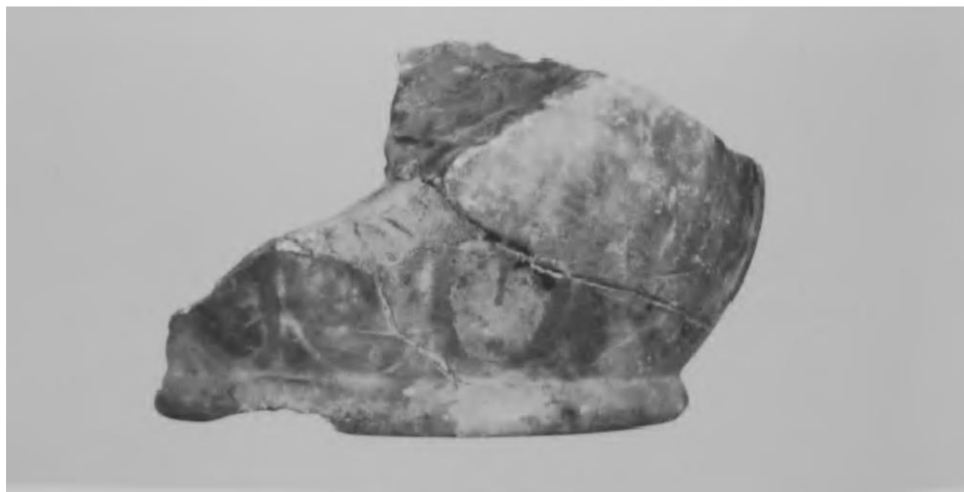
Εικ. 116. Ακρόπολη Αθηνών. Προφίλ
κιονοκράνου **K16**. (Πηγή: Kissas 2000,
210, εικ. 284)

Εικ. 117. Ακρόπολη Αθηνών. Γραπτή διακόσμηση
κιονοκράνου **K16**. (Πηγή: Kissas 2000, 210,
εικ. 284)

Εικ. 118. Ακρόπολη Αθηνών. Αναθηματικό κιονόκρανο από το Μουσείο της Ακρόπολης με αρ.9745. (Πηγή: Δοντάς 1969, 157–58, εικ. 1–2)

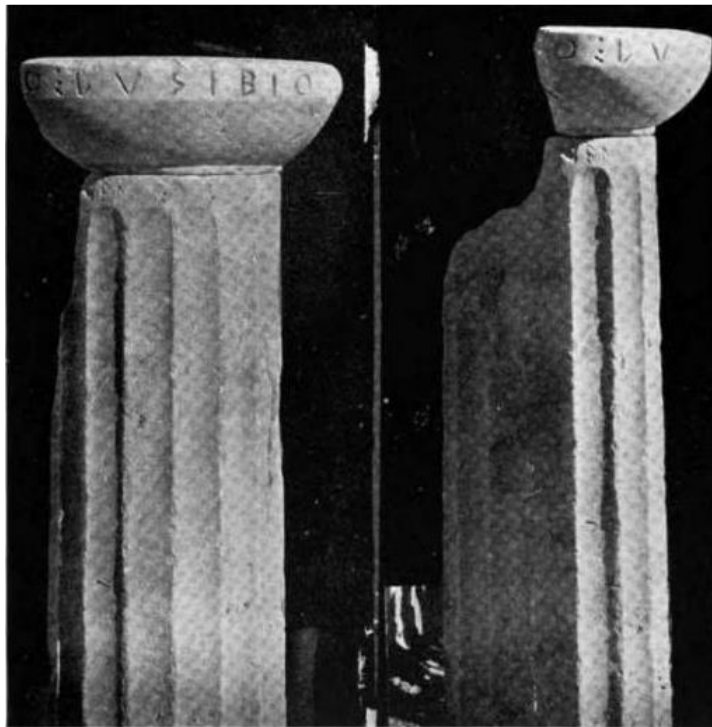

Εικ. 119. Ακρόπολη Αθηνών. Πρόσοψη κιονοκράνου K17 και λεπτομέρειες γραπτής διακόσμησης. (Πηγή: Kissas 2000, 218, εικ. 301)

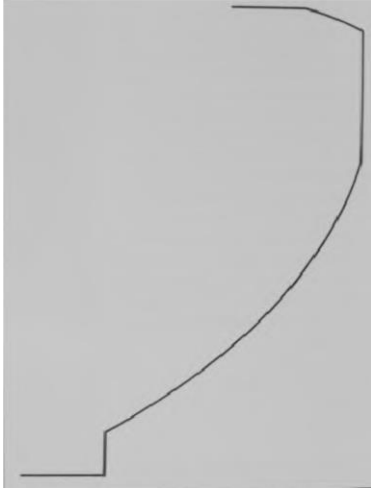
Εικ. 120. Ακρόπολη Αθηνών. Αποκατάσταση αναθηματικού κίονα **K17**.

(Πηγή: Kissas 2000, 218, εικ. 299, 300)

Εικ. 121. Ακρόπολη Αθηνών. Αποκατάσταση αναθηματικού κίονα **K18**.

(Πηγή: Raubitschek 1949, 57, αρ. 56)

Εικ. 122. Ακρόπολη Αθηνών. Προφίλ κιονοκράνου **K18**.

(Πηγή: Kissas 2000, 206, εικ. 276–77)

Εικ. 123. Ακρόπολη Αθηνών. Κιονόκρανο από το ανάθημα του Ευθύδικου (**K19**).

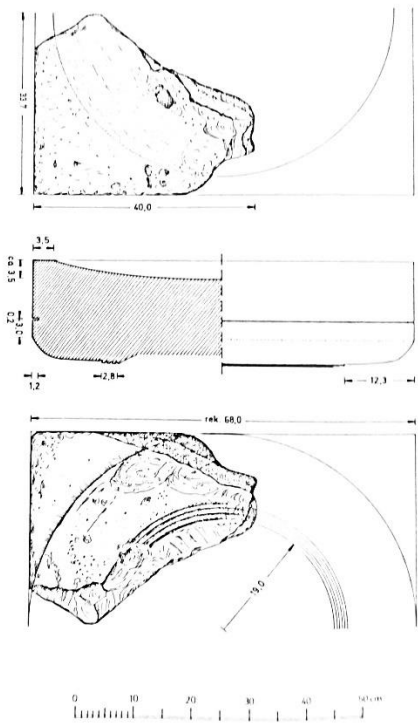
(Πηγή: Kissas 2000, 208, εικ. 280)

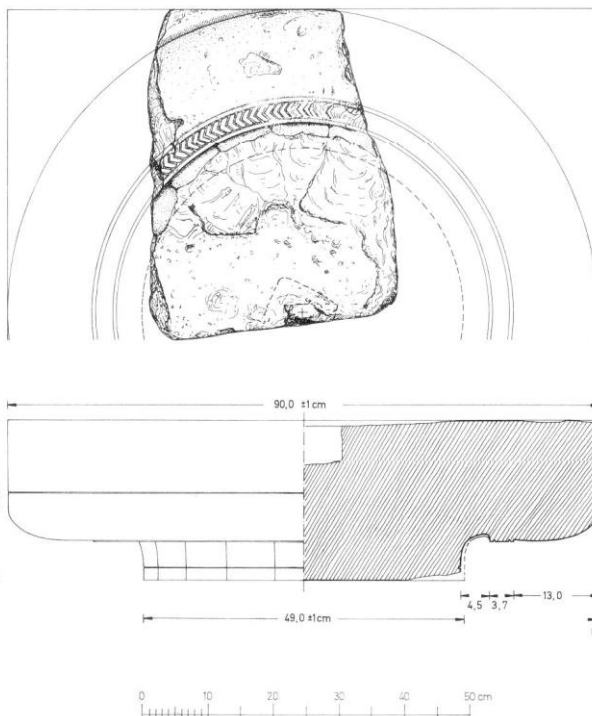
Εικ. 124. Προφίλ κιονοκράνου **K19**. (Πηγή: Kissas 2000, 209, εικ. 283)

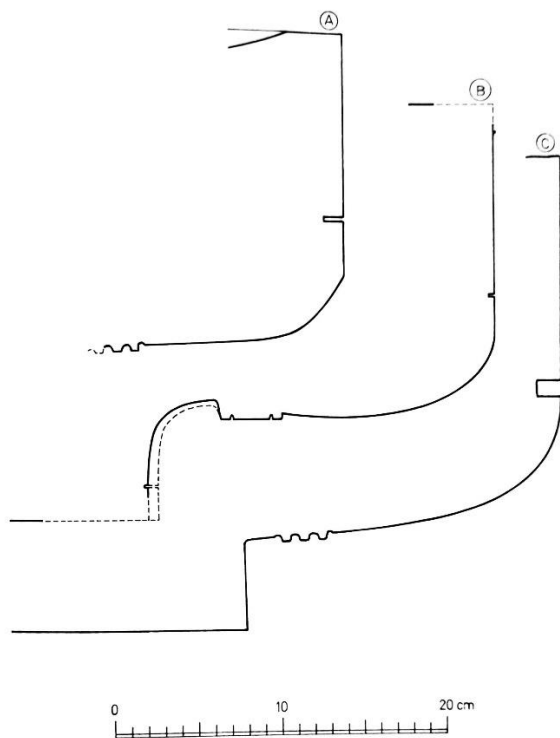
Εικ. 125. Ακρόπολη Αθηνών. Αναθηματικός κίονας Ευθύδικου. (Πηγή:
https://www.theacropolismuseum.gr/sites/default/files/exhibits_images/7789_1.jpg)

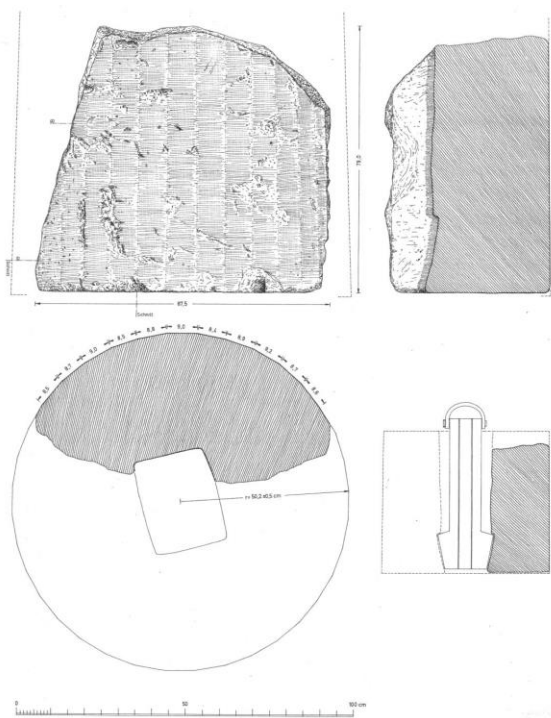
Εικ. 126. Αίγινα. Σχεδιαστική αποκατάσταση δωρικού κιονοκράνου Δ1. (Πηγή: Hoffelner 1996, 16, εικ. 5)

Εικ. 127. Αίγινα. Σχεδιαστική αποκατάσταση δωρικού κιονοκράνου Δ2. (Πηγή: Hoffelner 1996, 17, εικ. 6)

Εικ. 128. Σύγκριση προφίλ κιονοκράνων **A:** αναθηματικό κιονόκρανο Δ1. **B:** αναθηματικό κιονόκρανο Δ2. **C:** Κιονόκρανο ναού Απόλλωνα στην Αίγινα. (Πηγή: Hoffelner 1996, 19, εικ. 7)

Εικ. 129. Αίγινα. Σχεδιαστική αποκατάσταση δωρικού σφονδύλου Δ3. (Πηγή: Hoffelner 1996, 11, εικ. 1)

Εικ. 130. Ακραίφνιο, Βοιωτία. Όψεις δωρικού κιονοκράνου Δ4.

(Πηγή: Bizard 1920, 228, εικ. 1–3)

Εικ. 131. Ακρόπολη. Πρόσοψη δωρικού κιονοκράνου Δ5.

(Πηγή: Raubitschek 1949, 338, αρ. 317)

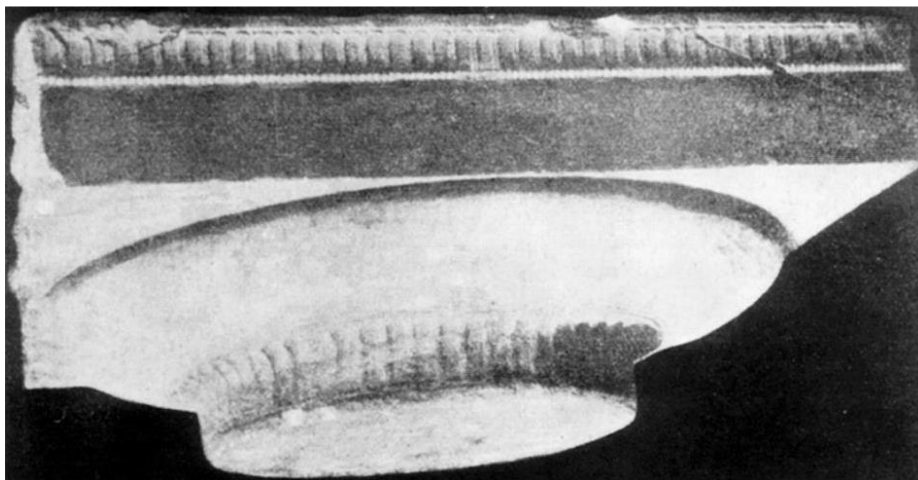

Εικ. 132. Νεμέα. Πρόσοψη δωρικού κιονοκράνου Δ6.

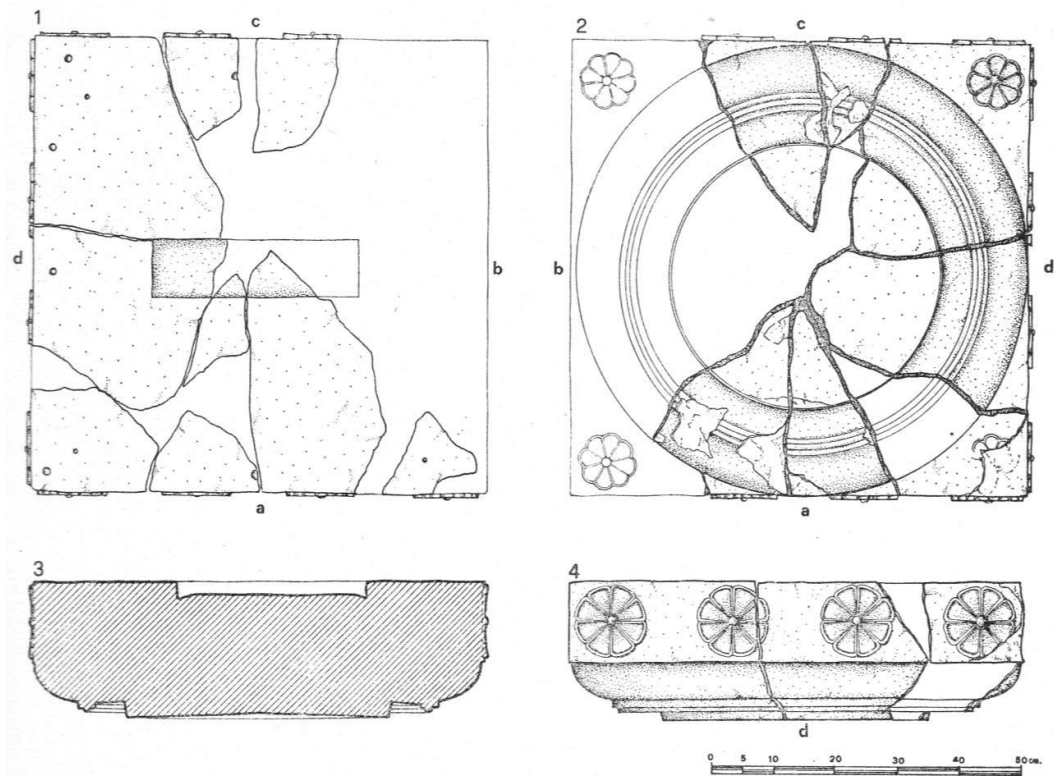
(Πηγή: Daly 1939, 165, εικ. 2)

Εικ. 131. Ηραίο Άργους. Πρόσοψη δωρικού αναθηματικού κιονοκράνου Δ7.
(Πηγή: Miller 1973, πίν. 2, εικ.7)

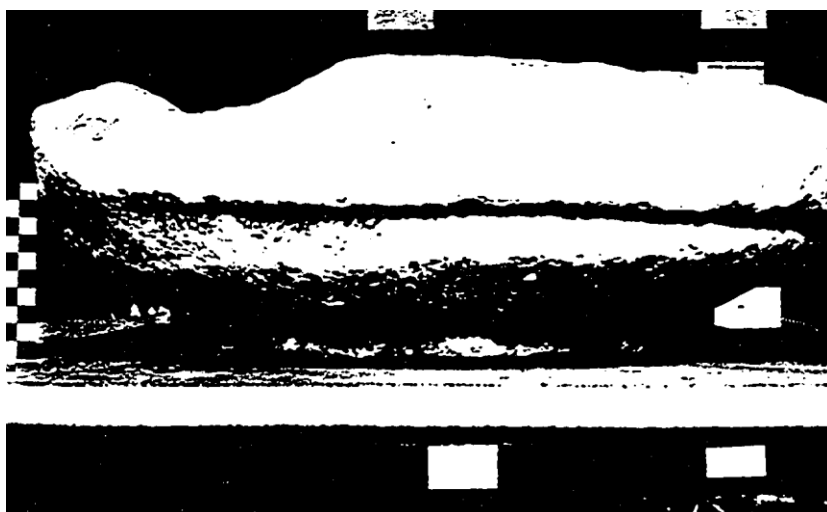
Εικ. 132. Κορώνη Μεσσηνίας. Αναθηματικό κιονόκρανο Δ8 από το ιερό του Απόλλωνα Κορύθου. (Πηγή: Barletta 1990, 51, εικ. 8)

Εικ. 133. Ugento. Σχεδιαστική αποκατάσταση του κιονοκράνου Δ9. (Πηγή: Degrassi 1981, εικ. 10)

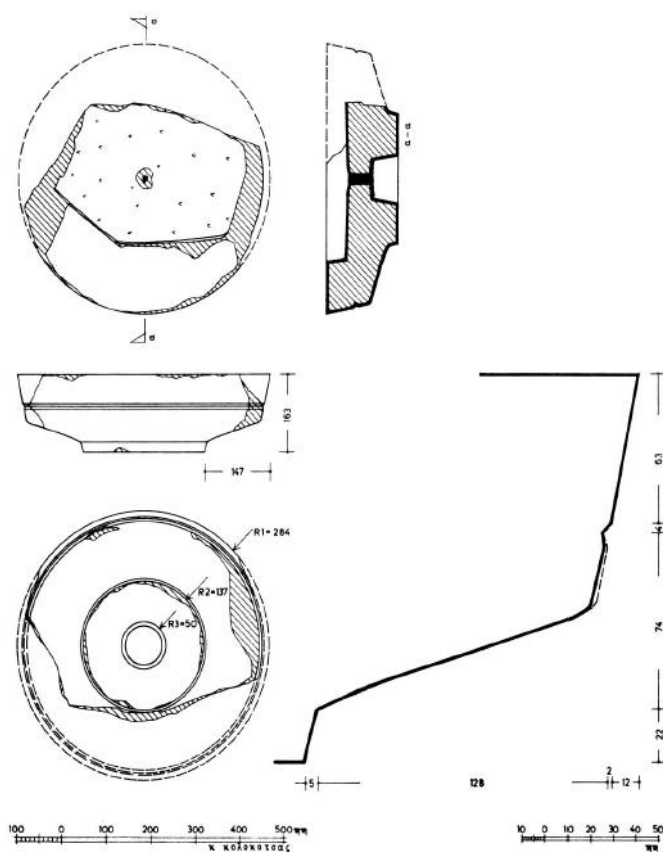

Εικ. 134. Ugento. Φωτογραφία κιονοκράνου Δ9, Μουσείο Τάραντα.
(Πηγή: <http://belsalento.altervista.org/lo-zeus-di-ugento>)

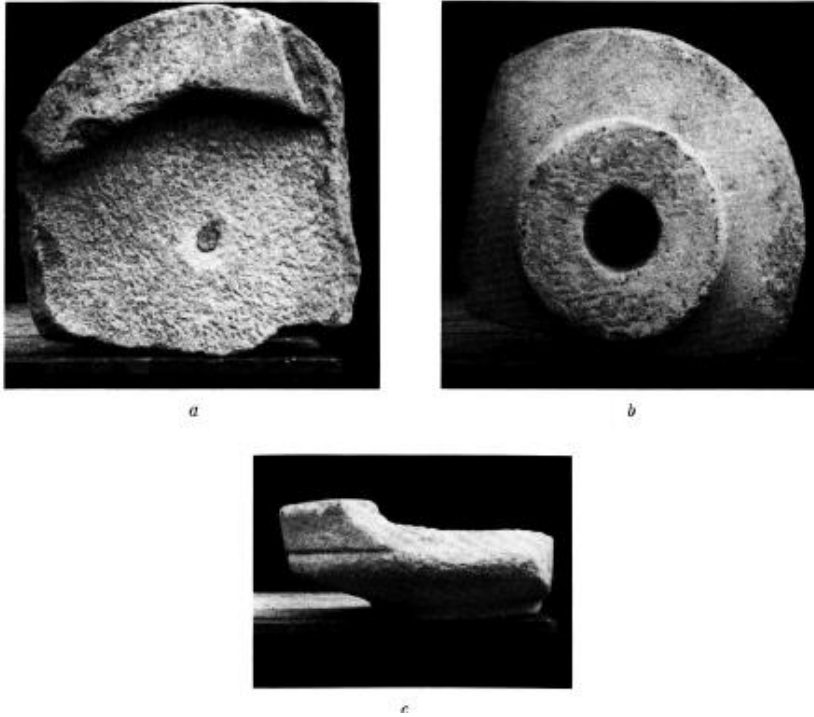
Εικ. 135. Θάσος. Πρόσοψη δωρικού κιονοκράνου Δ10.

(Πηγή: McGowan 1993, πίν. 31)

Εικ. 136. Δήλος. Σχεδιαστική αποκατάσταση δωρικού κιονοκράνου Δ11.

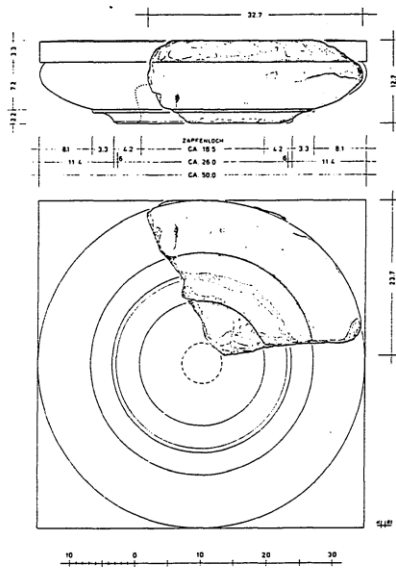
(Πηγή: Marcadé 1974, 300, εικ. 1)

Εικ. 137. Δήλος, Όψεις δωρικού κιονοκράνου Δ11. (Πηγή: Marcadé 1974, 301, εικ. 2)

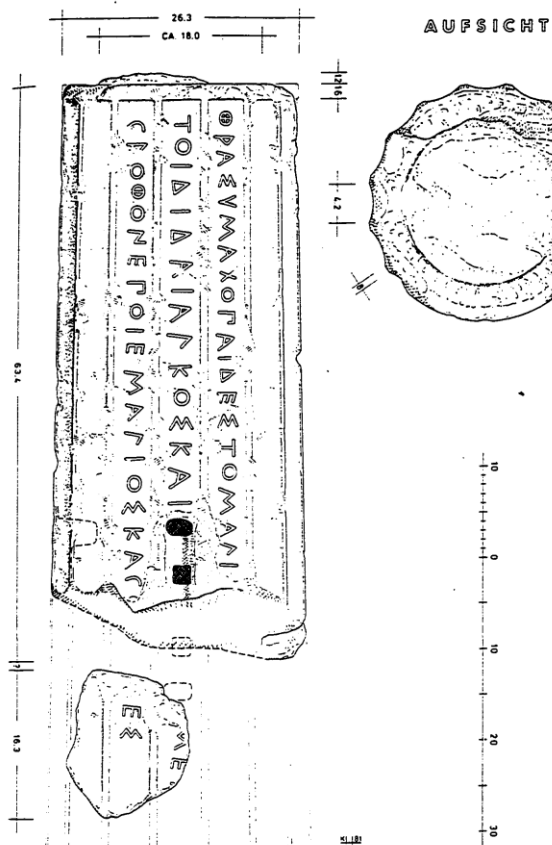

Εικ. 138. Ακρόπολη Αθηνών. Κατατομή δωρικού κιονοκράνου αρ. 9951.
(Kissas 2000, 229, εικ. 231)

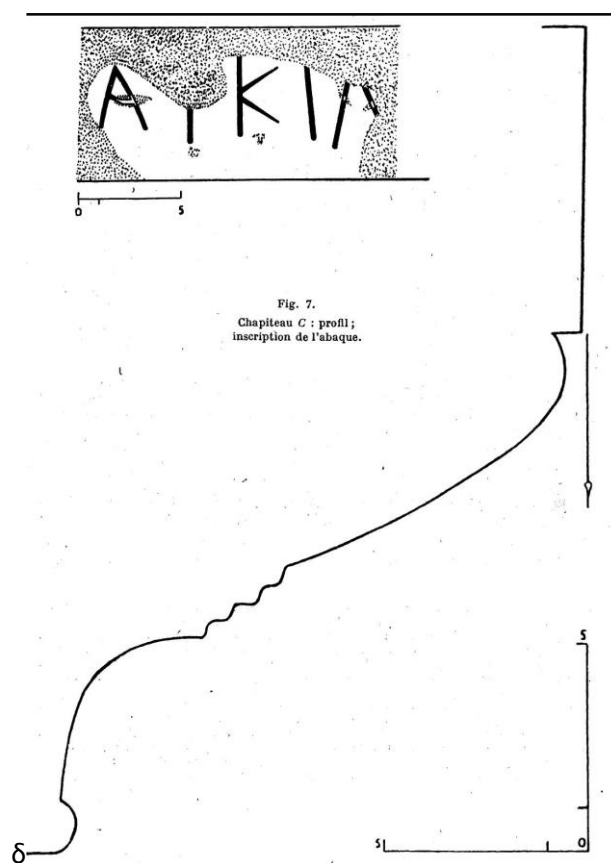
Εικ. 139. Ολυμπία. Πρόσψη και κάτω έδρα δωρικού κιονοκράνου Δ12.

(Πηγή: McGowan 1993, πίν. 34)

Εικ. 140. Ολυμπία. Σχεδιαστική απόδοση κίνα που αποκαθίσταται με το κιονόκρανο Δ12.

(Πηγή: McGowan 1993, πίν. 43)

Εικ. 141. Δελφοί. Κατατομή δωρικού κιονοκράνου Δ13.

(Πηγή: La Coste–Messelière, 1942, 39, εικ. 7)

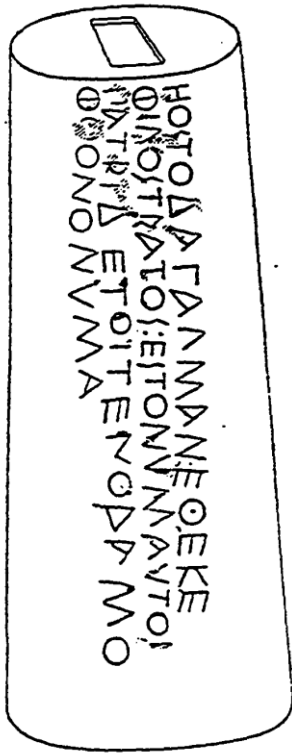

Εικ. 142. Ακρόπολη Αθηνών. Αναθηματικός κίονας Σ1.

(Πηγή: Fouquet 2020, 107, αρ. 2.1)

Εικ. 143. Ακρόπολη Αθηνών. Όψεις αναθηματικού κιονοκράνου Σ2 και σωζόμενο τμήμα λίθινης Κόρης. (Πηγή: Raubitschek 1939/40, πίν. 10, εικ. 26, 27)

Εικ. 143. Αίγινα. Σχεδιαστική αποκατάσταση αναθηματικού κίονα Σ3.

(Πηγή: McGowan 1993, πίν. 118)

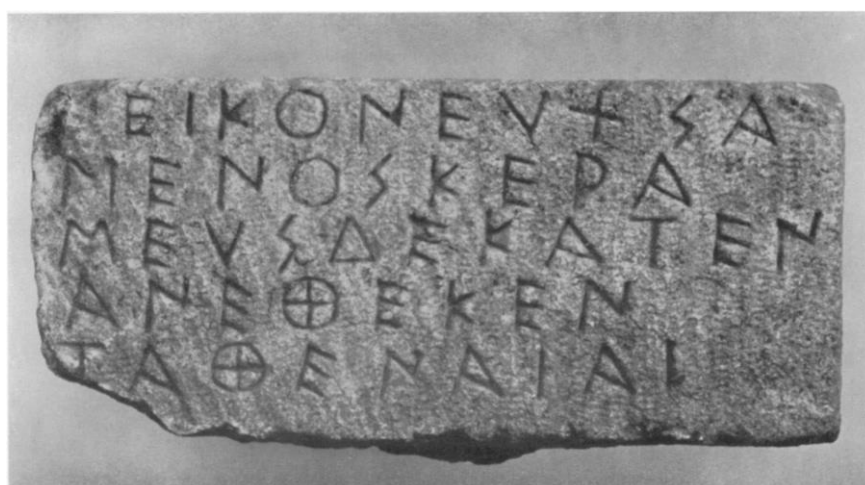
ΦΑΡΘΕΝΕΝΑΚΡΟΠΟΛΕΙΤΕΛΕΣΙΜΟΣ
ΑΝΔΑΛΜΑΝΕΘΕΚΕΝΚΕΤΙΟΣΗΟΙ+ΑΙΡΟΣΑΔΔΙΔΟΙΕΣ
ΑΥΟΑΝΑΘΕΝΑΙ

Εικ. 144. Ακρόπολη Αθηνών. Αναθηματικός κίονας Σ4 και σχεδιαστική αποκατάσταση αναθηματικής επιγραφής.

(Πηγή: Raubitschek 1949, 44, αρ. 40)

Εικ. 145. Ακρόπολη Αθηνών. Αναθηματικός κιονίσκος Σ5. (Πηγή: Raubitschek 1949, 46, αρ. 43)

Εικ. 146. Ακρόπολη Αθηνών. Αναθηματικό κιονόκρανο Σ6.

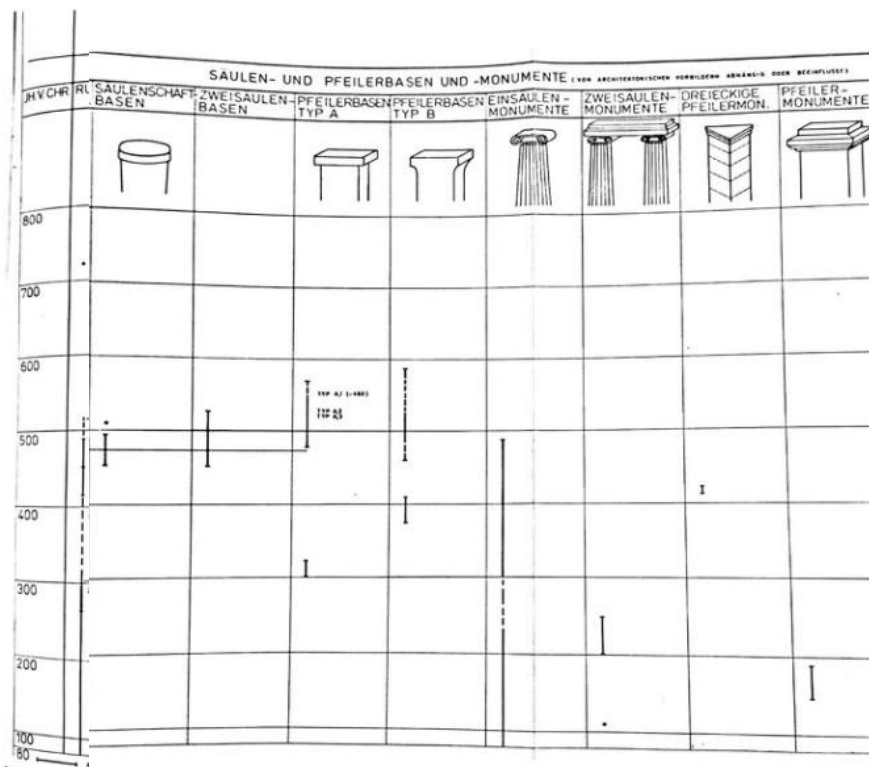
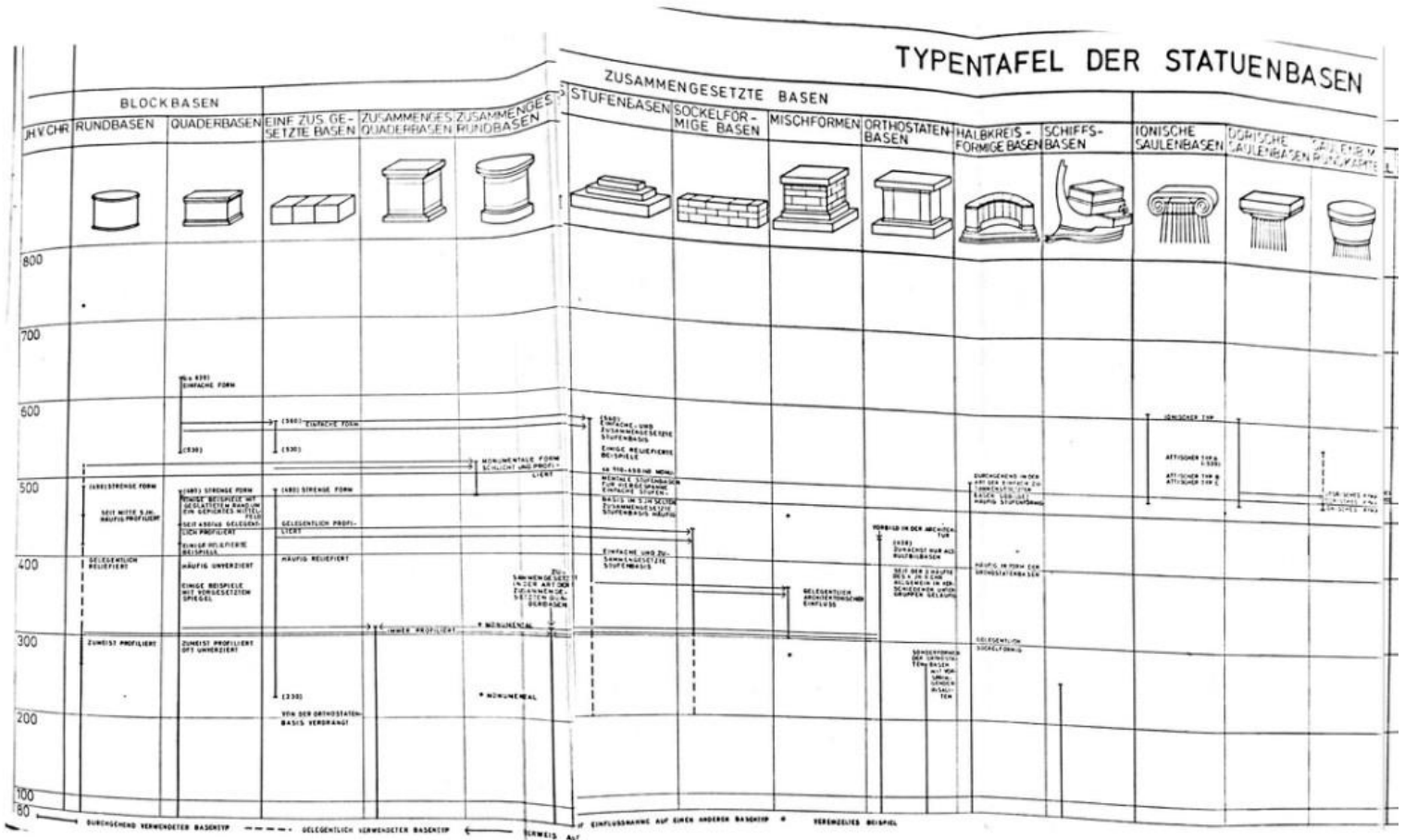
(Πηγή: Broneer 1935, 150, εικ. 38)

Εικ. 147. Ακρόπολη Αθηνών. Αναθηματικός κιονίσκος Σ7. (Πηγή: Fouquet 2020, 110, αρ. 2.4)

Εικ. 148. Ακρόπολη Αθηνών. Αναθηματικός κιονίσκος Σ8. (Πηγή: Raubitschek 1949, 48, αρ. 46)

Εικ. 149. Πίνακας με τους τύπους βάσεων-βάθρων αγαλμάτων και η χρονολογική τους τοποθέτηση. (Πηγή: Jacob-Felsch 1969, πίν. 1)